
3 1761 07496957 7

PUBLICACIONS DE LA CÀTEDRA D'ÈTICA

FACULTAT DE FILOSOFÍA I LLETRES

UNIVERSITAT DE BARCELONA

PROF. DR. T. CARRERAS I ARTAU

ÈTICA HISPANA. — (Conté les orientacions i part dels projectes de la Càtedra). Treball presentat al Tribunal d'oposicions. — Madrid, 1912.

PROGRAMA DE ÉTICA CON INDICACIONES SOBRE EL MÉTODO DE CÁTEDRA. — Presentat al mateix Tribunal d'oposicions. — Madrid, 1912.

CONCEPTO DE UNA ÉTICA HISPANA. — «Conferencia de expansión de Cátedra», donada en el IV Congrés de la «Asociación española para el progreso de las Ciencias» celebrat a Madrid en 1913 (Inserta en el volum de conferencies de dit Congrés. Hi ha tiratge apart.)

MEMORIA - RESUMEN de los trabajos correspondientes al Curso de 1912-1913. Año I.

MEMORIA - RESUMEN de los trabajos correspondientes al Curso de 1913-1914. Año II.

MEMORIA - RESUMEN de los trabajos correspondientes al Curso de 1914-1915. Año III.

PROGRAMA - SUMARIO del Curso «Ramón Lull» (3.º especial sobre «Concepciones éticas en España»). — Barcelona, 1915.

TRABAJOS DE LA CÁTEDRA DE ÉTICA. Año IV. Curso de ampliación de estudios de 1915-1916 (en vies de publicació).

EN PREPARACIÓ:

LA FILOSOFÍA MÍSTICA DE RAMÓN LULL (conferencies del Curs de 1914-1915).

VOCABULARIO-DEFINICIONARIO LULIANO (investigacions del Curs de 1914-1915).

ARXIU D'ETNOGRAFÍA I FOLKLORE DE CATALUNYA

ORGANISACIÓ SISTEMÁTICA D'UN «ARXIU D'ETNOGRAFÍA I FOLKLORE DE CATALUNYA». 1.er fascicle - circular. Edicions catalana i castellana.

ESTUDIS I MATERIALS. Núm. I. Curs de 1915-1916

ARXIU D'ETNOGRAFÍA I FOLKLORE
DE CATALUNYA

ESTUDIS I MATERIALS

ADVERTIMENT

Fill l'*Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya* d'una iniciativa extra oficial de la *Càtedra d'Ètica,* constitueix, amb tot, una *agrupació lliure* de treballadors universitaris i no universitaris, els desigs dels quals en relació amb la especialitat de l'assumpte, la Direcció s'ha cregut en el cas de recollir.

L'actuació de l'*Arxiu* es descapdella dintre dues àrees d'extensió desigual. 1) *Àrea de investigació,* integrada per tots els territoris de llengua catalana : Catalunya, Balears i Valencia (Espanya), Rosselló (França) i Alguer (Italia). 2) *Àrea de comparació,* que comprén el territori de tots els pobles ibèrics.

En conseqüencia i desitjant portar fins al darrer escrúpol el criteri de llibertat, l'*Arxiu* admet, en la inserció dels treballs, totes les llengües hispanes, inclosa la portuguesa, i a més les llengües francesa i italiana.

Tota la correspondencia i els treballs, a nom particular del Director : Universitat, Facultat de Filosofía i Lletres. Barcelona.

ADVERTENCIA

Hijo el *Archivo de Etnografía y Folklore de Cataluña* de una iniciativa extra oficial de la *Cátedra de Ética,* constituye, con todo, una *agrupación libre* de trabajadores universitarios y no universitarios, cuyos deseos en relación con la especialidad del asunto, la Dirección se ha creído en el caso de recoger.

La actuación del *Archivo* se desenvuelve dentro de dos áreas de extensión desigual. 1) *Área de investigación,* integrada por todos los territorios de lengua catalana : Cataluña, Baleares y Valencia (España), Rosellón (Francia) y Alguer (Italia). 2) *Área de comparación,* que comprende el territorio de todos los pueblos ibéricos.

En consecuencia i deseando llevar hasta el último escrúpulo el criterio de libertad, el *Archivo* admite, en la inserción de los trabajos, todas las lenguas hispanas, incluso la portuguesa, y además las lenguas francesa e italiana.

Toda la correspondencia y los trabajos, a nombre particular del Director : Universidad, Facultad de Filosofía y Letras. Barcelona.

5

ARXIU D'ETNOGRAFÍA I FOLKLORE DE CATALUNYA

DIRECTOR-FUNDADOR

DR. T. CARRERAS I ARTAU
PROFESSOR DE LA CÀTEDRA D'ÈTICA
FACULTAT DE FILOSOFÍA I LLETRES
DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA

ESTUDIS I MATERIALS

NÚM. I

CURS DE 1915-1916

BARCELONA

MCMXVI

M

ORGANISACIO SISTEMÀTICA D'UN «ARXIU DE ETNOGRAFÍA I FOLKLORE DE CATALUNYA» (1)

I

Gènesi i missió del nou Arxiu

L'Arxiu d'Etnografía i Folklore de Catalunya, els trets principals del qual anem a exposar, ha nascut com un desenrotllament concret i més especialisat dels treballs de l'*Arxiu de Psicología i Ètica hispanes* establert a la nostra Càtedra d'Ètica (Facultat de Filosofía i Lletres) de la Universitat de Barcelona. (2) Una elemental exigencia de la divisió del treball amb l'objecte d'obtenir un major rendiment científic d'una banda, i de l'altra, la intel·ligent i entusiasta col·laboració aportada pel distingit alumne de les Facultats de Dret i Filosofía i Lletres, D. Josep M.ª Batista i Roca, han decidit al professor que sotscriu, a llençar-se no sense alguna vacil·lació, a aquesta nova empresa.

La missió del nou Arxiu consistirà essencialment en recercar, recollir i sistematisar aquelles manifes-

(1) El present estudi-programa d'orientacions fou publicat en Novembre prop passat com 1.er fascicle-circular de l'Arxiu, fent-se'n una doble edició catalana i castellana. El reproduim aquí per a donar unitat a aquesta tanda d'ESTUDIS I MATERIALS que ara inaugurem, complint ço promès.

(2) Sobre'l funcionament i treballs de l'esmentat *Arxiu de Psicología i Ètica hispanes*, vegin-se els nostres opúscols : *Programa de Ética con indicaciones sobre el método de Cátedra*, i *Ética hispana (orientaciones y proyectos de Cátedra)* - Madrid, 1912, i molt especialment les *Memorias* de la Càtedra, corresponents als cursos de 1912-13, 1913-14 i 1914-15.

tacions espontanies i populars, actuals o històriques, reveladores de la psicologia moral del poble català en ses relacions amb els altres pobles ibèrics.

Anem, doncs, a escometre una empresa d'exploració de l'espiritualitat col·lectiva catalana, sobre tot d'aquelles capes més ingenues i sentimentals, que avui per avui són encara les que resten més inèdites. I dintre d'aquest plà de treball, res, per aparentment insignificant que's presenti, no pot deixar d'interessar a l'investigador : el curt i sentenciós adagi, la llegenda brodada per una munió de generacions, la nova inflexió del llenguatge denunciadora d'un nou sentiment general, fins a les més altes i originals creacions consuetudinaries d'ordre estètic, moral, jurídic i econòmic.

Apenes esboçada la idea, ens donem compte perfecte de la trascendencia i dificultats de la obra. Sabem que aquesta per sa propia naturalesa ha d'ultrapassar les modestes parets de la Càtedra, puix interessa d'aprop, tant com al moralista investigador, al literat i a l'artista, al filòleg, al jurista, a l'economista, al polític seriós i capacitat, al sociòleg. Ni se'ns amaga tampoc que'l futur Arxiu podría convertir-se, a la llarga, en un nou i poderós instrument de treball al servei de l'historiador psicòleg : «nostra Historia — tenim dit en altre lloc [1] — àdhuc la documentada i feta a base d'arxiu, peca sovint d'innocent i encongida per haver atribuit excessiu valor a les fonts oficials i postergat altres fonts que són expressió del comú sentir de les èpoques.»

Quant a les dificultats, repetim ço que deiem en 1910: «concebim aquesta magna obra, no certament com el fruit precipitat d'un esforç individual i geganti, sinó a manera de resultat del treball persistent, contrastat,

(1) *Ética hispana (orientaciones y proyectos de Cátedra)* abans citat, pàg. 18.

solidari entre diversos nuclis de gent investigadora actuant des de les respectives regions hispanes, i àdhuc de successives generacions» [1]. Aquesta col·laboració d'altres centres hispans la considerem indispensable per assolir una visió integral dels resultats de conjunt.

II

Els cooperadors de l'Arxiu

Intentem organisar un nou centre de treball a l'entorn del nucli permanent de la nostra Càtedra, una mena de cooperativa de producció intel·lectual, amb la mira expressa ara d'acoblar valiosos elements extra-universitaris. No's tracta d'anul·lar o absorbir els esforços individuals o col·lectius dels nostres folkloristes, ans al contrari, l'existencia i vigorisació llur és condició necessaria per a la nostra actuació. Aspirem solament a imprimir unitat, cohesió i disciplina a aquelles iniciatives isolades i a procurar per tots els mitjans que les recerques disperses, deixant en tot cas d'ésser objecte de pur entreteniment, esdevinguin materials útils de ciencia.

Heusaquí com, sense proposar-nos-ho, àdhuc procedint d'altres camps d'estudi i intentant finalitats més complexes, la nostra Càtedra entra a conreuar, en la mateixa casa pairal de la Facultat de Filosofia i Lle-

(1) Comunicació llegida en el Segón Congrés de l'*Asociación española para el progreso de las Ciencias*, celebrat a Valencia (Maig de 1910). V. vol. VI del cit. Congrés, pàg. 101 i segs.

tres de Barcelona, una part — i no la menys important — del copiós heretatge del doctor D. Manuel Milà i Fontanals, introductor i mestre del Folklore entre nosaltres.

A més dels treballs dels alumnes i ex-alumnes, l'Arxiu es nodrirà amb la contribució que voluntariament vulguin aportar-hi els estudiosos extra-universitaris, qualsevulla que sia llur procedencia. Tots tindràn la consideració de *cooperadors*.

Els *aventatges* que oferim als cooperadors són:

a) Dret d'estudiar a la Biblioteca i a l'Arxiu.

b) Dret d'assistir a les sessions.

c) Dret de rebre gratuitament les publicacions de l'Arxiu.

d) L'Arxiu, valent-se dels materials en ell continguts, respondrà a totes les consultes que'ls cooperadors li dirigeixin sobre qüestions d'Etnografía i Folklore.

e) L'Arxiu facilitarà la comunicació entre'ls cooperadors per a la recerca de noticies faents als treballs empresos. A aquesta fi es publicaràn i repartiràn entre els cooperadors els noms i adreces de tots ells.

A canvi dels anteriors aventatges, és precis el compliment dels següents *deures*:

a) Per tal de reunir tot ço publicat i que en el futur es publiqui sobre Etnografía i Folklore de Catalunya, cada cooperador trametrà a l'Arxiu tots els llibres, opúscols i articles per ell publicats. Si això no fos possible, remetràn els cooperadors una nota ben detallada de llurs obres folklòriques, amb indicació precisa de la publicació on tal vegada s'insertin i del lloc on poden ésser consultades o adquirides; però serà obligació d'aquells enviar a l'Arxiu tot ço que en el successiu publiquin. A més de les publicacions propies, s'agrairà també el donatiu d'obres d'altres autors folkloristes.

En tot cas es farà constar, en les mateixes obres rebudes, el donatiu i les persones dels donadors.

b) Respondre a les enquestes que se'ls faci.

Hi haurà dues classes de cooperadors : col·laboradors i corresponsals.

Col·laboradors seràn aquells qui, dedicant-se habitualment a estudis etnogràfics i folklòrics, vulguin contribuir a les tasques de l'Arxiu amb ses publicacions i recerques.

Corresponsals seràn aquells qui sense ésser professionals del Folklore, però sentint afició a aquests estudis com a persones cultes, es disposin a contestar a les preguntes que se'ls dirigeixin i a practicar les gestions que se'ls encomanin.

III

L'inventari etnogràfic i folklòric de Catalunya

Tal és la tasca primordial, immediata, que voldríem portar a terme i que tenim ja començada.

Existeix a Catalunya, Valencia, Balears i en general en les terres de llengua catalana una copiosa tant com ingenua literatura folklòrica, dispersa en llibres, fascicles i especialment en articles de les revistes i dels diaris locals. Aquesta interessant producció resta en bona part ignorada no ja dels erudits, sinó fins dels mateixos aficionats. S'imposa, doncs, abans que tot, recollir-la, arxivar-la i ordenar-la, a fi de posar-la a mà de tothom a qui li interessi. Però a aquesta

primera operació ha de subseguir-ne una altra, és a saber, la formació del corresponent Catàleg en el qual, a més de l'ordenació per autors, desitjaríem establir totes aquelles classificacions per materies, que més poguessin il·lustrar als estudiosos.

La realisació d'aquesta tasca—és precís repetir-ho—exigeix el concurs generós dels mateixos autors, als quals una vegada més preguem la remesa de les publicacions llurs i també de totes aquelles noticies que interessin al nostre comès.

L'inventari de la producció folklòrica catalana pot constituir una veritable revelació des de molts punts de vista. Sempre hem cregut que l'afició folklòrica, tant persistent i estesa a Catalunya, lluny d'ésser un fenomen esporàdic o casual, és una manifestació primitiva i indisciplinada d'aquell afinat sentit d'observació, d'aquella espontania tendencia psicològica, d'aquella ben provada vocació historicista, que són notes clarament definides de la mentalitat catalana. Aquesta registrada afició folklòrica és, en pura veritat, un signe infalible del molt que podría fer-se a Catalunya el dia en què arribés a encarnar una escola científica d'observadors.

IV

Investigacions originals

Són ja iniciades, principalment a manera de notes disperses de l'*Arxiu de Psicología i Ètica hispanes* de la Càtedra. Ens proposem des d'ara prosseguir-les

amb especial interès, metòdicament, i sobre tot amb mires a una ordenació sistemàtica.

Tots els cooperadors poden contribuir a l'obra amb llurs recerques personals, baldament sien simples notes. Els treballs hauràn d'ésser remesos amb la data corresponent i firmats. Aspirem a que amb el temps vegin la llum pública, sota'l nom dels respectius autors, aquells que ofereixin un veritable interès.

V

Projectes complementaris

Sense cap compromís de data fixa, apuntem els següents, a realisar paulatinament : la formació d'una Biblioteca especialisada d'estudis etnogràfics i folklòrics i materies afins; l'organisació d'altra Biblioteca-arxiu, no solament de llibres sinó, també de judicis sobre Espanya i l'anomenat « problema espanyol » o ibèric; l'establiment de relacions amb els principals centres etnogràfics d'Espanya i de l'estranger; la celebració de reunions periòdiques, des de la sessió intima dedicada al canvi d'impressions sobre la marxa dels treballs, fins als cursos especials organisats com ampliació d'estudis de la Càtedra d'Ètica; la investigació col·lectiva sobre temes concrets, feta en les mateixes comarques catalanes, teatre originari de les observacions; i, per fi, la preparació d'una publicació periòdica d'« Estudis i Materials d'Etnografia i Folklore de Catalunya », que vingui a ésser l'orgue vivent de l'Arxiu.

En successives circulars anirem marcant els passos, curts però ferms en el possible, de la nostra actuació.

TOMÁS CARRERAS I ARTAU.

Universitat de Barcelona
Facultat de Filosofía i Lletres

RESSENYA DELS TREBALLS DEL CURS DE 1915-1916 (1)

Sia'ns permès començar aquesta primera «Ressenya» ab una confessió : si al iniciar les tasques de l'*Arxiu d'Etnografía y Folklore de Catalunya* ens haguessin predit tot çò que durant aquest curs haviem de dur a cap, no ho haguèrem cregut, prenent-ho com un llausanger compliment. Emprò are, al fi de la jornada, girant la vista enrera, veyem ab franca alegría que ja no vivim sols de desitjs, sinó en part de realitats.

Una de les més belles caracteristiques de la nostra obra, és que si bé en ella — com en tota obra assenyada — hi ha hagut una idea rectriu, son estats tots y cada un dels col·laboradors els qui ab llur generós esforç han afermat definitivament l'empresa de l'Arxiu.

Per això es que are, al acabar el curs, ens creyem en el deure de donâ'ls-hi compte de com ens havem valgut de llur nom y llur prestigi, de quines son les tasques que tots plegats havem realiçat fins avuy y de quins son els projectes pê'l pervindre.

Fundació de l'«Arxiu». Inaugural. — No haig pas de repetir aquí com nasqué l'idea de l'Arxiu, car està prou detalladament exposat en el 1.er fascicle-circular, repartit als col·laboradors. La meva tasca comença propiament quan comencen els treballs.

(1) L'Arxiu aplicarà l'ortografía de l'*Institut d'Estudis Catalans* si els col·laboradors no manifesten res en contrari al enviar-nos els respectius treballs. En la secció destinada a l'*Inventari* transcriurem les obres en la mateixa ortografía en que han sigut publicades. — *N. de la D.*

Una vetlla d'hivern, el 12 de novembre de 1915, ens reunirem a la Biblioteca de la Facultat de Filosofia y Lletres de l'Universitat de Barcelona, convocats pê'l professor Dr. T. Carreras y Artau, un grapat de joves freturosos de treballar. Eren els allí presents : En Lluis Camós y Cabruja, En Manuel Parés y Villamur y En Vicens Feliu y Egidio, alumnes de la Càtedra d'Ètica; En Jaume Cardoner y Nogué, En Carreras y Artau (Joaquim) y N'Eduard Morros y Vicens, ex-alumnes, y En Xavier Griera, En Joseph M.ª Durán y Balcells, N'Antoni Serrat d'Argila y qui escriu aquestes ratlles, assistents y col·laboradors voluntaris.

La sessió fou simplicíssima y d'una gran intimitat. El professor Dr. Carreras y Artau llegí el projecte d'organiçació sistemàtica del novell Arxiu, establí ampla y documentadament les relacions d'aquest ab l'*Arxiu de Psicología y Ètica hispanes* que de temps ve funcionant en la Càtedra d'Ètica y esboçà els plans a executar en el futur. L'*Arxiu d'Etnografía y Folklore de Catalunya* restava inaugurat.

Tasques d'organiçació. Sessions privades. — Aleshores començaren les tasques d'organiçació que han absorbit la major part de l'activitat del curs. Es tractava de posar-se en relació no sols ab els investigadors habituals y de nota, sino també ab altres persones que poguessen prestar llur adjutori als treballs y recerques de l'Arxiu.

Com un hom pot veure, la feyna empresa no era pas de poca extensió, ni mancada de dificultats. Calía primerament esbrinar quines eren les persones dels diferents indrets de Catalunya, Balears, Valencia y Rosselló qui podíen col·laborar directament a la nostra obra, dirigir-se a totes elles, y a més desenrotllar un plà complementari de relacions ab investigadors y centres

d'altres regions d'Espanya y també de Portugal; fou necessari després registrar y contestar la correspondencia rebuda, pendre nota de les indicacions que en ella se'ns feya, catalogar els llibres remesos y les recerques originals que se'ns enviaven etc.

Per donar idea del fadigós treball dut a terme per l'Arxiu durant aquest periode d'organiçació, bastarà dir que des del decembre de l'any prop-passat fins a derrers de juliol del present es són enviades, rebudes o contestades més de 640 comunicacions; y a més es són rebudes y registrades les publicacions y recerques originals inédites de que's dona compte detallat en les seccions corresponents.

Tota aquesta tasca fou descapdellada en les sessions privades que's celebraren els cap-vespres dels dijous de l'hivern passat en la Biblioteca de la Facultat de Filosofia y Lletres, lloch ahont la Càtedra d'Ètica té establert el seu seminari. A més dels alumnes y col·laboradors voluntaris de la sessió inaugural, assistiren a les sessions del curs, col·laborant y ajudant eficaçment a les tasques d'organiçació, En Portabella y En J. M.ª Queralt, abdós de la Facultat de Dret y En Jaume Roca y Valls, del Seminari Conciliar de Barcelona. Fou precis prorrogar el curs fins a derrers de juliol, ab sessions extraordinaries, en llur major part diaries, per tal de tenir a punt de publicació el present primer quadern d'ESTUDIS I MATERIALS.

Conferencia del Mtre. Pedrell. — A malgrat de les ressenyades circunstancies, l'Arxiu pogué organiçar una sessió extraordinaria, la conferencia que sobre *Folklore musical hispà* ens donà el nostre venerable col·laborador i mestre don Felip Pedrell. Aquesta conferencia, que insertem integra en altre lloch, es celebrà el dia 10 de febrer d'enguany a la casa mateixa del

conferenciant, essent il·lustrada ab exemples musicals deliciosament cantats per la Srta. Concepció Badía, acompanyada al piano per En Frederich Longàs.

Vida de relació. — L'Arxiu no ha descuydat la vida de relació. De bona hora entrà en contacte ab altres centres y entitats que d'aprop o de lluny persegueixen fins relacionats ab els nostres. De tots ells l'Arxiu n'ha rebut proves de alta consideració y encoratjadora ajuda. Estimem com un deure fer constar públicament son agrahiment per totes aquestes manifestacions de simpatía.

Ja des del bell començament de sa vida l'Arxiu es dirigí a la *Secció Filològica* de l'*Institut d'Estudis Catalans* solicitant les llistes de col·laboradors de ses «Oficines lexicogràfiques» per l'obra del Diccionari General de la Llengua Catalana, per tal de completar les propies. La *Secció Filològica* no sols accedí a la petició, sinó que galanament hi adjuntà la col·lecció completa dels fascicles publicats del *Butlletí de Dialectología Catalana.*

L'Arxiu està en relació ab el *Centre Excursionista de Catalunya*, refugi en aquests últims temps dels estudis folklòrichs, y d'una manera especial ab la «Secció de Folklore». Al *Centre* som deutors d'un lot de llibres contenint la major partida d'obres folklòriques per ell editades.

També'ns trobem en relació des dels primers temps de la nostra actuació, ab l'«Arxiu Ètico-Social» que a l'Institut de Segona Ensenyança de Reus té organiçat el distingit catedràtich, literat y publicista Dr. Arthur Masriera, obra semblant a la dels Arxius de la Càtedra d'Ètica d'aquesta Universitat. Per intermitj d'ell havem rebut algunes recerques originals inèdites, y segons oferiment de son Director, els materials allí aplegats

vindràn a engroixir els registres del *Arxiu d'Ètica hispana* y del *A. d'E. y F. de C.*

Als col·laboradors de terres de llengua catalana, molts d'ells personalitats il·lustres ben conegudes, creyem innecessari, y que fins sería pueril, retreure'ls-hi *nominatim* llur generositat y excel·lents oficis. Ells son part integrant del Arxiu y a tots es degut l'éxit d'aquesta primera jornada. Ab tot volem retre un especial tribut d'agrahiment y admiració als bons col·laboradors rossellonesos, a En Lluis Pastre y En Carles Grandó, arxiver y secretari respectivament de la *Société d'Études Catalans*, a En R. de Lacvivier, de Elna, a En Juli Delpont, Director de la Revista «Montanyes Regalades», com també a En A. Perbosc, Bibliotecari de Montauban, als qui ni les circunstancies de la guerra, ni el tenir parents y companys a les trinxeres o als llochs de seti—com diuen en lletres memorables emocionants—els ha privat de correspondre ab entusiasme y planejar oferiments magnífichs per al dia de la pau.

Per últim, corals remerciaments ens complavem en tributar a la *Real Academia Gallega*, a la *Comisión de Monumentos Históricos y Artísticos* de Nabarra, a la Revista de cultura basca *Euskalerrien alde* y especialment al seu director don Gregorio de Mujica, al Dr. D. Rafel Altamira, catedràtich de la Universitat de Madrid, al Dr. D. Salvador Minguijòn, catedràtich de la Universitat de Saragoça, als aragonesos P. P. Manuel Sancho y Benvingut Lahoz, al Sr. Don Ricardo Rosa y Alberty de Portugal [1]. Tots, ab les dades generosament suministrades, ens han ajudat eficaçment a iniciar les relacions inter-peninsulars hispanes, que constitueixen una de les bases per al desenrotllament dels fins de l'Arxiu. A molts d'ells som deutors,

(1) De les comunicacions que's rebin després del 31 de juliol se'n donarà compte en la Ressenya del curs vinent. — *N. de la D.*

de més a més, del present d'obres llurs o de materials d'estudi.

Per les circunstancies de la guerra internacional, s'es ajornat l'establiment de relacions d'intercambi ab personalitats, centres y publicacions de l'extranger.

Expansió de l'«Arxiu». — S'ha procurat estimular y encarrilar certes disposicions col·lectives y el fervor despertat per la nostra empresa des dels primers moments. A aquest propòsit, l'Arxiu ha ofert pê'l «II Certamen Científic-Literari» organiçat per la Congregació Mariana del Seminari Conciliar de Gerona, un premi de 50 ptes. y un accèssit de 15 a la «mellor monografía folklòrica, sobre tema religiós, moral, literari, jurídic, econòmic, montanyenc, mariner, etc.»

Les condicions posades per optar a aquest premi, son : «1) Les observacions han d'ésser recullides de viva veu del poble, indicant-se els llocs, variants, noms i condició de les persones, etc., tot això fet amb brevetat i concisió i imprimint al treball un caràcter objectiu, despullat de preàmbuls, comentaris i judicis. 2) Els treballs premiats passaràn a nodrir l'Arxiu, el qual procurarà publicar-los oportunament — en tot o en part o en estracte — sota el nom dels autors premiats, qui en endavant disfrutaràn de la condició de *col·laboradors.* 3) Els treballs no premiats podràn també ésser objecte d'aquesta darrera distinció.»

Entre'ls meteixos seminaristes de Gerona s'es constituida una «Agrupació folklòrica», que cooperarà directament a l'obra de l'Arxiu, pera l'arreplega y estudi de materials del Bisbat de Gerona.

L'alumne d'aquell Seminari, En Xavier Carbó, hi va donar, el dia 14 de maig, una ben escrita conferencia d'orientacions sobre el tema «El Folklore com a lloc filològic, ètic i artistic», contribuint a la divulgació

dels fins de l'Arxiu. Per cartes rebudes y noves particulars sabem la feyna que, entusiasta y silenciosament, venen realiçant els col·laboradors del Seminari de Gerona.

No cal ponderar l'importancia que pê'ls futurs plans de l'«Arxiu» té el que prenguin afició als estudis folklòrichs els seminaristes, qui el dia de demà al trobarse en les parroquies rurals en contacte directe y íntim ab el poble, dotats ja de preparació pera les recerques dels costums y creences col·lectives, seràn els col·laboradors de l'«Arxiu» que estaràn en disposició de fer mellor cullita.

També'ls col·laboradors d'Olot ens innoven la decisió presa de constituir-se amicalment en Agrupació.

Tant l'exemple del Seminari de Gerona com el dels col·laboradors d'Olot, l'Arxiu els recomana encaridament a la consideració dels col·laboradors de les diverses comarques.

Treballs ja començats. — A més de les contribucions a l'«Inventari Etnogràfic i Folklòric de Catalunya» de les quals donem compte especificat en altre lloch, s'han emprès ja altres treballs y recerques monogràfiques.

L'un es la preparació del «Corpus paremiològic català» que l'Arxiu ha confiat a la direcció del col·laborador especialista en la materia y veterà folklorista D. Sebastià Farnés. La base es la col·lecció Farnés composta de més de 18.000 refrans y proverbis.

L'altre es la recerca y estudi sobre «Folklore dels Fenòmens Atmosfèrichs» que el sotscrit ha près al seu càrrech.

El Museu Etnogràfich y Folklòrich de Catalunya. — Capítol especial mereix aquesta empresa, la

iniciativa de la qual l'Arxiu comparteix ab la Secció Folklòrica del *Centre Excursionista de Catalunya.* Formant part del programa d'estudis del curs vinent, el nostre il·lustre col·laborador y catedràtich d'aquesta Universitat Dr. D. Telesfor d'Aranzadi, basc de naixença, esperit curiós y finíssim, perfectament enterat de les coses catalanes, gran autoritat com antropòlech y etnòlech y qui, de més a més, coneix de *proprio visu* els principals museus etnogràfichs d'Europa, ens explicarà el plà pera la instalació d'un Museu d'Etnografia y Folklore de Catalunya, contribuint axi a fer viable una de les aspiracions inicials de l'Arxiu.

L'Ajudant-Secretari de l'Arxiu,

JOSEPH M.ª BATISTA Y ROCA.

31 juliol 1916.

CONFERENCIA-AUDICIÓN [1]

SOBRE

FOLKLORE MUSICAL HISPANO

I Orientaciones sobre el Folklore musical. El criterio etnográfico en la clasificación.

II Las *Cantigas* de Alfonso el Sabio.

III Las influencias del *Romance* en el canto popular hispano.

por el

MTRO. D. FELIPE PEDRELL

Ex-profesor de Historia y Estética de la Música en el Conservatorio de Música y en los Estudios Superiores del Ateneo de Madrid.

No entra en mis intenciones daros una conferencia, revestida de todas las galas académicas del caso, ni siquiera una conversación, sino una sencilla charla de orientaciones sobre folklore musical. Y puesto que se trata de orientaciones, no veais en lo que hable de mi un repique autobiográfico, sino el ejemplo vivo de *un caso*, digno, quizá, de escarmiento mejor que de loores, lo cual no sucederá con vosotros, porque se posee ya un terreno roturado desde el cual habreis de descubrir nuevos horizontes. Veo representadas aquí por vuestras personas, ideas de arte que me han sido y me son gratísimas, tanto, que hasta creo que los tiempos han entrado en sazón : tan nuevas cosas veo : vuestra presencia las confirma.

(1) Celebrada el día 10 de febrero del presente año. Los ejemplos musicales fueron cantados por la Srta. Concepción Badía, acompañada al piano por don Federico Longás. El texto de la conferencia fué recogido por don Luis Camós y Cabruja, discípulo del Mtro. Pedrell y alumno de la Cátedra de Ética.

Antes de entrar en materia necesito exponer algunas ideas de *folklore*, y ante todo quiero contaros cómo me aficioné yo a esta clase de trabajo.

Soy hijo espiritual de la vieja catedral de Tortosa, mi patria. Podría señalaros en el coro y frente al órgano el atrilejo que despertó mis primeras aficiones musicales, que se robustecieron, prontamente, con las enseñanzas, puramente prácticas, de niño cantor, ceñidas casi exclusivamente a formar un buen lector de música, toda la que se necesitaba para repentizar el repertorio variadisimo de un magisterio. Cuando adquirí la práctica de buen solfista, las enseñanzas fueron variadisimas y de materias que tenian poco que ver con la música.

Era mi maestro un hombre sumamente ordenado y metódico. Cada mañana después de tomar su frugal desayuno pasaban indefectiblemente por sus ojos algunas páginas de *Las Reflexiones de la Naturaleza*, de Sturm, algún capítulo de una obra filosófica recien aparecida, el fragmento de una novelita de Fernán Caballero, en boga, algún cuento de color de rosa, de Trueba, sin olvidar las últimas noticias del *Diario de Barcelona*. Todo esto pasaba a mi alma juvenil cuando por la tarde emprendiamos nuestro paseo cotidiano por el campo. Estas lecciones de cosas fueron mi primera y sólida enseñanza.

Una vez en la clase de música le oí hablar de dictado musical. Preguntón y curioso como yo era le interpelé enseguida ¿qué era el tal dictado? Satisfizo mi curiosidad explicándome en qué consistía dicha provechosa práctica. Me apliqué de tal modo a ella, que me entró el deseo de continuarla fuera de la clase y a este objeto pregunté de nuevo a mi maestro cómo y cuándo me seria posible hacerlo. Él me indicó un sin fin de circunstancias y ocasiones en que me seria dable ejer-

citarme en aquella práctica, y en efecto, desde entonces copiaba los aires marciales que oía tocar en la banda militar; copiaba los romances que cantaban los ciegos que imploraban limosna, y, especialmente, copiaba en mi casa las dulces y sencillas melodías que entonaba mi santa madre cuando mecía a mis hermanitos. Seguí aprovechando la práctica, pero sin orientación, hasta tiempos más adelante en que descubrí algo que suscitó en mí, una serie de consideraciones y problemas cuya dificultad fuí venciendo poco a poco. Pensé extenderme en este estudio, y para ello puse a contribución a parientes, amigos, etc., y de este modo fuí llenando carteras de documentación folklórica que afortunadamente conservo.

Aquí teneis explicado cómo me aficioné al folklore y cómo *per accidens* fuí folklorista.

Lo primero que reparé y descubrí, fué la práctica constante de elegir un tema popular en la técnica española, desde Juan de la Encina, que permanece siempre latente hasta nuestros días, aunque algunas veces ofuscada por invasiones exóticas.

No me detendré en esto, pues es cuestión de técnica. Sólo diré que fué para mí una verdadera revelación el encontrar en las canciones un elemento armónico, que era el ambiente originario de las mismas melodías, de cuyo ambiente armónico nada presentía el pueblo. Esto me permitió hacer un estudio comparativo entre las diversas canciones, del que nació un intento de clasificación. Todo esto dejo consignado en un capítulo de mi «Cancionero Musical Popular Español», del cual, a guisa de mayor ilustración, voy a leeros algunos fragmentos. — «La revista *Internationalen Musik-Gesellschaft*, de Berlín, abrió ha algún tiempo un concurso para premiar al autor de la mejor monografía sobre este punto concreto : «¿Cuál es

el mejor método para clasificar el repertorio de las melodías populares, según su constitución melódica?»

«Llamado a informar, invitado por mis dignos compañeros de Jurado el doctor Oscar Fleischer (Berlín), el musicágrafo Florimondo Van Duyse (Gante), y Monsieur Julien Tiersot, distinguidísimo y muy conocido como *folklorista* francés, expuse mi opinión, poco más o menos en los términos que verá el lector, interesado como está, sin ningún género de duda, en el conocimiento de los progresos que se realizan en el campo de esta ciencia del *saber* y *sentir* popular»...

...«Y con esto pude dar por terminado mi cometido, si no me hubiese atrevido a someter a mis colegas de información, y ahora al público y a la crítica en general, algunas observaciones referentes al punto que en el concurso se debatía en primer término.»

«Helas aquí:

«El postulado del tema expuesto en el concurso, se resuelve *a priori* y en un sentido determinado, esto es, en el de «clasificar los cantos populares conforme a su constitución melódica.»

«¿Es este el único sentido en que debe resolverse el problema de la clasificación?»

«Hay más todavía: ¿ha de ser internacional o particular a cada nación esta clasificación?»

«Si, como entiendo, es a lo primero a lo que se atiende, conviene tener, desde luego, a mano todo el caudal de documentación necesario para establecer por confrontación, como garantía principal de acierto, dicha clasificación.»

«¿Cómo se obtendrá dicho trabajo previo?»

«Reuniendo la mayor documentación posible que den de sí las grandes divisiones etnográficas que para el caso se establecerán, no por divisiones político-geográficas arbitrarias de nacionalidades constituidas

por fronteras convencionales, sino por divisiones imborrables de raza (latina, eslava, asiática, etc.)»

«Reunido *todo* el cuerpo de documentación, ¿cómo debería procederse para clasificarlo científica y sistemáticamente?»

«Esta es la parte compleja de la cuestión.»

«Bueno es recordar en este proceso a uno de nuestros literatos que mejor han ahondado en el *folklore* español. (1) «Puestos a hallar — decía — una coordinación y clasificación medianamente anotada, podría salirse del paso entendiendo que, dado el estado en que se encuentra este género de estudios, cualesquiera clasificación es buena, porque no son ya motivos puramente literarios y estéticos los que inducen a este género de estudios, sino que en él hallan motivo de profundas investigaciones tanto el literato y el músico como el psicólogo, tanto el estético como el historiador, tanto el filólogo como el que aspira a conocer la biología y desenvolvimiento de la civilización y del espíritu humano. Bajo este criterio, acaso equivocado, pero amplísimo, no hay duda — añadía — que entra por poco la mayor o menor perfección del plan taxonómico.»

«Tenemos, pues, aquí una base de subclasificaciones parciales dentro de la clasificación general por grandes agrupaciones etnográficas, que se refieren a la literatura y a la estética, a la psicología y a la historia, a la filología y a la biología. ¿Cuál será, según esto, la base de subclasificación popular? ¿Unicamente, acaso, la que se establezca sobre su constitución melódica?»

«Me atreveré a argüir que esta clasificación no bastará. En la canción popular ha de concederse gran

(1) *Demófilo*, seudónimo de D. Antonio Machado y Álvarez.

importancia al elemento armónico, engendrador, quizá, del melódico, por claras vislumbres o intuiciones que han constituido el verdadero arte musical contemporáneo, cuando el artista, después de largos tanteos y experiencias sin cuenta, logró hallar en los distintos sonidos de la cantilena una coligación de relaciones simultáneas por descomposición de los acordes, que el pueblo, artista inconsciente, sólo había entrevisto por coligaciones sucedáneas unidas entre sí por vínculos imperceptibles que, por ocultos y para reducirlos a una forma cabal y artística, escapaban a su intuición.»

«No puede ponerse en duda el hecho de que los elementos de la melodía están íntimamente relacionados con los sonidos principales que han formado su esquema tonal, y que estos sonidos principales son los que han ofrecido a la técnica musical las fórmulas armònicas precisas de sus primordiales movimientos dinámicos (cadencias), dirigidos a un centro estético de reposo.»

«La teoría de que la música existe en el hombre como principio armónico inconsciente más bien que como elemento melódico, ha de facilitar, pues, grandemente, la clasificación de la canción popular internacional que se solicita, y ha de influir, no menos poderosamente, en la exacta comprensión del concepto histórico en que han debido realizarse las evoluciones de la música, cuando se atiende, más que a los hechos visibles (externos), sobre los cuales se ha fundado arbitrariamente dicho concepto, a los invisibles (internos) que los han promovido, uno de ellos la influencia capital de la canción y la danza popular, no sólo en la creación de *todas* las formas de arte moderno, que de la canción y de la danza provienen todas, sino en el empleo técnico del material sonoro por simultanei-

dades melódicas, que contenían en sí, como en germen, el principio ineludible de aquel desdoblamiento.»

«La teoría podrá ser todo lo revolucionaria que se quiera, y lo es, en efecto, pero de mí sé decir por observación particular, que el estudio de la canción popular española me ha revelado que toda nuestra documentación musical anónima puede encuadrarse, y se encuadra perfectamente, dentro de las fórmulas preexistentes armónicas *a priori*, que por típicas y tradicionales pueden considerarse como constitutivas de un ambiente armónico propio, cuando tan perfectamente se han prestado *a posteriori*, a dejarse encuadrar, sin violencias, en aquellas fórmulas armónicas nativas.»

«¿Puede comprobarse, acaso, este hecho en el *folklore* musical de otros paises.»

«Yo creo que sí.»

«Sin embargo, los doctos en esta materia lo dirán.»

«Tienen la palabra.»

Expongo en el *Cancionero* de referencia, amen de otras averiguaciones, cuales son los elementos que más abundan en la canción española : a qué división etnográfica pertenecen nuestas canciones populares : y en suma, que no es posible que ningún arte, como la música, se componga de dos elementos tan diversos, y, a la vez, tan unidos, que tienden a fundirse uno en otro y a compenetrarse estrechamente. Y no es de extrañar que de la compenetración de la melodía y la armonía se haya pretendido sentar que es la esencia y el alma misma de la música. Tanto es así, que se ha afirmado que por la supremacia de la una o de la otra pueden deducirse los períodos de la misma música.

Dicho todo lo que precede puedo dar ya por terminados estos preliminares y pasar al tema que nos

ocupa : *Las Cantigas de Alfonso el Sabio* y *El Romancero.*

Siempre he sentido una especial inclinación y simpatía por la figura del rey trovador Alfonso X *el Sabio,* y en un reciente artículo que publiqué en la revista *Summa*, de Madrid, el cual me permitiré leeros, hablaba de dos profesores músicos de antaño : el Rey Sabio y el Arcipreste de Hita. Hed ahí el artículo :

« El fecundo principio de la homofonía desdoblándose en la polifonía, señalado por San Isidoro en sus *Etimologías*, empeñó a los antiquísimos didácticos del arte musical en una laboriosa serie de trabajos múltiples desde el siglo X, en que empiezan a servirse de la notación con letras latinas. Las tentativas de Hucvaldo en hecho de notación inspiran a Guido d'Arezzo la idea de la *linea.* Los méritos del monje benedictino (995-1050) son principalmente dos : como inventor y fundador del método de solmisación, y como fundador, asimismo, de nuestra notación actual.

La música *ficta* o *falsa* aceleró su importancia desde que los músicos pràcticos se empeñaron en domeñar las rudezas primitivas de las tentativas ineludibles en el campo de la polifonía. Aparecen en Occidente los primeros signos de duración de sonidos (XI-XII) conjuntamente con los principios del *Discantus.* A poco, comienza la esplendente floración de la música contrapuntista de los siglos XII al XVI, precisamente cuando llegan los músicos prácticos, los músicos profesionales que diríamos hoy, los que inquieren, se atreven y tienen osadías para crear. Las obras de los *músicos prácticos*, un rey trovador, y un maestro, como le llamaríamos hoy, nos dan buena cuenta de lo que hacían en nuestro suelo nuestros tales *músicos prácticos*, que siempre han sido los creadores.

« Alfonso X, *el Sabio*, (1252-1254), el llamado rey

trovador, en el precioso e incomparable código de sus *Cantigas*, presenta realizada la fusión de lo narrativo y de lo lírico, que realzan la tradición de cierto lirismo popular y melancólico, y nos da el ejemplo vivo de lo que canta nuestro pueblo asimilándose la única música que oye, la del templo, y la de *serranillas, cantares de ledino, marinas* (especie de barcarolas), que resonando en los oídos del rey trovador, presentaban desconocida riqueza de metros a los *loores de Santa María*, enriqueciendo a la vez la tradición hagiográfica y al fondo musical, derivado gran parte, quizás, de oscuras reminiscencias célticas. Las *Cantigas*, obra musical y poética de un solo individuo, coronado como rey de vasallos, y como rey y poeta popular, absolutamente indígena, alcanza la importancia que tienen hoy para la erudición moderna los Cancioneros del Vaticano, el de la Biblioteca de la Ajuda y el de Colocci-Brancuti, pues en ellos puede estudiarse la música de nuestros primitivos *músicos prácticos.*»

«El otro músico que, desde luego, queremos citar, es el famoso Arcipreste de Hita, autoridad muy abonada. Es un *maestro*, autor del poema misceláneo, realmente innominado, aunque conocido con los títulos arbitrarios de *Libro de Amor* y *Libro de Cantares*: es Juan Ruíz, popularmente conocido por el título de su dignidad de Arcipreste de Hita, que nos habla de declaraciones de instrumentos músicos en varías páginas de su poema; que hace una selección, propia de técnico, de lo que conviene a los cantares de arábigo, de las letras y músicas que compuso para danzas de troteras y cantares mudéjares; que sabe

... facer el altibajo, et sotar a cualquier muedo...

es decir, que como *maestro* sabe *facer* un *contrapunto*

a la mente sobre un canto propuesto (práctica contrapuntistica extraordinaria de su época), y sabe *sotar*, saltar, pasar a *cualquier muedo*, como quien dice saber modular y, en una palabra : sabe todo lo que necesita saber un *maestro*, un práctico en el arte. La existencia, hoy comprobada, de géneros de poesía y música popular o popularizada, como el *Zaschal* y la *Muvaschaja*, y la existencia también de cantores ambulantes y de juglaresas que penetraban en los reinos cristianos, él las confirma en unas y otras partes de su poema. Ved la página de arqueología musical en que declara qué instrumentos convienen, o no se aplican, a los cantares de arábigo :

Arábigo, non quiere la *vihuela de arco*,
Sinfonía, *guitarra* non son de aqueste marco :
Cítola, *Odrecillo* non aman «caquil hallaco»,
Más aman la taberna, e sotar con bellaco.
Albogues e *mandurria*, *caramillo* e *zamponna*
Non se pagan de arábigo cuanto dellos Bolonna
. . . .

«En esa *Comedia Humana* del siglo XIV, como la ha llamado, con certera calificación, Menéndez y Pelayo, confiesa el mismo Arcipreste haber hecho muchas *cantigas de danzas e troteras para judías et moras et para entendedoras* (para mujeres que curaban con ensalmos), *trovas cazurras* o *de burlas*, *cantigas de serrana* y de *loores de Santa María*, *cantigas de escolares* y *de ciegos*... Ved a nuestro goliardo humorístico cuando desde «Valdevacas, nuestro lugar amado», envia a la Cuaresma, «fraca, magra e vil sarnosa», un cartel de desafío, de que son portadores *don Almuerzo* y *doña Merienda*, intimándola en lid campal para el Domingo de Pascua antes de salir y

asistiréis a una orgía brutal, a una algazara de voces y de instrumentos, que llega a su *maximum* de fantasía báquica, depravada, cuando se os aparece el fragmento más curioso del poema, de «como *clérigos e legos, e flayres e monjas, e duennas e ioglares salieron a rescebir a don Amor...*

En medio de aquel desfile suenan con estrépito o con suavidades contenidas, formando agrupaciones instrumentales organográficas, todos los instrumentos de la época : *atambores* y *guitarras moriscas, laúdes* y *guitarras latinas, rabés* (rabeles) y *rotas, salterios* y *vihuelas de péñola, medios cannos* y *arpa, rabé morisco* y *tamboretes, vihuela* de *arco* y *canno entero, panderetas* y *sonajas de azófar, órganos* y *adedura albardana, dulcemas* y *exabeba, albogón* y *cinfonia, baldosa* y *odrecillo francés (¿mussette?), mandurria* y *atambales, trompas é annafiles...*

Non fueron tiempo ha placenterías tales,
Tan grandes alegrías, nin atan comunales :
De ioglares van llenas cuestas et valles.

«Entre las documentaciones organográficas instrumentales, no se olvide que desde la época de las *Etimologías* de San Isidoro no descuidan esas enumeraciones, que satisfacían a la vez la vanidad de tratadistas lo mismo que la de prácticos, y también porque hacían gala de poseer tan gran y escogido material sonoro. Los himnos latino-visigóticos, el lozano epitalanio *Pro nubentibus*, que empieza :

Tuba clarifica plebi Chisti revoca.

dan buena muestra de esas enumeraciones, y son tan interesantes como las miniaturas de instrumentos mu-

sicales en los códices primitivos, como el de San Beato, *Comentarios al Apocalipsis*, tanto, que el progreso de los instrumentos músicos españoles desde el siglo X al XIII, es una de las evoluciones que mejor pueden seguirse en esa trascendental documentación. Pero en cuanto a las enumeraciones de instrumentos, no se olvide la poesía de los mesteres de clerecía, y la valiosa tendencia que en dichos mesteres es de observar hacia el acoplamiento, en dirección determinada, de los agentes sonoros. El anónimo autor del *Libro d'Apollonio* nos dice casi lo mismo que repetirá después el Arcipreste de Hita :

Sé arte de música per natura cantar :
Sé far fermosos puntos, las voses acordar.

«El famoso *Libro* da detalles sobre la poesía y música populares de los tiempos medios. Desde luego, la escena de salida al mercado de la hija de Apolonio, convertida en juglaresa, la infeliz Tarsiana que :

Prisso una viola buena e bien temprada
E salió al mercado a violar per soldada.
. . . .
Tornó al rey Tarsiana faciendo sus *trobetes*,
Tocando su viola, cantando sus *versetes*.

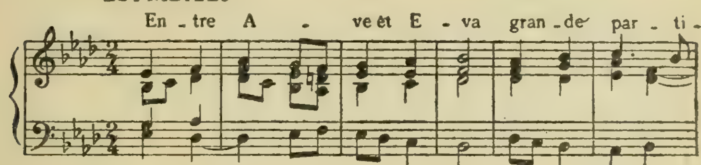
«También se nota en el *poema de Alexandre*, la distinción y acaso el acoplamiento bien determinado entre los *instrumentos que usan los iogleses*, y *otros de maor precio que usan los escolares*. Los segundos no se citan, aunque se dejan adivinar, pero sí los primeros al describir la entrada triunfal de Alejandro en Babilonia :

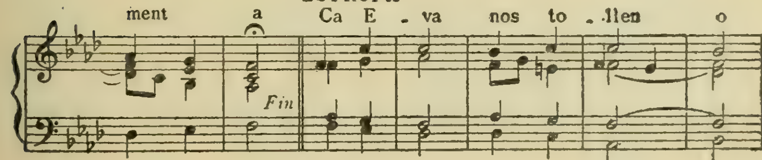
El pleito de ioglares era fiera nota :
avie hy *simphonia, arba, giga* e *rota,*
Albogues e *salterio, citola* mas que trota,
Cedra e *viola* que las coytas embota.»
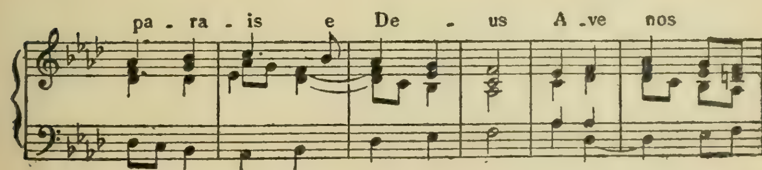
Desgraciadamente si no poseemos ninguna composición del Arcipreste de Hita, en cambio la poseemos abundantísima de *Cantigas* del rey trovador.

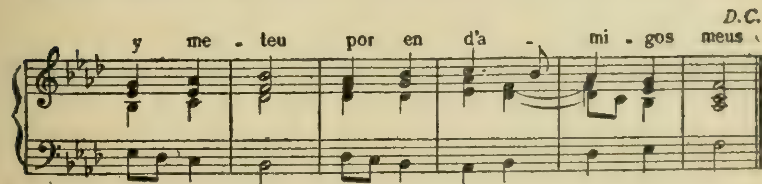
Oid dos de estas *Cantigas* copiadas del Códice de Alfonso X y armonizadas por mí.

(Audición de las *Cantigas Entre Ave et Eva* y la que empieza, *Todo logar mui ben pode sser*).

ESTRIBILLO

To - do lo - gar mui ben po - de sse - er

def - fen - du - do o que á que a

San - cta Ma - ri - a á por seu
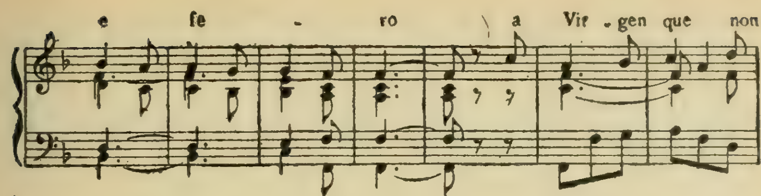
es - cu - do
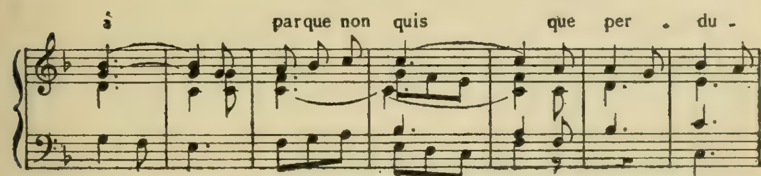
ESTROFA
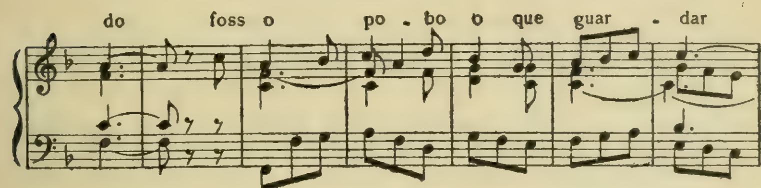
On d'a - ques - ta ra -

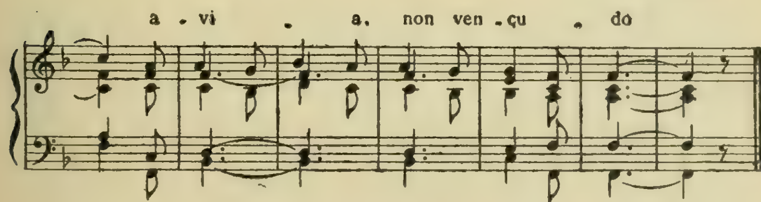
zón un mi - ra - gre vos que - ro con

tar mui de co - ra - çon que fez - mui grand'

Salinas, otra figura que atrae no sólo por la triste circunstancia de ser ciego de nacimiento, como otras de nuestras glorias musicales, Cabezón, Nasarre, etc., sino que atrae porque fué un ciego que vió muchas cosas. Yo bendigo a Dios por haberme concedido el precioso don de la vista que me ha permitido hojear su obra «De Musica Libri Septem». De él hablo en mi obra «Lírica Nacionalizada», en el capítulo titulado, «Estudio sobre una fuente de *Folklore* musical castellano del siglo XVI» y del cual voy a leeros algunos fragmentos que espero podrán interesaros.

«La elaboración científica de la teoría musical produjo de repente un monumento que se escribió en la lengua de los sabios (latín) y en forma clásicamente bella y perfecta. El autor de tal prodigio, acabo de nombrarlo, fué Francisco Salinas. Burgos, su patria dichosa. Perdió la vista cuando aun andaba en el pecho de su nodriza. La ceguera no le impidió cultivar la música (ejercitándose en el órgano y otros instrumentos que tañia con destreza) y las matemáticas, ni ser insigne en las antigüedades griega y latina. Le enseñó el latín una discípula suya, que aprendía a tocar el órgano para hacerse monja. Cursó griego y filosofía en la Universidad de Salamanca. Fué familiar del Cardenal compostelano don Pedro Sarmiento que lo llevó consigo a Roma. Allí, en la Biblioteca Vaticana, se hizo leer muchos tratados de músicos griegos, y no traducidos al latín. En estas inquisiciones y estudios consumió más de veintitres años: sufrió amarguras y calamidades; perdió tres hermanos; conoció a dos Cardenales durante su estancia en el virreinato de Nápoles que, como nos dice, más que le amaron no se cuidaron de protegerle. Lleno de tristezas regresó a España en ocasión que declarada vacante en Salamanca la cátedra de música que instituyera en aquella Universidad Alfonso *el Sabio*. Y como diera pública muestra de sus grandes conocimientos musicales, se le concedió la cátedra vacante en la que tanto habia de brillar. El fruto de la enseñanza de Salinas prolongada hasta los setenta y siete años de su edad (1590) se encuentra recogido en un tratado que lleva la fecha más gloriosa del Renacimiento español, obra de humanista tanto o más que de músico folklorista *per accidens*. El rotulado del libro es éste:

Francisci Salinæ VBR Gendis (sic, por *Burgensis*) Abbatii Sancti Prancatii de Rocca Scalegna in

regno Neapolitano, et in Academia Salmanticensi Musicæ Profesoribus, DE MUSICA LIBRI SEPTFM etc. (Salmanticæ Excudebat Mathias Gastius MDLXXVII).

En purísimas especulaciones aristotélicas expone sus ideas, divide su obra en cuatro partes primarias que se refieren a la ciencia de la armonía, al sonido en general, a los intérvalos armónicos, consonancia, etcétera, y en otras tres partes complementarias que tienen relación con el ritmo. De estas tres últimas partes de su tratado vamos a dar somera idea.

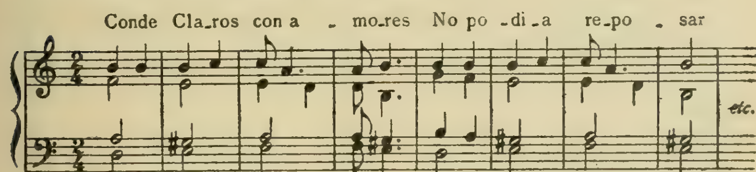
«¿Qué es el ritmo?», pregunta Salinas. «Facultad que aprecia y pondera las diferencias de los sonidos en la tardanza o celeridad». Y añade más adelante: «En la rítmica son jueces los sentidos y la razón». Y a continuación hace Salinas la historia de la doctrina acerca del *ritmo*. «Salinas» — dice Menéndez y Pelayo en su *Hist. de las ideas estéticas en España* — «no vacilaba en afirmar que los seres irracionales son incapaces, asi de entender como de producir el ritmo y la armonía. Debía reconocer que el ritmo, en realidad, no se oye, ni se ve, ni se palpa, como Cicerón diría; que el oído o mejor el alma por conducto del oído, *contenía en sí misma cierta medida natural de todas las cosas*: iría a buscar ese ritmo entre las ideas superiores de la razón, el ritmo preconizado por San Agustín como el más excelente de todos, *porque sólo por medio de él podemos juzgar de todos los demás*: buscaríalo en la naturaleza misma que nos empuja al ritmo, y el ciego que *vió* cosas tan peregrinas, exclamaría con Quintiliano, *natura ducimur ad modos*: comprendería que el ritmo no es un arte que ha inventado la necesidad de recrear un sentido, y vislumbraría, como realmente vislumbró, una doctrina que podía dictar preceptos secundada por la *rítmica especial* de su arte.»

Ya había anunciado esta doctrina el maestro Antonio de Nebrija. Como Salinas incurrió en la falta de asimilar nuestros versos a los latinos, afirmando que en la sílaba acentuada se *elevaba* la voz o *cargaba* la pronunciación. Salinas, seducido por la doctrina, sostenía, además, que la sílaba *larga* debía hacerse con la *breve* en la misma relación que la *mínima* y la *semínima* entre las figuras de la música. Las esperanzas de Salinas, como las de Nebrija, quedaron defraudadas y es imposible que se realicen. A pesar de tantas reglas como se han inventado — dice Coll y Vehí en sus *Diálogos literarios* — no hemos llegado a *sentir* en la lengua castellana la diferencia de *largas* y *breves*... Tampoco la *sentimos* en la griega y latina, tal como las pronunciamos... El vulgo de Grecia y Roma la *sentía* de tal manera, que bastaba que un actor hiciese *breve* una sílaba *larga* para que le saludase el público con una buena rechifla, ni más ni menos que le sucedería a cualquiera de nuestros actores si alterase el acento prosódico de alguna palabra conocida, porque entonces aunque el vulgo español no sienta la cantidad siente mucho el acento, y distingue perfectamente la diversidad de sonidos entre *bárbaro, barbáro* y *barbaró.* Y he aquí que Nebrija y Salinas nos dejaron a obscuras de si contundían o no el *acento* con la cantidad, y que Salinas, especialmente, fué *folklorista* músico *per accidens* buscando apoyo para su teoría en aquella pobre *música vulgar*, así llamada con menosprecio por todos los sabios tratadistas de su época y aun de épocas anteriores.

Intento presentar a vuestra atención las tonadas de algunos romances que presenta *homofónicamente* Salinas en la obra citada. Desde luego la tonada vulgar de los romances que consiste, como en algunas recitaciones litúrgicas (por ejemplo el *tonus leccio-*

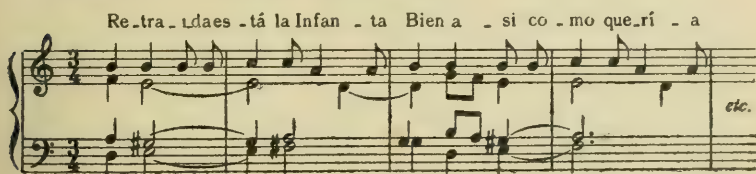
nis), en una sencillísima figuración de dos o tres sonidos. Tal es la tonada del *Conde Claros (ad quem cantum* — dice Salinas — *Hispani plurimos ex his quos* «Romances» *vocant)*.

(**Audición de la tonada de este romance.**)

Más adelante cita la tonada vulgar del romance: *Retraída está la Infanta*, que difiere de la anterior en el compás.

(**Audición de la tonada de este romance.**)

Pone después Salinas la tonada, no vulgar sino más desarrollada musicalmente, de algunos romances. Desde luego aquel romance de Juan de Mena del *Debate de la Razón contra la Voluntad* o poema, llamado impropiamente, *Los siete pecados mortales*. Salinas sólo cita el primer verso y, lo que más nos interesa, la tonada de la que dice, «que con ella se cantan todas las *Hispanae copulae, quae dicuntur artis regiae, octo syllabarum, omnium usitatissimae narrandis historiis; et fabulis aptisismae qualis illa.*

Canta tú, cristiana musa,

et in historiis,

A caballo va Bernardo.»

(Audición de este romance.)

Andantino

Can - ta tú, cris - tia - na mu - sa, La más

que ci - vil ba - ta - lla

Queen - tre vo - lun - tad se ha - lla Y ra -

zón que nos a - cu - sa...

Hu - id ó ca - llad *se - re - nas* Queen la

mi e - dad pa - sa - da...

La melodía del romance *San Ramón de Peñafort* es muy común. El *sol* del octavo compás sólo se oye sostenizado en los pueblos que tienen constante comunicación con los centros. Los que están situados entre riscos entonan aquella nota como yo la he escrito, que es como debe escribirse dado el ambiente y modalidad de su melodía.

(Audición de este romance.)

Larghetto

La Ma-re de Deu un ro-sè plan-

ta-va D'a-quell sant ro-sè n'ha na-dau-na

plan-ta n'ha na-dau-na plan-ta

p rall D.C

Del Museo Arqueológico de Pontevedra procede el romance que oiréis ahora. Creo que la letra del romance es la que otros titulan *de Santa Irene*. Es uno de los documentos contra la opinión de Murguia, negando la existencia del romance gallego, que prueba los claros vislumbres que sobre esto tuvo don Manuel Milá y Fontanals.

(Audición de este romance.)

Larghetto

Es-tando co-sendo n'aminh'almo-hada minh'a-gulla d'ouro, meu dedalde

prata, minha ti-xei - ri-na de folla de la-ta,

pas' un ca-ba - lei-ro pi - deu-me po - sa-da.

Salinas nos habla del metro variado de una canción llamada *Las quejas*. En el *Cancionero general* hay unos versos del Marqués de Astorga que deben tener relación con *Las quejas*. En efecto, del citado marqués pueden leerse unas *Coplas a su amiga*, que son quizá la misma canción. Citalas Juan de Valdés «entre las que tienen mejor estilo». Hay en esta composición, al decir de Menéndez y Pelayo, «cosas dichas con agradable sencillez», por ejemplo,

> Vida de la vida mía
> ¿A quién cantaré mis quejas
> Si a ti no?

(Audición de esta cantilena)

Lento assai

¿A quién con - ta - ré

yo mis que - jas Mi lin -

- do amor? ¿A quien con - ta - ré yo

yo mis que - jas, si a vos no?

Habla incidentalmente Salinas del romance.

—¿Dónde son estas serranas?
Del pinar de Avila son.

(Audición de la tonada de este romance aplicada al texto conocido).

Partese el moro Alicante...

Allegro

Par-te - se el mo - ro A-li - can-te Vis-pe - ra de

Sant Ce - brian O - cho ca - be - zas lle - va-ba to - das

de hombres de al- ta san - gre Sa - be - lo el rey Al - man -

zor A re - ci - bir-se - lo sa - le Aun-que perdió

mu-chos mo-ros, Pien-sa en es - to bien ga - ñar

Por último oiréis una cantinela de superior belleza que os dejará en el oído gratísima impresión.

(Audición de la cantilena *Mi grave pena.*)

Lento

Mí gra-ve pe - na cre-ce de con-go-ja,

Mi bien a - flo - ja, mas no mi ca - de - na.

Mue-ro de a - mo - res, vi-vo con do-lo - res,

Fe me con - de - na, a - mor me mal-tra-ta.

Pero ya es hora de terminar esta charla. Aunque queda mucho que decir no me atrevo a fatigar vuestra atención. Faltaría a la ley del agradecimiento si no os diese las gracias, rendido y obligado. En primer lu-

gar a vuestro ilustre catedrático, a vuestro Mentor, don Tomás Carreras Artau, lleno de ambiciones, una más elevada que todas, la patriótica de hacer obra de enseñanza, obra de cultura, obra de amor a la familia intelectual representada por vosotros, sus alumnos. Os las doy también a vosotros que me habeis honrado prestándome vuestra ilustrada atención llena de entusiasmos juveniles, y a los que habeis acudido invitados por vuestro mismo amor a esas manifestaciones intelectuales, el Sr. D. Agustín Durán y Sanpere, ilustre presidente de la Sección de Folklore del *Centre Excursionista de Catalunya*, el amado compañero y sabio crítico musical D. Francisco Suárez Bravo, el ilustrado compositor militante y encumbrado maestro, don Eusebio Bosch, y a todos esos diligentes y animosos que han formado a mi alrededor unas cohortes de folkloristas estimados, D. Sebastián Farnés, excelente paremiólogo catalán y D. Aurelio Capmany, el evocador de la antigua corografía catalana.

He dicho.

Contestación

LA FUNCIÓN DE LOS COLABORADORES ESPECIALISTAS EN EL «ARCHIVO»

por el

DR. T. CARRERAS Y ARTAU

Difícilmente encontraría términos adecuados para comentar un acto tan lleno de espíritu como el que estamos viviendo. Una doble exigencia de justicia y cortesía me obliga, llevando la voz de todos los asistentes, a rendir un sincero homenaje de admiración

al arte exquisito con que la señorita Concepción Badía y D. Federico Longás han amorosamente exornado las palabras de nuestro común maestro D. Felipe Pedrell.

En cuanto al fondo de la docta lección que con deleite acabamos de escuchar, os ruego me hagais gracia de lo que podríamos denominar un comentario de altura; puesto que es precisamente nuestra *a priori* confesada incompetencia, no susceptible de ser subsanada con firmes aficiones y vagas ideas acerca del asunto, lo que justifica el hecho de encontrarnos reunidos aquí. Pero este concepto necesita una aclaración, que encontraréis sencilla y llana si acierto a explicar toda la significación universitaria que encierra el acto.

Tenemos nosotros—y con nosotros una pléyade de dignísimos compañeros que estamos laborando silenciosamente por la renovación de nuestra querida Universidad de Barcelona — tenemos, digo, de nuestra Cátedra un concepto que podríamos llamar abierto. La colaboración, que en definitiva quiere decir cordialidad, es el alma de nuestra Cátedra. Y esta colaboración hemos procurado implantarla en toda una serie de gradaciones y matices : desde la libertad concedida al alumno y hasta expresamente provocada para suscitar la discusión en las explicaciones cotidianas del profesor, hasta aquella manifestación más reflexiva y ya organizada, que consiste en encomendar a los alumnos la aportación de materiales y elementos para la realización de una empresa común; una empresa que no es precisamente ni del profesor ni de los alumnos, sino de todos ellos fundidos en unidad de espíritu, y encarnada en esta entidad superior que llamamos la Cátedra.

Así ha nacido la empresa del *Archivo de Etnografía y Folklore de Cataluña*, con motivo de la cual

hoy hemos inaugurado un grado superior de colaboración: tal es el llamamiento y asociación a nuestra obra de grandes personalidades extrauniversitarias, de especialistas, que con la competencia de su saber y la autoridad de un prestigio por todos reconocido vengan a asesorarnos eficazmente en materias afines, realizando prácticamente de tal manera el fecundo principio de la división del trabajo. Hoy es el Mtro. Pedrell quien nos ilustra en asuntos de Folklore musical; quizás mañana sean otras personas versadas en paremiológia o que, por sus estudios, puedan suministrarnos un plan orgánico de Museo folklórico y etnográfico, etc.

No he de explicaros los fines de nuestro *Archivo* que todos bien conocéis. La tentativa de estudiar en *unidad* e *integralmente* las complejas manifestaciones del Folklore catalán y, en general, de sistematizar las fuentes espontáneas del espíritu catalán, como factor importantísimo para la interpretación de la psicología de nuestro pueblo y sus relaciones con la de los demás pueblos ibéricos, es empresa demasiado vasta y complicada para ser realizada por un solo profesor con los medios normales de la cátedra. No me considero omnisciente ni hay necesidad de que lo sea, sin embargo, para proseguir en la empresa. Y esta es la razón de que hayamos fiado una buena parte de la obra a especialistas que, como el Mtro. Pedrell, no tienen inconveniente en ilustrarnos con su enseñanza y honrarnos con su ejemplo. Porque el acto que estamos realizando — es preciso decirlo para revelar todo su valor — es no sólo un acto de enseñanza, sino acaso y antes que todo un acto de educación en el sentido más pleno de la palabra.

Hay todavia otro aspecto muy interesante, y es que — sino materialmente, por dificultades derivadas de

la audición y también para evitar molestias al disertante — en espíritu nos hallamos en nuestra Cátedra de Ética. ¡Y qué bien encuadrada se halla la noble e indómita figura del Mtro. Pedrell y toda su obra de investigación felicísima de musicografía hispana, dentro de nuestra Facultad de Filosofía y Letras de Barcelona! Mientras el Mtro. Pedrell con aquella difícil sencillez, que es prenda de seguridad, iba desgranando su disertación, se nos evocaba el recuerdo — aun sin haber tenido la fortuna quien ahora os habla, de haberla conocido personalmente — de otra figura gemela en cuanto a una porción de aspectos, la patriarcal y venerable de nuestro doctor Milá y Fontanals, maestro e introductor del Folklore entre nosotros.

Tengo barruntos de que en cierta ocasión el Barón de Bonet, Rector de grata memoria que fué de nuestra Universidad, puso especial empeño en que el Mtro. Pedrell pudiese explicar oficialmente unas lecciones en nuestra Facultad; pero el expediente se estrelló ante una dificultad insuperable : el Mtro. Pedrell carece del indispensable *título de licenciado*, es decir, de una patente oficial del saber que todos unánimemente le reconocemos. Ved, pues, como nosotros hemos salvado la dificultad : sin necesidad de expedienteos, por la vía fecunda de la colaboración y sobre todo por obra y gracia de nuestra voluntad de escuchar y aprender, hoy el Mtro. Pedrell ocupa la silla de catedrático con toda la plenitud de su magisterio; y en cambio, el catedrático *oficial* que ahora os dirige la palabra, con mucha honra se sienta al lado de vosotros, alumnos y asistentes voluntarios. Y quiero añadir todavía, que estamos dispuestos a repetir el caso tantas veces como lo demanden las necesidades intelectuales de la Cátedra; y hasta se nos ocurre que si el hecho se tradujese en costumbre y mereciese ser

sancionado por varios catedráticos, sería ésta la vía más segura para implantar en nuestros Universidades, cátedras libres o agregadas de estudios complementarios en favor de personalidades eminentes e indiscutibles. La creación de cátedras en tales circunstancias, no fuera una gracia, ni una improvisación, ni lo que es peor, una servil y aparatosa imitación de cualquiera organización extranjera, sino la mera consagración económica de una obra científica arraigada que habría rendido de antemano ópimos frutos.

Decididamente voy a terminar. No esperéis de nosotros, Mtro. Pedrell, como precio de gratitud, ni un diploma recordatorio del acto, ni un sonado banquete, ni cosa por el estilo. En cambio, os damos formal promesa de perpetuar la lección de hoy y divulgarla, a guisa de extensión universitaria. No sabemos todavía cómo. Acaso nos decidiremos a ampliar nuestras breves *Memorias* de la Cátedra que venimos publicando desde el primer año, si es que todavía no hubiese llegado el momento oportuno de emprender la publicación seriada de ESTUDIOS Y MATERIALES del *Archivo*, que tenemos en proyecto. Y ahora, y sea la última palabra, un cordial abrazo en nombre de los asistentes como símbolo de la comunidad espiritual aquí sellada.

CORPUS PAREMIOLÒGIC CATALÀ

SOTA LA DIRECCIÓ DE

D. SEBASTIÀ FARNÉS

Amb un desprendiment que l'honora i que no trobem prous paraules per agrair, el Sr. Farnés ha tingut a bé incorporar a l'*Arxiu* tots els seus papers i copiosos materials paremiològics, resultat d'un treball intel·ligent, pacientíssim i sense interrupció de més de quaranta cinc anys. Més de divuit mil paremies catalanes integren la col·lecció Farnés, i a tot això cal afegir-hi les variants i analogíes, correspondencies llatines i de les diverses llengues vives, abundoses referencies a textes literaris i nodrides notes bibliogràfiques. Una bella mostra del que significa l'obra del Sr. Farnés pot veure's en el seu primer volum, únic publicat d'«Assaig de Paremiología Catalana Comparada» editat per la *Ilustració Catalana* (Barcelona, 1913).

El Sr. Farnés es proposa completar la seva col·lecció amb els nous materials que aportin els col·laboradors de l'*Arxiu*, per tal d'assolir la publicació de l'«Inventari o Corpus Paremiològic Català».

Aquest Corpus en projecte caldrà adaptar-lo als fins primordials de l'*Arxiu*. No hem de repetir aquí que la tasca de l'*Arxiu*, vista en els seus darrers i més alts resultats científics, aspira a ésser una contribució de psicología hispano-catalana feta a base de materials empírics aplegats per l'estol dels nostres diligents col·laboradors.

Procurarem, doncs, que el «Corpus Paremiològic Català», abans que una obra d'erudició, de pura curiositat o d'exclusiu interés filològic i literari, resulti una

base completa, sistemàtica i gosem dir inèdita per a un estudi de psicología hispana comparada, des de l'especial punt de vista paremiològic català. Així és que intentarem aixugar — fins on sia possible — les fonts paremiològiques catalanes; i per tal de constatar no sols el fons ideològic coincident, sinó també els matiços diferencials de les que podríem anomenar Filosofíes populars hispanes, al costat de l'adagi, paremia o dita catalanes caldrà insertar les correspondencies castellanes i de les demés llengues i dialectes hispans, sense excloure a la mateixa llengua portuguesa. Cal advertir, per a fixar bé els termes del nostre comès, que solsament el fons paremiològic català serà objecte propi de les nostres recerques, que *suposarem fetes* respecte al demés fons paremiològic hispà, acudint a les col·leccions i refraners castellà, gallec, portugués, etc.

Altres punts d'interés, per exemple, l'adopció d'un criteri d'ordenació — alfabètic o ideològic — seràn escatits amb motiu de la conferencia-introducció que el Sr. Farnés té anunciada pel prop vinent curs.

N. de la D.

QÜESTIONARI

Vuyt extrems convé que continga la «Papereta Paremiològica», a saber :

I. La frase, refrà o dita, expressada ab tota claretat.

II. La cita del troç de conversa en que s'ha esmentat, o a propósit de què s'ha dit.

III. Qué's vol significar ab la dita, frase o refrà.

IV. Quines referencies se'n saben de més a més.

V. Lloc de la dita : comarca de que forma part.

VI. Quí l'ha treta a conversa — un pagès, un capellà, un metge, etc.

VII. Si es natural del lloc o foraster; si això últim, còm solen dir-ho en la comarca : notin-se bé les diferencies.

VIII. Data de la recerca y nom del col·laborador.

D'aquests vuyt extrems, se'n ompliràn tots els possibles, ateses les exigencies de cada cas y fins els medis d'informació.

Condicions materials : 1) La papereta s'escriurà ab lletra clara i ben intel·ligible, sols d'una cara, afegint-hi una o més paperetes quan sia necessari; 2) Es prega que les paperetes sien d'aquestes dimensions : 138 milímetres × 103 milímetres; 3) S'escriurà per l'ample del paper, deixant a dalt un dit de marge y altre dit al costat esquer.

Es farà esment dels col·laboradors, qui ab llurs col·leccions o recerques cooperin a l'obra del « Corpus Paremiològic Català ».

SEBASTIÀ FARNÉS.

FOLKLORE DELS FENÒMENS ATMOSFÈRICHS

QÜESTIONARI

1. *La sequetat.* — Es la sequetat un càstich de Deu? Quins pecats o faltes solen ésser castigats aixi? — Pot ésser produida per alguna mala persona (bruixa) que impedeix que plogui? Procediments de que's valen.

2. *La pluja.* — Què es la pluja segons el poble? — Noms populars de la pluja.

Maneres d'aplacar l'ira de Deu y de conseguir pluja. — Pregaries o rogatives públiques en el poble meteix. — Romeries. — Sants a qui les gents tenen més devoció en aquesta comarca, per demanar aygua. — Goigs que se'ls-hi canten — Miracles y cassos esdevinguts en aquestes pregaries y romeries. — Fan alguna ofrena al Sant, per tal que faci ploure? — A més de les ceremonies de la liturgia catòlica, quines altres en practica el poble en aquestes romeries? (p. ex.: submersió de l'imatge del Sant en un riu, etc.) — S'observa cap pràctica o creença relacionada ab pedres o megalits [1]? — Citeu y expliqueu totes les preocupacions y dites populars relacionades ab les rogatives.

Quines altres operacions fà'l poble en particular, per fer ploure? — Oracions supersticioses y conjurs. — Dites de coses que fan ploure (portar un mitjó al revés, etc). — Cançonetes de la canalla quan plou.

3. *Les tempestes.* — a) *Producció de les tempestes.* — Què son les tempestes y pedregades, segons el

(1) Dolmens, menhirs, etc. que'l poble coneix ab els noms de *pedra arca, pedra gentil, còves d'alarbs pedra fita pedra dreta samalers del diable, etc.*

poble? — Llurs noms populars. — A què son degudes les tempestes? (càstich de Deu, venjances de males persones, etc.) — Les encantades o gojes tenen alguna relació ab les tempestes? — Les bruixes produeixen les tempestes y pedregades? — Expliqueu els procediments de que's valen per fer pedregar (tirar-se a un gorch, esquilar les cabres, etc.) — Hi ha alguna senyal en els núvols o en les pedres que venen de part de les bruixes? — Hi ha algún llach, font, riu, etc. que pugui produir tempestes, mitjançant alguna pràctica (p. ex.: tirar-hi pedres)?

b) *Pràctiques protectores prèvies contra les tempestes.* — Benedicció de termes. — Benedicció de rams de S. Pere Màrtir. — Festa de la Santa Creu. — Altres festes relacionades ab flors o herbes dels últims dies d'Abril y primers de Maig.

c) *Pràctiques protectores immediates.* — Poder dels sacerdots sobre'l temps. — N'hi han que tinguen major poder que'ls altres? a què es degut, segons el poble? — Ceremonia del «comanir». — S'observa en ella res fora de la liturgia catòlica? tiren çabates als núvols? — Tocar a bon temps. — Hi han campanes que tinguen major virtut sobre'l temps que les altres? — Tradicions a elles referents. — Còm se paga el campaner per sos serveys. — Sants especialment advocats contra tempestes y pedregades: oracions que'l poble els-hi diu y goigs que els-hi canta.

Pràctiques del poble contra les tempestes. — Tiren bales benehides als núvols? s'observa cap particularitat respecte les bales o les armes? — Usen destrals o altres eynes de tall per desfer la nuvolada? — Fums benehits. — Pedres del Dissapte de Gloria. — Els pans d'oferta. — Es practica alguna operació supersticiosa ab les criatures per fer parar les pedregades? — Expliqueu totes les altres pràctiques que s'usin actualment

o que hagin deixat recort en aquesta comarca. — Conjurs y oracions per tallar el mal temps.

4. *Els llamps y els trons.* — Què son els llamps y els trons, segons el poble? — Llurs noms populars. — Frases, malediccions, etc. en que hi entri el nom del llamp. — Dites dels infants quan trona y llampega. — Les pedres de llamp; creences relacionades ab aquestes pedres. — Hi ha alguna herba que guardi dels llamps? — Hi ha algun arbre que'ls repel-leixi? n'hi ha d'altres que'ls atreguin? — Expliqueu totes les pràctiques contra'ls llamps.

Conjurs populars contra'ls llamps. — Per què Sant Lluch, S. March, Sta. Creu, etc. y principalment Santa Bàrbara hi son invocats, segons el poble?

Té el poble alguna preocupació o observa alguna pràctica en relació ab els morts pê'ls llamps, o sobre les cases o llochs ahont n'hi han caygut?

5. *El vent.* — Què es el vent, segons el poble? Sos noms populars. — D'ahont surt el vent? — El poden produir les bruixes?— Pràctiques per fer alçar vent.— A què son deguts els remolins, bufaruts o tortollons, etc.?

Pràctiques per fer parar el vent : hi ha algun Sant advocat per això? — Llegendes del Mal Caçador, dels Caçadors del Rey, de les Filles d'Herodes y altres cavalcades fantàstiques.

6. *La neu.* — Segons el poble, què es la neu? — Sos noms populars. — Hi ha alguna oració o pràctica per fer nevar? — Cançonetes de la canalla quan neva. — Hi ha alguna pràctica per fer parar les nevades?

7. *L'Arch de Sant Martí.* — Què es l'Arch de Sant Martí, segons el poble? — Per què es de S. Martí? — Té algun altre nom en aquesta comarca? — Hi ha un arch del dimoni? — S'ha d'evitar fer certs actes devant d'ell, o bé cal fer-ne d'altres per que marxi? Altres creences y dites sobre l'Arch de S. Martí.

8. *La boyra.* — Què es la boyra? — Sos noms populars. — Es atribuida a les encantades o gojes? — Què s'ha de fer perque marxi? — Altres creences relacionades ab la boyra.

Què son els núvols, segons el poble? — D'ahont surten? — Noms dels núvols segons llur forma, situació, color, etc.

9. *Les mànegues marines.* — Què son les mànegues marines, segons el poble? — Llurs noms. — A què son degudes. — Còm se tallen?

OBSERVACIONS

No es precís contestar les preguntes d'aquest qüestionari d'una manera abstracta, al contrari, es molt convenient que al respondre-les es citin anècdotes y cassos ocorreguts.

Les preguntes que demanen el concepte d'un fenòmen atmosfèrich, cal respondre-les citant el concepte o idea que'n tinga el poble o les criatures, per més extravagant y despreciable que sembli; com p. ex. : les criatures de Blanes dihuen que'ls «trons son la carreta d'En Dalmau».

S'agrahiràn molt totes les altres informacions referents a aquesta materia, per més que no estiguin compreses en aquest qüestionari, així com contes o llegendes o cançons en que's faci referencia als meteors.

Al publicar-se aquest estudi es farà constar l'agrahiment de l'autor a totes les persones que hi hagin collaborat, y al peu de cada pràctica o creença que s'hi anoti hi haurà el nom de qui l'hagi enviada.

***

Fins al present han contestat l'anterior Qüestionari els següents senyors :

1 - Francesch Camps Mercadal (Francesch d'Albranca), de S. Cristòfol de Mitjorn Gran (Menorca), 18 Set. 1915.
2 - Mn. Sanxo Capdevila, de S. Martí de Maldà (Urgell), Janer 1915.
3 - Benigne Dalmau, Tarragona, 23 Dec. 1914.
4 - Daniel Danés y Torras, Olot, Dec. 1914.
5 - Agustí Durán y Sanpere, Cervera, 8 Feb. 1915.
6 - Mn. Miquel Espunya Pre., de S. Martí del Clot (Vall de Vianya), 15 Janer 1915.
7 - Sebastià Farnés, Barcelona, Janer 1915.
8 - Joan Franquesa, Moncada, 17 Dec. 1914.
9 - Agustí M.ª Gibert, Tarragona, 23 Dec. 1914.
10 - Joseph M.ª de Marimón, Esparraguera, Feb. 1915.
11 - Antoni Mir, S. Sadurní d'Anoya, 7 Set. 1915.
12 - N. N. (per mitj d'En Guillém Fortesa), Felanitx (Mallorca), Abril 1915.
13 - N. N. (per mitj del Dr. Arthur Masriera, de Reus), Alió, Gratallops, Vimbodí, Cambrils (Camp de Tarragona y Priorat), Feb. 1916.
14 - Joan Parera, Sapobla (Mallorca), 10 Juliol 1916.
15 - Dr. Ramón Piñas Pre., Rocallaura (La Segarra), Feb. 1916.
16 - Francisco Prats, Esparraguera, Feb. 1915.
17 - Joan Puigpey, Torroella de Montgrí, 4 Abril 1915 (publicat en el periòdich d'aquesta localitat «Emporion» n.º 7).
18 - Amador Romaní Guerra, Capellades, 4 Agost 1915.
19 - Rossend Serra y Pagés, Ripoll (publicat en el periòdich d'aquesta localitat «La Veu Comarcal»,

any II, n.os 78 y 80, 25 de Setembre y 9 d'Octubre de 1915).

20 = Pere Tost y Puigbonet, Castellvell, 28 Dec. 1915.

21 = Mn. Enrich Tutusaus Pre., Piera, 10 Dec. 1914.

22 = Mn. Joseph Valls Pre., Prats de Lluçanés (publicat en el «Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya», any XXV, n.° 247, Agost 1915).

23 = Dr. Antón Vila y Sala Pre., Sampedor, Abril 1915.

JOSEPH M.A BATISTA Y ROCA.

Universitat de Barcelona
Facultats de Filosofía y Lletres y Dret.

CONTRIBUCIONS
A
L'«INVENTARI ETNOGRÀFIC I FOLKLÒRIC DE CATALUNYA»

Nota preliminar.

I. Bibliografia Folklòrica de Rosselló.

II. Publicacions registrades : A) Etnografia i Folklore catalans. B) Etnografia i Folklore dels pobles ibèrics.

III. Recerques inèdites registrades.

NOTA PRELIMINAR

Grosses dificultats s'han presentat al tractar d'organisar l'anunciat «Inventari Etnogràfic i Folklòric de Catalunya». Explicar la manera com hem anat vencent-les pràcticament, valdrà tant com insinuar el criteri que regirà la formació de dit «Inventari» i determinar el contingut propi del mateix.

Des del començament ens hem convençut de l'impossibilitat d'empendre d'una sola tongada l'obra vasta i complexa de l'«Inventari», així com de la conveniencia d'embestir-la des de diferents indrets, periòdicament i amb la col·laboració de diferentes persones particularment interessades. Cada col·laborador podría aportar là bibliografía folklòrica i etnogràfica de la respectiva comarca, seguint el bell exemple donat pel benemèrit col·laborador rossellonès En Carles Grandó. Podría sobre tot enviar a l'Arxiu nota completa i detallada de les publicacions propies o relacionades amb la seva especialitat o professió, en quant oferissin interès folklòric o etnogràfic, com han fet ja alguns col·laboradors.

Amb el títol genèric de *Contribucions a l'«Inventari Etnogràfic i Folklòric de Catalunya»* inaugurem ara una secció permanent dins la publicació dels nostres ESTUDIS I MATERIALS.

Una poderosa raó, ultra les exposades, justifica encara el caràcter permanent de la dita secció, i és que a l'Arxiu, a més del seu primordial caràcter de Càtedra-seminari, li assignem la funció d'*Oficina centralisadora* de totes les manifestacions impreses — llibres, fascicles, articles de revista o de diari, etc. — que, sobre Folklore i Etnografía de Catalunya, vegin la llum pública dintre o fòra de terres de llengua catalana. Paralelament i en la mida de les nostres forces, intentarem

també l'inventari de les produccions folklòriques i etnogràfiques dels demés pobles hispans.

I tota vegada que'ns proposem anar formant la Biblioteca-inventari, per tal que les obres inventariades puguin ésser objecte de consulta pels nostres col·laboradors, hem cregut que la millor manera de començar tan feixuga tasca sería establir un registre de les obres adquirides durant el curs, però seguint amb tot qualques linies d'ordenació, de manera que àdhuc tractant-se d'una obra provisional, aquesta resultés instructiva als nostres col·laboradors.

Una divisió capdal hem cregut del cas adoptar en aquest Registre de publicacions, a saber: «Etnografía i Folklore catalans» i «Etnografía i Folklore dels pobles ibèrics», corresponent a la distinció establerta entre *àrea d'investigació* o propiament catalana i *àrea de comparació* o general hispana.

Per creure'l el més avinent al cas, seguim el criteri d'ordre alfabètic per autors, i dintre d'aquest el registre de les obres de cada un d'ells per ordre d'antiguitat. Quan ho hem cregut necessari, hem transcrit integrament o de manera abreviada la taula de materies.

Insistim en el caràcter provisional del Registre que avui comencem i de les contribucions fragmentaries aportades a l'obra del futur «Inventari». De totes aquestes contribucions caldrà fer-ne més endavant una publicació separada, i aleshores serà arribat el moment d'establir al costat de l'indispensable registre d'obres per autors, totes aquelles clasificacions sistemàtiques i per materies referents a les diferentes especialitats folklòriques i etnogràfiques: literaria, filològica, ètico-jurídica, paremiològica, mèdica, musical, etc. I ens proposem arribar fins als darrers detalls d'il·lustració i de bibliografía monogràfica, acoblant, per exemple, tots els elements d'estudi relatius

a una llegenda determinada o a qualsevulla institució popular o consuetudinaria.

Esquifida resultaría l'obra de l'«Inventari» si en ella fossin solsament registrades les publicacions expresament rotulades com a folklòriques. En aquest punt ens hem imposat el següent criteri: transcriurem en l'«Inventari» obres relatives a les més diverses materies, amb tal que continguin materials d'interès etnogràfic o folklòric català o hispà, però puntualisant en tot cas els capítols susceptibles d'ésser consultats. D'aquesta manera conseguirem destriar el fons folklòric i etnogràfic, no confonent-lo, però tampoc deslligant-lo, de la Historiografía, la Lingüística, l'Excursionisme, el Dret, la Literatura y la Filosofía hispano-catalans.

Respecte a les obres històriques, tenim per molt lluminosa i feconda la distinció entre institucions consuetudinaries o populars de caràcter preferentment *polític* i aquelles altres de caràcter *social*: les primeres, filles d'un moment històric passatger, aparatoses en les seves manifestacions, aviat caducades; les segones, menys visibles, d'un origen desconegut o difícil de precisar, subterranies, però d'una eficacia tant persistent que encara avui no és difícil descobrir petjades de la seva supervivencia. Indubtablement les institucions que hem anomenat socials ofereixen un interès permanent davant l'Etnografía, i per lo mateix caldrà registrar una indicació ben precisa amb referencia a la obra en que aquelles són estudiades.

Les produccions poètiques i literaries, sobre tot aquelles que, essent un reflexe vivent de l'ànima colectiva catalana, mereixen el dictat de clàssiques en el sentit més pregón del mot, contenen dèus inestroncables d'investigació etnogràfica. Deia En Verdaguer en un dels moments més sincers de la seva vida, que el Folklore constituía més de la meitat de la seva hisenda

poètica. Unes vegades el poeta es nodreix espontaniament d'elements folklòrics — costums, llegendes, tradicions, dites, etc. — que trasllada íntegrament a la seva obra com a fidel intèrpret de l'ànima popular. Però altres vegades el poeta s'inspira en motius populars per a transformar-los desseguida artísticament en la seva producció. En el primer cas, la feina de l'investigador científic és de senzill destriament; però en el segón cas, és precís també la determinació i ponderació dels matiços diferencials entre la concepció genuinament popular i la transformació artística de la mateixa. Quelcom iniciem en aquest sentit; però ningú més indicat que'ls mateixos poetes i literats per a dur a terme aquesta interessant i delitosa tasca d'extracció de materials folklòrics de les produccions poètiques llurs o d'altri. L'Arxiu, en canvi, posaría a disposició del nou estol de col·laboradors tot el fons llegendari i demés motius d'inspiració popular degudament ordenats. No dubtem — i dit sia de pas — que d'aquest singular exercici que brindem als nostres poetes i literats en sortiría gentilment refrescada la literatura catalana, obrada avui una bona part d'ella en el cenacle, artificiosa, aixuta d'emoció, emmotllada en un aristocratisme volgut i gairebé pedantesc.

Un capítol especial dins l'«Inventari» destinarem a un genre de literatura que podríem anomenar de *cordill* o de *carrer*, desgraciadament cada dia més plebeia que popular, sobre tot en els nostres temps de divulgació de desvergonyiments flamenquistes. Certes manifestacions perpetuades de la literatura de *trabucaires* o de *lladres* i el favor que elles encara avui obtenen, constitueixen veritables documents per a l'estudi de l'ànima popular catalana.

Les excrecencies de l'urbanisme i una de les seves naturals derivacions, els nuclis organisats de la gent

de mal viure, han crestallisat a Catalunya en una «criminalitat típica local», donant marge a tota una literatura criminològica catalana, que tampoc pot passar desapercebuda a l'investigador.

Per tal d'evitar que l'«Inventari» degeneri en un registre fret d'obres i autors, promourem disertacions adequades sobre certs autors de nota i l'importancia de la seva obra, abans de procedir al registre de les llurs produccions. Així el prop-vinent curs ens ocuparem de l'obra consuetudinaria de l'aragonès Joaquim Costa i la seva influencia a Espanya, i successivament prestarem especial atenció a les figures nostrades de Milà i Fontanals, Aguiló, Briz, Maspons, Balari, Pedrell i altres.

Per últim, tenim veritable interès en registrar un conjunt d'estudis, doctrines i judicis, deguts a nacionals o estrangers, sobre la psicología dels pobles hispans i en general sobre l'anomenat «problema espanyol» o més amplament «ibèric». Aplanarà aquesta nova tasca els que, si no fos petulancia, anomenaríem *alts fins* de la nostra Càtedra, la qual aspira amb el temps a construir, sobre la base dels materials acoblats per l'Arxiu i altres elements d'estudi, una teoría a l'ensems psicològica i ètica sobre la constitució espiritual del poble català i ses relacions amb els demés pobles ibèrics. Aquesta darrera aspiració significa el moment sintètic, el propiament *filosòfic* de la nostra actuació, i constituirà la intersecció de dues branques d'investigació de la nostra Càtedra : dels estudis d'Etnografía i Folklore de Catalunya per una banda i dels estudis de Psicología i Ètica hispanes per l'altra. Per lo mateix, des de qualsevol d'ells intentarem oportunament l'anunciada bibliografía de «problema hispà».

LA DIRECCIÓ.

BIBLIOGRAFÍA FOLKLÒRICA DE ROSSELLÓ [1]

1. Proverbis. - Adagis. - Dites. - Aforismes, etc...

Pepratx (J.) : *Ramellets de proverbis, màximas, refrans y adagis catalans, escullits y posats en quartetas, per Justí Pepratx.* — Perpinyà : Ch. Latrobe, 1880; in-8, 165 pàgs.

Bergnes : *Col·lecció de proverbis, màximas y adagis catalans escullits, per En Bergnes.* — Tercera edició. — Perpinyà : A. Julià, 1882; in-12, 34 pàgs.

«Revue Catalane» (1906-1916).
«Veu del Canigó» (1910-1914).

2. Comparances populars. - Expressions populars.

Pepratx (Justin) : *Comparaisons populaires les plus usitées dans l'idiome catalan.* — Bulletin S^{té} Agricole, Scientifique & Littéraire des Pyr. Or., 1884; Tome XXVI, p. 345-347.

«Revue Catalane» (1906-1916).

3. Festes populars. - Tradicions.

Histoire de la Ville de Perpignan. — (Pierre Vidal) Perpinyà.

Mon vieux Céret, (Siboune) : 1896, Céret, imp^{ie} Roque.

«Revue Catalane» (1906-1916) [*La festa major d'En Pau Berga*].

«Veu del Canigó» (1910-1914).

Publicat. Pyr. Or. (1833), n.° 25. — *Les feux de la St. Jean* (Jaubert de Réart).

(1) L'Autor la rotula modestament «Petita Bibliografía». — *N. de la D.*

Publicat. Pyr. Or. (1834), n.° 13. — *Semaine Sainte* (Puiggarí).

Vallobera (Víctor Aragón) : *Lo mas de l'Alleu. - Les trabucayres en Roussillon.* — Perpinyà : Ch. Latrobe, 1884; in-8, 190 pàgs.

Ch. Grandó : *Tristors* (novela curta). — Comet, 1913.

4. Supersticions, pràctiques populars. - Saludadors. - Contes. - Llegendes.

Sirven : *Los Saludadors.* — Bulletin Sté. Agricole, Scientifique & Littéraire des Pyr. Or., any 1866.

Les Saludadors. — *Pratiques villageoises.* — Publicat. des Pyr. Or., 1883; ns. 19-20.

P. Vidal : *Recettes pseudo-médicales (P. Vidal).*—Papillon du 6/12; 1885.

Formules de conjuration. — Revue de langues Romanes, 1887. — T. 3, pàg. 9.

Ch. Grandó : *El Senyar.* — «Revue Catalane», 1912.

Ch. Grandó : *El Senyar.* — «Gazette Catalane», 1912.

Ch. Grandó : *Anals de l'Academia Laboratori de Ciencies Mèdiques de Catalunya*, 1912.

«Veu del Canigó» (1910-1914).

«Revue Catalane» (1906-1916).

Saisset [*Un Tal*] : *Probem de riure. - La fira de Sant Martí. - Abarici.*

J. S. Pons : *Pregaries de Senyadors.* — «Revue Catalane», 1912.

H. Chauvet : *Folklore catalan.- Légendes du Roussillon.*— Perpinyà, 1899 : imp. l'Indépendant; 119 pàgs.

Caseponce E. (Mir i Nontoquis) : *Contes Vallespirenchs.* — Imp. Gayret : Perpinyà.

Pastorellet de la Vall d'Arles (Bonafont) : *Garbera Catalana.* — Latrobe, 1844 : Perpinyà.

5. Costums. = Manera de viure.

«Veu del Canigó» (1910-1914).

«Revue Catalane» (1906-1916).

6. Medicina popular.

Palustre (Bernard) : *Vieilles recettes médicales.* — «Revue d'Histoire & d'Archéologie du Roussillon», 1902; pàg. 130.

Vidal (P.) : *Histoire de la ville de Perpignan.*

«Revue Catalane», 1907; pàg. 354.

7. Botànica popular. = Fauna. = Aucells.

Conill : *Botanique Catalane.* — Imp$^{ie.}$ Comet : Perpinyà, 1908.

«Revue Catalane» (1906-1916). — Veure en 1907 : *mimologismes, noms d'aucells*; veure en 1910 : *emblèmes mimologismes.*

«Montanyes regalades». — Gibrat : *Noms d'aucells.* — 1916.

8. Noms de llocs.

Gazanyola : *Histoire du Roussillon.* — Perpinyà : Alzine, 1857.

Alart : *Journal des Pyr. Or.* — 1858.

«Revue Catalane» (1907-1908).

9. Noms de carrers.

Vidal (P.) : *Histoire de la ville de Perpignan.*

Giubeaud : *Les rues de Perpignan.* — Bulletin S$^{té.}$ Agricole, Scientifique & Littéraire (1894-1900).

Un Tal (Saisset) : *Els carrers de Perpinyà. - Cansons.* — Imp. Latrobe : Perpinyà, 1893.

10. Crits del Poble.

Ch. Grandó : *Les Cris de la Rue.* — Perpinyà : Comet, 1915.

«Revue Catalane». — Bonafont (J) : *Crits del Poble.* — Any 1912.

11. Música popular. - Cansons. - Balls. - Goigs.

Henry : *Les danses catalanes.* — Perpignan : Tastu, 1823.

Ch. Grandó : *Les balles.* — Monòleg descriptiu, dins la Revista «Rialles», 1912; 23 pàgs.

Vidal (P.) : *Histoire de la Ville de Perpignan.*

Vidal (P) : *El Cansoner Catalá de Rosselló y Cerdanya.* — Perpinyà : Julià (1885-1888).

1. Corrandes. — 2. Cansons del Pandero. — 3. Balls y ballades y Contrapás llarch. — 4. Cansons Populars. — 5. Relació de la vida del Pastor.

Parmentier y Petit : *Noëls populaires en catalan et en français.* — Perpinyà : Latrobe; dos series, sense data : 1.ª, 32 pàgs.; 2.ª, 43 pàgs.

Delhoste : *Noëls catalans*, XV siècle. — Sté. Agricole, Scientifique & Littéraire; 1866.

J. Jammet : *Goigs y Cantics.* — 1877; Espica : Agly.

Vidal : *Recueil de goigs et Cantiques Roussillonnais.* — Perpinyà : Comet, 1886.

Saisset (Un Tal) : *L'Hortolana.* — Paraules y Música; Perpinyà : Latrobe, 1888.

Vidal : *Manada de goigs.* — Perpinyà : Julià, 1890.

Vilarem et Carcassonne : *Vingt chansons populaires du Roussillon.* — Payret, 1892; 2.ª edició : Perpinyà, Pomés, 1903.

Baille (Gabriel) : *Montanyes regalades.* — Amb piano i noticia sus la Cansó popular; Perpinyà : Pomés, 1905.

El goig dels Ous. — Imprempta Pomés : Perpinyà.

Els goigs de Font Romeu (música), Saleta. — Comet : Perpinyà.

Chauvet (H.) : *Histoire du Parti Républicain dans les Pyr. Or.* — Perpinyà : Indépendant. (Hi ha velles cansons polítiques).

Cansons de l'Aragó («Veu del Canigó»).

«Veu del Canigó» (1910-1914).

«Revue Catalane» (1906-1916).

«Montanyes regalades» (Revista); 1916.

Revista «Ruscino». — Estudi d'En Berga sus les cançons catalanes.

12. Jocs de Mainada. = Jocs de persones.

Lluis Pastre : *Le Catalan Populaire en Roussillon.* — «Revista Catalana»; 1908.

Ch. Grandó : *Aqueixa Mainada* (comedia en un acte).— Comet : Perpinyá, 1913.

Amade (Joan) : *Refrans Populars.* — «Revista Catalana»; 1907.

Pons (J. S.) : La mateixa Revista (1908-1914).

Amade : *Endevinalles.*—«Revista Catalana» (1910-11-12).

«Veu del Canigó» (1910-1914).

«Revue Catalane» (1906-1916).

Joan de la Sanya : «*Rialles*», 1906, Latrobe : *Una partida de truc a París.*

«Revue des Langues Romanes», Montpeller. — Des d'avans de l'any 1870.

CARLES GRANDÓ.

Perpinyà.
Société d'Etudes Catalanes.

PUBLICACIONS REGISTRADES[1]

A) ETNOGRAFÍA I FOLKLORE CATALANS

ALBRANCA (Francesc d'). — Pseudònim de Francesc Camps i Mercadal.

Nostra Patrona i sa crítica. (Tradició de la Mare de Deu de Monte-Toro). Revista «Monte-Toro». Año III, número 34. Ciudadela, 1914; in-4.°, 71 pàgs.

Donatiu de l'Autor.

ALCOVER, Pvre. (Mn. Antoni M.ª).

Aplec de Rondaies Mallorquines d'en Jordi des Recó. (Pseudònim de Mn. Alcover).

Donatiu de l'Autor.

Tom I. Sebastià Pizà, Mallorca, 1895; in-4.°, 274 pàgs.

Taula :

En Juanet i es set missatges. — Un Festetjador. — S'Hermosura del Mon. — Sa Fia des Carboneret. — En Martí Tacó. — Es Ca d'en Bua i es moix d'en Pejulí. — N'Estel d'or. — Na Magraneta. — Sa jaia Xeloc i sa jaia Bigalot. — En Juanet de sa gerra. — Es tres Germans i es nou Gegants. — En Pere de sa butza. — Es set Ceros. — Es Segador i sa Beata. — En Salom i es Bal·le. — N'Agraciat. — Es Castell d'iràs i no tornaràs. — Es quatre Germans. — S'Homo i es Lleó. — N'Espardenyeta. — Es dos Bessons. — Sa Raboa i s'Erissó. — Sa rondaia d'En Vit. — Un pas que li succeí a St. Pere amb el Bon-Jesús i ets altres apòstols.

(1) Han cooperat molt eficaçment a aquesta secció i a la següent de «Recerques inèdites registrades», D. Josep M.ª Batista i Roca i D. Manuel Parés Villamur, alumnes de les Facultats de Filosofía i Lletres i Dret, i D. Jaume Roca i Valls, alumne del Seminari Conciliar de Barcelona.

Quan res s'indiqui sobre la procedencia de les obres, s'entendrà que han sigut adquirides per l'*Arxiu*.

Tornem a advertir aquí que transcribim les obres segons la mateixa ortografía en que són publicades.

Tom II. Editorial Ibérica, Barcelona, 1913; in-4.º 318 pàgines.

Taula :

Guardauvos de pedra redona, de ca qui no lladra i d'homo roig. — En Pere de sa coca. — Es Port de sa cibolla blanca. — En Pere poca por. — Es soldadet de sa motxilla. — La Pomarrina. — En Pere tort. — Sa fía del Sol i de la Lluna. — L'amo de So-na-Moixa. — La Princesa bella. — Es fii des Pescador. — La flor romanial. — En Gostí lladre. — Tres germans desxondits. — Sa Comtessa sensa braços. — Es poal florit. — Es reim del rei-moro amb set pams de morro.

Tom III. «La Sinceridad» Sòller (Mallorca). 1913; in-4.º 319 pàgs.

Taula :

¿Val més matinejar que a missa anar? — En Juanet de l'onso. — L'amor de les tres taronges. — Es canyamet, s'aset i sa serra-porra. — En Pere Grí. — En Ferrandí. — En Pere des Forn. — S'estudiant de sa cova de Salamanca. — En Pere de sa xuia. — En Juanet i es Gigant. — Es gallet, s'anyellet, sa godineta i es drac. — Es lladre fadrí i es lladre casat. — Es gorrionet. — Sa cama-rotgera. — Es fustet. — Mestre Nadal de sa placeta del Socós. — Amics de barret i amics vers. — En Toni Garriguel·lo. — Un pare i quatre fiis.

Tom IV. Tipografía Católica de Sanjuan, Germans, Ciutat de Mallorca, 1914; in-4.º 316 pàgs.

Taula :

En Pere de la bona roba. — Es llum de la terra. — Sa muleta de plata. — Sa titina y sa geneta. — Ous de somera. — Es rossinyol y sa rossinyola. — Es corp y sa raboa. — Sa raboa y es gat. — El rey y un carboner. — Un sollerich. — Sa penitencia de sa beata. — Es filachs. — Un sollerich y un frare. — Un ronyós, un poyós y un mocós. — Es voltor y es buscaret. — Un soldat qu'havía servit deu anys. — Madó Fenoyassa y los seus. — Tres jovenets. — Tres germans beneyts. — Un misser atabacat. — Es llop y s'auveya. — Un qui trobà sabata de son peu. — Un pastor y un misser. — En Trompetet. — Un geperut y un gigant. — Es conseys del rey Salomó. — Mestre Jaume Figuereta. — Es jay de sa barraqueta. — Sa mitja faveta. — S'hortolà de s'hort des gabre. — Ets Amos de So'n Sales, So'n Saleta y So'n Salí. — Una al·lota desxondida. — Dos qui duyen conversa enrera. — S'ellecsó des campanar d'Andratx. — S'homonet com un grí. — Un al·lota que'n va sebre. — El Bon Jesús y St. Pere y s'Amo des Tossals verts. — Un pagés desxondit. — Estudiants

de la sopa — Sa rateta. — Sa bella ventura o es ca negre sense nas. — Tres hereus llests. — S'aucellet de set llengos. — Una mala boca y una mala llengo. — El príncep corp. — Tres germans.

TOM V. Felip Guasp i Vicens, Mallorca, 1909; in-4.° 359 pàgs.

TAULA :

Es cans i ses llebres. — Com es qu'es capxeriganys duen corona. — Com es qu'es bous llauren sense coixí. — Com es que no troben nius de cega. — Com es que ses beyes, en picar, se moren. — Com es que ses mules llauren am coxí i que no fan mulats. — Com es que des tres reys des «Betlem» n'hi ha un am sa barba blanca. — Com es que ses caderneres tenen plomes vermeyes en es coll. — Es jay de sa lluna. — De com Noé feya l'arca. — Sa roca des Castellet y s'encantament que hi ha. — De com Luter y Sèneca estudiaven a sa còva de Salamanca. — De com Sèneca va confondre En Luter. — Com es que a totes ses festes de la Mare de Deu hi ha romanins florits. — Com es que ses serres entrescades serren millor. — De com es porchs enganyaren el dimoni. — De com el dimoni comprà un ruc. — Ses oronelles. — Com es que se diu que's blat té sa cara del Bon Jesús. — Es puig de Randa. — Es puig de sa font. — Com es qu'ets ametlers florexen primer que tots ets abres. — Sa sopegada des gigant. — Perque ses beyes no van casi may a ses argelagues ni a ses gatoves. — De com es sol y es vent se provaren. — Sa mare de St. Pere. — Ses témpores de St. Tomàs. — Es pastor de Sa Llapassa. — S'oguer de sa Llapassa. — Com es qu'en sa corema toquen vespres abans de mitx die. — Com es que tots es dissaptes fa sol. — Eclipse de lluna. — Com es que ses iglesias solen estar girades en es ponent. — L'arca de Noé, tapada de neu. — S'ànima des recó d'en Vives. — Sa cuca de Sa Mola. — Perque es que no convé tayarse es pel de s'esquena. — No convé dexar perdre res. — Sa flor de felguera y es dimonis boyets. — Ets aglans, ses carabases y St. Pere. — Es *puig de ses bruxes* y el rey En Jaume. — Sa llenegada des cavall del rey En Jaume. — Ses potades des cavall del rey En Jaume. — Es *puig del Retx*. — De com el Bon Jesús criava el mon y el dimoni hi volgué posar sa ditada. — Es tresor *des puig de Na Fàtima*. — Sa por de Mancor. — Es poll des penyal de ca'n Vicens. — L'amo'n Biel Perxanch y la dona d'aygo. — S'encantament des *puig de ses Talayes*. — S'encantament de So'n Lluch. — El Bon Jesús i St. Pere i En Bruxa. — Senyes del judici final. — Sa bubota blanca. — Com es que may plou fort de grec. — Sa torre de Babilònia. — El rey En Jaume y es Tex. — S'aygo, es vent y sa vergonya. — De com el rey En Jaume va pendre's castell d'Alaró. — Es salt d'En Fenoy. — Com es que ses dones tenen mes poch cervell que'ts homos. — Es gigants des *puig de Sant Sauvador*

de Felanitx. — Que fan es sembrats per Sant Gregori. — Com es que's campanar de Sineu està una mica decantat de l'església. — Ses aranyes del Bon Jesús. — Es cavall de Mahoma. — Es negret de *Sa Coma*. — Sa diada de St. Juàn. — Sa còva de So'n Curt d'Alaró. — Es canet de Sant Llatze. — La sirena de la mar. — Es pex Nicolau. — Ses serps de Mallorca. — L'abat de la Reyal. — Ses cames des retgidors de Porreres. — Sa còva de Na Juana. — De com ets andritxols anaren a un misser de ciutat per un consey. — Un consey de Salamó. — Presa des *castell de Santueri*. — S'avench d'En Corbera. — En Planiol, es glosador. — Sant Vicens Ferrer y un carboneret. — Sa por des Putjet. — Sa còva des castell d'Alaró. — Un pont que's moros volien fer. — Es castell d'Alaró, es *puig de s'Eucadena* i ses bruxes. — Es peu de St. Cristófol. — S'avench d'En Corbera. — Com va esser que's va fer es *puig de Randa*. — De com St. Vicens Ferrer predicà a So'n Gual de Valldemossa. — St. Vicens Ferrer i un taverner que's torrent li prenía's serró. — Sa caseta de St. Vicens de Valldemossa. — Petjades des cavall de Sant Jordi. — De com St. Pere va voler calar axí com el Bon Jesús. — Lo que succeí a n-es moros una vegada a Valldemossa. — Com es que hi ha pobres i richs a n-el mon. — En Tià de Sa Reyal. — La primera proesa del rey En Jaume. — Un'àguila i el rey En Jaume. — Sa pica des cavall del rey En Jaume. — Sa primera missa a n-el Pantaleu. — Sa pedra sagrada. — Ses Muntanyes des Tresor. — Lo que va succeir com el rey En Jaume estava a ses portes de la mort. — Lo que comaná'l rey En Jaume com se moría i lo que succeí com va esser mort. — Sobre's sembrar. — ¡Fora tayar sa pasta am cap eyna de tay! — Es pas des retgidors de Sant Juan. — ¡Alerta en fer escudella de llet formetjada! — Sa llagosta envers la Mare de Deu i Sant Jusep. — Un mul que's va beure's sol. — Una cusseta negre i un mox negre. — La Mare de Deu de St. Llorens des Cardessar. — Es pas del rey Salomó. — Es do que demaná'l rey Davit a Deu. — Lo que li succeí a Sansó com li hagueren tayats es cabeys. — Com acabá Sansó. — Es dimonis boyets de Maynou. — Es corp de ses Puntes. — Lo que diuen es galls en cantar. — Es tresor d'Aufabi. — Una pedra de Biniforani. — Recordanses del rey En Jaume dalt es Tex. — Un'erba que dexaren es moros. — Es llop des Puig de sa còva negra. — Sant Vicens Ferrer i un picapedrer que guanyaba set sous de jornal. — Sant Vicens Ferrer i En Simonet. — Sa font de Xorrigo. — Es tresor de sa còva d'ets Armassets de So'n Noguera. — El rey En Jaume a n-es Tex. — Sa por de So'n Fortesa. — Es Comte Mal. — Mes des Puig y des Tresor de Na Fàtima. — Es gall de foch de So'n Bru. — S'ortolá de So'n Net. — Sa por de So'n Cotoner. — Sa por des ratolí. — De la Passió y mort del Bon Jesús. — Es dijuni de Sant Llorens. — Un enginy pe'ses dones que tenen sa coa curta. — Una pedra potxosa. — La ciutat de Troya. — La ciutat

de Paradela. — Na Pontons. — Temps bo per aregar ses bísties. — Ets al·lots de So'n Porch. — El Bon Jesús i St. Eloy. — Com es que St. Pere era pelat.

TOM VI. Sebastià Pizà, Palma de Mallorca, 1913; in4-.° 321 pàgs.

TAULA :

Es Cavallet de set colors. — Sa bossa buyda i es cànyom. — El Sr. Jordi des Pont. — Na Juana i la Fada Mariana. — Tres Al·lotes fines. — Tres germans peresosos. — S'Al·lot des barretino. — Es Mitx-poll. — Es Negret. — L'Hereu de la Corona. — S'Homo i es Lleó. — S'Aigo ballant i es canariet parlant. — S'Infant que feya vuit. — Na Filet d'or. — Na Dent d'or. — Na Roseta. — Un Calatravinetxo. — S'Anellet. — Tres Germans i un Gigant. — Na Francineta. — Es Patró Pere.

Contarelles d'En Jordi des Recó. 2.ª edic.; Amengual i Muntaner; Mallorca, 1915; in-8.°, 608 pàgs.

Donatiu de l'Autor.

TAULA ABREVIADA :

¡Quina Pobila! — Corema, Setmana Santa i Pasco. — Des trebai surt es profit. — Es Pobil d'ets ossos. — Un Estudiant per forsa. — N'Andreu Recó. — Ses Matanses. — Ses Festes de Nadal. — Es Baleu de So'n Tuti.

Pertret per una bibliografia filològica de la Llengua Catalana del temps més antic fins a 31 de Desembre de 1914. Apendic en el Tom. VIII del Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana. Amengual i Muntaner, Ciutat de Mallorca, 1915; in-8.°, CXIV pàgs. Conté nombroses indicacions sobre autors y obres folklòriques.

Donatiu de l'Autor.

ALTAMIRA y CREVEA (Rafael)

Derecho Consuetudinario y Economía popular de la Provincia de Alicante. Premiada por la Real Academia de Ciencias Morales y Políticas en el 6.° concurso especial sobre dichas materias, (año de 1903). Lema : La millor terra del mon. — Asilo de Huérfanos del Sdo. Corazón de Jesús, Madrid, 1915; 127 pàgs.

Donatiu de l'Autor.

TAULA ABREVIADA :

Descripción de la Pcia. de Alicante. — La familia. — Arrendamiento. — Tierras comunes, usos y servicios comunales. — Bienes de propios. — El trabajo. — Jornales. — Jornadas. — Cuadrillas. — Trabajo industrial. — Industrias manufactureras y fabriles. — Industrias de mar. — Organización de los pescadores. — Cooperación. — Cofradías. — Sociedades. — Socorros. — Pastores comunes. — Ayudas a los mozos de labranza. — Costumbres relativas al agua de riego. — Las fundaciones de Belluga.

ANÒNIMS

Una llegenda sobre'l temple parroquial. Revista «Emporion», Torroella de Montgrí. Any I, n.º 11, 6 Juny 1915.

Oració. Revista «Emporion», Torroella de Montgrí. Any I, n.º 8, 18 Abril 1915.

Proverbis y Adagis populars. Valls y Comp. Calella, 1915; 2 pàgs.

Donatiu de l'Autor (En Josep Bordas i Barbier).

ARIET BARBERIS (Dr. Antoni)

Topografia mèdica de Viladrau (Montseny). Fidel Giró, Barcelona, 1915; in-4.º, 220 pàgs.

Donatiu de l'Autor.

VEGI'S PRINCIPALMENT :

I Secció Biológica : Vida psíquica, Religió, Costums, Medicina popular. II Secció Etnogràfica (descripció del genre de vida de la població).

BALARI Y JOVANY (José) (1)

Orígenes históricos de Cataluña, Barcelona, 1899. — Exemplar en la Biblioteca de la Facultat de Filosofía i Lletres, secció d'obres de professors i ex-alumnes.

Conté aquesta llorejada obra del venerat mestre de la Facultat, abundosos materials per a la Psicología i Etnografía catalanes. Citem especialment : 1.ª Part, Geogra-

(1) **Complementarem un altre dia els fons etnogràfic i folklòric de l'obra total del Dr. Balari.**

fía, c. XXVIII, p. 257. *Caracteres étnicos de los nombres geográficos*. — Nombres metafóricos. — El hombre. — El buey. — La cocina. — La bodega. — El baño. — El circo. — Comentarios, c. XXVI, *Denominaciones caprichosas*. — Apodos, etc., p. 231. 4.ª Part: Civilización (tota ella ofereix gran interés). V. particularment, c. IX, *Últimas voluntades*. — Difuntos. — Lavadura y vela de cadáveres. — Vestido. — Exposición de los cadáveres. — Sepultura. — Convite de difuntos. — Sufragios.

BASSA (Gracia)

Corrandes baix-empordaneses. Revista «Emporion», Torroella de Montgrí. Any I, n.º 9, 2 Maig 1915.

BATISTA Y ROCA (Joseph M.ª)

De Folk-lore. Revista «Sa Marjal». Sapobla (Mallorca). Any VII, n.º 83, 1 Nov. 1915.
Donatiu de l'Autor.

De l'importancia del Folk-lore. Revista «Emporion», Torroella de Montgrí, Any I, n.º 7, 4 Abril 1915.
Donatiu de l'Autor.

BERTRANA (P.)

El Manaia. Diari «El Autonomista», Gerona, 22 Abril 1916. — Descripció d'aquest tipu popular de la processó de Setmana Santa a Gerona.

BORDAS BARBIER (Josep M.ª) vegi's també: Anònims.

Collaret de perles. Enfilall de Proverbis y Adagis filosòfics populars. «Llevant Gràfich», Canet de Mar, 1912, in-8.º, 159 pàgs.
Donatiu de l'Autor.

BURGAS (Agustí) vegi's: Maxlim.

CAMPS I MERCADAL (Francesc) vegi's : Albranca.

CAÑAS Y MAÑÉ (Joseph)

Explotació del Cultiu Agricol. Estudi económich. Pere Alegret y Vilaró, Vilafranca, 1907, 39 pàgs. Aquest estudi es fet principalment a base d'observacions d'Economía y Dret Consuetudinaris de la comarca del Penadés.

Donatiu de l'Autor.

CAPMANY (Aureli)

Cançoner Popular (Tercera Serie). Lletra, tonada i notes. Segons es diu, «El Cançoner Popular» començà a estampar-se en la ciutat de Barcelona, a l'impremta «La Renaixensa», sortint la cançó núm. I, l'any 1901, i s'acabà en la mateixa ciutat, a l'impremta «L'Avenç» amb la cançó núm. C., l'any 1913.

Donatiu de l'Autor.

Index (núms. LXVII-C) :

L'Hereu Riera. — La Passió de Sant Pere. — Mambrú. — La Calandria. — Coses del jovent. — La Ploma de perdiu. — El Fill del rei. — Concell. — Els Segadors. — Mariagna. — L'Adoració dels pastors. — La Mala nova. — La Noia d'Empordà. — Cançó de lladre. — El Frare i la pastora. — La Flor de llorer. — Els Vuit dolors. — Pau Gibert. — El Frare blanc. — La Bella pastora. — El Tarongeret. — La Gata i el Belitre. — La Rosada. — La Vella de Paris. — El Dubte de Sant Josep. — Montanyes de Canigó. — Alegria de Sant Josep. — Montanyes regalades. — La Jutgessa. — Fum, fum, fum. — Francisca Ferrera. — Presents de boda. — El Pastoret. — El Carboner.

CARRERAS Y CANDI (Francesch)

Lo Castell de la Roca del Vallés. Estudi històrich documentat. «L'Avenç», Barcelona, 1895, in-8.°, 158 pàgs. Vegi's principalment : Tradició del cròwmlech de Sta. Agnès (de Malanyànechs).

Donatiu de l'Autor.

Lo Castell de Burriach o de Sant Vicents (excursió,

historia y tradicions). Biblioteca històrica del Maresma. Vilà y Font, Mataró, 1908, in-4.°, 322 pàgs.

Donatiu de l'Autor.

Vegi's principalment :

Cap. XXI. — Apropòsit de tradicions y bruixes; c. XXII. — La pinta de la bruixa; c. XXIII. — Un viatge ab les bruixes; c. XXIV. — L'enginy de la Castlana; c. XXV. — La Creu del Bey o de la Beya; c. XXVI. — La Cadira d'or del Castell; c. XXVII — Excursió nocturna a Burriach.

Excursions per la Catalunya Aragonesa y Provincia d'Osca. Primera part : Somontano y Barbatania. («Centre Excursionista de Catalunya»). «L'Avenç», Barcelona, 1912, in-4.°, 154 pàgs. Vegi's especialment l'estudi : «La Barbotania o Barbatania ¿es ethnicament catalana?» (pàg. 113). Referencies a les costums dels llocs visitats : vegi's especialment, «Fraga» (pàgs. 11-24), i en particular les interessantíssimes costums de bodes d'aquest lloc.

Donatiu de l'Autor.

Notes històriques de Sant Hilari Ça-Calm. Fills de Domingo Casanovas, Barcelona, 1911 ; 178 pàgs. Vegi's principalment el cap. XVI. Esclaus y costums.

Donatiu de l'Autor.

CARRERAS Y ARTAU (T.)

La Reforma interior y la qüestió de la redimibilitat dels censos de Barcelona y de tot Catalunya. Estudi de biología jurídica catalana. «La Acadèmica», Barcelona, 1908, in-8.°, 46 pàgs. — En aquest estudi es exposada la situació consuetudinaria actual de aquella qüestió.

Donatiu de l'Autor.

CASTELLÀ Y RAICH (Gabriel)

Monografía histórica y folk-lòrica del Culte dels igualadins a la Mare de Deu. Nicolau Poncell, Igualada, 1908, in-8.°, 151 pàgs.

Donatiu de l'Autor.

CASTELLÀ C. M. F. (Josep)

Lo Bailet (Monólec). A. Gost, Barcelona, 1913; in-8.°, 18 pàgs. — V. al final la cansó popular del Bailet, recullida i transcrita per l'Autor.
Donatiu de l'Autor.

CORTILS Y VIETA (Joseph)

Ethologia de Blanes. Folk-lore Català. Biblioteca popular de la Associació d'Excursions Catalana. Alvar Verdaguer, Barcelona, 1886; in-8.°, 201 pàgs.
Donatiu del Centre Excursionista de Catalunya.

Taula abreviada :

Caracter moral. — Costums corresponents a diversas festas del Any. — Preocupacions. — Cuentos. — Cansons populars (tonada y lletra).— Joguinas infantils. — Cansons y jochs feyners o de tasca. — Peculiaritats idiomàticas. — Onomatología.

COSTA (Pedro)

Piadosa Peregrinación. Descripció de la costum del *Peregrí de Tossa.* Diari «El Norte» de Gerona, de 20 de Gener de 1916.

ESPELT Y CASALS, Pvre. (Josep)

Flors bosquetanes. Novela original de costums. «Imprenta de Sant Josep», Manresa, 1901; 111 pàgs. Vegi's especialment pàgs. 23-32, en les que's descriu la festa *La Patum* i altres costums de Berga.
Donatiu de l'Autor.

FARNÉS (Julita)

La Malcontenta. Armonisada pera cant y piano pel mestre Joseph García Robles. «Musa Catalana», 1.ª Serie, n.° 1; Bartomeu Baxarías, Barcelona, 1908, in-4.°, 8 pàgs.
Donatiu de l'Autora.

Marta. Armonisada pera cant y piano, pe'l mestre Felip Pedrell. «Musa Catalana», 1.ª Serie, n.º II. Bartomeu Baxarías, Barcelona, 1908, in-4.º, 8 pàgs.
Donatiu de l'Autora.

La Nit de Nadal. Armonisada pera cant y piano, pe'l mestre Joan Salvat. «Musa Catalana», 1.ª Serie, n.º III. Bartomeu Baxarías, Barcelona, 1908, in-4.º, pàgs. 8.
Donatiu de l'Autora.

Zumzeta zom. Armonisada pera cant y piano, pe'l mestre Ramón Novi. «Musa Catalana», 1.ª Serie, n.º IV. Bartomeu Baxarías, Barcelona, 1908, in-4.º, 8 págs.
Donatiu de l'Autora.

La Metzinera descarada. Armonisada pera cant y piano, per Na Marguerida Orfila. «Musa Catalana», 1.ª Serie, n.º V. Bartomeu Baxarías, 1908, in-4.º, 8 pàgs.
Donatiu de l'Autora.

FARNÉS (Sebastià)

Assaig de Paremiologia Catalana comparada. Vol. I Ilustració Catalana, Barcelona, 1913, in-8.º, 320 pàgs.
Donatiu de l'Autor.

FERRER GINART (Andreu)

Rondaies de Menorca. Folk-lore Balear. Vda. de Salvador Fábregas, Ciutadella, 1914, in-4.º, 228 pàgs.
Donatiu de l'Autor.

TAULA :

En Pere de sa fava. — Sa Cabreta. — Es Falconet. — Es vei Matei i es vei Tirulil-lu. — S'aufabia de sa ventura. — S'Aada. — N'Espardenyeta. — En Pere de s'aigo. — El Bon Jesús i Sant Pere. — Ses tres paraules de la Reina. — En Pere des fabiol. — Sa cabra i es cabrit. — Es Xiuronet. — Sa Paparreta. — Es vei des dublés. — Es set bandolés. — S'animalet vert. — Mestre Gelabert. — Sa criada trapacera. — Es bibiloti. — En Pere de sa masa. — Es tres germans. — Sa jova de penyamabre

GAYA TOMAS (Manel)

Dites, modismes, giros y mots fets presos de la boca del poble. Jochs Florals de Lleyda. — Volum del any 1907. Vegi's pàgs. 61-73. Sol y Benet, Lleyda, 1907, in-8.°, 135 pàgines.

Donatiu de D. Enric Arderiu.

GRAHIT (Josep)

Les Sardanes. Girona, 1913, in-8.°, 39 pàgs. Pròleg d'En Carles Rahola. Es un estudi descriptiu i tècnic de la típica dança.

GRANDO (Carles)

Les vieilles superstitions médicales en Roussillon. Revista «Gazette Catalane», Perpignan. 1.re Année, n.° 6 et 2.me année n.° 7. Dec. 1912 y Jan. 1913.

Donatiu de l'Autor.

Perpignan Pittoresque. — Les Cris de la Rue. — Notes de Folk-lore. Comet, Perpignan, 1915, in-4.°, 30 pàgs. Amb les corresponents il·lustracions musicals.

Donatiu de l'Autor.

GRIERA (Antoni)

Els noms dels vents en català. Butlletí de Dialectología Catalana, Juliol-Decembre, 1914, pàgs. 74-96. Amb illustracions folklòriques sobre l'assumpte.

Donatiu de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans.

L'estudi de la llengua i l'excursionisme. Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya, núms. 255 i 256. Tiratge apart, «L'Avenç», Barcelona, 1916. Abundoses i interessants referencies a procediments i materials folklòrics i etnogràfics de Catalunya. Com apèndix, un mapa de les terres catalanes en el que s'indiquen les fronteres del català enfront del llenguadocià, gascó, aragonés, castellà i sard.

Donatiu de l'Autor.

GOMIS (Cels)

La Vall de Hóstoles. Centre Excursionista de Catalunya, Alvar Verdaguer, Barcelona, 1894, in-8.°, 31 pàgs. Vegi's principalment : pàgs. 26-31, Tradicions de la Vall d'Hóstoles.

Donatiu del Centre Excursionista de Catalunyr.

Zoología Popular Catalana : modismes, aforismes, creencies, supersticions, etc. etc., que sobre'ls animals hi ha a Catalunya, ab gran nombre de confrontacions. Biblioteca Folk-lòrica del Centre Excursionista de Catalunya. «L'Avenç», Barcelona, 1910, in-8.°, 487 pàgs.

Donatiu del Centre Excursionista de Catalunya.

Folklore Català. Revista «Arxiu d'Estudis del Centre Excursionista de Terrassa», núm. VI, Març de 1912. L'Autor exposa un plà sistemàtic d'investigacions folklòriques.

Donatiu de D. Aureli Capmany.

JORDÀ I CANAL (J.)

Aforismes Catalans. Assaig d'estudi. J. Sallent, Sabadell, in-8.°, 26 pàgs.

Donatiu de l'Autor.

MARLÉS Y DE CUSA (Luis de)

Estudio médico topográfico y estadístico de Lérida. Casa de Misericordia, Lérida, 1883, in-4.°, 116 pàgs. Vegi's principalment : Mesografía, cap. IX. — Vestidos en Lérida; y Demografía Estática de la población, cap. VI. — Religión en Lérida.

Donatiu de D. Vicens Feliu i Egidio.

MAS I SERRACANT (D.)

La Cançó Popular a tret de mainada. Iberia Musical, Barcelona, 1916, in-4.°, 49 pàgs.

Donatiu de l'Autor.

TAULA :
El Desembre congelat. — Fum, fum, fum. — La Pastoreta. — L'Hereu Riera. — Els Fadrins de Sant Boi. — El Bon Caçador. — Montanyes Regalades. — El Cant dels Aucells. — El Rossinyol. — La Filadora. — La Ploma de Perdiu. — Els Tres Tambors.

MATAS (JOAQUIM)

Castillo de Salas y sus Términos. Antiguo Condado de Besalú. Juan Bonet, Olot, 1905, 210 pàgs. Vegi's principalment : El Duende (La Por). VI. Costumbres, Contratos, etc.
Donatiu de l'Autor.

MASRIERA (Arturo)

El Señorio de Salas y su leyenda. De la serie : Próceres catalanes de vieja estirpe. Diari « La Vanguardia», Barcelona, 13 y 27 de Juny 1915.

MAXLIM (Pseudònim de Agustí Burgas)

Les Murratxes. Diari «El Norte» de Gerona, 21 de Juliol de 1916. Referencia al ball d'aquell nom, supervivent a Lloret de Mar (Gerona).

PAGÉS (Ignaci)

Corrandes. «Semanario de Palamós», núms. 20 i 21, 14 i 21 de Febrer de 1884.
Donatiu de D. Agustí Camós i Cabruja.

La Cercavila y las Cansons de Palamós. «Semanario de Palamós», núms. 18 i 19, 31 de Gener i 7 de Febrer de 1884.
Donatiu de D. Agustí Camós i Cabruja.

PAGÉS (Narcís)

La Fiesta Mayor. «Semanario de Palamós», núms. 91 i 93, 24 de Juny i 9 de Juliol de 1885.
Donatiu d'Agustí Camós i Cabruja,

PARERA (Joan)

Monuments prehistòrichs. Claper des Puig de na Vissa. (Creences relacionades amb aquests monuments). Revista «Sa Marjal», Sapobla (Mallorca), 1 Juny, 1916.
Donatiu de l'Autor.

PIÑAS, Pvre. (Mn. Ramón)

Ball de la Mare de Deu del Tallat. Josep Pijoan, Tarragona, 1914, in-8.°, 45 pàgs.
Donatiu de l'Autor.

Llibres dels Miracles de la Mare de Deu del Tallat, venerada a Rocallaura. Josep Pijoan, Tarragona, 1915, in-8.°, 42 pàgs.
Donatiu de l'Autor.

POL (Antoni)

Els Ministrils de s'Ajuntament. Diari «La Almudaina». Ciutat de Mallorca, 10 Juliol, 1915.
Donatiu de l'Autor.

Es xibiu de son Pelat. Ibid. 1 de Juliol 1916.
Donatiu de l'Autor.

Tonada de Sa Tafona. (Folk-lore Musical Mallorquí). Amengual y Muntaner, Ciutat de Mallorca, in-4.°, 4 pàgs.
Donatiu de l'Autor.

De Mallorca. Costumbres, Recuerdos y Curiosidades. Amengual y Muntaner, Palma de Mallorca, 1916. Tom. I. in-8.°, 94 pàgs.
Donatiu de l'Autor.

PONS (A.)

Notes Folklòriques. I, II, III, IV, V. Setmanari «La Aurora», Manacor, núms. 469, 18 Setembre 1915; 473, 16 Octubre 1915; 476, 6 Novembre 1915; 478, 20 Novembre 1915; 482, 18 Decembre 1915; que contenen interessants referencies sobre l'historia del Folklore a Catalunya.
Donatiu de l'Autor.

Es Bernadet i es capell «en picos». Rondaia mallorquina. «La Aurora», Manacor, n.° 472, 9 Octubre 1915.
Donatiu de l'Autor.

Un bon germà. Rondaia popular de Mantua (Italia). «La Aurora», Manacor, núms. 473 y 476. 16 Octubre i 6 Novembre 1915.
Donatiu de l'Autor.

PORCIOLES (Joan de)

Notes Folk-lóriques de la Vall d'Ager. Folk-lore català. (Biblioteca popular del «Centre Excursionista de Catalunya», vol. VII). Alvar Verdaguer, Barcelona, 1899, in-8.°, 54 pàgs. Pròlech del Sr. Maspons y Labrós.
Donatiu de l'Autor.

Taula abreviada :

Costums jurídiques. — Costums referents al contracte de soccida (Conlloch. Migenques o mitgeres. Partició ab la migenca a mig guany. Partició ab les migenques especials. Compres d'herbes). — Costums referents al desempenyament de finques y conreu de terres (Reivindicació de finques. Conreu de terres). — Costums referents al regimen familiar (Capítols matrimonials). — *Costums locals* (populars) : Cap d'any. La festa major. Sant Blasi o Blay. Corpus Christi. L'Acatament. Les dances. Aplechs. Lo Tambor. La festa dels estudiants (Sant Nicolau de Bari). La tronca (tió) de Nadal. — Los Ignoscents. — *Tradicions* : La Guilleumota. — *Vocabulari.* — *Apèndix.*

PUIGPEY (Joan)

Folk-lore. — Oració contra les bruixes. — Dos casos de bruixería. — Oració per allunyar el mal temps. Revista «Emporion» Torroella de Montgrí, n.° 6, 21 Març 1915.
Donatiu de l'Autor.

Una interview. Damunt la mateixa Revista, n.° 7, 4 Abril, 1915. Conversa amb una vella sobre bruixes, etc.
Donatiu de l'Autor.

RAMÓN G. (En)

La Sardana Selvatana. Llibret útil per cualsevol persona que vulgui apendrer de ballá sardanas llargas, espli-

cant totas las reparticions : Girona, Manuel Llach, 1899, 16 pàgs. Conté un detallat i curiós cuadre sinòptic de les reparticions de l'esmentat ball.

RECÓ (Jordi des) vegi's : Alcover.

ROGER (Martí)

Els tipus socials de la producció suro-tapera. Premi «Agell» de la Societat Econòmica Barcelonina d'Amics del País. «L'Avenç», Barcelona, 1911, in-8.°, 292 pàgs. Estudi de psicología i costums de la classe suro-tapera, especialment a Catalunya.

Donatiu de l'Autor.

ROSSELLÓ (Juan)

Es salt d'En Fonoi. «La Aurora», Manacor, n.° 469, 18 Setembre 1915. Llegenda relacionada amb el Rei En Jaume I.

Donatiu de l'Autor.

ROVIRA, Pvre. (Mn. Andreu)

Monografía. Notes històriques i tradicionals del miracle obrat per intercessió de Sant Esteve, proto-màrtir, en el rescat de D. Galseràn de Pinós, Senyor de Bagà, (1147-1152). Domingo Vives, Manresa, 1914, in-8.°, 19 pàgs.

Donatiu de l'Autor.

SERRA I PAGÉS (Rossend)

El Cançoner Musical Popular Català. I, II, III, IV. Revista «Renaixement» de Barcelona, núms. 280, 4 Maig 1916; 281, 18 Maig 1916; 282, 1 Juny 1916; 283, 15 Juny 1916.

TODA (Eduart)

Un poble català d'Italia. L'Alguer. «La Renaixensa», Barcelona, 1888, in-8.°, 200 pàgs.

Vegi's principalment :

Cap. II. — La llengua catalana al Alguer. — Refrans. — Poesía popular. — Cançons d'infants. — Jochs de carrer. — Altres cançons y fragments de balades. — Cap. XI. — Industries del Alguer. — L'agricultura. — Divisió del camp. — Camins. — Ordre relativa als pagesos. — Ordinacions dels llauradors en 1637. — La pesca. — Cap. XII. — Relacions antigas del Alguer. — La Campanya del viscomte de Narbona. — *Cobles* de la conquista dels francesos. — Festes per commemorar eixa victoria.

VARIS (Autors)

Butlleti de Dialectologia Catalana. Abril-Desembre, 1913-1914; Gener-Juny, 1915. Oficines del Diccionari Genèral de la Llengua Catalana. «L'Avenç», Barcelona. Contenen importants elements auxiliars pera l'estudi del folklore català.

Donatiu de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans.

Calendari per a l'any 1916. N. Poncell, Igualada, 1916, in-8.°, 12 pàgs. Vegi's principalment : Juliol, Cançó popular (Sota l'olivera, oliva — sota l'olivera està...) Octubre, El Virolet.

Donatiu de D. Gabriel Castellà.

Anuari de la Associació d'Excursions Catalana. Any segón, 1882. Barcelona, 1883, in-4.°, 612 pàgs. Vegi's principalment : Arthur Osona (Itineraris d'excursions per Collsacabra y las Guillerías); Cels Gomis, Vicens Plantada, Joseph Cortils y Vieta. (Aplech de cansons populars catalanes).

Donatiu del Centre Excursionista de Catalunya.

Memorias de la Associació Catalanista d'Excursions Científicas.

Donatiu del Centre Excursionista de Catalunya.

Volum I. 1876-1877. Barcelona, 1880, in-4.°, 284 pàgs. Vid. principalment ço contingut en l'Index Analític, sota els títols : Costums, Poesía Popular, Tradicions y Llegendes.

Volum III. 1879. Barcelona, 1887, in-4.°, 388 pàgs. Vegi's principalment ço contingut en l'Index Analític, sota

els títols : Costums, Indumentaria, Poesía Popular, Tradicions y Llegendes.

VOLUM VIII. 1884. Barcelona, 1888, in-4.°, 517 pàgs. Vegi's l'Index Analític : Costums, Poesía Popular, Tradicions y Llegendes.

VALLS, Pbre. (Mn. Josep)

Prats de Llussanés. Resum històrich. G. Portavella, Vich, 1912, in-8.°, 90 pàgs. Conté referencies folklòriques.
Donatiu de l'Autor.

VERGÉS Y MIRASSÓ (Rnt. Dr. D. Angel)

Sant Llorens del Munt : son passat, son present y venider. Historia de aquell antiquíssim monestir. Llibrería Religiosa y Científica, Barcelona, 1871, in-8.°, 176 pàgs. Vegi's Apèndix n.° 3 : Llegenda del país sobre lo famós drac de Sant Llorens del Munt. (pàg. 157)
Donatiu de D. Jaume Roca i Valls.

VERGÉS PAULÍ (Ramón)

Espurnes de la llar. Costums y tradicions tortosines. (Amb gravats).
Donatiu de l'Autor.

TOM. I. Querol, Tortosa, 1909; in-4.°, 536 pàgs.
TOM. III. Querol, Tortosa, 1912; in-8.°, 224 pàgs.
TOM. IV. Querol, Tortosa, 1912; in-4.°, 308 pàgs.

Segons ens adverteix l'Autor, els treballs per al II Tom, publicats com articles en la premsa local, encara no han sigut recopilats en un volum.

Monografía compendiada. - Ermita de la Mare de Deu de la Providencia. Querol, Tortosa, 1910; in-4.°, 77 pàgs.
Donatiu de l'Autor.

WEIS (R)

Los Segadors. Diari «El Correo Catalán», Página Li-

teraria, Barcelona, 15 Juny 1916. Historia i adaptaciò moderna d'aquest himne.

VIÑAS (Eduard)

Jocs d'infants. I. Redolins. — Mati, mati de mató. — II. A la una la mía mula. — Cunillet. «Emporion», Torroella de Montgrí, números 12 i 14, 20 Juny i 18 Juliol 1915.

Donatiu de l'Autor.

Cants populars. Id., núms. 17 i 18, 8 i 26 Setembre 1915.

Han enviat la Bibliografía completa i detallada de les llurs produccions folklòriques, els col·laboradors senyors : **Aixelà**, O. S. B. (Conrad); **Bulbena Tosell** (A.); **Capmany** (Aureli); **Castellà Raich** (Gabriel); **Damians** (Alfons).

Per iniciativa de D. Antoni Serrat d'Argila, alumne de la Facultat de Dret, l'*Arxiu* ha començat un *Recull* de «Goigs».

B) ETNOGRAFÍA I FOLKLORE DELS POBLES IBÈRICS

ESPANYA

ALTAMIRA (Rafael)

Interrogatorios de Economía y Costumbres jurídicas de Asturias. Establecimiento Tipográfico, Oviedo, 1908; in-4.°, 16 pàgs.

Donatiu de l'Autor.

ATENEO CIENTÍFICO, LITERARIO Y ARTÍSTICO DE MADRID

Información promovida por la Sección de Ciencias Morales y Políticas en el curso de 1901 a 1902. Circular y Cuestionario. Sucesores de Rivadeneira, Madrid, 1901; in-4.°, 20 pàgs. — Carta preliminar sotscrita pels senyors : D. Rafael Salillas (president), D. Julio Puyol (vicepresident), y D. Constancio Bernaldo de Quirós, D. Enrique García Herreros y D. Guillermo Pedregal (secretaris). El «Cuestionario» està dividit en tres parts : «Nacimiento», «Matrimonio» i «Defunción».

Donatiu de D. Telesforo de Aranzadi.

ARANZADI (Telesforo de)

Investigaciones etnológicas en España. Congreso de Zaragoza. «Asociación Española para el Progreso de las Ciencias». Madrid, 1908; in-4.°, 4 pàgs.

Donatiu de l'Autor.

A propósito de algunos $^{5}/_{8}$ lapones y castellanos. Buscapié de zortzicos y ruedos. Paul Geuther & Honoré Champion, París, 1910; in-4.°, 16 pàgs.

Donatiu de l'Autor.

De una relación antropométrica tradicional en Indo-China y Alcarria. Del «Boletín de la Real Sociedad española de Historia Natural». Madrid, Nov. 1912; in-4.°, 4 pàgs.
Donatiu de l'Autor.

Ginarreba. Un poco de apellidos actuales en San Sebastián. Para las parteras. De la «Revue Internationale des Études Basques», t. VIII, n.° 2. Honoré Champion, París, 1913; in-4.°, 24 pàgs.
Donatiu de l'Autor.

Sur les haches néolithiques et le dépiquage du blé. De «Bulletins et Mémoires de la Société d'Anthropologie de Paris». Paris, 11 décembre 1913; in-4.°, 4 pàgs.
Donatiu de l'Autor.

Les pierres prehistoriques pour la dépiquage du blé. De la «Revue d'Ethnographie et de Sociologie». Ernest Leroux, París, 1914; in-4.°, 8 pàgs.
Donatiu de l'Autor.

CARRERAS Y ARTAU (T.)

La Filosofía del Derecho en el Quijote (Ensayos de Psicología colectiva). Contribución a la Historia de las ideas jurídicas, reflexivas y populares, en la España del siglo XVI. Carreras y Mas, Gerona, 1904, in-4.°, 420 pàgs. — Un dels intents de l'Autor és revelar, a través del fons popular del «Quijote» la conciencia ètico-jurídica de l'època. Correspondencies (en alguns dels caps.) entre'ls refrans del «Quijote» i el fons paremiològic català. Vegi's especialment : «Supersticiones populares», c. II, pàgs. 58-68.
Donatiu de l'Autor.

DONOSTIA (P. José Antonio de)

Erregiñetan o la Fiesta de las Mayas (Apuntes de Folklore Vasco). «Euskalerriaren alde», Revista de Cultu-

ra Vasca, núms. 128 i 129, Abril i Maig de 1916. Amb il·lustracions musicals.

Donatiu de l'Autor.

ESPINA (Concha)

La Esfinge Maragata. Novela. «Renacimiento», Madrid, 1914; in-4.º, 404 pàgs. — Conté aquesta novela trets interessantíssims de la psicología del poble primitiu de Maragatería i molt especialment de la dòna maragata. Els materials folklòrics, molt copiosos, han sigut traslladats amb fidelitat, segons testimoni de persones autorisades de la comarca [1].

VEGI'S PRINCIPALMENT :

Las siervas de la gleva (c. VII, pàg. 105) : condició física i moral de la dòna maragata. — *Alma y tierra* (c. XIV, pàg. 231) : predomini del sentiment de maternitat sobre l'amor conjugal. — *Sierva te doy* (capítol XXI, pàg. 355) : ritus i costums supervivents relatius al matrimoni. — *Acertijos* (c. XXIII, pàg. 387). — *Supersticiones y maleficios* (c. XXII, pàg. 390). — *La Semana sacramental* (c. X, pàg. 343). — *La fiesta de la trilla* (a la claror de la lluna), ibid. pàg. 349.

OTAÑO, S. J. (P. Nemesio)

El Canto Popular Montañés. Conferencia dada en el Teatro Principal de Santander, el 19 de Abril de 1914. Prólogo de D. Felipe Pedrell. J. Martinez, Santander, 1915; in-8.º, 64 pàgs.

Donatiu de D. Felip Pedrell.

PEDRELL (Felipe)

Precedentes y fuentes de folk-lore musical. Diari «La Vanguardia» de Barcelona, 30 Maig de 1916.

SANCHO (Fr. Manuel)

Pascualico o el trovero de las bochas. Novela de costumbres aragonesas. Mariano Salas, Zaragoza, 1906; in-8.º,

(1) Aquest es el judici que personalment recollirem a Astorga (Agost de 1915). — *N. de la D.*

262 pàgs. — Materials de folklore aragonés, molt aprofitables, en alguns passatges de la novela.

Donatiu de l'Autor.

PORTUGAL

ANÒNIM

Pregões de Lisboa. Col·lecció de postals il·lustrades amb els corresponents tipus populars. Dessota de cada un d'aquestos es reprodueix la lletra del «pregó» i la transcripció musical de la tonada.

Donatiu del Sr. D. Ricardo Rosa y Alberty, de Lisboa.

Tipus i Costums de Portugal. Col·lecció de postals il-lustrades.

Donatiu del mateix Sr. D. Ricardo Rosa y Alberty, qui a més ha enviat a l'*Arxiu* unes interessantíssimes notes explicatives.

CARQUEJA (Bento)

O Povo Portuguez. Aspectos sociaes e economicos. Livraria Chardron, Porto, 1916; in-4.°, 542 pàgs. — Obra feta segons un criteri estrictament demogràfic.

Taula abreviada :

Aspecto geral da questão. — Conspecto historico. — Predicados da raça. — Estructura populacional. — Condições sociaes individuaes. — A familia portugueza. — A vida. — A mentalidade portugueza. — A laboriosidade portugueza. — A funcção politica. — O vigor da raça. — A morte. — Urbanismo. — Migrações. — Biometria. — O capital-homem. — Conclusões. — Estatisticas a organisar.

FERNANDES THOMÁS (Pedro)

Velhas canções e romanções populares portuguêses. F. França Amado, Coimbra, 1913; in-4.°, 192 pàgs. «Introducção» per Antonio Arroyo. Amb la transcripció musical de les tonades.

Taula :

Sobre as canções portuguezas e o modo de fazer a sua colheita.

Romances populares : O Conde de Allemanha. — Reginaldo. — D. Silvana. — Bernal Francês. — D. Varão. — O Conde Niño. — Dona Infanta. — D. Aurelia. — O Conde Alberto. — Marianinha. — O Capitão da Armada. — A Náu Cathrinêta. — O Cego. — Frei João. — Jesus Pobresinho.

Canções religiosas : Ao Menino Deus. — Noite de Natal. — A Pombinha. — A Borbolêta do Natal. — Canto dos pastores. — Canto do Natal. — Canto dos pastores. — Desgarrada. — Os Reis. — Os Reis. — A Virgem. — Andorinha gloriosa. — Ave Maria. — Anjo da Guarda. — Nossa Senhora da Povoa. — Santo Antão. — Almas Santas. — Jaculatorias. — Amentar as almas. — Cantigas populares a S. João. — S. Pedro.

Hymnos e canções politicas : Hymno da revolução de 1820. — Quinta do Ramalhão. — Hymno dos Proscriptos. — Canção militar dos Voluntarios da Rainha. — Rei chegou. — Canções constitucionaes. — O adeus d'um proscripto. — A Vivandeira. — O Guerrilheiro. — O Adeus do recruta.

Varia : Duzentos galêgos. — Palacios da Rainha. — Na venda. — Domingos Affonso. — Amphigouri. — O Tanglo-Manglo. — Levantar ferro. — Os Noivos. — Francisco Bandarra. — Não quero funéca. — Maravilhas do meu velho. — O Zabumba. — D. Pedro. — Tricana d'aldeia. — A confissão.

NAVARRO Y MONZÓ (Julio)

Catalunha e as Nacionalidades Ibericas. Apontamentos para o Estudo da Civilisação Hispanica. Livraria Central de Gomes de Carvalho, Lisboa, 1908; in-4.[c], 648 pàgs.

Taula abreviada :

Origens etnicas e sociaes das nacionalidades peninsulares. — Constituição dos reinos hispanicos. — Unificação peninsular e constituição da Espanha moderna. — O regionalismo iberico.

La conclusió de l'Autor es favorable a la Unió Ibérica.

TEIXERA DE PASCOAES

O Génio Português na sua expressão filosófica, poética e religiosa. «Renascença Portuguesa», Porto, 1913; in-8.º, 56 pàgs.

Disquisició alentorn dels termes «Saudade» i «Saudosismo» com expressió sintética de l'ànima lusitana.

VARIS (Autors)

A Questão Ibérica. Integralismo Lusitano. «Annuario Commercial», Lisboa, 1916; in-4.°, 356 pàgs. — Aplec de conferencies donades en la «Liga Naval Portuguesa».

CONFERENCIES :

«O Território e a Raça» : Antonio Sardinha. — «A Lingua e a Arte» : Hippólyto Raposo. — «Musica è Instrumentos» (amb il·lustracions musicals) : Luís de Freitas Branco. — «Aspectos económicos» : José Pequito Rebello. — «Colonizações Ibéricas» : Ruy Ennes Ulrich. — «Direito e Instituições» : A. Xavier Cordeiro. — «Aspectos Politico-Militares» : Vasco de Carvalho. — «Liçao dos Factos» : Luís de Almeida Braga.

Diuen els Autors en el prefaci : «temos a louvavel pretenção de demonstrar que, em face dos chamados elementos clássicos de nação, Portugal tem tanta individualidade como Castela». La solució de conjunt es contraria a la Unió Ibérica.

Terra Nossa. Mensario de inquerito á vida alentejana. Anno I, n.° 2, Junho de 1916. «Annuario Commercial», Lisboa.

Donatiu del Sr. D. Ricardo Rosa y Alberty.

VEGI'S PRINCIPALMENT :

«Paginas alentejanas (Elvas)» : Aires Varella. — «Etnographia alentejana» : Luis Chaves.

Terra Portuguesa. Revista ilustrada de Arqueologia artística e Etnografia. Anno I, n.° 3, Abril de 1916. «Annuario Commercial», Lisboa.

Donatiu del Sr. D. Ricardo Rosa y Alberty.

VEGI'S PRINCIPALMENT :

As «Vias Sacras» (Minho) : Alfredo Guimarães. — «Tapetes de Arrayollos» : D. Sebastião Pessanha. — «Arte popular Portuguesa. Suas relacões com a arte popular de toda a Europa» : Vergilio Correia. — «Medicina Popular. Quebradura» : Dr. Claudio Basto. — As «Maias» (Guimarães) : A. G. — «Brinquedos de louça de Estremoz» (Joguines populars portugueses) : V. C. — «Tarros» do Alentejo e Beira-Baixa : V. C. — O «Amavel» (dança del sigle XVIII) : V. C.

RECERQUES INÈDITES REGISTRADES

En la present Secció ens limitem enguany a donar compte de les notes originals que alguns col·laboradors han enviat espontaniament a l'*Arxiu*. Responent a consultes fetes, hem pregat a molts col·laboradors que retinguessin en son poder les recerques inèdites que'ns anunciaven, fins que vegés la llum la present publicació o rebessin els qüestionaris monogràfics qne anirem circulant, per tal que la seva tasca resultés més completa, ben orientada i profitosa. Cal fer referencia aquí a les contestacions rebudes al qüestionari sobre «Folklore dels fenòmens atmosfèrics», registrades en altre lloc [(1)]. Oportunament traslladarem i donarem compte aixi mateix de les notes folklòriques guardades en l'*Arxiu de Psicología i Ètica hispanes* de la Càtedra d'Ètica.

En el segón volum ens proposem donar noticia dels materials que ingressin a l'*Arxiu*, distribuits per assumptes, a reserva d'insertar en temps oportú — integrament o extractades, soltes o incorporades a les monografies — aquelles notes que ofereixin veritable interès.

N. de la D.

BATISTA Y ROCA (Joseph M.ª)

Ball d'En Serrallonga. Lloc de la recerca : Samalús (Alt Vallés. Barcelona).

CALLÍS, Pbro. (José)

Fiesta del Angel. Festividad religioso-popular de la Pascua de Resurrección que se celebra en Figueras (Gerona).

(1) Vegi's pàgs. 61 i 62.

CAMÓS I CABRUJA (Agustí)

Corrandes (64). Recollides a Palamós (Gerona).

CAMÓS I CABRUJA (Lluís)

Tres cançons populars. Lletra i tonada. Lloc de la recerca : Castelló d'Empuries (Gerona).

1) Renyines d'enamorats. 2) El coixinet. 3) La Presó de Lleida.

CARBÓ (Xavier)

Aplec de nou cançons. Recollides a Cassà de la Selva i La Creueta (Gerona).

1) Blancaflor. 2) La filla del Mallorquí. 3) Si n'hi ha dos mil soldats... 4) Si n'hi havía un fadrinet... 5) Jo'n som festejat set anys... 6) Mira Petit, mira retira't... 7) Aquí dalt de la montanya si n'hi ha un fadrí... 8) El petit bailet. 9) El dia de S. Joan.

CARRERAS I ARTAU (Joaquim)

Costums referents a la compra-venda de bestiar boví en el mercat setmanal de Gerona.

Costums referents al canvi de masovers. Lloc de la recerca : Anglés i sa comarca (Gerona).

Contractes sobre bestiar, o costum dit de «posar bestiar a guany». Lloc de la recerca : Anglés i sa comarca (Gerona).

FORTESA (Guillem)

Gloses de Mallorca. (453 gloses). Recollides en diferents indrets de la Illa.

FELIU I EGIDIO (Vicens)

Un cas d'embruixament. Lloc de la recerca : Llansà (Gerona).

Curioso secreto místico para guardar el ganado.

Oració per curar talls. Recollida a Salt (Gerona).

Costum de Bellví : ofrena rel·ligiosa. Recollida a Bellví (Lleida).

Supersticions. Recollides a La Garriga (Barcelona).

El Drac de Banyoles. Lloc de la recerca : Banyoles (Gerona).

Consell popular. Lloc de la recerca : Barcelona.

Responso de S. Antonio de Padua. Lloc de la recerca : Barcelona.

Copia de una relación que fué hallada en el Santo Sepulcro de N. S. Jesucristo, la cual tiene el S. Pontífice en su oratorio con una lámina de plata y en el sello nuestro rey. Recollida a Barcelona.

Oración de S. Agustin. Recollida a Barcelona.

Oración a S. José. Recollida a Barcelona.

Oració de S. Marc pels esllomats.

Oración a Sta. Gertrudis para volver las amistades con el novio. Comunicada per una gitana i adquirida per mitjà de tercera persona. Lloc de la recerca : Barcelona.

Oración para hacer fortuna. Lloc de la recerca : Barcelona.

Oración para librarse de los enemigos, y la operación que se debe hacer. Recollida a Vilassar de Mar (Barcelona).

OLIVER Y DOMENGE (Pere)

Es Cant de sa Sibil·la. Lletra i tonada. Lloc de la recerca : Felanitx (Mallorca).

PIGEM (Elíes)

Folklore rel·ligiós. Aplec de quaranta set oracions, conjurs i cançons rel·ligioses. Recollides en diferentes comarques de Gerona.

Oracions per anar al llit. — Per anar depressa. — Per quan trona. — Al aixecar-se. — Per curar el mal de ventre. — Per trobar agulles. — Per trobar una cosa. — Per curar el mal de la boca. — Per treure la busca de l'ull. — Per quan se veu aigua. — Per fer marxar els brians. — Per curar un cop o tall. — Per quan es posa la camisa. — Per les criatures quan

«fan les feines». — Per quan se sent migdia. — Per quan toquen a combregar. — Per donar gracies a Déu. — Oració a la Santíssima Trinitat. — A l'Angel de la Guarda. — Oració pel mal de coll. — Quan se cobren diners. — Al toc d'Ánimes. — Cançó del dia del Ram. — Cançons dels Tres Reis. — Per adormir a la mainada. — Varies cançons a la Mare de Déu, i altres innominades.

SERRAT D'ARGILA (Antoni)

Còm es canten els goigs de Sant Cebrià, amb motiu de la Festa Major del poble d'aquest nom. Lloc de la recerca : S. Cebrià de Vallalta (Barcelona).

VERRIÉ (Frederic)

Aplec de cançons populars. Recollides a S. Feliu de Guíxols (Gerona).

1) El candeler. 2) La barqueta. 3) El senyor Mestre. 4) L'Agneta 5) L'engarindín l'engarindeta. 6) N'hi havía un ruc... 7) La dida del fill Rei. 8) Els trenta presos. 9) La Pepa Galàn. 9) Sa Mirabella. 10) Els ous. 11) La Pastora.

Pedra Alta : llegenda (amb una fotografía del paratge). Lloc : San Feliu de Guíxols (Gerona).

Notes esparces. Lloc de les recerques : San Feliu de Guíxols (Gerona).

1) El Pescador i el Confés. 2) «Faràs una fi com En Bacaina». 3) «Demà bullen». 4) «Tenir la pedra del follet». 5) «Anar-se'n a girar món».

El Drac de S. Feliu de Guixols (Gerona) : **llegenda.**

El Monolit de Vallbanera (Gerona) : llegenda.

El Peregrí de Tossa (Gerona) : costum rel·ligiosa popular.

La Pedra lluminosa. Llegenda recollida a Fanals d'Aro (Gerona).

També s'ha rebut una **Nota sobre la Jota Aragonesa** del col·laborador aragonès P. Bienvenido Lahoz.

PEL BON FUNCIONAMENT DE L'ARXIU

INSTRUCCIONS GENERALS

A reserva dels advertiments particulars que's consignaràn en els *Qüestionaris monogràfics*, preguem als col·laboradors que s'atinguin a les següents instruccions de caràcter general:

1. Les observacions han d'ésser recollides de viva veu del poble, indicant-se els llocs, variants i condició de les persones. Consulti's especialment amb les persones velles o ben enterades naturals de la comarca, abans de donar per acabada la recerca.

2. Les notes han d'ésser redactades amb brevetat i concisió, imprimint al treball un caràcter objectiu, despullat de preàmbuls, comentaris i judicis. Escrigui's en una sola cara del paper, en tinta i amb lletra ben intel·ligible, firmant cadascú o fent constar els «noms» com a col·laborador.

3. Transcriguin-se les dites en els mateixos termes que usa el poble, reproduint — subratllats a posta — els castellanismes, modismes extrangers i àdhuc aquelles expressions que semblin mancades de sentit.

4. Usis l'ortografía més planera al cas o a les condicions del recercador. L'*Arxiu*, al publicar les notes i estudis, aplicarà l'ortografía de l'*Institut d'Estudis Catalans* si els col·laboradors interessats no manifesten res en contrari.

5. Cal no despreciar res per minúscol o indiferent, amb tal que porti saba popular. No importa que la composició popular sía ja coneguda. Interessa doblement a l'*Arxiu* fixar l'àrea territorial de les produccions populars i anotar les llurs variants.

6. No hi fa res que's tracti d'una pràctica o consuetut que's judica com *atrassada* o que tal vegada resulta poc decorosa. En aquest darrer cas, la Direcció de l'*Arxiu* es posarà d'acord amb el col·labodor per a guardar en tot o en part la reserva necessaria.

7. Convindría que cada col·laborador es tracés una àrea d'investigació ben petita, si's vol, peró amb l'exprés intent d'aixugar-la, al menys en ordre a la seva especialitat o peculiar afició.

8. A aquest efecte, recomanem als col·laboradors de cada localitat o que convisquin en un mateix centre intel·lectual o corporació, que's constitueixin en agrupació *amical* (prescindint de reglamentacions, juntes i càrrecs honorífics) per tal d'imprimir una major unitat i eficacia a les seves tasques. Aquestes agrupacions mantindràn freqüents relacions amb l'*Arxiu*.

9. Havent-se assignat a l'*Arxiu* la funció d'*oficina centralisadora* de totes les manifestacions impresses —llibres, fascicles, articles i notes de revista o de diari, etc. — que versin sobre Folklore i Etnografía de Catalunya, preguem molt especialment als col·laboradors de terres de llengua catalana tinguin a bé remetre (i si això no'ls fos possible, donar noticia) de les publicacions—llurs o d'altri—que vegin la llum en les respectives comarques i interessin al fi abans indicat. (Ajunti's per targeta o manuscrit el nom del donador o col·lector). D'aquesta manera, amb la cooperació dels col·laboradors, l'*Arxiu* anirá formant la ja començada «Biblioteca etnogràfica i folklòrica de Catalunya».

LA DIRECCIÓ.

PROGRAMA D'ESTUDIS I TREBALLS

PER AL CURS DE 1916-1917

SESSIONS ORDINARIES

a) Continuació de les tasques d'organisació de l'*Arxiu*.

b) Preparació i circulació de qüestionaris monogràfics.

c) Ponencies sobre'l contingut de les obres abans d'ésser registrades.

d) Ordenació sistemàtica de materials inèdits.

SESSIONS EXTRAORDINARIES

I. **Plan de un Museo de Etnografia y Folklore en Cataluña.** Conferencia pel Dr. Telesforo de Aranzadi.

D'acord amb la Secció Folklòrica del «Centre Excursionista de Catalunya».

II. **Corpus paremiològic català.** Conferencia-introducció, amb presentació de materials, per D. Sebastià Farnés.

III. **La Canción popular española en los «Libros (tratados) de tañer» de nuestros vihuelistas seiscentistas.** (Continuación de los estudios de Folklore musical hispano). Conferencia-audició pel Mtre. D. Felip Pedrell.

IV. **L'obra consuetudinaria d'En Joaquim Costa i la seva influencia a Espanya**, pel Dr. T. Carreras i Artau.

Notes preliminars al registre de les produccions etnogràfiques i consuetudinaries de l'esmentat polígraf aragonès.

Les sessions ordinaries, salvant qualsevol modificació contraria, se celebraràn els dijous des de les 6 de la tarde.

Les dates de les sessions extraordinaries seràn fixades oportunament.

111

AMPLIACIÓ D'ESTUDIS DE LA CÀTEDRA D'ÈTICA

TREBALLS DEL CURS DE 1915-1916 (ANY IV)

L'Arxiu d'Etnografía i Folklore de Catalunya és un conjunt d'*Estudis lliures* de la Càtedra d'Ética. Paralelament i sota la denominació d'*Ampliació d'Estudis*, comprenem aquells treballs de major tradició dins la mateixa Càtedra, que apareixen resumits en les breus «Memorias» anyals publicades des del primer curs.

Per tal d'afirmar l'*unitat espiritual* de la Càtedra, insertem a continuació el sumari dels treballs dits d'*Ampliació d'Estudis* realisats en el darrer curs de 1915-1916 paralelament amb els de l'*Arxiu*. Aquest sumari, ho és de l'*Anuari* que tenim en preparació i pensem publicar en sustitució de la ja insuficient «Memoria» anyal si, com en justicia cal esperar, canvia la situació econòmica de la Càtedra. (1)

SUMARIO

APUNTES PARA UNA FILOSOFÍA GENERAL DEL MISTICISMO. Curso especial, por Tomás Carreras y Artau. (Con la colaboración de Joaquín Carreras y Artau, licenciado en Filosofía, ex-alumno de la Facultad y alumno de Derecho).

Este curso fué un complemento doctrinal del curso de 1915 sobre **La Filosofía Mística de Ramón Lull.** Constó de nueve lecciones dadas los días 12, 19 y 26 de Febrero, 9, 11, 18 y 23 de Marzo, 1 y 8 de Abril. Tuvo un marcado carácter de orientación, desarrollándose con arreglo a las siguientes líneas :

A guisa de Prólogo.

I. **Concepto, extensión y direcciones del Misticismo.**

(1) Fins a la data, el Professor ha tingut que sufragar, del seu peculi particular, les publicacions de la Càtedra.

II. **Los problemas criteriológico, metafísico y teológico en el Misticismo.**
III. **Simbólica y Estética del Misticismo.**
IV. **Doctrinas psicológicas del Misticismo.**
V. **Ética del Misticismo.**
VI. **Psico-fisiología de los estados místicos. Tipos y desviaciones del Misticismo.**
VII. **Ley y valor del Misticismo.**
VIII. **El sentido místico en el pensamiento filosófico contemporáneo.**

CONTRIBUCIÓN AL III CENTENARIO DE LA MUERTE DE CERVANTES

«QUIJOTISMO» Y OTROS VALORES HISPANOS. IV curso especial sobre «Concepciones éticas en España», por Tomás Carreras y Artau. Tres lecciones, dadas los días 15 y 28 de Abril y 4 de Mayo.

I. **Método de investigación :**
   a) Crítica de los comentarios psicológicos del Quijote.
   b) Lo objetivo, lo subjetivo y lo arbitrario en la interpretación del Quijote.
   c) Los textos y los tipos cervantinos, punto de partida para una investigación objetiva. Referencias a los grandes monumentos literarios hispanos.

II. **Líneas de la investigación :**
   a) Breve ensayo sobre el idealismo hispano. Sus condiciones históricas y actuales. Sus modalidades.
   b) El Misticismo y la Picardía como fenómenos colectivos hispanos. Su extensión y caracteres.
   c) Contenido histórico y actual de los conceptos hispanos de «justicia» y «ley», «autoridad», «honor», «valor», «patriotismo», «independencia» y «libertad», «suerte» y «fortuna», etc.

ENSAYOS DE INVESTIGACIÓN PERSONAL (resumen y discusión de los trabajos).

1) **Valor de los principios morales : estudio de los salvajes,** por Vicente Feliu Egidio.

2) **El Arte y Moral,** por Luis Camós y Cabruja.

3) **Las Novelas ejemplares de Cervantes : materiales de investigación y problemas morales,** por Manuel Parés Villamur.

ARCHIVO DE PSICOLOGÍA Y ÉTICA HISPANAS (IV curso), por el Profesor y los alumnos en colaboración.

VIDA DE RELACIÓN

INTERVENCIÓN DE LA CÁTEDRA EN EL VI CENTENARIO DE LA MUERTE DE RAMÓN LULL.

1) Conferencia-resumen del curso «Ramón Lull» dada por el Profesor en el V Congreso de la «Asociación Española para el Progreso de las Ciencias» (Valladolid, 20 de Octubre).

2) Exposición Bibliográfica Luliana en la Universidad de Barcelona.

VISITAS: a los Manicomios de San Baudilio de Llobregat y de la Santa Cruz de Barcelona. (Agregada la Cátedra a la de Derecho Penal).

INTERCAMBIO.

INTERCANVI

L'*Arxiu* donarà compte de les publicacions rebudes i a més farà objecte d'estudi, en les sessions ordinaries, d'aquelles produccions que ofereixin especial interés.

Aspirem a establir un veritable intercanvi d'idees i orientacions amb els investigadors i centres intel·lectuals d'Espanya i fòra d'Espanya, intercanvi que podria arribar fins a la cooperació respecte a punts concrets i que siguin adequats al comés propi de l'*Arxiu*.

A continuació donem compte de les publicacions rebudes — a més de les registrades en la Secció de l'«Inventari d'Etnografia i Folklore de Catalunya» i dels pobles ibèrics [1] — donatiu dels respectius autors o de les persones que en altre cas s'indiquen.

Totes les publicacions rebudes entren a formar part de la «Biblioteca de l'*Arxiu*».

ETNOGRAFÍA I FOLKLORE GENERALS

Contes Populaires. Première série. Contes de la Vallée du Lambon recueillis par la «Société Traditionniste de Comberouger». Traduits par M. Antonin Perbosc, Bibliothécaire de la Ville de Montauban. Paul Masson, Montauban, 1914; in-8, 96 pàgs. Tetx llenguadocià, i dessota la traducció francesa. — Donatiu del traductor M. Perbosc.

TAULA : Soleillette. — Les trois Ruisseaux. — La Féve qui montait jusqu'au ciel. — Étoile-d'Or et Oreille-d'Ane.— Le fin Valet. — La jolie Fille et la Chienne boiteuse. — Le Pays des Niais. — Jeannot. — Mougnet. — L'Agnelle. — Les Mésaventures du Loup. — Le Coq et la Renard. — Le Renard, le Chasseur et l'Homme qui faisait des signes. — Le Loup, la Chèvre et les Chevreaux. — L'Œuf de Jument.

Chants Populaires pour les Écoles. Poésies de Maurice Bouchor, mélodies recueillies ou composées et harmonisées par Julien Tiersot. Edition pour Piano et Chant. Hachette & Cie, Paris. Tres nodrits volums corresponents a tres series : 1902, 1903, 1906.—Donatiu del Mtre. D. Felip Pedrell.

(1) Vegi's pàgs. 77-102.

ANTROPOLOGÍA GENERAL I D'ESPANYA

ARANZADI (Telesforo de). — Del cincuentenario de la «Société d'Anthropologie» de París. Del «Boletín de la Real Sociedad Española de Historia Natural». Octubre, 1909. Madrid, in-4.°, 8 págs.

Del mateix autor :

Unidades y constantes de la cránia hispánica. Congreso de Granada. «Asociación Española para el Progreso de las Ciencias». Eduardo Arias, Madrid, 1911; in-4.°, 32 pàgs.

De Antropología de España. De la Revista «Estudio». Barcelona, 1915; in-4.°, 90 pàgs.

Sobre el cráneo de Cillera (Mena). Del «Boletín de la Real Sociedad Española de Historia Natural». Madrid, 1916; in-4.°, 4 pàgs.

Dimensiones de la calvaria en España y sus relaciones de conjunto. Del «Boletín de la Real Sociedad Española de Historia Natural». Junio, 1915. Madrid, in-4.°, 4 pàgs.

Cráneos de Guipúzcoa. Congreso de Madrid. «Asociación Española para el Progreso de las Ciencias». Eduardo Arias, Madrid, 1913; in-4.°. 56 pàgs.

Los últimos descubrimientos del hombre fósil en Europa. Del «Boletín de la Real Sociedad Española de Historia Natural». Julio, 1909. Madrid, in-4.°, 14 pàgs.

EXCURSIONISME I HISTORIA DE CATALUNYA

CARRERAS Y CANDI (Francesch). — Argentona històrica. Treball premiat en los Jocs Florals de 1891 amb lo premi concedit per lo Centre Excursionista de Catalunya. «La Renaixensa». Barcelona, 1891, in-4.°, 138 pàgs.

Del mateix Autor :

Lo Castell de Besora. Recull de notes i documents a ell referents. Petit Aplech de Monografías històricas. «La Ilustración». Barcelona, 1892; in-4.°, 52 pàgs.

Lo Castell de Bellpuig i la Casa d'Altarriba a Vilatorta. Petit Aplech de Monografías històricas. «La Ilustración». Barcelona, 1892; in-4.°, 28 pàgs.

Cabrera del Maresma. (Notas històricas) «L'Avenç», Barcelona, 1893; in-4.°, 80 pàgs.

Caldetas o la antigua Quadra d'Estrach. (Notas històricas). «L'Avenç», Barcelona, 1893; in 4.°, 186 págs.

Sumari de batalla a ultrança fet per Mossen Pere Joan Ferrer cavaller, ab la biografía de l'autor y breu estudi de la obra. Biblioteca històrica del Maresma. Abadal, Mataró, 1898; in-8.°, 84 pàgs.

Relaciones de los Vizcondes de Barcelona con los árabes. Estudios de erudición oriental. — Extracto del Homenaje a D. Francisco Codera en su jubilación del profesorado. M. Escar, Zaragoza, 1904; in-4.°, 10 pàgs.

Origens de la Riera d'Argentona. (Estudi excursionístich-històrich). Biblioteca històrica del Maresma. «L'Avenç», Barcelona, 1904; in-8.°, 36 pàgs.

Visites de nostres Reys a Montserrat. Francisco X. Altés, Barcelona, 1911; in-4.°, 160 pàgs.

Pere Joan Ferrer, militar y senyor del Maresma. «La Renaixensa», Barcelona, 1892; 184 pàgs.

Festas de la Canonisació de Sta. María de Cervelló o del Socós en 1693. Jaume Puigventós, Barcelona, in-8.°, 68 pàgs.

La «Creu Cuberta» de Barcelona. «L'Avenç», Barcelona, 1916; in-8.°, 28 pàgs.

CORBELLA, Pvre. (Ramón). — La Aljama de Juheus de Vich. Tipografía catòlica de Sant Joseph, Vich, 1909; in-4.°, 216 pàgs.

Del mateix Autor :

Mostra dels escrits de Dr. Vicent García, Rector de Vallfogona. Imprenta y Llibrería Ausetana, Vich, 1912; in-4.°, 204 pàgs.

Historia de Vallfogona. Imprenta Ausetana, Vich, 1913; in-4.°, 174 pàgs.

LACVIVIER (R. de). — Elne. La Cathédrale. Le Cloître. Comet, Perpignan, 1909; in-8.°, 22 pàgs.

Del mateix Autor :

Textes Catalans. Archives d'Elne. Extraits de la «Revue Catalane». Comet, Perpignan, 1912.

MATAS (Joaquín). — Antiguo Condado de Besalú. Legislación. Juan Bonet, Olot, 1906; in-4.°, 64 pàgs.

POL (A). — Curiosidades de Mallorca. (Articles solts, publicats en el diari «La Almudaina»).

PUIGGARÍ (J.). — Monografía de la Casa Palau y Museu del Excelentíssim Sr. D. Eusebi Güell y Bacigalupi ab motiu de la visita oficial feta per lo «Centre». Centre Excursionista de Catalunya. «L'Avenç», Barcelona, 1894; in-8.°, 30 pàgs. — Donatiu del Centre Excursionista de Catalunya.

SANTAMARÍA (Victorino). — **Un siglo de escuela histórica.** Casa Provincial de Caridad, Barcelona, 1914; in-4.°, 32 pàgs.

Del mateix Autor :

Notas històricas de Vendrell y su comarca. (Articles solts, publicats en el diari «El Vendrellense»).

SARRET I ARBÓS (Joaquim). — **L'escut heràldic de Manresa.** Antón Esparté i Serra, Manresa, 1915; in-4.°, 38 pàgs.

FILOLOGÍA CATALANA

SANPERE Y MIQUEL (Salvador). — **Un estudi de toponomàstica Catalana.** Associació d'Excursions Catalana. Alvar Verdaguer, Barcelona, 1880; in-4.°, 174 pàgs. — Donatiu del «Centre Excursionista de Catalunya».

GRIERA I GAJA (Antoni). — **La Frontera Catalano-aragonesa.** Estudi geogràfico-lingüistic. Memoria doctoral presentada a la Secció 1.ª de l'Alta Facultat de Filosofía de l'Universitat de Zurich. Biblioteca Filològica de l'Institut de la Llengua Catalana. Institut d'Estudis Catalans, «L'Avenç», Barcelona, 1914; in-4.°, 122 pàgs.

DRET I ESTUDIS SOCIALS ESPANYOLS

MINGUIJÓN (Salvador). — **Elementos de Historia del Derecho Español.** Carra, suc. de Salas, Zaragoza. Tomos I, II, III, IV.

Del mateix Autor :

Las Luchas del Periodismo. Salas, Zaragoza, 1908; in-4.°, 312 pàgs.

Hombres e ideas. Estudios Sociales. Biblioteca de «La Paz Social». Carra, suc. de Salas, Zaragoza, 1910; in-4.°, 130 pàgs.

VARIA

PUIG Y BOSCH (Ramón). — **Culliteta.** J. Esteva y Sala, Vilafranca del Panadés, 1904; in-8.°, 98 pàgs.

DUC DE LA SALLE DE ROCHEMAURE (M. le). — **Les Sports, leur influence sur le caractère.** Traducció de Carreras y Candi (Francesch). Imprimerie Moderne, Aurillac, 1909; in-8.°, 79 pàgs. — Donatiu del Traductor.

119

ÍNDEX

Aquest volum, primer de
l'«Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya»
estampat per Oliva de Vilanova,
fou acabat d'imprimir el
mes de Novembre
de 1916.

ARXIU D'ETNOGRAFIA I FOLKLORE
DE CATALUNYA

ESTUDIS I MATERIALS

ARXIU D'ETNOGRAFIA I FOLKLORE
DE CATALUNYA

DIRECTOR-FUNDADOR
DR. T. CARRERAS I ARTAU
PROFESSOR DE LA CÀTEDRA D'ÈTICA
FACULTAT DE FILOSOFIA I LLETRES
DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA

ESTUDIS I MATERIALS

II

CURS DE 1916-1917

BARCELONA
MCMXVII

ADVERTIMENT

Fill l'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya d'una iniciativa extra oficial de la *Càtedra d'Ètica*, constitueix, amb tot, una *agrupació lliure* de treballadors universitaris, i no universitaris, els desigs dels quals en relació amb l'especialitat de l'assumpte, la Direcció s'ha cregut en el cas de recollir.

L'actuació immediata de l'Arxiu es descapdella dintre dues àrees d'extensió desigual. 1) *Àrea d'investigació*, integrada per tots els territoris de llengua catalana: Catalunya, Balears i València (Espanya), Rosselló (França) i Alguer (Italia). 2) *Àrea de comparació*, que comprèn el territori de tots els pobles ibèrics.

En conseqüencia i desitjant portar fins al darrer escrúpol el criteri de llibertat, l'Arxiu admet, en l'inserció dels treballs, totes les llengües hispanes, inclòsa la portuguesa, i a més les llengües francesa i italiana.

Tota la correspondència i els treballs, a nom particular del Director: Universitat, Facultat de Filosofia i Lletres. Barcelona.

ADVERTENCIA

Hijo el Archivo de Etnografía y Folklore de Cataluña de una iniciativa extra oficial de la *Cátedra de Ética*, constituye, con todo, una *agrupación libre* de trabajadores universitarios y no universitarios, cuyos deseos en relación con la especialidad del asunto, la Dirección se ha creído en el caso de recoger.

La actuación inmediata del Archivo se desenvuelve dentro de dos áreas de extensión desigual. 1) *Área de investigación*, integrada por todos los territorios de lengua catalana: Cataluña, Baleares y Valencia (España), Rosellón (Francia) y Alguer (Italia). 2) *Área de comparación*, que comprende el territorio de todos los pueblos ibéricos.

En consecuencia y deseando llevar hasta el último escrúpulo el criterio de libertad, el Archivo admite, en la inserción de los trabajos, todas las lenguas hispanas, incluso la portuguesa, y además las lenguas francesa e italiana.

Toda la correspondencia y los trabajos, a nombre particular del Director: Universidad, Facultad de Filosofía y Letras. Barcelona.

RESSENYA DELS TREBALLS DEL SEGÓN CURS : 1916-1917 NOVES INVESTIGACIONS

Passades les angoixes del periode de la naixensa, l'Arxiu comença, amb els treballs del segón curs, el periode que podriem anomenar de l'edat heròica. I així com en la llavor esberlada per virtut d'un primer contacte amb les forces de la naturalesa, s'hi dibuixen embrionàriament les determinacions de l'arbre de demà; d'una manera consemblant, el resum ordenat del curs que acaba de finir, sembla donar l'impressió de que la nostra obra, malgrat l'immens camí que li toca recórrer, ha pres fesomia propia i inconfondible.

Aquest petit miracle — diem-ho amb cert orgull — s'és operat per obra i gracia de tots els elements integrants de l'Arxiu, però abans que tot mercès a l'empenta formidable dels col·laboradors que, a l'excedir-se en la feina senyalada, han estalonat materialment a la Direcció llençant-la a l'exploració de nous i més dilatats horitzons.

I a l'expressar-nos en aquest llenguatge, no és que restem ni de molt satisfets de la jornada. Arreu notem deficiències : filles les unes de dificultats inherents a tota obra jovençana; derivades les altres de l'absoluta indotació en que avui per avui es troba l'Arxiu. La Direcció té necessitat de declarar, sense comentaris però en descàrrec de la propia conciència, que a la data en que cloem aquesta ressenya, publicat ja el volum I i en premsa el volum II, no ha rebut encara ni un cèntim de subvenció, malgrat les despeses considerables que'l funcionament de l'Arxiu implica i moltes altres perentòries necessitats que no hi ha hagut més remei que deixar d'atendre.

I ara passem a fer exàmen de conciència, relatant amb tota escrupulositat la tasca realisada.

SESSIONS ORDINARIES, DE TREBALL I EXTRAORDINARIES.— Les sessions ordinaries tingueren efecte els dijous de 6 a 8 de la tarda, des d'octubre a maig. En la primera, que fou el dia 4 d'octubre, el sotscrit Secretari donà lectura de la ressenya del Curs 1915-1916 i de la comunicació dirigida a la Mancomunitat de Catalunya, redactada pel Director, que s'inserta en altre lloc d'aquest volum. En les successives sessions es donà compte de les comunicacions cursades o rebudes, així com també dels materials que s'anaven rebent dels col·laboradors, i s'estudiaren i discutiren noves iniciatives i plans de treball.

Les necessitats creixents de l'ARXIU obligaren, a partir d'any nou, a celebrar sessions especials de treball, que tingueren efecte els dimecres de 6 a 8 del vespre. Des de la segona quinzena de juny aquestes sessions foren diaries, perllongant-se fins a mitjans d'agost. Objecte d'elles foren l'organisació interna de l'ARXIU, la catalogació dels materials i publicacions rebuts i la preparació del present volum, a més del tràmit obligat del despatx de la correspondència. El número de comunicacions — entre rebudes, contestades o cursades per iniciativa de l'ARXIU — passa de 550, sense comptar les circulars impreses.

S'han celebrat quatre sessions extraordinaries. En la primera, celebrada el dia 28 de novembre de 1916 i organisada d'acord amb la Secció de Folklore del *Centre Excursionista de Catalunya*, el Dr. Telesforo de Aranzadi disertà en el saló d'actes d'aquella entitat, sobre el tema *Plan de un Museo de Etnografía y Folklore en Cataluña*. En la segona, que tingué efecte el dia 15 de març de 1917 al saló del Consell de

la Universitat, D. Sebastià Farnés descapdellà el tema *Introducció al Corpus Paremiològic Català*. En la tercera, celebrada el dia 19 d'abril de 1917 en el mateix saló del Consell de la Universitat, el Dr. Tomàs Carreras i Artau discorregué sobre *Joaquim Costa i els estudis consuetudinaris a Espanya*. La quarta tingué efecte el dia 24 de maig de 1917 a casa del Mtre. Felip Pedrell, parlant aquest de *La canción popular española en los libros (tratados) de «tañer» de los vihuelistas seiscentistas*. La Srta. Concepció Badia cantà deliciosament els exemples musicals, acompanyada al piano per D. Frederic Longàs.

Aquestes sessions extraordinaries foren públiques, menys la del Mtre. Pedrell que, per raó de les condicions del local, anà per rigurosa invitació personal.

En altra part del present volum insertem el text íntegre de les conferències, excepte la del Sr. Farnés, que figurarà com a proèmi de la seva col·lecció, al publicar-se el *Corpus Paremiològic Català*.

ORGANISACIÓ INTERIOR DE L'ARXIU. PRIMERS TREBALLS DE SISTEMATISACIÓ. — A cada matèria li pertoca un ordre i una organisació adequats a sa intrínseca naturalesa. Amb paciència, aspirem a imprimir a l'ARXIU una organisació propia i escaienta, adaptada als fins que ell persegueix, original. Per això, i atents sempre a les lliçons que continuament ens anava donant la pràctica, havem ensajat una organisació que ja des d'ara creiem provisional i subjecte a futures rectificacions, car ni pretenim haver resolt totes les dificultats que a diari se'ns presenten, ni ens proposem conservar els errors que en ella s'hi vagin descobrint.

Al rebre's un plec de materials d'un col·laborador, se'l guarda dins de la cartera corresponent a aquest col·laborador, on es troben tots els materials pel mateix en-

viats, agrupats per cursos. Cada plec és numerat, i dins de cada plec s'assigna un altre número a cada una de les notes o peces folklòriques que conté. Amb referència a cada una d'aquestes notes o peces, s'omple una papereta, en la qual s'hi fa constar la matèria d'una manera ben individualisada i concreta, el lloc de la recerca i el nom del col·lector, a més d'una signatura basada en les numeracions abans indicades i que té per objecte facilitar la busca del document dintre de l'Arxiu.

El mateix procediment s'aplica a les obres impreses, aprofitant el destriament que a posta en fem en la secció de publicacions registrades.

Les paperetes són agrupades per matèries: les variants del mateix tema, per ordre geogràfic. No està ben decidit encara quina serà la classificació de matèries a seguir. En aquest punt procurarem aprofitar-nos de les experiències d'altres organisacions etnogràfiques, però sense oblidar les necessitats concretes i peculiars de la nostra empresa.

Amb aquest procediment es tendeix a realisar l'ideal de l'Arxiu de que en el moment que precisi, pugui l'investigador tenir a mà una sèrie de paperetes que indiquin totes les notes que tenim arxivades i tot allò que sia publicat sobre un tema determinat. L'agrupació geogràfica de paperetes respòn a l'intent de demarcar l'àrea de qualsevol manifestació folklòrica — creència dita, pràctica, etc.,—dintre del territori català. Però hi ha més encara. Cal intentar la funció comparativa. Per aquest motiu, a més de les recerques en terres de llengua catalana (les quals propiament constituèixen nostra *àrea d'investigació*), ens proposem, auxiliant-nos del sistema abreviat de paperetes, establir la comparació amb els pobles hispans (*àrea de comparació hispana*) i després amb tots els altres pobles (*àrea de comparació etnogràfica general*).

Aquests propòsits exigeixen una gran disciplina i acurament en les recerques per part dels col·laboradors. Per aquesta raó, la Direcció, a l'acusar rebut de les recerques inèdites, es permet fer algunes observacions, que hom les ha de pendre com una exigència imperiosa de la tasca de conjunt.

EXPANSIÓ DE L'ARXIU.—Ja advertírem l'any passat la conveniència — i ara tornem a insistir poderosament sobre ella — de que'ls col·laboradors d'una mateixa població, comarca o comunitat es constitueixin amicalment en nuclis de treballadors, en constant comunicació amb l'ARXIU.

Esment especial mereix en aquest sentit l'Agrupació Folklòrica del Seminari de Girona. Com havíem anunciat en la ressenya del curs passat, l'ARXIU oferí un premi de 50 pessetes i un accèssit de 15 al millor recull folklòric que's presentés al Certàmen organisat per la Congregació Mariana del repetit Seminari. El resultat ha sigut per demés satisfactori. El premi fou adjudicat a un recull nodridíssim i variat, que oferí com a alta novetat un interessantíssim aplec de setanta cançons, en el qual la lletra va acompanyada de la tonada corresponent. Resultà ésser l'autor un jovincel, En Lluís Comerma, qui es revelà de sobte com a folklorista de gran instint. L'accèssit fou adjudicat a un notable recull de l'Elíes Pigem, ben conegut de l'ARXIU pels seus treballs anteriors. A més, fou concedida menció honorífica a En Frederic Vidal per la seva recerca *El tribut de les cent donzelles*. En la secció de «Recerques inèdites» donem compte minuciós dels temes que integren els reculls esmentats, i per ells pot formar-se una idea de llur importància.

Vist l'èxit d'aquest primer concurs, l'ARXIU ha ofert també un premi i un accèssit d'igual quantitat per al

certàmen d'enguany. Les bases són les mateixes, treta alguna petita modificació aconsellada per l'experiència, com és ara que, si es tracta de cançons, és indispensable la tonada.

Per iniciativa dels bibliotecaris de dit Seminari, Mn. Carles de Bolós i N'Agustí Burgas, i com un capítol especial dins la Biblioteca Gironina, s'obrí una secció de goigs i altres manifestacions de la religiositat popular de la Diòcesi. Deferint amablement i entusiasta el Sr. Bisbe de Girona, l'Il·lm. Dr. Francisco de P. Mas, a una invitació de l'Arxiu, pregà als rectors i ecònoms, en circular inscrita en el Butlletí Eclesiàstic de la Diócesi, del dia 26 de febrer de 1917, que totes les remeses de goigs, etc., que fessin a la Biblioteca fossin per duplicat, per tal de poder-ne trametre a l'Arxiu un exemplar. La collita ha sigut apreciable i ens és plaent fer constar des d'aquí el zel posat en interès de l'Arxiu en aquest punt pels esmentats col·laboradors senyors Bolós i Burgas.

Altres recercadors ha anat revelant l'Agrupació Folklòrica del Seminari de Girona, a jutjar pels materials, molt apreciables, remesos a l'Arxiu. En Tomàs Noguer i Musqueras té molt avençada una Bibliografia folklòrica de les comarques gironines. Com a clausura del curs, Mn. Xavier Carbó, ànima de l'Agrupació, llegí un discurs documentadíssim, molt ben orientat i rublert d'observacions fondes i oportunes, en el que enaltí i mostrà tota la trascendència científica i pedagògica de l'obra col·lectiva de l'Arxiu.

També a l'Escola Normal de Mestres de Girona, s'és iniciat un moviment prometedor. El professor de Literatura Mn. I. Enric Jordà ha establert l'iniciativa d'invitar els seus alumnes a la recerca de temes folklòrics. Fruit d'aquesta iniciativa són dues interessants monografies de l'alumne En P. Climent Ferràn, de les

quals donem compte en el lloc corresponent. També els professors del mateix centre Srs. J. Gomis Llambias i Sobrequés, han començat a treballar en igual sentit.

VIDA DE RELACIÓ.— Durant el present curs han esdevingut més estretes les relacions amb la Secció Filològica de l'*Institut d'Estudis Catalans* i amb el *Centre Excursionista de Catalunya*, per raó de la participació en empreses d'interès comú.

Entre les moltes comunicacions rebudes cal esmentar : una de la Secció d'Etnografia basca del *Museo Municipal de San Sebastián*, endressant a l'ARXIU una efusiva felicitació per la obra iniciada; altra de la *Cambra de Comers i Navegació de Barcelona*, prenent nota d'una moció de l'ARXIU excitant-la a recollir els usos i costums mercantils de Barcelona i de Catalunya; altra de la *Folk Song Sciety* de Londres, encoratjant a l'ARXIU en la tasca de recollir les cançons populars i adjuntant unes interessants instruccions sobre aquest assumpte; altra del *Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland* enviant la collecció de la revista *Man* corresponent a 1916; i altra molt afectuosa del *Centre d'Études franco-hispaniques* de la Universitat de París.

L'ARXIU ha entrat en relacions amb l'*Orfeó Català*, el *Museu Social*, la Societat cívica *La Ciutat Jardí* i el *Centre Excursionista de Vich*, establint l'intercanvi de publicacions. A més s'ha vist favorescut per una pila de revistes i publicacions comarcals catalanes que inserten estudis i materials folklòrics, l'anotació precisa dels quals pot veure's en la secció de «Publicacions registrades».

INTERCANVI AMB PORTUGAL.— Devem als bons oficis del Sr. D. Ricardo Rosa i Alberti, de Lisboa, el

canvi amb *Terra Portuguesa*, revista d'Arqueologia artística i Etnografia, que dirigeix el Dr. Vergilio Correia.

Una de les notes més simpàtiques i de més alt interès del Congrés de Ciències, de Sevilla, inaugurat en maig darrer pel rei d'Espanya, i al qual hi assistí una nodrida i selecta representació de la ciència portuguesa, presidida pels doctors Gomes Teixeira i Costa Lobo, fou la conveniència, solemnement proclamada, d'estrènyer les relacions científiques hispano-portugueses com a mitjà pràctic d'arribar a una confraternitat ibèrica. L'Arxiu, que estigué personalment representat en l'esmentat Congrés pel seu Director, deu a l'alta autoritat i prestigi del Dr. Gomes Teixeira, Rector de la Universitat de Porto, importants relacions. Pel seu conducte s'és establert l'intercanvi amb els *Annaes scientificos da Academia polytechnica do Porto,* publicació que dirigeix el mateix Dr. Gomes Teixeira, i en la qual s'inserten interessants contribucions d'Antropologia portuguesa; amb la *Revista Lusitana,* arxiu d'estudis filològics i etnològics relatius a Portugal, que dirigeix el Dr. Josep Leite de Vasconcellos, professor de la Facultat de Lletres de Lisboa i Director-fundador del Museu Etnològic Portuguès; amb la revista *Lusa,* de Viana-do-Castelo, dirigida pel Sr. Cláudio Basto, que inserta estudis i materials etnogràfics, especialment de l'Alto Minho; i amb els senyors Dr. A. Augusto Mendes Corrêa, professor d'Antropologia de la Facultat de Ciències de Porto i A. Aurelio da Costa Ferreira, de l'Institut d'Anatomia i Director de la Casa Pia de Lisboa, els quals ens han fet ofrena de interessants publicacions.

No cal dir amb quina satisfacció consignem avui aquest primer resultat, així com el desig vivíssim d'ampliar i estrènyer les relacions amb el moviment

etnogràfic portuguès, d'interès tant immediat per als fins que persegueix l'ARXIU.

VISITES. — L'ARXIU està sempre disposat a rebre inspiracions vinguin d'on vinguin. Perxò un dels seus propòsits es organisar anyalment visites complementaries de les sessions del curs.

Enguany, el Director i un grup d'assistents visitaren el *Laboratori de Fonètica Experimental* (Secció de Filologia de l'*Institut d'Estudis Catalans*) que dirigeix el Dr. Pere Barnils, qui donà detallades i molt interessants explicacions sobre el funcionament d'aquesta institució i ses aplicacions possibles al Folklore, especialment en ordre a la recol·lecció de les cançons populars.

També visitaren la Biblioteca folklòrica del professor Rossend Serra i Pagés, de qui escoltaren instructives ensenyances, derivades d'una tasca d'investigació perseverant i concienciosa. El Sr. Serra i Pagés, a més de les seves obres, ha suministrat generosament a l'ARXIU indicacions i notes bibliogràfiques d'interès.

Per la seva part, l'ARXIU ha rebut la visita dels següents senyors : D. Lluís Cebriàn Mezquita, D. Francisco Martínez i Martínez, D. Estanislau Alberola, D. Lluís Pardo Giménez i D. J. M. Manuel Cortina, de València ; D. Antoni Pol i D. Joàn Estelrich, de Mallorca ; D. Josep Saderra, d'Olot ; D. Josep Montanyà, del Seminari de Comillas (Santander), i el P. José Antonio de San Sebastián, musicògraf i folklorista basc.

DONATIUS EXTRAORDINARIS. — Una bona part del fons bibliogràfic de l'ARXIU és fruit de la generositat dels seus col·laboradors i d'altres persones interessades en l'èxit de la nostra obra.

Feta per endavant aquesta advertència, estimem un deure remarcar l'importància efectiva o estimulant

d'alguns dels donatius fets enguany. Devem a la generositat de la *Real Academia de Ciencias Morales y Políticas* de Madrid la seva superba col·lecció de monografies de Dret consuetudinari i Economia popular d'Espanya; a la familia del que fou catedràtic d'aquesta Facultat de Filosofia i Lletres, Dr. Gaietà Vidal de Valenciano (per mà de D. Eduard Vidal i Riba) una col·lecció de 1.454 aforismes, autògrafa de dit professor; al Mtre. Felip Pedrell — no satisfet encara d'aportar a la nostra obra les seves ensenyances, recerques originals i deixebles — una col·lecció de publicacions musicals, moltes d'elles d'interès folklòric català o estranger, exornades algunes amb autògrafs dels respectius autors; al competent folklorista D. Valeri Serra i Boldú, a més de les seves obres originals, una col·lecció completa de la revista de la seva direcció *Lo Pla d'Urgell* (1912-1916), que constitueix una font abundosa per a la compilació del Folklore urgellès; al senyor D. Francisco Argemí, una col·lecció triada de la revista *San Sebastián* per a l'estudi del Folklore de Vinaroç; i al senyor D. J. Oliver i Castañer un present d'obres d'interès folklòric català, esplèndidament relligades, veritable joiell arrencat de la seva propia llibreria.

El Museu Etnogràfic de Catalunya.—Ja al final de la ressenya del curs anterior [1] apuntàvem com un dels propòsits de l'Arxiu propulsar la formació del Museu d'Etnografia de Catalunya. En l'instància elevada a la Mancomunitat de Catalunya en 4 d'octubre de l'any passat, insistíem molt especialment sobre aquest extrem.

El primer acte de l'Arxiu encaminat a aquell objecte

(1) Estudis i Materials. Curs de 1915-1916, pàgs. 21 i 22.

fou la conferència del Dr. Aranzadi a que abans ens hem referit, organisada d'acord amb la Secció de Folklore del *Centre Excursionista de Catalunya,* amb la qual compartim l'iniciativa. Ben prompte es vegé que'l projectat Museu interessava d'aprop a altres centres científics. Efectivament, en lletra de 29 de gener, D. Cebrià Montoliu, del *Museu Social,* s'oferia al Director de l'Arxiu per a pendre part també en la formació del Museu Etnogràfic. Converses preliminars celebrades pel Director de l'Arxiu amb elements del *Centre Excursionista de Catalunya*, amb el Sr. J. Martorell, de la Conservació de Monuments de la Diputació de Barcelona, i Mn. Antoni Griera, de la Secció Filològica de l'*Institut d'Estudis Catalans*, donaren per resultat una reunió de tots els elements interessats en la creació del Museu.

Aquesta reunió tingué lloc al local del *Centre Excursionista de Catalunya* el dia 2 de març de 1917, assistint-hi, a més dels tres senyors abans citats, els senyors D. J. Massó i Torrents, President del *Centre*, D. Agustí Duràn i Sanpere, President de la Secció de Folklore del mateix, D. Ramón N. Comas, D. Joaquim Folch i Torres, professor a l'*Escola dels Bells Oficis* i de les Oficines tècniques dels Museus de Barcelona, i per part de l'Arxiu, el Dr. T. de Aranzadi i els sotscrits Director i Secretari.

En aquesta reunió s'acordà constituir-se els assistents en Comitè per promoure la creació del Museu d'Etnografia de Catalunya i dirigir una moció a la Junta de la futura Exposició Internacional de Barcelona per a que patrocinés aquesta iniciativa. Es nomenà una ponència, composta dels Srs. A. Duràn, de Aranzadi i Carreras i Artau per preparar aquesta moció, la qual, redactada pel Dr. Aranzadi i traduïda al català pel Sr. Duràn i aprovada després pel Comitè, fou cur-

sada a la Junta de l'Exposició. Aquesta moció va inserta en altre lloc d'aquest volum.

Convocats els membres de la referida ponència pels Srs. F. Cambó i Mariàn Rubió i Bellver, de l'Exposició de Barcelona, se'ls hi comunicà que s'acceptava en principi l'idea de creació del Museu d'Etnografia de Catalunya, condicionada, emprò, per l'organisació de les demés seccions de l'Exposició. A aquest efecte es pregà a la dita ponència que puntualisés, en una segona comunicació, el comès del Comitè i capítols principals del projectat Museu, fent una indicació del pressupost de despeses dels primers treballs, sols com a tràmit per a concedir-se la quantitat corresponent.

En una reunió dels Srs. Martorell, Aranzadi, Carreras i Artau i Batista i Roca, foren acordats els punts sobre què havia de versar aquesta segona comunicació, la qual, redactada per l'últim dels senyors mencionats i aprovada pel Comitè en sessió del dia 29 de maig darrer, fou cursada a la Junta de l'Exposició. Vegi's aquesta comunicació, que insertem en altre lloc del present volum.

A la data de tancar la present ressenya, no s'ha rebut la resposta, ni la ponència ha sigut convocada per la Junta de l'Exposició.

La contribució que l'Arxiu ha començat a aportar al futur Museu Etnogràfic de Catalunya, consisteix pel present en insertar, en els qüestionaris, incisos encaminats a recollir el Folklore material. D'aquest modo l'Arxiu trobarà el seu complement en el Museu, i aquest les explicacions necessàries en les investigacions de l'Arxiu. Algún col·laborador, com En Lluís Portabella, anticipant-se als esdeveniments, ha tingut el bon acert d'acompanyar les seves recerques trameses a l'Arxiu amb objectes folklòrics. L'Arxiu ha començat també, per sa part, a recollir fotografies

i materials (jous, cistelles d'anar a oferir, amulets, etc.) amb destí al futur Museu.

El «Corpus Paremiològic Català».— En la sessió extraordinària a que abans ens hem referit, D. Sebastià Farnés, amb paraula senzilla i amena, relatà l'història íntima de la seva col·lecció paremiològica, composta d'uns divuit mil refrans i que significa un treball continuat de més de quaranta cinc anys. Exposà el concepte de «parèmia» i les seves formes més usuals d'expressió. Mitjançant una sèrie de disquisicions crítiques i documentades, restablí el genuí sentit d'algunes parèmies, l'enunciació de les quals resulta avui absurda o inexplicable. Puntualisà el disertant l'àrea territorial de les seves investigacions i els elements de que s'ha servit per a formar la seva col·lecció, fent amb aquest motiu interessants referències als estudis paremiològics a Catalunya.

A l'obrir la sessió, el Director de l'Arxiu donà compte del curs dels treballs dels col·laboradors. Enaltí l'exemple del Sr. Farnés a l'incorporar a l'Arxiu la seva col·lecció, «veritable epopeia de la seva vida», i proclamà els aventatges d'aquest mètode de col·laboració que permetrà fer una obra de conjunt, seriosa i completa fins on pot dir-se en aquesta mena de treballs. Ponderà l'importància de les col·leccions paremiològiques comarcals, les quals — afegí — després de completar la col·lecció Farnés, restaràn arxivades no sols com a peces de convicció, sinó també com a veritables documents per a altres estudis de l'Arxiu, quedant així de pas perpetuat l'esforç personal dels col·laboradors.

En altre lloc donem compte dels materials paremiològics rebuts durant el present curs. A prec de molts col·laboradors que estàn ordenant llurs col·leccions, s'és prorrogat, fins a nou avís, el terme per

a contestar el qüestionari redactat pel Sr. Farnés.

Podem ara ja avençar les línies generals del projectat *Corpus Paremiològic Català*. Constarà aquesta publicació de tres parts :

1.ª part : INVENTARI PAREMIOLÒGIC DE LA LLENGUA CATALANA.—La seva base serà la col·lecció Farnés, completada amb els materials de l'ARXIU i d'altres procedències. Les parèmies s'insertaràn numerades i per ordre alfabètic del primer sustantiu i, en son defecte, del primer verb, donant preferència a l'infinitiu. Figurarà com a proemi, l'història de la col·lecció Farnés i la Bibliografia paremiològica catalana.

2.ª part : CORRESPONDÈNCIES HISPANES.— Seguint l'ordre correlatiu de numeració de la 1.ª part, seràn utilisades, per a bastir aquesta 2.ª part, les col·leccions paremiològiques publicades en llengües castellana, gallega, portuguesa i èuskara, aixi com també les col·leccions hispano-americanes. Cal insistir aquí en el declarat propòsit de fer del *Corpus* abans que una obra d'erudició, de pura curiositat o d'exclussiu interès filològico-literari, una base completa, sistemàtica i gosem dir inèdita per a un estudi de la filosofia popular comparada dels pobles hispans (1).

Per tal d'establir l'àrea de comparació etnogràfica general, caldria encara anotar paralelament les correspondències paremiològiques dels diversos pobles; tasca aquesta que indiquem sols com expressió d'un desig, puig implica dificultats gairebé insuperables.

3.ª part : LA FILOSOFIA POPULAR CATALANA A BASE DE PARÈMIES. — Constituirà una veritable enciclopèdia de la vida, presentada per ordre sistemàtic de temes. Creiem excusat advertir la novetat i la trascendència d'aquest propòsit, digne coronament de totes les investigacions precedents.

La 2.ª i 3.ª parts suposen la publicació prèvia de la 1.ª part. Per a bastir-les, serà necessària una hàbil distribució de tasques, que la Direcció anirà preparant

(1) Vegi's la nota preliminar de la Direcció al «Corpus Paremiològic Català», ESTUDIS I MATERIALS. Curs de 1915-1916, pàgs. 53 i 54.

amb temps, aprofitant l'obligada lentitut de la publicació. L'empresa exigirà, en conjunt, repetides consultes a especialistes en les respectives matèries i a diversos centres científics i professionals.

Respecte a la manera més adequada de fer la publicació, ens decidim per la de fascicles, que aniràn veient la llum successivament. D'aquest modo serà factible una acurada revisió de les matèries impreses, revisió que podràn portar a cap els mateixos col·laboradors i donarà contingut a un Apèndix de noves parèmies registrades durant el curs de la publicació.

Ha començat l'ordenació del material paremiològic corresponent a la lletra A, com a preparació del primer fascicle.

MOCIONS DELS COL·LABORADORS. — No hem d'insistir en l'afirmació tantes vegades repetida de que concebim l'ARXIU com un organisme vivent. La funció dels col·laboradors, àdhuc essent molt variada i diversa en quantitat i calitat, no és merament *passiva*, sinó *personal* i, per conseqüent, *responsable*. Ni tant sols d'*anònima* cal calificar aquella funció; puig les tasques de l'ARXIU són de tal naturalesa, que, fins tractant-se de la més diminuta recerca o variant, és condició precisa per a aprofitar-la el que vingui avalada amb el nom del col·laborador respectiu, veritable *notari* — per dir-ho així — del fet concret que certifica.

Ultra aquestes consideracions, la Direcció, que no oblida que l'ARXIU constitueix una càtedra que actúa a distància, s'ha complagut en mantenir el diàleg amb els col·laboradors, recollint iniciatives i advertències expressament formulades o apreses al registrar els materials que s'han anat rebent.

És per tot això que inaugurem avui un capítol especial per a donar compte d'algunes de les més interes-

sants mocions fetes i de les respostes respectives, les quals, a l'ésser divulgades, devindràn normes generals de l'Arxiu.

D'una interessantíssima lletra de D. Jaume Oliver i Castañer, de Barcelona, de 24 de desembre de 1916 — que sentim no poder reproduir íntegrament, — són els següents conceptes: «El Folklore és, doncs, una «ciència complexa, no un art. Perxò no és precís que'l «folklorista sia artista ni literat, sinó psicòleg i natura-«lista; veusaquí perquè necessita el fonògraf i el kodak «millor que'l cisell i els retoricismes. Convé, per tant, «tenir molt present que'l Folklore recollit directament «dels llavis del poble, per tal que resulti document cien-«tífic, deu ésser transcrit amb tota fidelitat, però no en «el català *soi-disant* literari, sinó en el dialecte català «parlat a la comarca o població on es folklorisi.»

«No existeix el Folklore català, perquè precisament «res hi ha tan localisat com el Folklore. Tenim sí, a «Catalunya, Folklore empordanès, urgellès, aranès, «lleidetà, vallesà, tarragoní, tortosí, etz., i és precís que «quan es transcriguin els elements folklòrics d'aquei-«xes i altres comarques de Catalunya es comprengui, «al llegir-los, de quina comarca són, tal i com ho com-«prenem a l'escoltar-los de boca de qualsevol individu «del nostre Principat.»

El criteri psico-naturalista, explícit ja en els inicis de l'Arxiu, ha sigut refermat durant el segón curs. Cal re-cordar aquí que l'Arxiu és fill llegítim d'una càtedra de Filosofia i que un dels seus objectius ben declarats és la sistematisació de materials, recollits en *estat natural*, per a anar bastint la psicologia del poble català. Enguany, un naturalista, el Dr. Aranzadi, ha entrat a col·laborar en les nostres tasques, no desmentint, sinó alegant precisament la seva filiació científica.

Sens que sia assentir a la proposició de que «no exis-

teix el Folklore Català», cal, en veritat, proclamar la diversitat folklòrica catalana i atenir-se a aquest fet. Sobre'l mateix tema i amb referència concreta a la cançó popular catalana, escriu un altre col·laborador, Mn. Xavier Carbó, de Girona (16 de juliol de 1917): «Vaig sospitant que dintre la Cançonística hi ha una «mena de dialectisme que no permet trobar dues ver-«sions iguals d'una cançó entre dos diferents llocs de »població, llevat d'alguns cassos excepcionals en que «la cançó té prou força de naturalesa per a sobrepo-«sar-se a tota estranya influència».

El problema és consemblant al de la unitat de la llengua catalana. Però cal registrar aquest fet significatiu : quan més forta s'inicia la tendència — o el desig, si's vol — vers la unitat de l'idioma català, és precisament quan més seriosament són empresos els estudis dialectals. Aixi també l'Arxiu es preocupa d'extendre la xarxa del seus col·laboradors, per tal de descobrir a través de totes les varietats folklòriques comarcals el fons comú, permanent i substancial, que permetrá afirmar la unitat espiritual del poble català.

En la mateixa lletra, el Sr. Oliver i Castañer senyala el defecte d'alguns folkloristes, consistent en alterar els conceptes i àdhuc les paraules quan es tracta de Folklore irreverent o poc decorós. Entenem, efectivament, que el Folklore no deu ésser mai corretgit baix cap pretext; però una cosa és la *recol·lecció* de aquesta mena de Folklore i altre és la seva *divulgació*, al menys per a tota classe de persones. Perxò l'Arxiu té una part reservada, i la Direcció procurarà cercar en cada cas concret la fórmula discreta que, salvant les necessitats estrictament científiques de la nostra obra, aparti fins la sospita llunyana de que aquesta pot ésser utilisada per altres fins.

El Dr. Eduard Xalabarder, de Barcelona (24 de ju-

liol de 1917) ha remarcat l'interès filosòfico-pedagògic dels adagis: «El meu recull de refrans — diu — no és «per una simple curiositat. El refrà és la ciència d'ob«servació popular, concretada en una fòrmula sen«tenciosa i que inclou un concepte de fonda filosofia «pràctica. I per aquest motiu, entenc que és un gran «element per l'ensenyança».

D. Lluís Arrufat, de Castelló de la Plana (14 de juliol de 1917), contestant a indicacions de la Direcció, anuncià el seu propòsit de transcriure les recerques segons el valencià parlat a Castelló, «tal com sona». Norma aquèsta conforme amb lo abans escatit i establerta ja en la 3.ª de les *Instruccions generals* als col·laboradors (vol. I, pàg. 107).

D. Josep Montanyà, del Seminari de Comillas (Santander), escrigué amb data de 20 de mars de 1917: «Aquí hi ha estudiants de tot Espanya i alguns d'Amè«rica. Alguns de Bascongades i altres de Castella se «m'han ofert per treballar si són bons per alguna cosa »que interessi a l'Arxiu. Per tant, si aquest es vol «valdre d'algún d'aqueixos elements, ja sigui per mú«sica, ja per una altre cosa, faci el favor de dir-ho i «de traçar el sentit en què podrien ésser útils i el sen«tit en què haurien de treballar».

A una invitació tant afalagadora, contestà la Direcció acceptant l'oferta. Caldrà — afegia — que'ls nous col·laboradors es dediquin especialment a recerques folklòriques de llur respectiva regió, que serviràn per a demarcar l'«àrea de comparació hispana»; i sobre tot que aportin notes bibliogràfiques que'ns ajudaràn a formar la Biblioteca folklòrica hispana.

El professor del Seminari de Tortosa, Dr. Joàn B. Manyà (29 de febrer de 1917) ens indicava la conveniència de que les recerques es poguessin portar a cap durant les vacacions d'istiu. Abundant en la ma-

teixa idea, afegia el Sr. J. Esteve, de Manresa, (1 de maig de 1917) que «seria molt pràctic donar un any de «temps per a la resposta del qüestionari paremiològic, «car moltes dites, com que són de temporada, no més «s'atinen en la seva respectiva». I Mn. Joàn Baixeras, de Guimerà (5 de juliol de 1917) senyalava la conveniència de simplificar els qüestionaris.

Aquestes observacions són molt atinades, i de totes elles n'ha pres bona nota la Direcció. Els qüestionaris seràn abreviats tot lo possible, i quan no ho sien, es marcarà amb lletra més grossa la part essencial, o bé es farà constar expressament que aquells són, més que tot, una *guia*. Ademés seràn publicats en fulles separades circulants, i es procurarà donar un marge ample i adequat de temps per a les respostes.

NOVES INVESTIGACIONS.—En altre lloc donem compte de les respostes rebudes als qüestionaris i de altres recerques inèdites sobre diversos temes. La collita, com pot veure's, no ha sigut escassa, fent concebir les més falagueres esperances.

Es cosa plaent ara presentar noves línies d'investigació, explicar còm han nascut i còm han d'ésser descapdellades. En general, les noves investigacions respònen al propòsit, extensament desenrotllat per la Direcció, d'organisar una secció especial encarregada de l'estudi i sistematisació de totes aquelles manifestacions de caràcter consuetudinari que constituèixen l'expressió més llegítima i autèntica de la vida moral, jurídica i econòmica del poble català.

En varies sessions ordinàries del curs es discutí molt detingudament si calia redactar un qüestionari únic, complet — fins on això fos possible — i sistemàtic, per a ésser desenrotllat amb tot rigor de mètode, amb abstenció absoluta de tota altre recerca; o pel

contrari, si calia proclamar un règim de *porta oberta*, d'investigació lliure. El criteri pràcticament adoptat és el que resulta del següent programa d'investigacions:

Primerament i baix la ponència dels senyors Aranzadi, Carreras i Artau (Tomàs) i Batista i Roca, presentem un qüestionari sobre *El Naixement*, primer del tema general: *Les Jornades de la vida*. Aquesta investigació compendrà vàries etapes, que ocuparàn altres tants cursos. Així, a més de no fadigar als col·laboradors, serà possible recollir les deficiències d'investigació advertides en les darreres respostes, subsanant-les amb capítols complementaris que figuràn en els qüestionaris subsegüents.

Paralelament, embestim altres temes més concrets, l'investigació dels quals és o bé inajornable per raó de les circumstàncies o estava ja esboçada en les recerques inèdites del primer curs o en treballs anteriors de la Càtedra d'Ètica.

Així iniciem les investigacions sobre *Ètica i Dret consuetudinaris i Economia popular de Catalunya* amb un qüestionari (primer de la sèrie) sobre *Costums i tractes més usuals referents a bestiar*, redactat pels senyors Daniel Danés i Torras i Carreras i Artau (Joaquim). Aquesta nova investigació és, per una banda, concreció pràctica de la conferència sobre «Joaquim Costa i els estudis consuetudinaris a Espanya», i per altra, una ampliació de les dues notes d'En Carreras i Artau (Joaquim) sobre costums i contractes de bestiar, arxivades durant el primer curs (vol. I, pàg. 104). Estava aquest darrer treballant sobre el tema i preparant la Bibliografia complementària de la susdita conferència, quan el jove advocat Sr. Danés, en lletra de 5 de juliol prop passat, sol·licità de la Direcció aquelles dues notes, manifestant que tenia materials recollits sobre el mateix assumpte i el

seu propòsit d'ampliar-los. D'aquí nasqué la col·laboració i la ponència conjunta.

Altra investigació és la referent a la *Cançó popular catalana*, iniciada amb el qüestionari (primer de la sèrie sobre aquest tema) redactat per D. Robert Gerhard, jove de sòlida preparació musical i literària, excursionista d'habitut i un dels deixebles predilectes del Mtre. Pedrell. La importància d'aquesta investigació és excepcional si's té en compte que per moments s'estàn perdent les nostres velles cançons i que's tracta del primer pas reflexiu i metòdic per a l'empresa del Cançoner català. Cal consignar, de més a més, que l'Arxiu disposa ja d'un primer fons inèdit de cançons populars, lletra i tonada.

Baix la denominació genèrica de *Qualitats mentals del poble català* el sotscrit Director emprèn una sèrie d'investigacions d'índole molt variada, però conexes, com pot veure's pels dos qüestionaris presentats. Versa el primer sobre *Trets característics i sancions populars : motius, «alias», mals noms, penjaments, vituperis*, etc. És aquest un tema que de temps venia preocupant a l'autor del qüestionari, qui el transportà a la seva Càtedra d'Ètica, fent-ne assumpte d'una primera investigació de conjunt amb els alumnes, destinada a l'Arxiu de Psicologia col·lectiva i Etica hispanes. N'obstant la seva aparent trivialitat, no dubtem en afirmar que és aquesta una de les línies d'investigació més dretureres per a enfondir en la psicologia del poble català. El segón qüestionari, que versa sobre *Comparances populars catalanes*, fou sugerit per un interessant recull del col·laborador Mn. Sanxo Capdevila sobre aquest mateix tema, localisat a Sant Martí de Maldà (Urgell). Més tart, altre col·laborador, Mn. Modest Camí, presentava una ordenació de materials consemblants referents a Lleida en general. Es tracta

ara d'extendre l'investigació a les diverses comarques catalanes per tal de poder establir el coteig i anotar els consegüents resultats d'ordre psicològic.

A posta, les investigacions no van a càrrec de l'Arxiu innominadament, sinó de ponències personalment responsables de la tasca confiada. A més, com pot veure's en el present volum, a cada investigació nova, i com exploració prèvia de la mateixa, es presenta la bibliografia especialisada fins on bonament hagi sigut possible fer-la.

Per últim, inaugurem en aquest volum una secció especial sobre *Religiositat popular i tradicional de Catalunya.* A aquest intent respònen les iniciades col-leccions de goigs, descripcions de santuaris i demés documents, fascicles i estudis relatius a devocions populars. Altres i molt variades exploracions sobre el mateix assumpte vindràn a continuar aquesta primera tasca, la transcendència de la qual creiem innecessari haver de ponderar.

Necrologia. — Amb fonda pena hem de donar compte de la pèrdua irreparable de dos estimats col-laboradors : de D. Francesc Badenes Dalmau, llorejat poeta i escriptor meritíssim de València, i de D. Francesc Monsalvatje i Fossas, el gran historiaire de l'antic comtat de Besalú, egregi i abnegat patrici. Ambdós, pocs dies abans de deixar-nos, ofrenaven a l'Arxiu algunes de ses publicacions. En Badenes, en una delicada lletra de 20 de desembre darrer, oferia, de més a més, materials inèdits de Folklore valencià. R. I. P.

El Director de l'Arxiu,
Tomàs Carreras i Artau

L'Ajudant-Secretari,
Josep M.ª Batista i Roca

14 d'agost de 1917.

CONFERÈNCIES

PLAN DE UN MUSEO DE ETNOGRAFÍA Y FOLKLORE EN CATALUÑA [1]

por el

DR. TELESFORO DE ARANZADI

Catedrático de la Universidad de Barcelona

DUES PARAULES SOBRE EL PROJECTAT MUSEU ETNOGRÀFIC DE CATALUNYA

pel

Dr. T. Carreras i Artau

Comissionat, en el meu doble caràcter de vocal de la Junta de la Secció de Folklore del *Centre Excursionista de Catalunya* i de Director de l'ARXIU D'ETNOGRAFIA I FOLKLORE DE CATALUNYA per a que expliqui la significació d'aquest acte, vaig a fer-ho amb breus paraules.

Qualsevol que estudii reflexivament el procés de la renaixença espiritual de Catalunya, advertirà desseguida la importància capdal i decisiva que cal atribuir al factor popular i sentimental que troba la seva expressió adequada en l'afició folklòrica. Deia En Ma-

(1) Conferència organisada per la Secció de Folklore del *Centre Excursionista de Catalunya* i l'ARXIU D'ETNOGRAFIA I FOLKLORE DE CATALUNYA. Tingué efecte a la sala d'actes de la primera entitat el dia 28 de novembre de 1916, baix la presidència de D. Jaume Massó i Torrents, president del *Centre*, qui tenia als seus costats, a més del conferenciant i del Director de l'ARXIU, als senyors D. Agustí Duràn i Sanpere, president de l'esmentada Secció de Folklore i D. Ramón d'Alòs, de l'*Institut d'Estudis Catalans*.

El text de les disertacions dels doctors Aranzadi i Carreras fou recollit taquigràficament pels col·laboradors de l'ARXIU, D. Sebastià Farnés i sa filla Mercè.

riàn Aguiló, amb molta justesa, que sense la poesia popular, la literatura catalana hauria mort definitivament. I En Verdaguer afegia per la seva banda, en un dels moments més atribulats i de més forta sinceritat de la seva vida, que el Folklore constituia més de la meitat de la seva hisenda poètica.

En son primer període, que podríem anomenar sentimental, el conreu del Folklore a Catalunya fou abans que tot un estimulant del caliu patriòtic. Temperaments investigadors de primera força es llençaren a les recerques folklòriques, més amb l'esperit abrandat de poetes enamorats de la terra que armats amb la disciplina severa del sistematisador.

En aquesta posició inicial d'ingenuitat — en la que talment sembla que l'investigador no sab o no gosa deseixir-se de l'espectacle que porta adintre — es descapdella també l'obra folklòrica, pel demés sempre sapienta i fruitosa, d'En M. Milà i Fontanals, amb tot i les claricies doctrinals de l'autor *De la poesía heróico-popular castellana* sobre la gènesi del fet literari col·lectiu, malgrat les seves exploracions rigurosament metòdiques i profundes a través de la consciència popular històrica, que cristallisaren en aquella fecunda escola arqueològico-literària tant gloriosament continuada avui, fòra de Catalunya, per mon estimat mestre, el Dr. Ramón Menéndez Pidal.

Els estudis folklòrics mereixen avui a Catalunya, una altre consideració molt més complexa que la predominantment filològico-literària. Per a nosaltres el Folklore es objecte adequat de ciència : veritable *substratum* de raça, constitueix un factor indispensable per a l'estudi de la psicologia comparada del poble català en ses relacions amb els demés pobles hispans i amb el procés general de la civilisació i la cultura.

Comença, doncs, a dibuixar-se un segón período, que podriem anomenar científic, del Folklore català, la encarnació del qual hauría d'ésser la formació d'una veritable escola psico-etnogràfica catalana.

A aquestes noves orientacions respón la fundació de l'ARXIU D'ETNOGRAFIA I FOLKLORE DE CATALUNYA. Aquesta entitat actúa segons una doble estructura: des de baix es una col·laboració nombrosa i multiforme; des de dalt, en canvi, constitueix un intent de federació de especialistes investigadors, amb el propòsit ulterior de *unificar* i arribar a certs resultats comuns. Així el curs passat ens reuniem a l'entorn de la venerable figura del Mtre. Pedrell per a escoltar la seva lliçó de Folklore musical hispà. Així un altre col·laborador no menys estimat, veritable autoritat en Paremiologia Catalana, D. Sebastià Farnés, a l'incorporar a l' ARXIU la seva col·lecció i amb ella totes les ensenyances que's desprenen de més de quaranta cinc anys de recerques, ha permès iniciar la empresa del *Corpus Paremiològic Català.* Així un altre personalitat, el Dr. Aranzadi, que procedeix del camp de les ciències naturals, ve avui a assessorar-nos en la nova empresa de organisar un Museu etnogràfic de Catalunya.

Farà cosa de un any ens reuniem uns quants estudiosos en aquest mateix casal del *Centre Excursionista de Catalunya* per a reconstituir la benemèrita Secció de Folklore. S'exposaren plans de treball i tot d'una es llençà la idea de un Museu de Folklore Català, que meresqué en principi l'acceptació entussiasta de tots els presents. Més encara: es lligà la realisació d'aquest projecte amb la «Exposició de la raça» anunciada per la Junta de la futura Exposició Internacional de Barcelona. Tots convingueren en la conveniència inajornable d'emprendre la formació del

Museu folklòric i etnogràfic català, per una pila de raons que s'apuntaren i, abans que tot, per una d'elemental decor.

Perquè causa realment pena quan un hom contrasta la deixadesa nostra — deixadesa sols fins a cert punt disculpable — amb ço que ha fet un altre poble hispà molt diligent quan ha tractat de definir la seva personalitat ètnica. Me refereixo al poble portuguès.

El viatger que visiti la ciutat de Lisboa, no amb la curiositat superficial de turista, sinó com enamorat de les altes coses hispanes, se sentirà corprès d'emoció quan, acostant-se a les vores del Tajo, en la barriada de Belem, se li evoqui el moment de la sortida de la expedició de Vasco de Gama, que significa la fita més gloriosa de la història del poble lusità. Allí mateix, en aquell paratge gairebé sagrat de la terra portuguesa, s'aixeca com a petria recordança, en escalfat istil manuelí, l'iglesia-convent dels Jerònims i el gran Museu Etnològic Portuguès. Si el viatger, reposat de l'emoció, se'n entra al Museu i recorre pausadament les seves seccions i el Museu Etnogràfic annexe del segón pis, i després, complementàriament, es trasllada al *Museu Colonial i Etnogràfic* de la rua de Santo Antâo, instalat al mateix casal de la Societat de Geografia, acabarà per fer-se càrrec dels trets més essencials de la vida del poble lusità i compendrà el secret del seu geni, que ho és també de la seva grandesa. Aleshores capirà tota la força d'aquelles memorables estrofes de l'immortal cantor de *Lusiadas* :

Quem eram? de que terra? que buscavam?
Ou que partes do mar corrido tinham?
Os fortes Lusitanos lhe tornavam
As discretas respostas que convinham:
«Os Portuguêses somos; do Occidente
Imos buscando as terras do Oriente» (I, 50).

. . . .

Ousou algum a ver do mar profundo,
Por mais versos que delle se escrevessem? (V, 86).
. . . .
Até ao longinquo China navegando,
E âs ilhas mais remotas do Oriente,
Ser-lhe-ha todo o Oceano obediente (II, 54).

Guardem-nos, emprò, de no empetitir el marc del projectat Museu Folklòric i Etnogràfic català, concebint aquest com una atracció purament casolana, com una col·lecció més o menys nodrida de curiositats locals. Jo entenc que'l futur Museu ha d'ésser el veritable Museu Hispà-Mediterràni, en perfecta correspondència amb les organisacions etnogràfiques de Lisboa, que bé podrien titular-se el Museu Hispà-Atlàntic; ha d'ésser l'expressió plàstica del nostre imperialisme mediterràni, confirmació i complement alhora de les narracions heròiques d'En Desclot i En Muntaner, i àdhuc d'aquella fantasia real que's descapdella en les pàgines humaníssimes del *Tirant lo Blanch.*

Crec no ofendre a ningú a l'afirmar que difícilment trobaríem entre nosaltres una persona més autorisada que'l Dr. Aranzadi — basc de naixença, però molt enterat de les coses catalanes — per a dir-nos còm s'ha d'organisar un Museu d'Etnografia. Catedràtic efectiu de Botànica de la nostra Universitat, que s'ha distingit per les seves investigacions sobre criptògames, ha conquerit el Dr. Aranzadi merescuda fama mundial pels sèus estudis d'Antropologia i Etnologia. Ell coneix d'aprop els principals Museus Etnogràfics de Europa i personalment ha pres una part important en l'organisació del Museu etnogràfic de San Sebastián.

Posseeix el Dr. Aranzadi un conjunt de rares qualitats, totes a posta per a l'assumpte de que ara ens ocupem. Curiós sempitern, esperit observador i finíssim, està dotat d'aquell difícil sentit que consisteix en veure les coses petites en funció de grans. Instintivament

sab anar a les fonts mateixes de la vida per a extreure'n el suc precís, que exposa desseguida d'una manera amenissima, rublerta de matisacions. Tot i essent un home de ciència, de còs enter, les seves explicacions estàn despullades de tot aire doctoral. S'enganyaria qui cregués conèixer *tot* el Dr. Aranzadi sols a través de la seva copiosa producció científica. Al nostre conferenciant d'avui se l'ha de sentir en franca conversa, glosant temes que espontàniament es van presentant, que és com, amb gran pler i profit, tenim l'avinentesa d'escoltar-lo en les sessions setmanals que l'Arxiu celebra a la nostra Càtedra d'Ètica de la Universitat, a les quals hi assisteix amb gran assiduitat el Dr. Aranzadi, donant un alt exemple d'humilitat en el sentit més excel·lent de la paraula.

Però veig que m'he extès abusivament, i no vull entretenir ni un minut més la vostra espectació per escoltar la paraula docta i deliciosa alhora del doctor Aranzadi. Perdoneu.

El Dr. ARANZADI:

El asunto que aquí nos reúne hoy es de tal índole que yo no debería tratarlo, porque hay un refrán castellano y creo que también es de otras tierras, que dice: *Cada uno en su casa y Dios en la de todos.* Hay otro refrán también que en parte, nada más que en parte, se apropia a esta ocasión y es aquel que dice: *Más sabe el loco en su casa que el cuerdo en la ajena.* Este segundo refrán no es del todo apropiado, porque vosotros no sois locos, sino muy cuerdos, al reuniros aquí por el interés del asunto y no por curiosidad para oirme a mí, y yo no sería cuerdo, sino muy loco, si creyese que de lo que voy a tratar, entiendo más que vosotros.

Ahora hay que advertir una cosa en el asunto que vamos a tratar aquí. Es verdad que los hombres de ciudad entienden muy poco, y a veces casi nada o nada, de estos asuntos, porque no conocen la aldea y la mayor parte del Folklore está cobijado en la aldea; allí es donde se encuentra, y a menudo en esto pasa como en otras muchas cosas: es el forastero el que más ve. Me digo forastero, aunque llevo todo lo que va de siglo en Barcelona, porque para las cosas de Folklore, sigo siendo forastero. El forastero puede apreciar por contraste cosas que a los individuos del país les pasan desapercibidas, porque la familiaridad con ellas les ha hecho perder la sensibilidad y el espíritu de observación; y no las notan como el forastero, al ver el contraste de estas cosas con las de su país, las nota. Y he aquí por qué éste puede saber en ciertos momentos más que otros individuos del país respecto de un punto determinado de Folklore, si tiene la dicha de observarlo. Hay otras cosas en que el forastero puede observar coincidencias de un detalle de la vida aldeana de un país con otro detalle de la vida aldeana de otro país; y esto no puede hacerlo el hijo del propio país, si no ha visitado ese otro país de comparación.

Pero, a pesar de todo esto, el forastero no puede penetrar en la intimidad de las cosas (que todas las cosas tienen su intimidad) y, por lo tanto, no puede interpretarlas bien. Por esto la interpretación de las cosas del Folklore, la interpretación particular y concreta, la debe dar siempre el hijo del país, y aun no ya el hijo del país, un cualquiera, sino que ha de ser el payés.

Y todavía hemos de precisar más: cada objeto y tema folklórico ha de ser interpretado por su autor payés; si es un acto, por su ejecutor; si es un objeto material, por su manejador usual. En cuanto a la interpretación científica del Folklore, por su comparación

con hechos u objetos análogos de otros países, esto queda para después. Lo que interesa, es la interpretación concreta; esa es la interpretación que se registra, porque la otra interpretación, siempre hay tiempo de entresacarla del estudio de los objetos.

Con todo esto, y habiendo dicho que no debía haber venido, he de poner excusas a mi presencia: si no debía haber venido y, sin embargo, estoy aquí, por algo será. ¿Por qué? Por dos motivos: el primero es que en realidad no he venido, sino que me han traído.

El Sr. Carreras me ha traído aquí con esa suavidad tan característica suya, que le lleva a uno a dar un pasito hasta cierto punto y otro pasito más allá y poco a poco le hace llegar a uno a la calle de Paradís. Yo no había pensado venir, no porque no quisiese acercarme al *Centre Excursionista*, sino porque hemos transformado la conferencia, desde una reunión de una docena escasa de personas que nos juntamos todos los jueves, para venir a reunirnos aquí una porción de personas de diferentes categorías y de diversos centros científicos y literarios de Barcelona y de fuera de ella, sin que se pueda precisar bien a qué clase de personas, a qué especialidad se ha limitado la reunión. Aquí veo de toda clase de especialidades, científicas, literarias y artísticas, de manera que tengo un público demasiado escogido y demasiado alto en proporción a lo que yo valgo.

Y ahora voy al segundo motivo, a la segunda parte de mi excusa.

La mayor parte de los folkloristas proceden de otro campo que el mío. Si atendemos prácticamente a lo que se publica en las revistas de Folklore, vemos, por la índole de los trabajos, que son, quienes se dedican a esos estudios folklóricos, literatos, sacerdotes, notarios, historiadores, autores de obras de teatro, músi-

cos, coreógrafos y de otra porción de procedencias; pero que todos están del otro lado de donde yo me encuentro, porque procedo de las ciencias, limitando esta palabra ciencias a una parte de ellas, a las ciencias naturales. Es decir, que vengo del campo naturalista: no del que se entiende por tal en literatura, sino del campo de las ciencias naturales. Y claro es que, al venir de las ciencias al Folklore, acudo para lo que estoy mejor dispuesto; lo mismo que ocurre a todo el mundo que acude al Folklore, que va por lo que está mejor preparado: un músico estudiará cantos populares y música y danzas populares. Un naturalista se dedicará a cosas más tangibles, que se puedan tener en las manos en estado de autenticidad, que se puedan estudiar con el sentido de la vista y con toda calma, es decir, objetos materiales (o impresiones fonográficas y cinematográficas sin tramoya).

Se observa también, que en las revistas y publicaciones folklóricas falta casi en absoluto el estudio del Folklore material, es decir, las manifestaciones materializadas de la manera de ver, de concebir y de crear del pueblo, y como ejemplo podría citar la *Revue de la Société des Traditions Populaires* de París, una Revista que lleva 30 años de existencia, en que hay muchísimos colaboradores, una sociedad fundada en un París, en que hay especialidades de todas clases y donde podían ir a reunirse individuos procedentes de todas las ciencias. Pues bien; en esta Revista, que ha podido resistir por espacio de 30 años seguidos, sin dejar de aparecer el subtítulo de «recopilación mensual de etnografía, tradiciones y artes populares», se publican cuentos, leyendas, refranes, adivinanzas, canciones (sin música) y supersticiones; alguna vez algo de medicina popular; pero arte popular—entendiendo por arte popular, las bellas artes que no son música y co-

reografia—nada, y respecto a etnografía tradicional —entendiendo por tal la parte material de la etnografía—menos que nada.

De manera que está bien claro, que si una revista tan antigua, que tanto tiempo ha durado y sigue durando y que ve la luz en una capital como París, no aporta al estudio del Folklore de una sección tan importante como ésta, nada interesante, muy difícil sería esperar de otros centros folklóricos, que pudieran dedicar su atención a esta parte del Folklore; hasta tal punto, que algunos creen que esto no es verdadero Folklore, sino sólo etnografía tradicional.

Más todavía. En el manualito de Folklore que publicó el Presidente de la Sociedad, Mr. Sebillot, hay una parte muy importante, que titula etnografía tradicional.

En esta etnografía tradicional, o lo que él llama así, se hace alusión a muchas cosas que se ejecutan materialmente, pero no al objeto materializado, sino a la fórmula, conjuros, ceremonias y prácticas usuales al ejecutar estos actos. Por ejemplo, en los oficios en que se trabaja con objetos dados, la fórmula que se emplea al empezar a trabajar, etc.. A esto llama etnografía tradicional; pero de la forma del objeto y de la diferencia que tenga este objeto con otro del mismo oficio de otro país, ni una palabra.

Todo esto quiere decir que aquí nos encontramos con un tropiezo muy grave, y es que para empezar a imitar lo que se hace en otros países en cuanto a etnografía de la patria, como parte del Folklore que no se puede separar de él, nos faltan en las recopilaciones los equivalentes a estos estudios y no tenemos más remedio que acudir a otras revistas, a otras recopilaciones etnográficas donde encontremos artículos e investigaciones correspondientes a la etnogra-

fia que podríamos llamar indígena, por contraposición a la etnografía de los países exóticos.

Cierto que hay recopilaciones folklóricas que tratan de etnografía del país; pero están más lejos de París, bastante más allá, y, por lo tanto, es muy difícil alcanzarlas ahora. Y aquí voy a hacer un poco de hincapié, porque como es entrar en un terreno en cierto modo nuevo para muchos folkloristas, hay que ir preparando el camino y he de hacerles fijar la atención en lo verdaderamente interesante. Así como es un error negar que sea lengua la que no haya tenido la suerte de tener gramática con academia propia; como es error negar que sea derecho lo que no haya sido escrito y firmado por una persona determinada y con un sello determinado, también es un error el negar la vida y cultura de las naciones antes de la historia escrita, y tanto como antes de la historia escrita, fuera de la historia escrita y hasta enfrente de la historia escrita. También es un error—y en él han caído hasta algunos del país propio de que se trataba—negar melodía y ritmo a lo que está en contradicción con las reglas del Conservatorio; como no lo es menos negar arte a lo que está en contraposición con lo que predican los artistas de profesión y se admite en los conventículos y cenáculos artísticos.

Y no sólo esto, sino que es error negar maestría, o lo que es lo mismo la perfección útil, a objetos que no han sido trabajados por uno del oficio; y con esto me refiero a los objetos de construcción casera, es decir, a los objetos que se han construído en la misma casa y sin pedirlos a uno del oficio o arte que suele construirlos. Esto es lo que pasa muchas veces en las aldeas, en las chozas de los pastores, etc., donde no hay individuos que sean propiamente de tal o cual oficio.

Pues bien; si todo esto es un error, lo mismo que se

han de estudiar las hablas populares sin corregirlas antes de teorizarlas, y lo mismo que se ha de estudiar la música sin enmendarle la plana, lo mismo han de estudiarse todos los demás objetos, sin fijarnos en el criterio del gremio correspondiente, sino ateniéndonos sólo a lo que diga y haga el montañés o campesino que fabrica o ha fabricado aquel objeto.

En todos estos objetos puede o no haber su parte de lo que podemos llamar bellas artes, porque hay muchos objetos de uso corriente que tienen ornamentación y estilo artístico, y precisamente por esta ornamentación y estilo artístico han conseguido llamar la atención de los artistas de profesión, y no sólo de los artistas de profesión, sino de los aficionados a antigüedades y rarezas, y, por consiguiente, de los anticuarios y chamarileros.

Desde el momento que llaman la atención de todas esas gentes, tropezamos para la formación de un museo con una dificultad práctica, porque (no andemos con disimulos) el principal inconveniente para la formación de un museo es la cantidad de dinero que se necesita. Si se trata de un objeto que ha conseguido llamar la atención por la forma rara o por su muy artística ornamentación, si llama la atención de los anticuarios y aficionados a colecciones, estos objetos son difíciles de adquirir para formar colecciones medianas o decentes. Pero hemos de convencernos bien de que no son estos objetos preciosos los que nos interesan más, sino otra porción, una multitud de objetos de todos tamaños y de todos los materiales, muchos de ellos que nos parecerán muy rudimentarios, pero que cada uno tiene su uso determinado especial; que sirve de una manera determinada en cada país, y son los que tenemos que estudiar. Muchos de estos objetos se pueden adquirir de balde o por poquísimo dinero, de

manera que se puede hacer un museo abundante con mucho menos gasto que si quisiera uno dedicarse a la parte artística.

Pondré de esto un ejemplo.

Recuerdo que hubo una exposición en San Sebastián el año 1904. La exposición se titulaba de etnografía y arte retrospectivo. De arte retrospectivo hubo de todo esto que suele ofrecerse: retablos de iglesia, imágenes de santos, cruces, etc. Había mucho de ello; pero de etnografía, casi nada; podríamos decir que nada. Y recuerdo que había un objeto que se consideró de etnografía: una rueca, por el estilo de aquella que suele aparecer en la ópera Faust, cuando Margarita canta la balada del rey de Thule; rueca con rueda. Esta rueca nunca ha sido popular en el país; pero había una señora, quien por lo visto tuvo alguna abuela, a la cual alguna persona se la envió de Alemania o de donde fuese; el caso es que esta señora la tenía en su casa y la mandó a la exposición. En cambio las ruecas de la otra clase son abundantísimas en el país y todavía se usan. Las de mi país constan de palo, con una porción superior más abultada donde se pone el copo de lana, lino, etc., y se cubre éste con una caperuza. Estas otras ruecas no ha entrado la moda todavía de coleccionarlas; si entrara esa moda, empezarían a subir de precio, porque las hay muy artísticas, no sólo en la construcción del copete, sino en la ornamentación de esta parte superior y luego también en cuanto al vástago. De manera, que tendríamos aquí una colección, que podríamos llamar artística, de ruecas; pero sería una equivocación limitarla a esto: hay ruecas mucho más elementales. Parecerá fantasía, pero es la pura verdad.

Recuerdo una ocasión en que, yendo de excursión, llegamos a Gerona y con tal motivo, fui a ver la cate-

dral; al pasar por las gradas ví una vieja en una esquina, hilando, y tenía una rueca que puede ser que no tenga ocasión de ver ninguna otra vez. No he visto jamás cosa más primitiva; era casi igual o igual a lo que en tiempo de mi niñez usábamos como escopeta: una caña rajada en un extremo y en la abertura otro pedacito formando triángulo, y nada más que esto.

Cualquier estilista, artista o arqueólogo, que encontrara este objeto en un museo, diría que no tiene carácter ninguno y que su estilo no dice nada; en cualquier país, diría, pueden hacer una cosa así. Pues bien, esta rueca tiene la particularidad de que con ella se explica uno de los nombres de la rueca en el vascuence del Norte de los Pirineos y que quiere decir propiamente *horquilla*.

Al encontrarse un lingüista con una palabra que quiere decir a la vez rueca y horquilla, se preguntaría en vano qué relación puede haber entre una horquilla y una rueca. Pero habiendo visto la rueca de Gerona, se deduce con claridad esta relación; como que es el mismo objeto horquilla y rueca. Por el conocimiento de las demás ruecas, no podrá descubrir esta relación. Y nos encontramos con que el objeto material, en este caso, no tiene estilo artístico alguno, es de lo más rudimentario; y sin embargo, sirve para explicar la etimología de una palabra.

Otro interés tiene el formar la colección de etnografía nacional, y este otro interés como se verá más claro es con un ejemplo, que he entresacado de la conferencia que dió Pascual Villari al inaugurar el Museo Etnográfico de Florencia el año 1907. Pascual Villari, dando a entender la importancia que tiene para una porción de asuntos la fundación de un museo de etnografía nacional, cita el siguiente ejemplo:

En una escuela profesional italiana de Nueva York,

donde se enseñaba a las hijas de los emigrados algunas labores con modelos de antiguas industrias del país de origen, una alumna, natural de los Abruzzos, emigrada en muy tierna edad, parecía incapaz de aprender la labor más sencilla; pero la directora y fundadora de la escuela se acordó de ciertas labores tradicionales de aquel país de los Abruzzos, de los cuales había guardado algunas muestras y, aunque eran bastante más difíciles que las otras, probó de enseñárselas a dicha niña, que parecía tan incapaz; con gran sorpresa, demostró poder aprenderlas y consiguió reproducirlas a maravilla. Esto prueba que las labores tradicionales crean en el pueblo una aptitud especial, que se revela hasta en aquellos que no han intentado nunca imitarlas.

Muchas aptitudes, al parecer insignificantes y muertas, son capaces de desarrollarse y revivir, si da con ellas un espíritu selecto y perspicaz. No queremos decir con esto que forme espíritus selectos el museo, pero sí puede intensificar la perspicacia de quienes lo sean, así como hermanar la marcha de la vida colectiva con la tradición, verdadera base del progreso, y volver a intimar las almas urbana y rural, que en mal hora se apartaron.

Y así como he dicho para lo que podrían servir las colecciones del museo, ahora citaré otro ejemplo en que se vea cómo en muchos momentos resultan inútiles.

Estaba yo, un jueves por la tarde, en el museo del Trocadero de París, en la sala de etnografía de Francia, en donde si no hay tanta abundancia como en otros museos, incluso de Francia mismo, para estudiar el Folklore material, sin embargo, hay mucho que estudiar, y en esto sentí un tropel y un rumor vocero, y vi en fila un colegio de niñas, todas ellas embebidas en conversaciones particulares y las maestras tam-

bién. Andaban distraídas en algo que nada tenía que ver con el museo, y pasaron de largo por medio de la sala, sin fijar la vista sobre ningún objeto, ni siquiera en una vitrina especial en que estaban coleccionadas las maneras de fajar a las criaturas en todas las diversas provincias de Francia, cosa muy a propósito para un colegio de niñas. No cabe duda que, si no todas las niñas, seguro estoy que algunas se hubiesen interesado por algo de aquello que había allí para poder estudiar; pero distraídas en la conversación y empujadas por las maestras, resultó que fueron al museo para hacer un recorrido y pasar de sala en sala, con lo cual cumplieron con el reglamento que les mandaba hacer una visita a un museo el jueves por la tarde.

Ya que he señalado la distinción de los objetos que se pueden adquirir con facilidad, por lo mismo que no tienen eso que se suele llamar sello artístico, y como no podemos prescindir de los otros, porque también son estimables, aunque no lo sean más, hemos de advertir no ya el peligro, sino la realidad de su mayor coste en los objetos que han conseguido llamar la atención de los profanos; ello trae otro peligro del que es preciso huir: el peligro de la superchería. Por ahí se ven expuestas una porción de arcas que parecen antiguas y no lo son, sino que están hechas imitando las antiguas; y hay otros objetos que estaban muy estropeados y sus poseedores han decidido restaurarlos; pero hay restauraciones tan poco escrupulosas como algunas de las que se realizan en los edificios arquitectónicos. En otros casos hay objetos en que falta algún elemento, alguna pieza; y como ciertas personas son incapaces de poder descansar la vista sobre un objeto incompleto, necesitan a toda costa completarlos, y donde no tienen con que hacerlo de veras, lo completan con una suposición; le añaden

una pieza o pedazo, no tal como fué, sino como se figuran que sería: una suposición más o menos fundada, pero que no es auténtica. Hay que precaverse contra ello. Otro caso, y esto ocurre a menudo en música: hay detalles que parecen incongruencias y tosquedades, y se corrigen conforme a las reglas del Conservatorio. Los mismos cuentos de Trueba tienen el inconveniente de que están arreglados literariamente. Y como le ocurrió a Trueba en cuentos les ocurre a muchos en otros asuntos.

En 1910, cuando publiqué el artículo sobre museos de Folklore en la revista *La España Moderna*, ya decía: «Si bien los estudios folklóricos tienen sus relaciones más directas con los históricos, etnológicos, artísticos, etc., sus peones de avanzada se han de encontrar más probablemente en otros modos de actividad, lo mismo que sus pequeñas colecciones-núcleos y observaciones escuetas se encuentran principalmente en centros o sociedades excursionistas.»

Así está bien explicado como tan naturalmente he venido a caer en este sitio. Y así como he contado el caso de la rueca de Gerona, que yo no hubiera sabido donde buscarla, pero me ayudó la casualidad y tuve la suerte de tropezar con ella, así puede que ahora sea oportuno traer a colación otro objeto.

Hay una palabra que expresa un instrumento músico: *albogue*. El artículo del «albogue», como los de los demás instrumentos músicos, lo encargaron en la *Enciclopedia* de Montaner y Simón, al maestro Barbieri. Si Barbieri no hubiese salido de ciudad, o para ir de una ciudad a otra no hubiera visto el campo más que por la ventanilla del vagón, habría dicho tal vez lo que dijo Don Quijote que son los albogues: lo que ahora llamamos platillos. Pero como Barbieri había tenido ocasión, sea por lo que fuese, que yo no me

meto en los motivos, de viajar a pie y de meterse por entre pastores, y parte de estos viajes a pie los hizo por Vizcaya, se conoce que intimaría con aquellos pastores y les vió, no el albogue de Don Quijote, sino el otro albogue, y con seguridad tuvo ocasión de tener en la mano algún ejemplar; éste es el que está dibujado en el *Diccionario Enciclopédico* de Montaner y Simón y descrito y detallado minuciosamente.

Pues bien, si Barbieri, en vez de ser excursionista, hubiera sido músico de ciudad, sin aficiones etnográficas, hubiera quedado como único albogue el otro; y cuando algún vizcaíno, literato o no, hablara de albogues, se creería que hablaba de platillos, y eso que no se parecen en nada uno y otro instrumento; es el albogue interesantísimo; pero, repito que no se parece en nada a los platillos. Así como Barbieri tuvo ocasión de ver el albogue y de adquirir un albogue vizcaíno, (que no se parece en nada al otro, y la coincidencia de las palabras no es cosa que nosotros podamos explicar, pero sabemos que uno y otro instrumento no se parecen), así hemos tenido ocasión de ver una porción de cosas de uso cotidiano en las chozas de los pastores cuando hacen los quesos en el monte, y entre estas cosas hay varios utensilios, todos del mismo material, de formas y tamaños diferentes: unos sirven para un momento de la elaboración del queso y otros para otro. Cuando uno va a buscar estas palabras en los diccionarios para expresarse con precisión en la otra lengua, para dar referencia de aquello con palabras castellanas, resulta que todas las palabras castellanas que se barajan para dar a comprender la traducción, todas están unas por otras: *cuezo, cuenco, escudilla, colodra*, etc.. Buscamos lo que quieren decir estas palabras en castellano y no podremos saberlo mirando, no digo al Diccionario de la Lengua, pero ni si-

quiera un diccionario enciclopédico, de manera que podamos conocer de qué están hechos los respectivos objetos, cómo son, para qué sirven.

Esto quiere decir, que el museo es absolutamente necesario para saber lo que quieren decir las palabras. Ni tampoco interesa sólo saber lo que quiere decir la palabra y ver la diferencia que hay de unos objetos a otros, sino también el uso de cada uno de estos objetos, que puede ser diferente según la marcha de la operación para que sirven y que obliga a que ellos sean diferentes. Cuando se adquiere un objeto de éstos para un museo, lo primero que hay que hacer es preguntar cómo se llama en aquella localidad, o cómo lo nombra el individuo que usa este objeto cotidianamente. En segundo lugar, hay que preguntar quién lo ha hecho, o, si es anónimo, dónde se ha hecho. En tercer lugar, hay que apuntar el sitio donde se adquiere el objeto.

Pero, además de todo esto, un objeto llevado a un museo, separado del ambiente en que sirve para algo, separado de los otros objetos congéneres que sirven para operaciones consiguientes, y separado de los individuos que los usan y de la habitación, choza, cabaña o caserío donde se usa, queda privado de toda su significación; a tales objetos se les ha quitado el alma.

Ya sabemos que los museos son cementerios, pero aún siendo cementerios, conviene que a todos los objetos les conservemos lo más que se pueda del alma, o por lo menos de la sombra del alma. Y para que cada objeto tenga sombra de su alma es preciso consignar el nombre, las circunstancias, una explicación de para qué se usa y cómo se usa. Y esta explicación no la ha de dar el coleccionador, que la mayor parte de las veces será completamente profano en el asunto, por mucho que haya estudiado etnografía. Si

voy a una cabaña de pastores y compro algunos objetos de los que les sirven para la confección de los quesos ¿qué voy a decir de estos objetos, ni cómo voy a hacer la explicación, si yo no sé nada de esto? El que sabe estas cosas es el pastor: él ha de dar la explicación, y la explicación debe estar consignada con las mismas palabras que él emplee, porque en sus palabras hay una serie de verbos, adjetivos, etc., expresivos de la operación. No sólo se explica la operación, sino que se explica con palabras que a su vez quedan aclaradas por la explicación de la operación.

Y con esto ya veis como voy recogiendo toda la parte que tiene carácter etnográfico en esta labor naturalista; que no tenemos más remedio que llevar a nuestros estudios el sabor de aquello que más estimamos. Porque claro es que todo esto se puede estudiar viniendo de otra parte. Por ejemplo, Sebillot mismo, que tan bien enterado está de los temas folklóricos, en primero o quizás único lugar preguntaría: ¿Qué fórmulas emplean, qué conjuros, qué invocaciones hacen al empezar a cocer la leche y preparar el queso, etc.? Trataría de sorprender las prácticas supersticiosas que quizás se entremezclarán en la operación. Y aunque no lo propusiera de este modo tan claro, con estas mismas palabras, iría sonsacando por otras análogas, todo este objetivo; mientras que un naturalista lo que quiere saber es la parte mecánica, la parte racional de la operación; porque de lo que tenemos que convencernos es de que el Folklore no es sólo un residuo más o menos apreciable de creencias supersticiosas y prácticas anticuadas e irracionales, sino que tiene una parte racional y permanente, una parte que tiene razón de ser. Y el pastor cuando hace el queso, valiéndose de utensilios adecuados, es claro que opera del mismo modo como operaban sus antepasados, con

medios muy distintos de los empleados en una fábrica moderna; pero los pastores imponen allí su alma racional con toda su racionalidad; todas las operaciones que hacen tienen su razón de ser en conformidad con los medios, y no hemos de mirarlos como prácticas que no se fundan más que en la rutina. Y por esto hay que pedirles siempre la explicación a ellos.

En los folkloristas hay la tendencia a buscar estos resíduos de épocas anteriores, de creencias y supersticiones mitológicas; y de tales puntos de vista, hasta los menores detalles. Esto no se puede despreciar, pero al lado de ello hay que colocar la parte racional que existe en todos los hombres. Porque el hombre se distingue del animal irracional por el lenguaje articulado; pero también se distingue porque fabrica utensilios y cuando los fabrica, los fabrica en una realidad, los fabrica porque le sirven. Desde el momento en que fabrica una cosa y le sirve, ya no cabe hallar un hecho más racional.

Y tan importante es esto de que el hombre se distingue del animal por fabricar utensilios, que hay toda una ciencia basada en este hecho. La Prehistoria no podría existir, si no se hubiese establecido esta distinción entre hombres e irracionales. Porque la Prehistoria, en realidad, no tiene más objeto que el estudio de los utensilios labrados por el hombre. Hemos de descartar el estudio de los cráneos humanos, porque esto pertenece más bien a la Antropología prehistórica. Pero la Prehistoria en sí, la Arqueología prehistórica, no tiene más objetivo que el estudio de los objetos hechos por el hombre : los utensilios.

Ya hemos dicho cuantas cosas hay que tener en cuenta al adquirir un objeto para el museo, y con esto podemos tener marcada la primera condición, cuando trabajemos para la formación de este museo.

El ideal del museo, sería un museo viviente, es decir, llevar al museo no sólo los objetos sino las habitaciones en que estos objetos estaban y las cabañas y hasta la masía en totalidad; no sólo esto, sino también los habitantes, cosa que parece imposible, y, sin embargo, se ha hecho. En Suecia, Arturo Hazelius fundó el «Skansen», que vino a ser museo nacional sueco viviente. Allí hay una porción de aldeanos suecos, vistiendo sus propios trajes, viviendo en sus habitaciones de aldea, con su iglesia, celebrando sus fiestas, con sus danzas típicas, y allí hacen todo lo que hay que hacer o se puede hacer en público, delante de los visitantes.

Pero esto es un ideal y, aunque una vez se ha realizado, he de advertir que Arturo Hazelius se arruinó con la formación del «Skansen», lo que no recomiendo a ninguno de los que me oyen y quieran intervenir en la formación del museo catalán. Hemos de ser un poco más positivistas. Además, el oficio de coleccionador predispone a otro peligro. Ya hemos dicho algo de este peligro en cuanto los objetos llaman la atención de anticuarios y chamarileros.

Lo primero que necesita el coleccionador de estos museos es sinceridad, modestia y escrupulosidad. Pero estas tres cosas son necesarias también de la otra parte. De manera que el coleccionista, claro es que no debe ser demasiado malicioso, pero tampoco ha de ser cándido; y para que veáis a dónde voy a parar, contaré dos casos extremadísimos, pero sucedidos.

Un inglés, en Granada, visitando las cuevas de los gitanos, quiso adquirir algo de lo que tenían y vino a parar a que uno de los gitanos le vendió una cincha de burro, convenciéndole de que era el cinturón que ellos usaban. Es verdad que es un sucedido de Granada y hay que tener en cuenta que era granadino el que lo contaba; pero, en todo caso, es verosímil. El

caso es que luego iba el inglés por las calles con la cincha de burro puesta por encima del chaleco.

Otro caso ocurrió en La Mancha. Unas señoritas norteamericanas vieron en una casa un objeto que yo no sé si comprenderéis lo que es por sólo el nombre: se llama *soplillo.* Es un objeto hecho de esparto y parecido a un pay-pay; pero no sirve para abanicarse, sino para dar aire al fuego. Pues bien, las señoritas norteamericanas se convencieron de que aquello era el abanico que se usaba en La Mancha y salieron luego por las calles abanicándose con los soplillos.

Claro que se trata aquí de personas que proceden de países lejanos y, por lo tanto, tienen una dosis de candidez muchísimo mayor que un ciudadano con relación a los aldeanos de su propio país.

A un barcelonés no le pueden pasar en España casos parecidos o equivalentes; pero si no éstos, le pueden pasar algunos casos más menudos, porque hay que tener en cuenta que Cataluña está más al Norte que Andalucía y La Mancha; pero está más al Sur que Gascuña y Tarascón, y ya sabemos de casos de estos países. Ni faltan *farceurs* del Norte de Francia y de otros sitios, porque la probidad no está limitada a tal o cual longitud y latitud geográficas.

Y no sólo por supercherías se puede equivocar el folklorista; recuerdo otros casos, aunque no de folklore, o por lo menos, no de estas materialidades. D. Benito Pérez Galdós, al preparar uno de sus episodios nacionales, gran parte de cuyo asunto pasaba en Vergara, para documentarse mejor tomó el tren y fué a Vergara; recorrió las calles y vió dos boticas y se dijo: ésta es la realidad, yo ví dos boticas. Y en efecto, existían las boticas cuando yo había acabado la carrera; pero en la época a que se quería referir P. Galdós y en la que no sólo no había acabado la carrera yo, sino

que mi madre no lo era todavía, no habia las dos boticas en Vergara, sino una sola. Esta era una cosa que podía haber previsto el novelista y cayó aquí en un realismo anacrónico por demasiada escrupulosidad inmediata.

Otro ejemplo, este ya más material. En un museo, que no es el museo municipal de San Sebastián; en otro museo, no diré de qué ciudad, quisieron con ocasión de unas fiestas, representar en modelito pequeño las casas solariegas de los marinos más importantes, hijos del país. Fueron al pueblo correspondiente y sacaron fotografías y luego con arreglo a esas fotografías las modelaron. Pues bien, hay casas de éstas que resultan, en la época en que nació aquel su hijo ilustre, hace dos o tres siglos, con todos los pisos que tienen ahora, y hay personas que todavía viven, que han visto levantar el último piso de estas casas.

Si así pasa con detalles tan fáciles de comprender, como la existencia de una botica en vez de dos, hace 50 ó 60 años, y que en una casa solariega pueden decir las personas de la población: se levantó este piso hace 40 años, yo lo ví levantar; si esto se puede dejar pasar inadvertido y caer uno en el lazo, figúrense mis oyentes qué no pasará con objetos menudísimos, que en la actualidad no sirven para nada y yacen abandonados en un rincón de la casa, si se pregunta: ¿esto qué es? Qué cúmulo de equivocaciones muy graves pueden ocurrir!

De manera que siempre hay que estar en guardia, aunque se trate de personas muy probas. Hay otros objetos en que la dificultad es otra: la de tamaño. Supongamos un caso; hay muchos que dicen: ¿dónde vamos a meter un carro en el museo? Así sucede que en el Trocadero de París hay un yugo de pareja de bueyes, del largo del dedo meñique, y un carro de bueyes

que se puede abarcar con la mano. Pues bien, un modelito de la vigésima parte del tamaño natural, es imposible que reproduzca todos los detalles de construcción; tiene que faltar una porción de elementos que contribuyen a caracterizar en su perfección un objeto. De manera que cuando se trata de estudiar un objeto real en un modelo copiado de aquél, no se puede reducir la escala demasiado. Hay que advertir además, que el objeto que se encargue para el museo, o el modelo, debe construirlo quien los usa o construye en la aldea o en su casa, y no encargarlo a un artesano de la ciudad, con tales o cuales planos o dibujos.

Hemos visto en el ejemplo de la rueca de Gerona, que muchas veces se va a buscar una cosa y se encuentra otra, o no se busca nada y se encuentra algo. Se va en busca de objetos determinados que sirvan para enriquecer el museo y se tiene que ir prevenido para encontrar algo en que no se pensaba. Es decir, que no conviene hacer como aquel que fué a la caza de conejos y le salió una liebre y no quiso tirar porque él iba a conejos.

De diez cosas que váis a buscar, las nueve no las encontraréis y en cambio encontraréis otras nueve que no pensábais hallar, y por esto las pautas o clasificaciones, los grupos de objetos que se puedan señalar en cuanto al Folklore material para el acto de coleccionar, podemos decir que no sirven de nada. Después que ya se haya hecho una serie de adquisiciones, claro que estas clasificaciones sirven para guía, para hacer notar la falta de otros objetos.

Tan es así, que puedo recordar un grupo de objetos que no está en ninguna de las clasificaciones que se suelen ver por ahí en las pautas para formación de museos, y son los útiles de los contrabandistas. Los contrabandistas tienen también sus objetos especiales,

su manera de llevar las cargas, su modo de empaquetarlas. Os leeré una serie de pautas y veréis como en ninguna encaja este grupo de objetos de los contrabandistas, lo cual demuestra que ninguno de los folkloristas que se ha dedicado a hacer estas pautas, ha estudiado este elemento, que en países como Cataluña es importantísimo y creo que debe formar una parte muy interesante del Folklore.

Al fundarse en París la Sociedad de Etnografía Nacional y Arte Popular, Landrin y Sebillot hicieron una especie de pauta para coleccionar objetos. No puedo detallar ahora toda esta pauta, porque no tenemos tiempo para tanto, pero sí diré los capítulos principales: Habitación, mobiliario, dependencias, agricultura, alimentación, oficios, mercaderías, transportes, industria local, vestidos, etapas de la vida (nacimiento, boda y muerte), juegos de niños, juegos de adultos, artes populares, veladas, culto, ceremonias, brujerías. Se notan algunas deficiencias.

En el programa-anuncio que se publicó en San Sebastián, para la exposición, a que me he referido al hablar de la rueca, hay una sección que se titula etnográfica, con estos capítulos:

Casas, mobiliario, utensilios, alimentación y vestidos; vida humana, juegos, veladas y supersticiones; agricultura, oficios, industrias locales, mercados, transportes; religión y culto, su mobiliario, ornamentos y ceremonias; teatro y mascaradas; artes populares, instrumentos músicos, aires y cantos, danzas, esculturas y tallas, bordados, etc., dibujos en piedras y árboles, tatuajes.

En la religión y culto católico, claro que se entiende lo puramente popular en cuanto a las ceremonias, ornamentos y demás detalles del culto: las estampitas, ofrendas, cerilleros, las coronas, los panecillos y objetos que se venden en las romerías.

En el artículo que publiqué en la *España Moderna*, hacia el siguiente programa para poder agrupar los objetos que se me iban ocurriendo:

Primera sección: Fotografías y dibujos con tipos del país, casas y escenas populares. Porque claro está que en el museo, aparte de las colecciones de objetos, tiene que haber también colecciones de fotografías de todo aquello que no se transporte al museo, o no sean objetos, sino actos. Las fotografías y dibujos se colocan en facistoles o bastidores giratorios.

Segunda: Modelos de casas. Los modelos podrán ser reducidos a una vigésima o a una quinceava parte, y estos modelos pueden ser, o completos para ver el exterior, o con el techo levantado en todo o en parte, o abiertos en una sección transversal o posterior.

Ajuar, indumentaria, adornos, utensilios para hilar y tejer el lino y el cáñamo, instrumentos músicos, aperos y arreos, oficios, insignias, medicina popular, bodas y bautizos, fiestas, culto y muerte.

Y ahora señalaré otra pauta para una exposición etnográfica italiana en Roma, en el año 1911: Peinado, barba, deformaciones artificiales, perforaciones, tatuaje, cosméticos. Vestidos y adornos. Objetos de uso personal. Habitaciones, almacenes y cantinas, muebles, hogares y chimeneas, utensilios domésticos, alimentos, agricultura, cría de animales domésticos, pastoreo, caza y pesca, industrias individuales y domésticas, comercio campesino y popular, medios populares de fijar y expresar gráficamente las ideas, transporte y locomoción, relaciones económicas y sociales, moral popular, usos, ceremonias, juegos, fiestas, danzas, arte popular, música y canto, poesía, canciones, leyendas, etc., religiosidad popular, supersticiones y prejuicios.

Y aquí se ve el canto con la música y las canciones

con la poesía, evidenciándose el defecto de muchas colecciones de canciones que no tienen canto y que se creería que son para recitarlas.

Ya he dicho antes que estas pautas no sirven casi nada o nada, cuando se trata de ir los expedicionarios en busca de objetos ; sirven para ordenar un museo, pero no para coleccionar objetos.

En cuanto a la posibilidad de hacer estos museos en más o menos tiempo, ello depende de varias cosas.

En Florencia, en menos de tres años, se recogieron ocho mil objetos. ¿Cómo? Lamberto Loria, que fué uno de los iniciadores, viajaba muchos meses del año a sus expensas por toda Italia, el conde Bastogi le pagó la adquisición de objetos y el gobierno el billete del ferrocarril y el porte de los objetos desde el punto donde los adquiría.

Se ve en este ejemplo, cómo una persona sola no puede hacer lo que se necesita en el sentido de coleccionar para un museo, ni dos personas tampoco bastan; es menester que haya otra entidad, gobierno, sociedad, o lo que fuere.

Otro ejemplo. No sé como se formaría el museo de Viena, que en poco tiempo constó de 22.000 objetos; lo que sí sé es, que un etnógrafo vienés fué a viajar por el país vasco derrochando el dinero; se decía que iba subvencionado por el gobierno de su país. Asi se puede tener un museo, no diré de 22.000 objetos, sino de muchísimos más.

En Berlín no hay edificio propio para la colección de etnografía nacional. Hay sólo un piso de una casa, y en este piso hay catorce salas, amén de una casita doble en el patio. Total siete habitaciones completas, que podríamos llamar hogares indígenas de regiones o países de Alemania, Austria, Suiza y Holanda, y cuarenta armarios y vitrinas; cada objeto rotulado con el

nombre local y explicación local completa. Este museo no necesita catálogo: todo está a la vista. El catálogo podrá servir para buscar un objeto; pero después de hallado en la colección, es completamente supérfluo: toda la explicación está junto al objeto.

Otro ejemplo, mucho más cercano, es el de San Sebastián. En el Museo Municipal se han llegado a reunir hasta este verano, 582 objetos; pero ahora ya pasa con mucho de 600. De ellos, 200 en 1915 y 320 en los ocho primeros meses de 1916. Para reunir estos objetos, no se han gastado en todos los años en que se ha empleado algo de actividad para la sección etnográfica, en junto nada más que 3.000 pesetas y aun parte de esta cantidad, claro es, que para el transporte de algunos objetos pesadísimos. Mucha parte de los objetos es regalo directo del aldeano; y para conseguir el regalo el mejor intermediario ha sido el cura párroco. Esto es ya indicar algo el camino a seguir. Otros muchos objetos los ha ido a buscar uno de los individuos de la comisión del Museo, pagándose él el viaje, siendo las estancias a su costa, viviendo unos cuantos días en las chozas de los pastores y haciendo una porción de trabajos en que un mérito muy estimable es la privación de ciertas comodidades de la ciudad. Tal como estamos hablando en este momento, no es fácil darse cuenta de lo que ello supone; hay que saber hacer vida montaraz cuando se han de buscar objetos de etnografía, objetos que no se encuentran en el último pueblo y hay que irlos a buscar en las chozas de la montaña.

En Tréveris, población que no será mayor que San Sebastián como ciudad, se reunieron bastantes más objetos en menos tiempo: 750 objetos sólo en tres meses, también de regalo la mayoría Pero en Tréveris, en primer lugar, la iniciativa fué del presidente del

gobierno de la provincia y le secundaron el obispo y demás autoridades. Y en segundo lugar, la extensión del país es mucho mayor.

Y con esto podría dar por terminada mi tarea; porque en cuanto a ir señalando pautas respecto de cómo se habría de empezar a hacer la colección, las personas que podrían intervenir, etc., depende tanto del personal con que se cuente, como de los materiales con que se empiece a trabajar.

En efecto, según quienes sean las personas que se dediquen a coleccionar, podrá repartirse el trabajo. Ya que no se siga el ejemplo de Lamberto Loria, es decir, gastarse uno el dinero en los viajes, con la condición de que pague el gobierno el billete de ferrocarril, aunque queda la parte más cara, desde el ferrocarril hasta las chozas de pastores y carboneros, y teniendo en cuenta, que de los medios de comunicación el más caro es el viaje a pie, aunque esto parezca un contrasentido; podríais seguir el ejemplo de Guipúzcoa, provincia muy pequeña, en que los viajes cuestan relativamente poco, pero algo cuestan, y algo ha de poner de su parte cada uno. Los párrocos podrían colaborar eficazmente a la formación de las colecciones, procurando convencer a los aldeanos de que cedan los objetos de balde o por poco dinero. El mismo donador del objeto, viene más adelante a la ciudad, en una u otra ocasión, y lo primero que hace es visitar el museo, para ver dónde está el objeto que él regaló. No dejará de llevar algún compañero del pueblo y le enseñará el objeto con su letrero, que dice: donación de fulano de tal, un payés que ya está luciendo su nombre generoso en el museo. Al otro le entran deseos de ir también con su nombre al museo, y ya está pensando qué es lo que podrá regalar para conseguirlo. He aquí otro gancho.

Ya he dicho mucho antes que las sociedades excursionistas son elementos eficacísimos, porque una vez que se dedican a hacer excursiones, las aprovechan de paso para la adquisición de un objeto para el museo y entre tanto, aun cuando no se adquieran más que uno o dos objetos en cada excursión, algo se habrá conseguido.

Quedaría otro problema y es el del local. El local a primera vista parece lo primero que hay que tener en cuenta y en realidad es lo último. Lo primero es tener objetos para ponerlos en su sitio, porque sitio se encuentra cuando es necesario y no antes. Con los objetos ya adquiridos y amontonados hay más fuerza para buscar el local. La Sociedad Antropológica de París celebró su cincuentenario el año 1909; en una guardilla está todavía y lleva 57 años de existencia. Una colección, aunque estuviera en una guardilla 50 años, no perdería nada; sería tan valiosa como si estuviera en en piso principal de un palacio.

Además, hay que comprender que el edificio donde se expongan los objetos de Folklore, lo mismo que los edificios donde se exponen objetos etnográficos, se ha de procurar que sea lo más sobrio posible de ornamentación. Aquí hay que defenderse muchísimo de las tendencias modernistas y del afán de las fachadas. Debe ser lo más sobrio posible, porque en estos edificios no debe hablar nada, a la imaginación del que los visita, con las líneas arquitectónicas del edificio : nada más que los objetos que allí se exponen; a no ser que se tuviere la suerte de trasladar, con todos sus elementos auténticos, una verdadera masía. Pero, repito que habría de ser auténtica; como no sea ésto, el edificio ha de ser un edificio de ciudad, como el antiguo palacio Laval o del Felibre, en que se instaló el *Muséon Arlaten* en Arles, por el gran Mistral, sufragando los

gastos con el premio Nobel. Es un edificio de estilo de ciudad, histórico, según parece del siglo XV. No es que la historia del edificio tenga nada que ver con la colección de Folklore; pero siempre, si pueden convenir las dos cosas, se acepta; no es, sin embargo, cuestión de que se haya de buscar un edificio histórico de una ciudad, para aprovecharlo con la colección etnográfica.

Ha de ser ella, la colección, la que hable a la imaginación y no el edificio; lo mejor es prescindir de todo adorno y de todo alarde arquitectónico en absoluto.

Podríamos seguir así, tratando de estos problemas, no sé cuanto tiempo, cansándoos y cansándome; así es que daremos por terminada la conferencia.

FOLKLORE MUSICAL HISPANO

(SEGUNDO CURSO)

LA CANCIÓN POPULAR EN LOS VIHUELISTAS ESPAÑOLES SEISCENTISTAS [1]

por el

MTRO. D. FELIPE PEDRELL

Ex-profesor de Historia y Estética de la Música
en el Conservatorio de Música y en los Estudios
Superiores del Ateneo de Madrid

I Surgimiento de la monodía española.

II Es obra de trovadores y troberos, completada por los cantores populares y sus representantes genuinos, los vihuelistas españoles.

III Encauzan el arte por el camino de la armonía, desde que presienten la importancia del elemento *acorde*.

IV Los *libros de música de vihuela* de nuestros tañedores seiscentistas y la melodía popular armonizada.

El hecho musical que produce el surgimiento de la monodía acompañada, y caracteriza el tercer período de la Historia de la Música, o sea la Música armónica y la melodía acompañada, se funda en el reconocimiento de la esencia de la armonía en el siglo XVI, principio que aparece, indudablemente, como resultado final de un proceso evolutivo, cuyos gérmenes

(1) Conferència-audició celebrada el dia 24 de maig de 1917. Els exemples musicals foren cantats per la Srta. Concepció Badia, acompanyada al piano per D. Frederic Longàs.

Vegi's la conferència-audició sobre *Folklore musical hispano* del primer curs (1916-1917) en el vol. I d'ESTUDIS I MATERIALS, pàgs. 23-52.

pueden estudiarse ya durante los dos siglos anteriores. No obstante, fué muy lento el movimiento ideológico que inclinó a considerar las composiciones polifónicas, desde el punto de vista de las combinaciones sonoras resultantes, y también de lo que entendemos hoy por melodía, considerada como la quinta esencia de la armonía. Así no es de extrañar, no, que lo que parece hoy creación facilísima, fuese ayer, como se diría, oportunamente, obra de romanos, y aún dificultad insuperable el simple hecho de acompañar, o de poder ser acompañada, esa melodía. No podían hacerlo, no podían *poderlo hacer*, ni el mismo compositor, ni mucho menos el técnico, aunque sabía y podía hacerlo ¿quién? el pueblo, el pueblo que no era llamado a tener voz y voto en esas especulaciones.

Pero este antiguo modo de ver desaparece, de repente, cuando asoma la doctrina técnica que se llamó el *bajo numerado*, precisamente en la época en que surge, gallardamente, el nuevo estilo de la melodía acompañada, que permitía lo que no pudo permitir antes, *favellare in musica*; es decir, usando las propias palabras del inventor de las *Nuove Musiche* (publicadas en Florencia el año de 1601), por el nunca bastante bien ponderado Giulio Caccini (1550-1618), llamado Giulio Romano, inventor, digo, del *canto recitativo* y de la voz de *bajo*, no cantable pero sí instrumental, invención ésta que va unida a la otra, como asimismo a la del verdadero acompañamiento: la paternidad espiritual de la invención, quizá, más que a Caccini y a Peri, debe atribuirse a los miembros del cenáculo Bardi y, especialmente, a Vicente Galileo. Sea como quiera, a unos y a otros les vino *pensiero*—nos dice Caccini—*introdurre una sorte di musica per cui altri potesse quasi che in «armonia favellare»*, *usando in essa una certa nobile sprezzatura di canto*,

trapassando talora per alcune false (las disonancias de este nombre) *tenendo pero la corda del basso fermo, eccetto che quando io me ne volea servire all'uso comune, con le parti di mezzo tocche dall'istrumento per esprimere qualche effetto non essendo buono per altro.*

No bastaban esos elementos de mayor importancia: la declamación natural sobre una voz de *bajo* cifrado, que no se hallase frente a las voces de canto como contrapuntándolas sino sirviendo de base armónica al edificio musical inestable y produjese, al mismo tiempo, así como una viviente paráfrasis musical del contenido afectivo de las voces o partes intermedias. En una palabra : la invención no se completaba si sobre el sentido del concepto de la armonía no la esclarecía, gramaticalmente, idealmente, estéticamente, el acorde; característica de fusión armónica, que sólo podía ofrecer esta circunstancia que encarrilaría, al fin y a la postre, la música toda en el sentido de la armonía.

En la época que voy reseñando, como en las precedentes, la creación popular y la semipopular y doméstica, la libre manifestación melódica no dejó de manifestarse, continuando su obra, alejada, siempre, de las reglas escolásticas y de la esclavitud del intangible tema del *cantus firmus*. Los trovadores y troberos hicieron fecunda su obra de difusión de las composiciones polivocales y de sus cantos todos, popularizándolos entre sus herederos inmediatos los cantores populares; composiciones y cantos que son formas de paso del canto, un si es no es pedantesco, de los maestros cantores, que facilitan el advenimiento de los llamados *cantori a liuto* que poseían un sentido melódico natural y, desde luego, bastante refinado. Poseían, también, un sentido más intuitivo de la

armonía, y llegaron, verdaderamente, a tiempo para realizar la obra que les estaba confiada. La idea y empeño artístico de esos *cantori a liuto*, que en Italia y en Francia acompañan sus cantos con el *laud* y en Alemania con la *tiorba* y en España con la *vihuela* (que más tarde ha de homologarse con la guitarra): la idea y empeño artístico de esos cantores, de un arte cortesano en España, y a la vez semi-popular y doméstico, es que ya se ha abierto camino en el siglo XVI la convicción de que, nada conmueve tan profundamente el corazón como una bella melodía perceptible como un todo único en su natural conexión con la palabra, y no empañado su libre vuelo por frías imitaciones contrapuntísticas y por un persistente cruzamiento y entrecruzamiento enojoso de voces.

De aquí la consciente extrinsecación de tal idea en un estilo nuevo en que se pudiese *favellare in musica*. Las adivinaciones en el sentido indicado de nuestros cantores cortesanos, y a la vez semi-populares y domésticos, han llamado poderosamente la atención de los musicógrafos, notoriamente la de esa autoridad en musicografía que se llama Hugo Ricmann, que coloca en elevado lugar a nuestro insigne vihuelista ciego, Miguel de Fuenllana, porque sus reducciones para vihuela son una excepción única—dice—porque en ellas comienza la aparición del elemento *acorde* que había de caracterizar el nuevo estilo, las *Nuevas Músicas*, el período armónico en que iba a entrar, después de los períodos homófono y polífono, el arte musical.

En esta conferencia hemos de entrar en conocimiento y de quedar convencidos de que no es Miguel de Fuenllana el único propulsor, que podríamos llamarle, de esta transformación de arte que fué la aurora del moderno. Forman una pequeña legión. Al

frente de todos, el autor del *Libro de Música de Vihuela de mano* intitulado, *El Maestro*, Luis Milán, dirigido *al muy alto y muy poderoso e invectísimo príncipe don Juhán* por la gracia de Dios rey de Portugal y de las islas... Año de 1535. La impresión del famoso libro, estampado en cifra musical para *vihuela de mano*, es anterior a la traducción del mismo Milán del *Cortigiano* de Castiglione, cuyo texto hay que leer en la traducción castellana que supera al texto del libro original, y dedicado con el título de *El Cortesano*, a Felipe II, publicado en 1561 en Valencia. Fué Luis Milán caballero de ilustre cuna, gentil hombre de la casa del Duque de Calabria, gran músico y, según Cerdá y Rico en sus notas al *Canto del Turia*, «tan diestro en el arte de tocar toda clase de instrumentos de cuerda que le apellidaban *El Orfeo*». Mereció ser llamado a la corte del Rey de Portugal, quien lo detuvo en ella «y tanto fué lo que se aficionó a su gran habilidad que le hizo gentil hombre y le asignó siete mil cruzados de renta», según Gimeno, *Escritores de Valencia*. Así se explica que intercalase en su *Libro* algunos documentos curiosos literarios y musicales del arte galaico portugués. *El Cortesano*, de Milán como el *Libro de Música de vihuela de mano* se compone de varias poesías, canciones, villancicos, esparzas, redondillas, diálogos festivos etc., y el *Libro de vihuela de mano*, especialmente, aparte de la música del texto, de una infinidad de letras de romances y otros géneros de poesías y música popular, algunos de los cuales señalaremos, o bien oiremos, cuando llegue el momento. No olvidemos que Gayangos y Vedia en sus anotaciones a la *Hist. de la Lit. española* de Ticknor llamaron la atención sobre las noticias de todo género que se pueden sacar para la historia de nuestra poesía y música popular.

El Libro de Milán *El Maestro*, no es precisamente un tratado didáctico, como pudiera creerse, sino una colección de las fantasías, *zarabandas*, *corrientes* (corrandas), gigas, tientos, alemandas etc., de aquel tiempo, anotadas en cifra para vihuela de mano sola, o para acompañar a la voz, sobre letras de nuestros romances nacionales, algunos romances y letrillas portuguesas, y otros cantos con letra italiana, francesa, etc.

Para *vihuela de mano* he dicho que se escribió el libro, y es necesaria la distinción que hace Milán, para no confundir organográficamente esta *vihuela de mano*, que se tañia punteada y rasgueada, con otras vihuelas que se tañían con péñola, como se decía entonces, con arco, etc. Es decir que la *vihuela de mano*, bueno es hacer notar también esto, era instrumento altamente expresivo, de índole muy superior al *laúd* y a la *tiorba* ordinarios; tan expresivo como lo es la guitarra moderna por razón de su construcción organográfica y, sobre todo, por la manera de producir el sonido, la mano, el alma del tañedor, puesta en contacto con la cuerda, como plasmando y modelando el sonido.

Pero ya es hora de que conozcamos más íntimamente a nuestro músico, cultivador de un arte cortesano y, a la vez, semi-popular y doméstico; a ese perfecto caballero, perfecto por educación caballeresca, y por obediencia a los códigos de su noble estirpe, y a las doctrinas que como tal había de practicar; las armas, en especulaciones científicas y habituales; las letras; la cetrería o la caza; la música y el arte de acompañar su propia voz cantando... Pero oid ya la *Dedicatoria* de su propio *Libro «El Maestro»* en la que él mismo se da a conocer con una maestría y un encanto verdaderamente excepcional:

«Muy alto catholico e poderoso príncipe rey e señor: el muy famoso Francisco Petrarcha dize en sus sonetos y triumphos: que cada uno de nosotros sigue su estrella, con estas palabras: *Ogniun seque sua stella.* Afirmando que nascemos debaxo de una estrella, a la qual somos sometidos por inclinación. Muy bien consideravan esto los Romanos en tiempo passado, en el nascimiento dellos: que hazian mirar por natural filosophia, en qué estrella nascian: para saber a que eran sometidos: y sabido esto hazian exercitar a sus hijos en aquello que eran inclinados: y por esta sabia ocasión, avia entre ellos muy excellentes hombres, o en letras, o en armas, o en música: y otras virtudes. Agora en nuestros tiempos, aunque los padres no tengan esta diligencia en los hijos: natura como a madre de todos la tiene: pues trahe a muchos que se excerciten en aquello que son naturales. Y que esto sea verdad, en muchos se vee: y en mi lo he conoscido: que siempre he sido tan inclinado a la música, que puedo afirmar y dezir: que nunca tuve otro maestro sino a ella misma. La qual ha tuvido tanta fuerça conmigo, para que fuesse suyo: como yo he tenido grado della, para que fuesse mía. Y siguiendo mi inclinación, heme hallado un libro hecho de muchas obras que de la vihuela tenía sacadas y escritas: y teniéndolo entre las manos, pensando lo que del haría: vínome a la memoria lo que un filósopho griego hizo de una muy estimada piedra preciosa que se halló: a la qual teniendo entre sus manos, dixo estas palabras. Si yo te tuviesse perderías tu valor. Y si tu me tuviesses perdería yo el mio. Y dicho esto la echo en la mar. Siguiose despues que de allí a poco tiempo fue hallada una balena (sic) muerta a la orilla de la mar: y abriendola le hallaron la sobre dicha piedra. La qual vino en poder de un rey: y fue tenida en tanto por él, que

siempre la traya consigo. Y offreciendose despues oportunidad, vio el dicho filosopho en poder de aquel rey aquella piedra de tanta estima que el avia echado en la mar : a la qual con gran admiración dixo estas palabras: Tu eres agora de quien es tuyo : mostrando que la piedra estava en su lugar. Este filosopho propiamente me paresce que soy yo : que he hallado este libro, al qual he dicho las mismas palabras que el filosopho dixo a su piedra. Y con razón las puedo dezir: porque si yo solo tuviesse este libro perdería su valor: pues el dexaria de hazer el provecho que puede. Y si el me tuviesse para que ninguno pudiesse gozar dél, perderia yo el mio, pues sería ingrato a quien me dió saber para hazerlo. La mar donde he echado este libro, es propiamente el reyno de Portugal, que es la mar de la música : pues en el tanto la estiman y también la entienden. No querría que lo tragasse alguna vallena (sic) que propiamente son los embidiosos: porque creo que se hallará muerto y confuso a la orilla de la mar de su embidia: quando verá el presente libro delante vuestra real alteza: cuya favor le defenderá de todo enemigo. Y por esto y muchas otras causas le presento y dirijo a vuestra real alteza. Diziendo aquellas palabras que el filosopho dixo quando vió su piedra preciosa en poder de aquel rey que arriba he dicho. Tu eres agora de quien es tuyo. Que quiere dezir, que el libro está en su lugar : pues no podrá ser mejor entendido ni más estimado».

No he de describir ahora el libro de Milán (se entiende, como documento bibliográfico), porque esto no es lo que nos importa en este momento. Así es que pasaré por alto la descripción que el mismo autor hace, cuaderno por cuaderno, de su libro. En los primeros habla de las *fantasías y aires de pavana* para

vihuela a sólo, que hay en cada cuaderno. Al llegar al octavo cuaderno presenta los *villancicos y sonadas en castellano y portugués e italiano* que contiene. Comienza esta serie con dos *villancicos* compuestos sobre una misma letra. Vamos a oir pronto uno de ellos.

He de advertir, antes, que transcribo integramente para piano lo que Milán escribió para el instrumento acompañante de su época, la vihuela, y esto porque, contraviniendo a mi deseo de acompañarlo más propiamente que con el piano con la guitarra, que es la homologación de la antigua vihuela, he de deciros con pena que no tenemos hoy guitarristas aficionados a reconstituir el pasado glorioso de este instrumento. La transcripción para piano no da ninguna idea de la expresión del instrumento que utilizaban nuestros famosísimos tañedores del XVI.

Vamos a oir uno de los primeros *Villancicos* que trae el *Maestro*, de Milán, indicándoos que mi transcripción está transportada del original, que está en tono de *fa*.

Dice la letra:

Toda mi vida os amé.
¡Si me amais yo no lo sé!
Bien sé que teneis amor,
al desamor y al olvido :
Sé que sois aborrecido
y a qué sabe el disfavor.
Toda mi vida os amé.
¡Si me amais yo no lo sé!

(**Villancico [transportado] del Libro de música de vihuela de mano, de Luís Milán.**)

VOZ

Traducción integral para Piano de la *Vihuela* original.

To - da mi vi - da os a - mé.

Si me a - mais yo no lo se.

Fin.

Bien se que te - neis a - mor
Se que sois a - bo - rre - ci -

al des - a - mor y al ol - vi - - do.
do y a qué sa - be el dis - fa - vor.

D. C.

Dice Milán del *Villancico*, que oiréis ahora :

«Empiezan a continuación los *Villancicos portugueses*. Los dos primeros—añade—con la misma letra y con igual *buelta* (repetición) la música». Pero como del primero, que antes leeré, se hace de la *buelta* o repetición un lío, por error de imprenta, rectificaré el error, corrigiéndolo para que resulte de este modo :

Quien amores ten
afínquelos ben :
Que non hé veinto
que va e ven.
Quien amores ten
allá en Castella,
e ten seu amor
en dama donzella,
afínquelos ben
e non parta della;
que non hé veinto
que va e ven.

Oigamos, ahora, la música de este *Villancico*.

(Villancico portugués [transportado] del mismo Libro de vihuela de mano, de Luís Milán.)

VOZ

Quien a - mo-res ten a - fin - que - los
A - fin - que-los ben e non par-ta de -

ben que non hé vein - to que va e ven ——
lla

Quien a - mo - res ten a - llá en Cas - te - lla
E ten seu a - mor en da - ma don - ce - lla

Que non he vein - to que va e ven ——

De los dos Romances que, después de varios *Sonetos italianos,* presenta a continuación el *Libro* de Milán, *Durandarte, Durandarte &.*, he transcrito el segundo, que después oiréis, aunque copio ahora la letra, que dice :

—Sospiraste Baldovinos
las cosas que yo más quería;
o teneis miedo a los moros
o en Francia teneis amiga.

—No tengo miedo a los moros
ni en Francia tengo amiga.
Mas tú mora y yo cristiano,
hacemos muy mala vida.
Si te vas conmigo en Francia
todo nos será alegría.
Haré justas y torneos
por servirte cada día
y verás la flor del mundo
de mejor caballería.
Yo seré tu caballero;
tú serás mi linda amiga.

Siguen otros *sonetos en italiano*, y « de aquí en adelante—dice Milán—empieza el segundo libro con aquella misma orden que el pasado libro ha traído. »

Encabezan este libro varias *fantasías* por varios tonos, y luego, sigue otra serie de *Villancicos en castellano y portugués*, y luego *Sonetos en italiano*.

Señalaré los Villancicos.

El que empieza :

El amor quiero vencer, &.

Otro muy conocido que dice :

Aquel caballero, madre,
que de mí se enamoró,
pena él y muero yo.

Y otro que empieza :

Amor que tan bien sirviendo
lo hace tan mal conmigo, &.

Villancicos en portugués: los transcribo porque son curiosos.

Levaime amor d'aquesta terra,
que non faré más vida en élla.
Levaime amor al isla perdida,
Levaime con vos poys soys minya vida.
Que'l corpo sin alma non vive en la terra.
Que non faré más vida en élla. (1)

Dice el otro:

Un cuidado que minya vida ten...
Que non lo saberá ninguen.
Un cuidado de minya querida,
meu alma ten, y al corpo da vida,
mi corpo lo sente, mi alma lo ten.
Que non lo saberá ninguen.

Y ahora transcribo la letra del tercer *villancico* portugués, que oiréis a continuación:

Perdida tenyo la color,
dize minya mayre } BIS
que lo he d'amor. }
La color tenyo perdida
por una desconyocida
non tenyo yo color de vida.
Dize minya mayre } BIS
que lo he d'amor. }

(1) Respeto la ortografía del original.

(Villancico [transportado] del Libro de música de vihuela de mano, de Luís Milán.)

voz

Per - di - da te - ño la co - lor
Non te - ño yo co - lor de vi - da

Di - ce mi - ña mai - re que lo he d'a - mor

Fin.

Di - ce. mi - ña mai - re que lo he d'a - mor

Menos

D. C. hasta Fin.

La co - lor te - ño per - di - da.
por u - na des - co - nyo - ci - da.

Entre otros romances, aparte de los citados, apunta Milán, al fin de su libro, los siguientes:

Con pesar recordó el moro...

Y el que empieza:

Triste estaba muy quejosa
la triste reina toroyana...

Se refiere a la *linda Policena*,

en el templo degollada (por Pirrus)
sobre el sepulcro de Aquiles.

Olvidé a sabiendas, porque lo reservaba para este momento, el otro romance, que inserta antes, cuya letra conocemos y que empieza:

Sospiraste Baldovinos...

porque la factura musical acusa una cierta solemnidad de forma, que no es la corriente y obligada de recitación de romances. Es decir que esto, como apunté en otra ocasión, y afirmo ahora, leyendo con más detención varios libros de maestros famosos tañedores, acusa en la costumbre de cantar o de recitar romances el empleo de melodías populares de factura, que diríamos *solemne*, alternadas en cada verso con un *postludio* de la vihuela acompañante, o bien una melodía, mucho más sencilla, y siempre popular, que no emplea ningún *postludio* sinó formas melódicas casi más que cantadas recitadas, como ciertas formas de recitaciones litúrgicas, cantadas en el *tonus simplex* o *usualis*.

Vamos a acercar ambas formas para que podáis comparar, primero la forma que he llamado *solemne*, o el romance cuyo primer verso dice:

Sospiraste Baldovinos...

(Primera parte del romance de Baldovinos [en el tono original] del Libro de vihuela de mano, de Luís Milán.)

VOZ

Sos-pi - ras - te Bal - do - vi - no
No ten - go mie - do a los mo - ros

las co - sas ___ que yo
ni en Fran - - - cia ten -

mas que - ri - a
- go a - mi - ga,

O te - neis ____
mas tu mo - - - -

mie - do a los mo - ros
ra y ____ yo cris - tia - no

o en Fran - cia
ha - ce - mos muy

te - neis a - mi - ga.
ma - - la vi - - - da.

Oigamos ahora el conocido romance:

Ya cabalga, Calainos...

Compuesto sobre la forma de recitación sencilla, como las *simplex* o *usualis* litúrgicas, antes indicadas. Está sacada y transcrita en notación moderna del libro de otro famoso vihuelista, *Silva de Sirenas*, de Enríquez de Valderrábano (1547).

(Romance [transportado] del Libro en notación cifrada, *Silva de Sirenas*, de Enríquez de Valderrábano.)

VOZ

Ya ca - bal - ga

Ca - la - i - nos

A la sombra de u - na verde o - li - va Sin po - ner pie en el es -

tri - bo

Ca_balga de ga - llar - di - a, de ga_llar - di - a.

Transcribo otro romance del libro de vihuela, intitulado *El Delfín de Música*, del excelso Luis Narváez (1538). La letra, todos la conocéis; es la del *Romance* cuyo estribillo *¡Ay mi Alhama!* encuadra todas las estrofas, desde la primera

Paseábase el rey moro
por las calles de Granada, &.

(**Romance [transportado] del Libro en notación cifrada, *Delfín de Música*, de Luís Narváez.**)

VOZ

Pa_se - a - ba - se el rey mo - ro

por las ca - lles de gra - na - - da

car-tas le fue - ron ve - ni - das

co-mo Al - ha - ma e - ra to - ma - da ¡Ay!

mi Al-ha - ma.

Y ahora, otro romance, que transcribo del libro *Orphénica Lyra* (1546) del archifamoso Miguel de Fuenllana, ciego de nacimiento, de quien cuentan cosas curiosísimas, y hasta fenomenales, *Las Misceláneas* del P. Zapata. La letra es también muy conocida. Dice así:

A las armas, moriscote,
si las has de voluntad.
Los franceses son entrados.
Los que en romería van
entran por Fuenterrabía
salen por San Sebastián.

(**Romance** [**transportado**] **del Libro** ***Orphénica Lyra*****, de Miguel de Fuenllana.**)

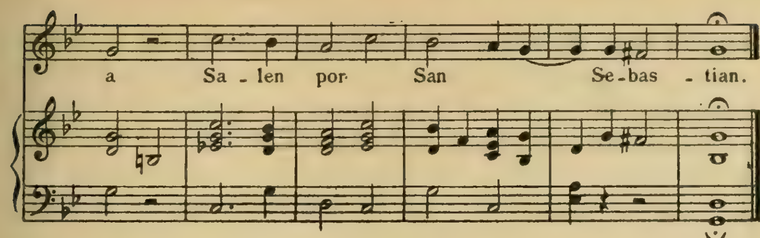
VOZ

A las ar_mas mo_ris - co - te Si las has de

vo - lun - tad ______ Los fran_ce - ses son en -

tra - dos Los que en ro - me - ri - -

- - a En_tran por Fuen-te - ra - bi -

Para terminar os reservo la sorpresa de un *Villancico,* como lo titula modestamente Fuenllana, en su libro de Vihuela, *Orphénica Lyra,* transcrito de la composición original del famoso maestro Juan Vázquez, escrita para voz y acompañamiento, sencillísima, a tres partes de vihuela. La calificación es excesivamente modesta. No merecía el nombre de *Villancico* sinó el de *Elegía.* Tal es de sentimentalmente quejumbroso y doliente el expresivismo de esa composición, que parece escrita no a mediados del siglo décimo sexto sinó en nuestros días y por un músico inspiradamente sincero. Si de la composición podría afirmarse esto y mucho más, no se qué decir de ella cuando la acompaña ese tañedor de vihuela excepcional, a quien hace poco he calificado de ciego maravilloso y verdaderamente fenomenal. Porque raya en sorpresa que un ciego de nacimiento, como era Miguel de Fuenllana, emprenda la composición de un *Libro de Música para vihuela* y corrija, de un modo o de otro, cuando todavía no se han inventado la gráfica y notación en caracteres de relieve para uso de los desgraciados privados de los órganos de la visión, las pruebas de imprenta y cifras de su tratado, mejor dicho, antología (contiene ciento setenta y tres piezas) dedicado a la vihuela. Y no sólo hay que considerar esto sinó la cantidad de documentación literaria de textos de romances, de villancicos, de letrillas, además de las tonadas y sones correspondientes a

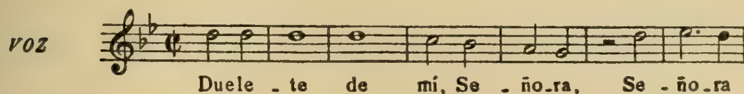
estas composiciones literarias, que hubo de almacenar en su memoria. Pero hay más, y más maravillas. Como ya he indicado antes, las que insinúa el P. Zapata en su *Miscelánea* al hablar *De las habilidades de los ciegos*. «Y otro Fuenllana—escribe el P. Zapata,—ciego, cuando el rey de Bohemia gobernó a España, era... postillón, que salia con los correos y caballeros de casa del maestro de postas, y les guiaba a su jornada y les tornaba a volver, y así,— añade — no se podía decir: cuando los ciegos guían, guay de los que van detrás, sino guay de los que corren en posta». Ved el relato del P. Zapata sobre el músico titular de la marquesa de Tarifa, en el tomo XI del *Memorial Histórico Español.* [1]

Y ahora, antes de oir el villancico del famoso maestro Vázquez, transcrito para vihuela y acompañado a 3 partes por Fuenllana, copio el texto de esa sentidisima y elegiaca composición:

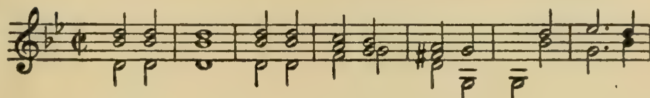
Duélete de mí, Señora,
Duélete de mí,
Que si yo penas padezco,
Todas son por tí.
El día que no te veo,
Mil años son para mí;
Ni descanso, ni reposo,
Ni tengo vida sin tí.
Todas las horas del día,
Sospiro, siempre, por tí.
¿Dónde estás que no te veo?
¿Alma mía, que es de tí?
Duélete de mí, Señora, &.

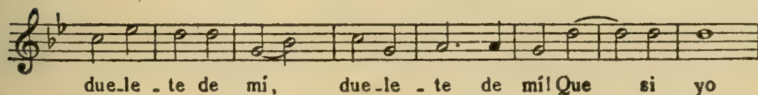
(1) Véase, también, el extenso señalamiento que consagro al libro y al músico Fuenllana en el *Catàlech de la Bib. musical de la Diputació de Barcelona.*

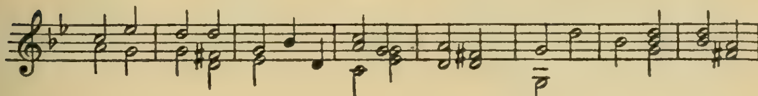
(Villancico [transportado] del Maestro Vázquez, transcrito del Libro en notación cifrada *Orphénica Lyra*, de Miguel de Fuenllana.)

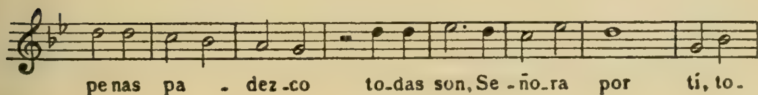

De la Vihuela original a tres partes.

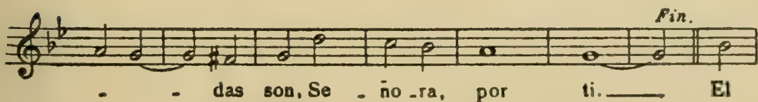

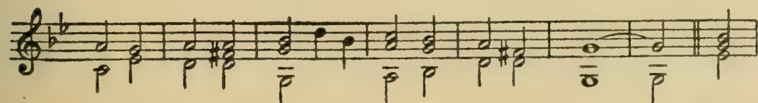

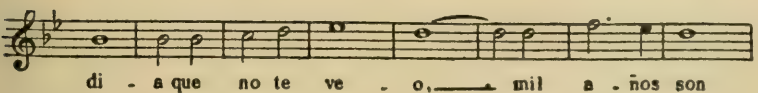

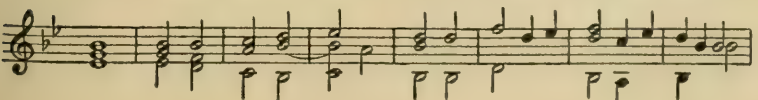

pa ra mí, ni des - can_so, ni re - po_so,

ni ten_go vi - da sin ti, ni ten_go vi - da sin

tí; los di - as no los vi - vo, sos - pi - ran -

- do siem - pre por tí. ¿Don - de es - tas

que no te ve - o, al - ma mí - a, que es

D. C.

de tí? al - ma mí - a, que es de tí?

Por lo que he dicho más extensamente del libro *El Maestro*, de Luis Milán, y sólo me he referido a título de cita, y brevemente, a los tratados de Enríquez de Valderrábano, de Luis Narváez, y al de Miguel de Fuenllana, comprenderéis la importancia excepcional que tiene esa documentación, como fuentes de *Folklore musical*, para la Historia de nuestra música. Hay que remontarse al siglo XVI y al período en que, desde el año de la aparición del libro *El Maestro*, de Luis Milán, (1534) hasta la homologación de la vihuela en la guitarra actual, por obra del tratadillo de Juan Carlos Amat, que pone a ese último instrumento en manos de nuestro pueblo, persiste el gran movimiento y breve reinado de nuestros vihuelistas, significado por el advenimiento de esos precursores de la armonía, de la orquesta y formas de la música moderna, los Milán, los Valderrábano, los Narváez, y los Fuenllana que hoy os he dado a conocer, con los que os daré a conocer, quizá en otra ocasión, Alfonso Mudarra (1546), Fray Juan Bermudo (1548), Pisador (1552), Venegas de Henestrosa (1557), Esteban Daza (1576)—sin olvidar a Salinas (1577), a Cabezón, 1578, época de la impresión de su obra, posterior a la de su muerte — Flecha (1581) que son precursores del arte moderno español, en sentido homogéneo al de los vihuelistas, hasta llegar al año de 1586 en que aparece el tratadillo de guitarra de Juan Carlos Amat; cuyo período fecundísimo vihuelístico se desdobla, en el siglo siguiente, en los tratados de Lorente, Corbera, Granada, Pelegrín, Santiago de Murcia, Avellana, Molino Brizeño o Brecneo, Doizi, Bondía, Sanz (Gaspar), Guerau, etc., hasta que en el siglo XVIII empieza la decadencia del género, señalada por los Huete, Murcia, Ballesteros, Abreu, Minguet, Ferriol, etc., restaurada hoy, completamente, si bien en un sentido más

ecléctico que patriótico, por los Llobet, Segovia, Pujol, Sainz de la Maza, y otros guitarristas de merecido renombre.

HE DICHO.

JOAQUIM COSTA I ELS ESTUDIS CONSUETUDINARIS A ESPANYA (1)

(Una excursió de Psicologia i Etnografia hispanes)

pel

DR. TOMÀS CARRERAS I ARTAU

Catedràtic de l'Universitat de Barcelona

SUMARI

1.ª part : *L'obra consuetudinaria d'En Costa i ses derivacions*

I Doctrines psico-etnogràfiques d'En Costa. — Gènesi del fet consuetudinari (jurídic, estètic, professional, científic, etc.). — Lo popular i el concepte integral de l'Història de les doctrines. — Aplicacions a Espanya.

II Línia d'exploració de vida normal. — Dret consuetudinari de l'Alt Aragó. — Dret consuetudinari i Economia popular d'Espanya. — Col·lectivisme agrari.

III Línia d'exploració de vida anormal normalisada. — La Picardia. — Picardia pura i Valentia *(Guapeza)*. — El Caciquisme com a fenomen social. — Valor del llibre-informació *Oligarquía y Caciquismo.*

IV Area territorial de la Picardia. — El sector català. — Condicions històriques de la vida catalana. — Atenuacions de l'esperit cavalleresc. — Formes actuals de Picardia vistes des de Catalunya. — Lo Cursi.

(1) Conferència donada el dia 19 d'abril de 1917 al saló del Consell de la Universitat de Barcelona. Les notes de la primera part del present estudi, refetes i ampliades, constituïren, baix el titol de «*Una excursió de Psicologia i Etnografia hispanes : Joaquim Costa*», el discurs de recepció de l'autor a la «Reial Acadèmia de Bones Lletres» de Barcelona, que ara és reproduit aquí. El treball d'ampliació va consistir en una revisió de l'obra consuetudinaria d'En Costa, estudiada en ses relacions amb el pensament espanyol contemporani.

V Línia d'exploració propiament etnogràfica (creences, supersticions, supervivències). — Les informacions consuetudinaries sobre'l naixement, el matrimoni i la mort. — El Folklore en l'obra d'En Costa. — Significació del moviment «El Folklore Español» (1883-1886).

VI Avenir dels estudis psico-etnogràfics a Espanya.

2.ª part: *La renovació de l'Escola històrica catalana*

VII Balanç de l'Escola històrica catalana del Dret. — «Es acabada la seva missió»? — L'obra paralela de l'Escola històrica de la Literatura i del Folklore. — Indicacions filosòfiques de Xavier Llorens. — Noves orientacions. — La Psicologia del poble català.

VIII Bases per a l'organisació dels estudis de Psico-Etnografia moral, jurídica i econòmica de Catalunya.

La tasca de direcció de l'ARXIU, des del començament de la nostra empresa col·lectiva, és consemblant a la del miner que vol procedir amb mètode i sistema en les seves exploracions. Es necessari preparar el terrer, replantejar, revisar exploracions anteriors i saber esperar tal vegada per a enfondir més. Tot això vol dir que'l nostre comès és avui per avui d'orientació; però d'orientació ferma i precisa, que no pot acontentar-se amb vagues generalitats doctrinals.

Per altra banda, els capdavanters de l'ARXIU ens hem hagut d'atribuir el noble paper d'incendiaris espirituals; car una de les nostres preocupacions és revelar aptituts, escalfar vocacions, interessar els esperits joves en l'empresa comuna, capacitant-los per a les tasques d'investigació de demà.

Me proposo establir els principis doctrinals i les

bases d'organisació d'uns estudis de Psico-Etnografia moral, jurídica i econòmica de Catalunya. El meu propòsit resultarà més visible, si declaro sencillament que vinc a reaccionar una mica contra aqueix concepte massa estret — pel demés molt interessant — que solem tenir del Folklore a Catalunya, limitat gairebé sempre al conreu del Folklore lingüístic, literari i artistic.

A aquesta tentativa, que tant de ple entra dintre del marc de la nostra Càtedra d'Ètica, m'ha semblat convenient associar-hi, a manera de *cicerone* altíssim, un nom que'ns il·luminarà amb resplandors de glòria: Joaquim Costa.

Sia'm permesa una petita confidència. Feia temps que esperava una ocasió per a retre homenatge — modestíssim com a meu que és — a la memòria del gran aragonès. Es un deute de justicia que no sé fins a quin punt sabré avui saldar. Dec a En Costa l'orientació d'una part dels meus estudis. Li dec més encara: ell, el catedràtic *honorari*, en moments de profunda crisi de la meva vocació, tinguè a bé enfortir-la amb el seu consell autorisat i sempre amical.

1.ª part: *L'obra consuetudinaria d'En Costa i ses derivacions*

I

Un dels motius d'agitació politico-social a Espanya, durant la darrera centúria, fou el procés de la unificació legislativa. La constitució de 1812 i més terminantment la de 1837 establiren que uns mateixos còdics regirien per a tota la Monarquia. Però jo no vinc a discórrer precisament com a jurista; i faig aquesta

advertència per tal d'estalviar-me d'historiar les varies etapes d'aquella qüestió, especialment en ordre a l'anomenada codificació civil, la qual, més que pel seu interès inicialment jurídic, rememorem ara com un episodi important de la lluita entaulada entre dues Espanyes, l'Espanya uniformista i l'Espanya real.

Es amb motiu d'aquella agitació, a l'ensems doctrinal i pràctica, que la figura de Joaquim Costa adquireix, defensant la realitat viva del Dret Aragonès, un relleu extraordinari, encarrilant-se de pas la direcció més ferma i positiva dels seus estudis.

Revisat ara serenament l'espectacle, després de transcorregut el temps necessari, sembla tenir perfecta comprobació aquesta doble llei de Biologia social: 1.ª, que'ls fets provoquen noves doctrines, i que aquestes, a la vegada, influeixen de prop o de lluny en la marxa dels fets; 2.ª, que en el topament de les doctrines contraries s'operen resultats no previstos sisquera per les parts contendents, superacions o síntesis que porten en llurs entranyes principis inèdits de pensament i de vida. Perquè la veritable lliçó de l'història en el cas concret elevat a problema que'm proposo estudiar, és la següent: Costa, lluitador formidable, resta aparentment vençut davant l'onada de l'unificació legislativa que's presentava com a irresistible; però asserenat l'horitzó, esvaïda la pols del combat, i sobre tot revisats els aconteixements a través d'un nou criteri més ample que l'estrictament jurídic del moment, trobem, com a residu positiu de la lluita, els carreus per a una gran escola de Psicologia i Etnografia hispanes. Una escola — precisem-ho bé — que ni's presenta amb pretensions de tal, ni's vesteix amb daurades denominacions; fet aquest curiosíssim, perquè contrasta amb el procediment invers, massa sovint repetit entre nosaltres, que consisteix en procurar-se la vana satisfacció

de introduir una marca científica determinada abans de tenir preparat un contingut d'investigació original.

Complexa i d'horitzons vastíssims és l'obra d'En Costa, i no he d'ésser jo tant arriscat que intenti presentar-vos-la no ja tota entera, sinó ni sisquera en els seus caires més sortints. Solament els títols cabdals de les obres, constituèixen un índex d'assumptes i matèries tant heterogenies, que pareix inversemblable atribuir-les a un mateix autor : Estudis Ibèrics ; Poesia popular espanyola i Literatura celto-hispanes ; Vida del Dret ; Teoria del fet jurídic ; Dret consuetudinari i Economia popular d'Espanya ; la Llibertat civil ; Col-lectivisme agrari ; Reorganisació del Notariat, del Registre de la propietat i de l'Administració de justicia ; la Qüestió d'Africa; el Conflicte hispano-alemany sobre la Micronesia ; Geografia comercial ; el Judici pericial ; Fideicomisos de confiança; el Problema de l'ignorància del Dret ; la Fòrmula de l'Agricultura espanyola ; Política hidràulica ; Reconstitució i Europeïsació d'Espanya ; Oligarquia i Caciquisme ; Marina mercant i marina de guerra... I al costat del Costa doctrinal, el Costa cabdill en el què l'actuació de l'home i la doctrina es confonen : el Costa del manifest de Barbastro, de la *Liga de Productores* i de la *Unión Nacional* ; el Costa de l'Ateneu de Madrid i de les conferències apocalíptiques ; el Costa de les epístoles periòdiques i fulminants contra'l Règim ; aquell Gegant paralític que «ya no estaba en circulación» (com me deia en una commovedora lletra de 14 de desembre de 1903), que veia reflexada en sa pròpia lamentable situació física, la imatge real de l'Espanya dels seus amors i de les seves ires ; el *Lleó de Graus*, transportat apoteòsicament a Madrid, corejat per la premsa rotativa, ídol de les multituts, símbol de protesta i de redempció, devingut personatge llegendari.

No és aqueix Costa de la fama popular, sinó un altre Costa menys conegut fins de cert públic il·lustrat, adorador incondicional del mestre, el que ara d'aprop ens interessa: és el Costa autor d'una veritable enciclopèdia del costum, el Savigny espanyol, el creador insuperable dels estudis consuetudinaris a Espanya.

Era l'any 1873. Moria en plena jovenesa el professor de la Universitat de Madrid Josep M. Maranges, fill de l'Empordà i que havia cursat a la Universitat de Barcelona, deixant una estela de records i esperances. Per a honrar la seva memòria, la familia instituí un premi universitari, obrint un concurs sòbre el següent tema: «El costum com a font del Dret, considerat en sos principis i en sa valor i importància a Roma». El Jurat, constituit per professors d'aquella Universitat, otorgà per unanimitat el premi al jove Joaquim Costa i Martínez, restant astorat davant del treball sotmès a la seva deliberació. Efectivament; no's tractava d'una Memòria *reglamentària* sinó d'una obra de proporcions vastíssimes sobre Dret consuetudinari en la que'l mateix tema proposat havia sigut elevat a una potència màxima i insospitada.

La primera part de l'obra es va publicar primerament a la «Revista de la Universidad de Madrid» i després, en 1876, en un volum baix el títol de *La Vida del Derecho (Ensayo sobre el Derecho consuetudinario)*. La lectura d'aquest llibre, de forta estructura, és avui difícil i pesada. A la natural obscuritat aragonesa, de què tant es planyia el mateix Costa, hi ha que afegir el conceptisme krausista, jugat amb fervor de neòfit. La superabundància de materials ofega les línies precises del fons. Es tracta d'un primer assaig de Filosofia jurídica del costum, amb vistes cap a l'erudició millor que construit sobre l'observació directa i personal del fet jurídic. L'estil és imprecís i torturat.

Però abunden les clarianes i els tocs originals, i sobre tot conté una vigorosa professió de fe en el tema: la Ciència del Dret consuetudinari — escriu resoltament el jove autor — amb prou feines ha adelantat un pas des del punt en que la deixà el poderós geni de Suárez i de Savigny.

En 1880 publica En Costa la *Teoría del hecho jurídico individual i social,* que és un segón capitol refós i millorat de l'obra llorejada amb el premi Maranges. L'autor declara que's tracta d'un desenrotllament de les seves doctrines de Biologia jurídica; però adverteix que ha tingut ocasió de penetrar més en la naturalesa del fet juridic, en el modo de la seva generació i en la seva manera d'obrar en la vida: 1.er *Recollint de la tradició oral tota una legislació consuetudinària,* i inquirint ses relacions amb el conjunt de la vida del poble que l'ha creada i amb la legislació oficial escrita *(Dret consuetudinari de l'Alt Aragó).* 2.ón Posant a contribució els descobriments i hipòtesis de la Psico-física dels Weber, Fechner, Wundt, Carpenter, Maudsley, Luys, Ferrier, Delboeuf, Helmoltz, etc.

En aquest llibre, d'una factura sistemàtica, sòbria i elegant, triomfa el psicòleg, el recercador original, l'*aragonès.* Costa no tenía vocació per a la filosofia pura; peró les seves condicions natives d'historiador, posades ara al servei d'una doctrina, produeixen un resultat magnífic. L'istil devé personal, amb aquells trets tant inspirats, rectilinis, desbordats, deixant sentir qualque espatec de xurriaques.

Tot el copiós capitol IV, que constitueix el nervi de l'obra, es d'una alta novetat i ofereix molt interès per a l'objecte del present estudi. En ell, per primera vegada, hi és exposada una teoria psicològica sobre la generació del costum jurídic que aclara, precisa i completa les doctrines, massa vagues en aquest punt,

de l'Escola històrica de Savigny. Costa rebutja l'opinió romàntica que suposa que és el poble enter, considerat com una entitat metafísica i trascendent, el que crea els costums. Sosté, pel contrari, que l'autor inicial de tota institució consuetudinaria és sempre un individu. Però no un individu qualsevol, ni en circumstàncies qualsevols. I sentada aquesta afirmació, comença una sèrie d'anàlisis profundíssims sobre les condicions psicològiques necessàries tant en l'individu creador com en la col·lectivitat, perquè el fet originàriament individual encarni socialment i devingui *consuetudinari.* Tot això il·lustrat amb abundància d'exemples i materials extrets de les mateixes entranyes de la vida espanyola.

Com pot endivinar-se, Costa acabava de bastir, des de la esfera jurídica, una de les doctrines-mares de la Psicologia col·lectiva i l'Etnografia. Però la seva mirada amplíssima i penetrant s'havia anticipat a extendre la investigació a altres dominis, àdhuc sostenint l'unitat essencial del problema. Efectivament; en 1876 comença a publicar en la *Revista de España una «Introducción». a un Tratado de Política sacado textualmente de los refraneros, romanceros y gestas de la Península,* que constitueix un original tractat de Filosofia i Biologia estètiques. En la dita «Introducción» estudia En Costa la poesia popular en la unitat de tots els seus gèneres, detenint-se molt especialment en el seu procés genètic i evolutiu.

Costa, que coneixia i fa referències al «preciós llibre» de Milà i Fontanals, *De la poesía heroico-popular castellana*, sosté la necessitat d'establir el paralelisme entre la vida jurídica i la vida estètica, quan es tracta d'investigar els orígens d'una i altra. Aquest paralelisme — afirma — a més de reunir quantes condicions de legitimitat poden desitjar-se, vessarà viva i copiosa

llum en les no ben explorades regions de la Biologia estètica, perquè unes mateixes lleis governen la vida de la Bellesa i la vida del Dret, i no són més coneguts i familiars els procediments d'aquesta que'ls d'aquella. No hem vist—afegeix—que s'hagi consagrat fins el present la deguda atenció al problema sobre la gènesi i desenrotllament de la poesia popular, amb tot i ésser elemental. Còm es realisa el trànsit de la bellesa poètica des del gran laboratori de la fantasia universal fins aqueixes creacions individuals que solem distingir amb el dictat de populars? En quín sentit i dintre de quíns límits és legítima la distinció que fem comunment entre literatura popular i literatura erudita? Quina participació assoleix el poble en la poesia que porta son nom? En termes generals—conclou—tota poesia (lo mateix que tot altra producte de l'esperit, costum jurídica, us agronòmic, principi, teoria científica, legislació, etc.), l'autor de la qual s'ha inspirat en l'esperit general i ha procedit com a orgue i ministre seu, identificant-se més o menys amb ell i portant la seva veu, és poesia popular.

Fins aquí la doctrina general. Passant ja a l'estudi de ses aplicacions fa notar Costa que ni Sthal, ni Mackintosh, ni Ompteda, ni Stewart, ni Matter, ni Ritter, ni Wheaton, ni Ahrens, ni P. Janet feren la més petita parada en els ideals ètics i polítics revelats en la literatura del poble, n'obstant constituir un capítol essencial en la història de les doctrines. I anuncia el seu propòsit de sorpendre i fixar l'*ideal polític* del poble espanyol, tal com l'ha manifestat directa o indirectament en els seus refrans, romanços i poemes primitius o cantars de gesta durant els segles medievals, des de l'aparició de l'estat pla fins a darrers de la XVI centúria, i en el parèntesi mortal del segle XVII, deduint d'aquests mateixos monuments el sentit ideal de la nostra història política.

Després de varies suspensions degudes a dificultats editorials, la *Introducción* fou publicada en 1881 baix el títol de *Poesía popular española y Mitología y Literatura celto-hispanas*, comprenent una segona part, de matèria distinta, que versa sobre els «Orígenes de la literatura española o Historia de la literatura popular en la edad antigua». Costa s'afanya a advertir que'l títol d'aquesta segona part «té més de pretenciós que de ver, i dèu considerar-se menys com anunci d'un fet, que com expressió d'un ideal». Així i tot es tracta d'una exploració feta sobre un terrer completament verge, en la que l'Etnografia entesa en son sentit més clàssic és posada intencionadament al servei de l'investigació dels orígens de la cultura i civilisació peninsulars. Amb gran diligència, l'autor presenta abundosos materials del Folklore actual i d'altres èpoques — balls, cants populars, fórmules d'encantaments, pràctiques i consuetuts, etc. — que ell s'aplica a interpretar com a supervivències de les institucions primitives hispanes.

Per a jutjar l'esforç colossal que significa aquesta investigació apreciada en conjunt, cal tenir present l'època en que fou feta i una advertència molt justa del seu autor: estem mancats — diu — de preparació universitària i de mitjans bibliogràfics; en les nostres Universitats no's cursa Filologia, ni Etnografia, ni Mitografia, ni estudis especials d'Història antigua ni moderna. Menéndez i Pelayo al publicar la segona edidió dels *Heterodoxos*, ha fet plena justicia al mèrit i trascendència de les iniciacions d'En Costa, en l'esplèndid volum de «Prolegómenos» (Madrid, 1911, pàg. 70) fet de nou i dedicat a l'estudi de les creènces, ritus i supersticions de l'Espanya prehistòrica: «Quelcom d'ibèric — escriu — ha de trobar-se en el fons de les supersticions populars, i quelcom també del paganisme oriental i clàssic se reflexa en elles. Aqui-

»latar l'influx i persistència d'aquests elements és »matèria... que exigeix tractats especials que a Espa»nya gairebé no existeixen, llevat de dues o tres bri»llants excepcions com les obres de Costa i Leite de »Vasconcellos».

Una condició especial, filla del temperament d'En Costa, hi ha que tenir sempre present al jutjar no sols l'obra a que'ns referim, sinó la seva labor històrica en general. Costa és no sols un investigador infatigable sinó també un poeta o millor, un il·luminat de l'Història. Amb la més absoluta bona fe transfigura—no dic falsifica—els fets i sobre tot els personatges llegendaris, dels quals podria dir-se sense paradoxa que acaben identificant-se amb l'autor (potser millor que l'autor amb ells), sentint i parlant amb aquella forta sinceritat que constitueix una de les més grans sugestions de la ploma sempre vigorosa del polígraf aragonès. En altre lloc [1] havem oposat les nostres observacions a l'estudi *Concepto del Derecho en la poesía popular española*, a l'interpretació donada a la figura del Cid castellà, i a la sostinguda tesi del «dret d'insurrecció com a principi constitucional d'Espanya» (*Estudios jurídicos y políticos*. Madrid, 1884), temes aquests que En Costa pretén transportar des de l'esfera de la investigació jurídica als dominis de la Psicologia col·lectiva espanyola.

II

Ho acabem d'apuntar: Costa era home de passió, però de passió nobilíssima, disposat sempre a donar-

(1) «La Filosofía del Derecho en el Quijote. (Ensayos de Psicología colectiva). Contribución a la Historia de las ideas jurídicas, reflexivas y populares, en la España del siglo XVI». Barcelona, 1904. Vegi's cap. I, pàgs. 33 i 38, i cap. V, pàgs. 186 i 187.

se tot enter a una idea o a una causa. I no li mancaren ocasions durant el transcurs de la seva vida. En 1880 es reprèn amb nou braó la tentativa de codificació civil. A Aragó, els homes de lleis—i el mateix Costa en certes condicions—no rebutjaven l'idea de codificació del Dret civil aragonès; i per tal de preparar aquest resultat s'inaugurava en novembre d'aquell any un Congrés de jurisconsults aragonesos. Amb aquest motiu, Costa surt novament a la defensa del costum, inaugurant una etapa interessantíssima de la seva vida que podria anomenar-se del seu campionat per la llibertat popular, o de la *llibertat civil*, com ell deia, contraposant-la a la vana i artificiosa llibertat política. Acabem de retrobar l'autor de *La Vida* del *Derecho* i de la *Teoría del hecho jurídico*, i ens proposem no deixar-lo més en aquesta línia precisa del seu pensament i de la seva activitat.

L'intervenció d'En Costa en el Congrés de jurisconsults aragonesos és senzillament heroica: sentint-se foraster dintre mateix de casa seva, ell, que coneixia els fonaments consuetudinaris del Dret aragonès, se veu obligat a posar tota el seu saber i el foc de la seva paraula a la defensa del poder creador del poble i del reconeixement com a font de dret del costum, inclús l'anomenat contra llei. Un dels moments més grandiosos de la seva intervenció és quan denuncia l'existència d'un règim consuetudinari no escrit de l'Alt Aragó, un règim originalíssim i profond, gairebé desconegut del Baix Aragó i que aquest està obligat a respectar; perquè l'Alt Aragó, diu, té davant l'Aragó el mateix dret que Aragó davant d'Espanya, i el Dret consuetudinari de l'Alt Aragó, afegeix, es l'únic conforme amb les condicions naturals d'aquell país. Mercès a l'esforç d'En Costa, el Congrés prengué acords favorables a la recol·lecció d'usos i cos-

tums juridics de les diverses comarques aragoneses.

En 1883 En Costa reunía en un llibre titulat *La libertad civil y el Congreso de jurisconsultos aragoneses* totes les incidències i resultats del Congrés. Apart del seu valor històric i doctrinal, aquest llibre, que és un prodigi d'exposició, conté abundosos materials de Dret consuetudinari de l'Alt Aragó: nou filó aquest que ve a matisar la personalitat d'En Costa com a investigador.

Iniciades les recerques sobre aquest tema en 1879, foren continuades amb fervor i perseverància durant els anys successius de 1880, 1884, 1885, 1895 i 1901, essent acoblades totes elles en el volum I de la publicació col·lectiva titulada *Derecho consuetudinario y Economía popular de España.* Constitueix aquest volum, consagrat tot ell a l'Alt Aragó, la revelació d'un dels fragments més originals de l'Espanya autèntica, real. Els materials, presentats en forma sistemàtica, estàn distribuits en dues parts. En la primera, referent al Dret de familia, es donen a conèixer institucions tant típiques com la comunitat domèstica i el consell de familia, el «casamiento en casa», la «hermandad conyugal», el «casamiento a sobre bienes», etc. En la segona, que versa sobre Dret municipal i Economia, son presentades originalíssimes formes d'arrendament de bestiar, crèdit hipotecari sobre arbrat, possessió mancomunada sobre bèsties de treball, assegurança mútua per al bestiar boví, horts comunals o *suertes del Boalar,* etc. Es tracta no sols d'una investigació felicíssima, sinó d'un mètode propi de treball, en l'exercici del qual Costa posa en joc l'informació oral i escrita, l'excursió, la requisa personal de protocols de notaries i arxius rurals.

Tota aquesta línia d'investigació consuetudinaria, tant interessant i fecunda, ve a ésser com un preludi

d'aquella producció d'En Costa, que, al meu entendre, és la seva obra capital i definitiva, malgrat restés sense acabar. Me refereixo a la que porta per títol *Colectivismo agrario en España*, publicada en 1898. En ella veiem quelcom més que l'investigador jurista que opera exclusivament sobre el terrer aragonès. De factura ciclòpia i de concepció amplíssima, comprèn tots els pobles hispans, sense mancar-hi referències a Portugal i als territoris hispano-americans. Obra alhora doctrinal, històrica i d'exploració directa i personal de la vida col·lectiva, constitueix una inestroncable i variada pedrera en la que sense esforç hi trobaràn materials per a les seves construccions l'historiador, el filosop, l'economista i el sociòleg, el psicòleg de les multituds, l'estadista. Només que En Costa hagués deixat aquesta obra, quedaria justificada la dita abans consignada, ço és, que a Espanya el conreu seriós i profund de l'Etnografia, ha precedit a l'introducció oficial de l'Etnografia científica. Es un monument aixecat al geni hispà, explorat preferentment *des de baix*; i per a ponderar tota la trascèndencia d'aquesta obra, res ens semblaria tant encertat com aparellar-la amb aquelles altíssimes empreses d'En Menéndez i Pelayo que s'anomenen els *Heterodoxos españoles*, la *Ciencia española*, les *Ideas estéticas en España*, i tots els seus estudis sobre els grans polígrafs espanyols, empreses que, si es nota bé, constitueixen una línia paralela d'exploració també del geni hispà, però revelat en elles preferentment *des de dalt*.

Quan un hom compara serenament l'obra dels dos grans polígrafs, adquireix el convenciment de que, malgrat les diferències irreductibles de temperament, ells coincidien en punts essencials i fins en aficions. Lliçó curiosa i edificant! Aquella famosa i tant apassionada discussió sobre la «Ciencia española» que,

examinada sense perspectiva i deixant de banda certs factors sentimentals, sembla a vegades reduir-se a una batussa entre professionals, devé, revisada avui a distància, fecunda en resultats.

Consta l'obra de tres parts. En la primera, que versa sobre les «doctrines», Costa sent el contagi d'aquell patriotisme xardorós i panegirista de l'escriptor santanderí. Com ell, està tocat de l'afició a revelar els «precursors espanyols» de la Sociologia; i la seva erudició, també vastíssima fa desfilar davant del lector tor les figures de Joan Lluis Vives, Mariana, Pedro de València, González de Cellorigo, Lope de Deza, Caxa de Leruela, Martínez de Mata, Juan Francisco de Castro, Aranda, Campomanes, Franco Salazar, Martínez Marina, Ramón Salas, Flores Estrada, etc.

La segona part, que tracta dels «fets», és la que més de ple entra en els dominis de l'Etnografia espanyola. En ella el geni explorador d'En Costa s'hi mostra amb tota sa puixança. Ara van desfilant no autors ni doctrines, sinó una corrua inacabable d'institucions consuetudinaries i tradicionals, pertanyents a Aragó, Catalunya, València, les Castelles i Extremadura, Astúries, Bascongades, Andalusia i Portugal; institucions que responen a les més variades necessitats de la vida col·lectiva, moral, jurídica i econòmica. Formes múltiples de cooperació, organisacions espontànies i seculars del treball i de la producció, de l'agricultura, ramaderia, comerç, indústries extractives i manufactureres, pesca, mineria i demés. Cada una d'elles amb llur denominació pròpia, intraduïble, prova palesa de llur profunda originalitat: aparceries agrícoles i pecuàries, *comuñas*, *conlloc* o pupil·latge de bestiar; formes típiques d'arrendament de la terra a base de les més variades combinacions; plantacions a mitges, *rabasses*, mamposterias, abona-

ment de millores; *baldíos, emprius, artigues* privades i públiques; formes d'explotació de les pesqueres comunals i de les terres d'aprofitament comú, repartiments periòdics de terres de conreu i de pastura; conreus cooperatius pel veïnat, *rozadas, bouzas*, etc.; *vitas* o *quiñones* en usdefruit vitalici; *compascuo* o *derrota de mieses*; *pastos concejiles*, *rastrojeras* privades, *prados de concejo;* abellars transhumants; mancomunitats de bestiar, ramats en comú, pastors i sementals del *concejo*, corrals del *concejo*, *seles*, etc.; *andechas, lorras*, *esfoyazas*, *seranos* o *hilandares*, germandats, conreus de confraries; àpats comuns de confraria o de *concejo*, institucions de previsió i de crèdit, assegurances locals sobre la vida del bestiar, associacions de policia rural; collita en comú i repartiment de llenya i altres productes; formes de participació en els beneficis pels jornalers i moços; comunitats agràries per a diversos fins; camps de viudes, malalts i orfes, torn de pobres, conreu obligatori de l'horta, plantació obligatòria d'arbrat; eines comunals; molins, fargues, rajoleries, tabernes i carniceries comunals; catastres i repartiments extralegals de tributs; règims comunals d'aigües pel regadiu, jurats i tribunals populars d'aigües, de pesca, de policia rural, etc., etc. Tota una Espanya inèdita, subterrània, diversa, esclatant de vida i originalitat!

La tercera part, titulada «crítica», no va arribar a ésser escrita, deixant l'autor al morir abundosos materials. Però pot assegurar-se que la coneixem a través d'aquelles receptes d'aplicació immediata, d'aquelles síntesis doctrinals formulades pel gran patriota en els moments solemnes de la crisi d'Espanya arran del desastre colonial. No altre cosa significa aquella seva «Política agraria» amb totes ses variants: «Política hidráulica», «Política de calzón corto», etc., i

sobre tot aquell capítol culminant del memorable programa-manifest de Barbastro (13 de novembre de 1898) en el que es demanava, amb gran valentia, la derogació de totes les lleis i disposicions sobre desamortisació civil, i es preconisava la reconstitució immediata del patrimoni comunal dels pobles i un règim de comunitats agràries, prenent consell del costum encara no extingit. Sobre aquest mateix tema insistí repetidament En Costa, sempre amb gran fermesa de convicció i aportació de noves dades, durant la seva actuació des del Directori de la *Liga Nacional de Productores*, com pot veure's repasant els documents reunits en el llibre *Reconstitución y europeización de España* (Madrid, 1900) i la col·lecció de la *Revista Nacional* (Madrid, 1901) publicats per aquella entitat.

Deixant de banda altres interessants contribucions als problemes consuetudinaris — dictàmens sobre el costum com a font de dret, plans d'Història del Dret consuetudinari a Espanya, etc. — arribem a l'any 1901 en què En Costa, amb motiu de la seva entrada a la « Real Academia de Ciencias Morales y Políticas », escriu aquell cèlebre i inspirat capítol titulat *El problema de la ignorancia del Derecho y sus relaciones con el status individual, el referendum y la costumbre*, que constitueix el seu testament doctrinal. Després de prop de trenta anys de meditacions i recerques sobre'ls problemes consuetudinaris, Costa recapitula la seva obra, i com a *substratum* de la mateixa presenta tota una filosofia ètico-jurídica del costum, senzilla, neta de tot doctrinarisme. En realitat — afirma — no hi ha costum segons llei, fora llei i contra llei, conforme a la vella distinció dels juristes; lo que hi ha és llei *segons costum*, *fora costum* i *contra costum*, i lo que cal indagar és quína d'aquestes tres

categories de llei és legitima, cas de que alguna ho sia. No són dret viu — afegeix — no són dret positiu les regles jurídiques que'l poble no ha elaborat i posat en vigor per via de costum, o que'l poble no adopta en principi per via d'acceptació, tàcita o expressa, o que ha deixat caure en desús. Proclamat l'imperi absolut del costum enfront de la llei, Costa va a parar lògicament a una solució francament llibertària. Però l'Anarquisme preconisat per Costa com a possible, àdhuc coincidint en quant als efectes amb totes les Acràcies — autarquia individual, abolició de les lleis per innecessàries — no és originàriament fisiològico-naturalista com la doctrina de Kropotkine (que expressament retreu), sinó profundament interior i ètic.

Les fonts doctrinals d'aquest original estudi d'En Costa, pel qui's deixi impressionar massa per la seva abarrotada contextura, són moltes i molt diverses: les doctrines de Francisco Giner de los Ríos sobre el Dret immanent i el concepte ample de l'Estat, no vinculat exclusivament en la societat política, sinó originàriament en la persona individual; les doctrines dels teòlegs, filosops i juristes espanyols, ara esplèndidament revistades; i, baldament no surtin a la superficie, les doctrines ètiques dels Mistics castellans, que han tingut la virtut de refrescar el pensament espanyol contemporani—especialment l'escola krausista—després de les revisions fetes per P. Rousselot, Menéndez i Pelayo i Miguel de Unamuno.

N'obstant, un detingut anàlisi comparat d'aqueix tractat d'En Costa m'ha portat la convicció de que el nucli generador consisteix en tres fonts cabdals, que ho són, podem dir, de tota la Filosofia ètico-jurídica del polígraf aragonès; i són: Suárez, J. Lluis Vives, i les propies investigacions consuetudinàries d'En Costa. Aquest rebutja decididament lo que ell anomena eclec-

ticismes de legista continguts en el llibre VII del magne tractat *De Legibus* del prudent i circumspecte P. Suárez, les teories del qual havien mantingut fluctuant l'esperit del nostre autor des de que en 1873 va escriure *La Vida del Derecho*, per a acollir-se ara definitivament a la doctrina simplista de J. Lluis Vives desenrotllada en el llibre V, part I, caps. III i IV *De tradendis Disciplinis*. Qui hagi estudiat pel seu propi compte aquestes curtes planes del polígraf valencià, hi trobarà tot l'esquema de l'estudi que critiquem; però la teoria vivista, gairebé embrionària, és ara ampliada en perspectives magnífiques i grandioses. En Costa s'ha preocupat sobre tot de situar-la en una base de fet, amb l'intent d'assegurar-li la seva viabilitat.

Efectivament; per tal de comprovar en el terrer dels fets les seves agosades conclusions doctrinals, Costa «ofereix als mestres del pensament en aquest ordre, »alguns materials per a judici, presos de la realitat i »reveladors del pensament amagat d'una colectivitat »històrica tant digne de respecte i atenció, de tanta »experiència i autoritat, com la nació espanyola». I a continuació, el formidable investigador del *Derecho consuetudinario y Economía popular de España* i del *Colectivismo agrario* presenta un aplec de materials triadíssims per a «fer veure com ja avui, confor»me a les diverses constitucions civils de la Península, podrien viure ordenadament els homes en societat »sense comerç a penes amb les lleis; lliures, per tant, »de la necessitat de conèixer-les». Poques vegades es veurà en una mateixa persona una compenetració tant íntima, tant vigorosa i original entre el pensador i el recercador, entre la doctrina i el fet viu, malgrat l'advertència feta per En Costa de que ell no pretenia actuar de filosop.

L'obra d'En Costa, no sempre equilibrada i exempta de contradiccions, ofereix, vista en conjunt, aquella unitat interna que sols s'assoleix quan es posa tota una vida de sinceritat al servei d'un ideal altíssim. A través de la vasta labor del gran polígraf aragonès, en els principals episodis de la seva vida pública, en ses il·luminacions i ses errades, en sos entusiasmes de cabdill i en els pesimismes de son retirament voluntari, cab sempre registrar aquesta doble nota característica: per una banda, el sentit fortament popularista de les seves doctrines, i per l'altra, la fonda preocupació per arribar al coneixement de l'ànima històrica de la raça com a pressupost necessari per a intentar, en el moment actual, el desenrotllament i fins la transformació de ses condicions mentals. Atenent, doncs, a son intent inicial i prescindint del judici que mereixin ses conclusions, pot ben bé calificar-se l'obra total d'En Costa de labor de Psicologia hispana en el sentit més pregon i geganti de la paraula.

Per temperament era En Costa un perfecte universitari en el sentit més pur de la paraula, i fou una viva llàstima que la injusticia, la dissort i la seva fera independència conjurades li barresin les portes del professorat oficial. Es aquest un punt interessantíssim per a la biografia del gran polígraf, que, al meu entendre, explica en bona part l'exacerbació passional i els trets malhumorats i agressius d'aquell caràcter nobilíssim, d'aquell gloriós «fracasado» oficial, que en les repetides bregues de les oposicions «había perdido el dinero, la salud y las ilusiones» [1]. Home d'energies estupendes, però de temperament rectilini, Costa no sapigué resoldre l'equació entre'l pensament i l'acció. Es sabut que la Càtedra, quan està servida

(1) Lletres de 14 de desembre de 1903 i 24 de març de 1904 a l'autor d'aquest estudi.

per una gran vocació, és escola de responsabilitat; ajuda a temperar el caràcter, i en defecte d'èxits sorollosos, proporciona, sobre tot a les darreries de la vida, aquella serenitat augusta que és signe de paternitat. Sols en la càtedra es genera la succesió espiritual directa. La influència exercida des del llibre, la tribuna o el periòdic, si bé és molt més extensa, té sempre quelcom de difusa i intermitent, quan no és passatgera i circumstancial. Això tal vegada expliqui el que, àdhuc mantenint-se actualment viu el record popular d'En Costa, el seu immens heretatge a penes hagi sigut inventariat.

De totes maneres, En Costa ha influit poderosament en les diverses esferes del pensament espanyol. Ell va enriquir el lèxic amb una pila de receptes d'alta política i de psicologia i educació col·lectives, que altres després, amb més o menys fortuna, s'han apropiat fent-ne bandera llur : «Escuela y Despensa», «Doble llave al sepulcro del Cid», «Política hidràulica», «Política de blusa y calzón corto», «Europeización», «Reamortización», «Política quirúrgica», «Revolución desde arriba y Revolución desde abajo», etc., etc.

Però on triomfa l'esperit d'En Costa és en l'esfera dels problemes consuetudinaris. Es de justicia advertir que contribuí molt eficaçment a aquest resultat l'actitut decidida dels jurisconsults catalans en l'assumpte de la codificació civil, i l'introducció i divulgació, a ells deguda en bona part, de les doctrines de l'Escola històrica de Savigny. El Sr. Azcárate en el seu discurs de contestació al d'entrada d'En Costa, en la «Real Academia de Ciencias morales y Políticas» a que ens hem referit abans, registra el següent fet ben significatiu: en el Congrés de jurisconsults aragonesos, celebrat en 1880, va ésser rebutjada una proposició favorable a l'admissió del costum com a

font de dret, inspirada, com abans hem explicat, per En Costa, entenent el Congrés que no competia al costum cap mena de funció en la vida. Doncs bé; sis anys després, en el Congrés jurídic espanyol, celebrat a Madrid en 1886, era aprobada per 346 vots contra 31 aquesta altra proposició filla d'un dictamen formulat per En Costa, juntament amb els senyors Oliver, Pantoja i Giner de los Rios: «Convé «recollir els costums jurídics subsistents en les diver«ses regions, per tal que, ja en forma de precepte «obligatori, ja com a forma de dret aplicable segons «la voluntat dels interessats, sien inclosos en el nou «Còdic civil».

Ja advertírem que En Costa des dels seus començaments experimentà la influència de les doctrines del Krausisme. Cal afegir ara que ningú com ell contribuí a la transformació d'aquest sistema i treballà més esforçadament per a incorporar-lo al pensament espanyol, especialment en ordre a la Filosofia del Dret. A D. Francisco Giner de los Ríos li hem sentit dir, en plena càtedra, en un d'aquells moments confidencials a que tant era donat, que ell, si s'hagués de classificar, figuraria com un «historicista». Sovint feia retret d'aquella concepció amplíssima de la història de la Ètica i de la Filosofia del Dret, teòrica i pràcticament desenrotllada per En Costa, que considera necessari l'estudi de les produccions populars paralelament al de les obres doctrinals. Concreció altíssima d'aquesta concepció és l'estudi del mateix Giner, titulat *La Ciencia como función social* (1899). Sortint ja del camp krausista, veiem que sosté el mateix criteri el professor de la Universitat de Madrid, Sr. Bonilla i San Martín, a l'inaugurar la seva *Historia de la Filosofía española* (vol. I, Madrid, 1908). En fi; contenen repetides referències a les exploracions consuetudinaries d'En

Costa i estàn inspirades en el radicalisme de la seva mateixa doctrina ètico-popularista, les produccions de Filosofia jurídica i molt especialment el celebrat estudi *Valor social de leyes y autoridades* (1903) del professor de la Universitat de Salamanca, Dr. P. Dorado, qui darrerament, en el llibre *El Derecho y sus sacerdotes* (1909), s'ha rectificat en part en aquella tendència.

Però hi ha un terrer en que la sobirania intel·lectual d'En Costa s'exerceix d'una manera més immediata, visible i compacta, i és en el conreu de les exploracions consuetudinàries. A l'entorn del gran investigador va agrupar-se un estol selecte d'homes enamorats de les realitats vives, procedents del camp del Dret i d'altres disciplines, personalitats consagrades molts d'ells, constituint una veritable escola d'exploradors distribuida entre les diverses regions d'Espanya. En 1885 Costa publica, en col·laboració, un aplec de *Materiales para el estudio del Derecho municipal consuetudinario de España*, i més tard, des de la «Revista general de Legislación y Jurisprudencia» (1896-97) promou una informació sobre *Derecho consuetudinario de España*. Reunits tots aquests materials, foren publicats baix el títol de *Derecho consuetudinario y Economía popular de España* (2 vols.). Del primer volum, destinat tot ell a l'Alt Aragó, ja ens n'havem ocupat abans. El segon volum (Barcelona, 1902) constitueix un esplèndid florilegi. En ell, Costa presenta el *Concejo* col·lectivista de Sayago, i Santiago Méndez el col·lectivisme agrari en terra d'Aliste (Zamora). Miguel de Unamuno, aprofitaments comunals i formes d'assegurança mútua per a bestiar, de Biscaia. Pasqual Soriano, la comunitat de pescadors del Palmar, a l'Albufera de València, l'espigoleig d'arròs a Sueca i els arrendaments hereditaris a la vega de València.

Amb referència a Astúries, Manuel Pedregal presenta costums sobre Dret de familia i Dret municipal; Piernas i Hurtado, sobre l'*andecha*; Costa, sobre el contracte de mamposteria; Matias Sangrador, sobre *veladas*, *noviazgos*, etc., i el marquès de Teverga, sobre un impost provincial. Costums de La Mancha (noces, pastures, etc.), hi són aplegades per J. Costa i López de la Osa. Victorí Santamaria s'ocupa de l'Any agrícola a Vendrell i de la venda o arrendament de les herbes de les vinyes a les comarques de Tarragona. López Morán presenta pràctiques sobre dret individual i de familia, propietat col·lectiva (repartiment de terres, molins comuns, etc.), govern dels pobles (democràcia directa), règim administratiu comunal (guarderia, policia, camins, beneficència, etc.), totes elles referents a León. Altres investigacions del mateix Costa versen respectivament sobre la jornada legal i consuetudinària de vuit hores en el camp (Saragoça), sobre arrendament de terres a *veimiento y coto* (Jaén), sobre *postura* de vinya i olivar a mitges (Jaén i altres provincies) i sobre la vida troglodita a la vila de Jódar, estudi aquest darrer que constitueix una veritable revelació. Serrano Gómez inserta un recull de costums sobre campanes i pregoners, bestiar en comú i guarderia rural, sorteig periòdic de terres, conreu en comú per a l'hisenda municipal, molins i carniceries comunals, etc., vigents a les províncies de Burgos, Sória i Logroño. I per últim, G. González de Linares mostra un recull de costums municipals de Santander. No figuren en el volum de que ens ocupem, però formaren part de l'informació de la «Revista general de Legislación y Jurisprudencia», un estudi de Frederic Rahola sobre sorteig de cales entre pescadors a Cadaquès (Girona) i un altre de Joaquim Girón sobre *postura* de vinya a mitges en La Mancha. Tots els esmentats es-

tudis foren aprofitats per Costa en la seva obra magna *Colectivismo agrario en España*.

En 1897 la « Real Academia de Ciencias Morales y Políticas » de Madrid obrí un concurs especial per a premiar monografies descriptives de Dret consuetudinari i Economia popular d'Espanya. Basta llegir la convocatòria — de factura i amplitut no acostumades en aqueixa mena de certàmens, i que constitueix un veritable document científic — per a convèncer's de que's tracta d'una iniciativa personalíssima i exclusiva d'en Costa, malgrat que'l nom d'aquest resti amagat. (1) El títol mateix del concurs, el pregon coneixement de la matèria que revela el document, la brillantíssima enumeració de temes d'investigació possible, les instruccions precises i concretes als futurs investigadors, l'encertada disposició de les bases, i a major abundament aquell estil vibrant i de forta musculatura, denuncien infaliblement la mà del mestre i propulsor dels estudis consuetudinaris a Espanya.

L'èxit del primer concurs va ésser esclatant. Amb perseverància mai prou alabada, la R. Acadèmia ha anat repetint, any per any, el concurs segons els mateixos termes i bases redactades per En Costa. Tenim a la vista la convocatòria del d'enguany, que és el vigèsim. Avui aquella il·lustre Corporació pot presentar, constituint potser el títol més gloriós de la seva història, una superba col·lecció de monografies consuetudinaries referents a les més variades matèries, explorades des de les diverses regions espanyoles. López Morán ha explorat el Dret consuetudinari i Economia popular de la província de León. Vicario i Peña, el Dret consuetudinari de Biscaia i especialment els costums de l'autonomia bascongada. Victorí Santa-

(1) Així m'ho confirma mon respectable amic D. Eduard Sanz i Escartín, acadèmic-secretari de l'esmentada R. Acadèmia.

maria, el Dret consuetudinari i Economia popular de les províncies de Tarragona i Barcelona, i en part les de Girona i Lleida. Espejo, els costums de Dret i Economia rural consignats en els contractes agrícoles usuals en les províncies de la Península, agrupades segons els antics regnes. Víctor Navarro, els costums de les Pithiuses. Méndez Plaza, els costums comunals d'Aliste, ara notablement ampliats. López de la Osa, les pràctiques referents al cultiu del safrà, als forns de «Poya» i als «Gañanes», a La Solana (Ciudad Real). Manuel Lezón, el Dret consuetudinari de Galícia. Rafel Altamira, el Dret consuetudinari i l'Economia popular de la província d'Alacant. Vergara i Martín, el Dret consuetudinari i Economia popular de la província de Segòvia. García Ramos, els estils consuetudinaris i pràctiques econòmico-familiars i marítimes de Galícia, amb posteriors ampliacions d'Arqueologia jurídico-consuetudinario-econòmica referents també a la regió gallega. Tomàs Costa, formes típiques de guarderia rural. Ibarra i Ruiz, el Regadiu d'Elche. Ruiz Funes, el Dret consuetudinari i Economia popular de la província de Múrcia. Porras Márquez, les pràctiques de Dret consuetudinari i Economia popular observades en la vila d'Añora. Fuente Pertegaz, els contractes especials sobre cultiu i bestiar a l'Aragó. Yaben, els contractes matrimonials a Navarra.

Algunes de les monografies assoleixen 200, 300 i fins 700 pàgines impreses, anant exornades amb fotografies, mapes i plànols, croquis de folklore material, apèndixs documentals i altres aditaments que acusen una severa disciplina i la possessió dels mètodes d'investigació. Tot lo qual significa que l'escola consuetudinària, que amb tota justícia podem anomenar *costista,* ha arribat ja a un moment de plenitut.

La «Real Academia de Ciencias Morales y Políticas», marmessora d'aqueix capítol grandiós de l'heretatge d'En Costa, ve preparant normalment, amb els seus concursos anyals, una obra d'immensa i vària trascendència. Aplana el camí per a una solució naturalíssima del problema de la codificació civil a Espanya, inspirada en les lliçons vives de la realitat, no certament imposada per la voluntat arbitrària i apriorística del legislador. Revela tota una història subterrània, no escrita, de les colectivitats naturals peninsulars, rectificant o aclarint l'història oficial, merament externa o documental, i donant la visió anticipada d'una Espanya nova, diversa però orgànica. En fi, és a l'ensems dipositària i propulsora d'una contribució fortíssima i rigorosament científica a l' Etnografia i Psicologia hispanes.

III

Continuant ara l'excursió per viaranys menys dreturers, podrem encara apreciar la influència exercida per En Costa en altres sectors del pensament espanyol, que interessa conèixer als fins del present estudi. L'escola consuetudinària d'En Costa i l'escola històrico-crítico-literària, que tingué la seva més alta representació en Menéndez i Pelayo, a més de coincidir en senyalar les grans tradicions hispanes, crearen un ambient favorable a la investigació. A ambdues, tàcitament solidarisades, es deu principalment la transformació del Positivisme importat i especialment de la Criminologia.

En mig de la crisi actual del Positivisme, efecte del renaixement idealista en la Filosofia i en la vida, no és temerari denunciar l'existència d'una veritable escola criminològica espanyola, amb trets característics

i resultats ja ben notables, plena de vitalitat per haver sabut renovar-se a temps. En l'esfera de la doctrina, algun dels autors més caracterisats, a l'escalf de les grans tradicions ètiques espanyoles, ha passat insensiblement del sistema de la prevenció a un correccionalisme que recorda aquella «Medicina del pecat» dels Místics; mentre que en el terreny de l'investigació altres s'han vingut aplicant, amb perseverància digna de tot elogi, a l'exploració pacient de la realitat penal espanyola a través dels monuments literaris històrics o dels costums actuals, derivant els seus estudis cap a l'Etnografia i la Psicologia nacionals.

A aquesta segona direcció senyalada hem de referir-nos especialment, mostrant el seu entrellat amb el pensament i l'obra consuetudinària d'En Costa.

A l'inaugurar en 1876 els seus estudis sobre Poesia popular i Mitologia espanyoles, En Costa excitava eloqüentment als jurisconsults, pensadors i crítics a treballar en el camp feracíssim i no explorat dels monuments literaris hispans: «Conegudes i deliniades les «costes—escrivia—ha arribat l'hora de que la crítica «penetri resoltament en l'ample oceà on tants de con«tinents resten encara per explorar». En 1896 i sota el títol genèric de *El delincuente español,* D. Rafel Salillas — a qui ja molt abans el seu paisà Joaquim Costa havia excitat a prosseguir les investigacions sobre *La vida penal en España*, acoblades en 1888 en un llibre que és interessantíssim per a la Psicologia espanyola — iniciava amb el llibre *El Lenguaje* una sèrie d'estudis d'Antropologia criminal espanyola, a partir dels precedents literaris i filosòfics. «El títol genèric de «*Delincuente español* — adverteix en el pròleg — no és «una pertenència meva, és un banderí per a tots els «investigadors que en els estudis criminològics pren«guin com a punt d'investigació el subjecte i l'objecte

«nacionals». Dos anys després el mateix Salillas, al publicar el segon i notabilíssim estudi titulat *Hampa (Antropología Picaresca)*, afegia encara, amb bravesa aragonesa: «Si tinguéssim una joventut que en «lloc d'estar dominada pel mimetisme literari i cien«tífic que'ns fa transportadors, adaptadors, compila«dors i glossadors d'idees que venen d'altres fàbriques «intel·lectuals, sentís totes aquelles coses en què no és «precís transportar, adaptar, compilar ni glossar, amb «el gust de son vilatge com diu l'autor de *Guzmán de* «*Alfarache*, cap obra tan profitosament positiva i tan «fàcil com la de recollir *en el viu de nostres costums* «les despulles de civilisacions existents en el heretatge «peninsular, i que poden llegir-se millor que en làpides «borroses, en l'expressió de lo molt que en el nostre «país no ha esvaït encara l'ambient igualitari» (p. 106).

Les felicíssimes exploracions d'En Salillas sobre la novel·la picaresca espanyola, que segons confessió pròpia constitueixen la labor d'alguns anys de la seva vida, signifiquen — deixant de banda la crítica que caldría fer d'algunes de les tesis relatives a l'assumpte, elevat a problema general de la Criminologia científica — signifiquen, dic, una nova i profundíssima línia d'investigació oberta en el camp de la Psicologia hispana. Per a En Salillas la Picardia no és un estat de delinqüència que's desenrotlla al marge de la normalitat social, sinó la manifestació de quelcom constitucional de la societat espanyola. El «pícaro» és un tipu nacional. La novel·la de Mateo Alemán va ésser donada al públic amb el títol de *Atalaya de la vida humana*, però el públic que coneixia d'on havia sortit l'argument i quina era la intenció de l'autor, la rebatejà anomenant-la *El pícaro Guzmán de Alfarache*, amb que avui viu. L'èxit de la literatura picaresca fou immediat, immens.

El «pícaro» es troba en totes parts i en totes les capes socials espanyoles, inclòs les més altes. Ja havía advertit Menéndez i Pelayo en els seus estudis sobre *Calderón y su Teatro*, aprofitats per Salillas, que la distinció moral entre el «caballero» y el «pícaro» sol borrar-se algunes vegades, i com exemple presentava l'autobiografia de D. Diego duc d'Estrada, noble de llinatge que havia exercit alts càrrecs al costat del virrei duc d'Osuna, a Nàpols, el qual, segons les circumstàncies, se'ns presenta com un cavaller furibund, *matón* i duelista, o bé com una especie de Guzmán de Alfarache o de Buscón Don Pablos.

Si la Picardia no és filla andrògina del parasitisme —continua Salillas—el parasitisme és un dels seus pares. Ja ho escrigué l'autor picaresc: « Pobreza y Picardía salieron de una misma cantera ». Tot espanyol de la gran massa d'espanyols desheretats, que comprèn des dels *segundones* als expòsits, naix amb l'estigma parasitari de « buscarse la vida » o de « buscárselas », segons locucions espanyoles que equivalen a « guanyaràs el pa amb la suor del teu front». En la Picardia lo que sua és l'enginy, i lo que s'exercita la dissimulació. Tret característic de la Picardia — afegeix agudament En Salillas—és una certa sinceritat desenfadada i graciosa, que arrenca d'un fons d'excepticisme originat en la impotència del moralista que, incapaç per a corretgir davant les traves que reconeix en els vicis de la constitució social en que viu, prèn a riota lo que li produeix dolor i converteix en agredolç lo que l'amarga. La Picardia és el veritable humorisme nacional.

Una distinció — diu Salillas — pot fer-se entre la novel·la picaresca anterior i posterior a Cervantes. En la primera predominen els elements de pura Picardia, de pur enginy, ço és, de l'enginy amb aplicació a l'en-

gany. En la segona prèn importància altra condició nacional, la Valentia, que en sos caràcters nacionals és anomenada «Guapeza». La Valentia constitueix un procés degeneratiu en què l'honor es transfigura i es disloca. L'honor és un imperatiu nacional, i es lliga, a més d'altres coses amb les que està conexionat, al concepte d'estimació personal, a l'amor propi i al concepte de les relacions sexuals.

La Picardia, a judici d'En Salillas, no és una condició importada: subsistia en la societat espanyola anteriorment a l'entrada dels Gitanos a Espanya. Però el Gitanisme i la Picardia s'han conexionat i presenten trets comuns, puix són formes d'una psicologia més fonda: la psicologia del nomadisme. I posat a cercar la genealogia remota de la Picardia, confosa amb la Valentia i que té la seva expressió adequada en el bandolerisme romàntic, fa seva En Salillas, aquella famosa afirmació de l'autor dels *Estudios Ibéricos*, ço és, que entre els ibers el robar era la gran passió nacional. Amb un aditament que no hem sabut llegir en Costa—i aquí se'ns apareix el positivista, l'autor de la *Teoría básica*—i és que l'explicació d'aqueix nomadisme històric espanyol, deu ésser cercada no immediatament en el caràcter dels espanyols, sinó en la constitució del sòl, i, conseqüentment, en la secular deficiència de la base física de la nodrició.

Bernaldo de Quirós en el seu preciós estudi *Bandolerismo y delincuencia subversiva en la Baja Andalucía* (Madrid, 1912), partint també de les afirmacions d'En Costa en els *Estudios Ibéricos*, ha construit una teoria sobre el bandolerisme andalús. El robatori de bestiar, l'*abigeat* i la *quatreria*, es practiquen encara a la Baixa Andalusia, especialment en l'aplec de pobles que els andalusos anomenen irònicament «los Santos Lugares»—la capital dels quals és Estepa, la

Astapa dels romans — fins al punt que una societat d'assegurances, «El Fénix Agrícola», n'ha fet matèria d'assegurança. El bandolerisme no és a Andalusia un problema econòmic o un aspecte de la qüestió social, sinó un problema etnogràfic, de raça. En la memòria del poble andalús perdura la imatge del bandoler — el valent donat a tots els plaers sensuals de la vida — com un tipu en el què s'hi reconeix i s'hi agrada, constituint un ideal estètic. L'admiració envers el bandit, de tal faisó idealisat — el «Caballista», el «Niño» — viu en totes les classes socials. El bandit, sense drama interior de cap mena, sense conflictes ni adversitats socials, es llença al camp per vocació, convertida en professió de sa vida. El bandoler andalús, en general, és un andalús de nissaga, en el qual el tipu ibèric s'hi mostra en sos trets més accentuats; rares vegades és un degenerat o un epilèptic. El bandolerisme ha sigut i és a Andalusia una corrent contínua, com la del Guadalquivir, amb ses eixides de mare periòdiques.

El tipu picaresc subsisteix actualment, presentant formes característiques de delinqüència. En una esfera més general, En Salillas registrava també, com una forma actual de la Picardia, el fenomen aparentment polític del Caciquisme. La constitució espanyola —afirmava— és una vestimenta purament exterior. En l'assaig polític del sistema constitucional hi ha dues coses que estudiar: el descabdellament de la nova constitució política i el manteniment de nostra constitució interna, que és propiament nostra veritable constitució natural. Espanya és una federació oligàrquica. El cacicat és nostra veritable constitució política. Es l'antiga forma hipertròfica de l'antic autoritarisme espanyol, generalisada per les exigències del sistema constitucional. El cacicat, en sos modos d'acció, es manifesta amb els mateixos tipus d'acció nacionals

evidenciats en l'hampa. Recollits, classificats i exposats els nostres procediments polítics, podria fer-se una nova edició de la literatura picaresca *(La teoría del Caciquismo*, en «La Revista Política», 1895; capítol «Resultante sociológica» del llibre *Hampa*, 1898).

Hem de fer aquí una petita estació. No puc sotscriure la teoria, ja vulgarisada, que fa del Caciquisme un capítol modern de la Picardia. Aquesta està lligada inseparablement a les manifestacions de l'enginy, que constitueixen el títol veritable de la seva disculpa i conseqüent absolució col·lectiva, segons aquella coneguda expressió de la *Pícara Justina:* « Lo que hay «de culpa, Dios lo perdone; lo que hay de donaire, el «lector lo goce». Caciquisme significa sempre quelcom brutal, que repugna a totes les capes de la consciència espanyola. Hi ha incidents pintorescos, però no una estètica ni una *gràcia* essencial del Caciquisme. El cacic *com a tipu* és odiat, a vegades fins després de mort i venjat (exemple, el procés García Victory), i no obté davant la consideració general, aquella absolució, disculpa ni sisquera atenuació que tan fàcilment obtenen els tipus de filiació picaresca indubtable. Aqueix aspecte repugnant del Caciquisme, considerat com un « vici » o una « enfermetat nacional » que cal atacar de dret i sense compassió, constitueix un dels temes centrals de l'anomenada Literatura del Desastre dels anys 1898-1900 (Picavea, Mallada, Isern, Ganivet, Unamuno, Morote, etc.). Fins els mateixos polítics governants, en moments de sinceritat, es fan el deure d'ajuntar públicament la seva veu a la condemna general, afegint pel seu compte nous i tètrics colors a la paleta. El patriotisme escalfat d'En Costa s'apoderà de l'assumpte des de la presidència de la Secció de Ciències Històriques de l'Ateneu de Madrid (curs de 1900-1901), descabdellant, en una Memòria prelimi-

nar, l'enunciat del tema posat a discusió: *Oligarquía y Caciquismo como la forma actual de gobierno en España; urgencia y modo de cambiarla.* En ella, després de resumir l'abundosa bibliografia sobre el tema, exposà els trets essencials d'aquella seva famosa «política quirúrgica». Més tard (1903) l'Ateneu publicava en un nodridíssim volum, juntament amb la Memòria inicial, les peces de la informació i un resum fet pel mateix Costa amb nous desenrotllaments doctrinals.

És aquest un dels llibres més vulgarisats d'En Costa. Deixant de banda altres aspectes, cal aquí remarcar el seu interès per als fins del present estudi. En ell veiem íntimament maridats el patriota autor del programa de Barbastro i el propulsor infatigable dels estudis consuetudinaris. Amb l'advertència de que ara En Costa dirigeix la investigació vers un terrer nou per ell i per molts: els costums polítics. Tant per la qualitat com per la variada procedència — regional o ideològica — de les personalitats que intervingueren en la informació, constitueix el llibre a que'ns referim una curiosíssima i alhora emocionant recopilació de *mals usos* o « males arts », segons el llenguatge consagrat d'aqueix Feudalisme modern en què consisteix el Caciquisme. Endemés, algunes de les informacions, a l'arribar a la part que podríem anomenar terapèutica del tema, contenen lluminoses indicacions sobre un o més caires, i a vegades sobre la totalitat del « problema español ». En fi, assignem encara a aquesta empresa d'En Costa un valor moral, puix ella va tenir la virtut de provocar, a propòsit d'un tema concret, un veritable exercici d'introspecció col·lectiva portat a cap per una *élite*, exercici que ha deixat com a residu positiu, al meu entendre, l'apetència cada dia més viva pels alts estudis de Psicologia espanyola.

Renuem el tema fecundíssim de la Picardia. Després empalmarem definitivament amb En Costa. Les exploracions sistemàtiques d'En Salillas han trobat ressò en molts diversos indrets. Rodríguez Marín ha fet una minuciosa i documentadíssima descripció de l'« Atenas de la Picaresca », dels tipus i costums de la germania d'aquella Sevilla de darrers del segle XVI, per altre nom la « Babilonia castellana » o el « Cairo español » (Discurs preliminar a l'edició crítica de *Rinconete y Cortadillo,* Sevilla, 1905, pàg. 68-114). Bernaldo de Quirós ha explicat, com un episodi molt curiós de les seves investigacions etnogràfico-històrico-criminològiques sobre el « Rollo » i la « Picota », la formació de nuclis de vida picaresca a l'entorn d'aquesta segona institució *(La Picota,* Madrid, 1907, p. 79-97; *Figuras delincuentes*, pàg. 111). Zarandieta Mirabent ha estudiat paralelament el « golfo » a la novel·la picaresca i el « golfo » a Madrid (Conferència a la R. Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, Madrid, 1916). Bonilla i San Martín en el seu estudi « *Los pícaros cervantinos.* Algunas observaciones sobre la Psicología picaresca » *(Cervantes y su obra*, Madrid, 1916), i en altres treballs anteriors, ha enfocat la « Filosofía picaresca » dintre del marc de la Filosofia espanyola, aplicant-se a desentranyar-hi un doble fons « cínic » i « estoic », o més concretament, « senequista ». Els erudits i historiadors de Literatura espanyola presten cada dia més atenció al fons nacional de la novel·la picaresca, interessant especialment al psicòleg els treballs del professor F. de Haan i de F. W. Chandler. En els estudis anomenats de « Mala vida », força conreuats a Espanya, encara que no sempre amb criteri i finalitats estrictament científics, sovintegen les referències als tipus i procediments clàssics de la Picaresca. Barrejat amb la « vagància », el tema de la Picardia constitueix

un capítol obligat d'aqueixos esbossos de «Psicologia nacional» retolats «El alma española», «El alma nacional» etc. En un d'ells, publicat en 1915, són impugnades—per cert amb procediments renyits amb la serietat científica — les teories d'En Salillas i molt especialment les asseveracions d'En Costa en els *Estudios Ibéricos*, en què aquell les apoia històricament, però amb escassa fortuna, puix l'autor no aporta cap aspecte nou o interessant a la discussió.

En fi, la Picardia, tractada confusament baix les espècies de «Flamenquismo», «Pornografía», «Toreísmo», «Chulapería», «Matonismo», «Donjuanismo» etc., acaba d'entrar en els dominis del gros públic espanyol per la via de l'agitació turbulenta. Un periodista literat, amb trets de psicòleg, armat amb la ferrenya vestimenta del moralista, va promoure una sorollosa creuada contra aquells «vicios nacionales», invocant més d'una vegada com antídot la figura moral i la política educativa d'En Costa. Es projectaren «Sociedades antiflamenquistas» i veié la llum (abril de 1914) una curiosa publicació gràfica: *El Flamenco. Semanario Antiflamenquista.* La literatura d'aquesta campanya—i lo mateix diem d'altra literatura similar desenrotllada paralelament, efecte de la imitació o del proselitisme — té un valor documental i mereix ésser arxivada, no precisament pels seus aires de regeneració, sinó perquè els autors viuen més a *dintre* que a fora de l'espectacle. En el n.° 1 de l'esmentat setmanari s'inserta una fotografia insòlita, en la qual apareix l'autor de la campanya encaixant amicalment amb un «fenómeno» en presència de varis espectadors, algun d'ells qualificat. Dessota, la següent textual llegenda, que sembla escrita a posta per a un modernissim capítol de literatura picaresca: «N̄. N., (noms de l'autor de la campanya) se hizo retratar

«de esta manera, en el patio de caballos de la Plaza «de toros de San Sebastián, con el único objeto de «que los propios toreros le hicieran el justo reclamo «que los periodistas le niegan. El Bomba, más avi«sado, se negó; pero el Gallo, más inconsciente, más «torero, cayó en la red. La figura más alta del gra«bado es el célebre arquitecto Teodoro Anasagasti, «que iba «al quite» por si había «hule». La Prensa en«tera ilustrada publicó esta fotografía con epígrafes «caprichosos, en los que se aseguraba mi arrepenti«miento y se me declaraba aficionado furioso».

Una *gràcia* com aquèsta no hauria sigut riguda ni l'hauria tolerada amb paciència el bon públic, si s'hagués tractat d'una campanya contra el Caciquisme. En certa ocasió, un famós cacic màxim del Nord es permeté escriure sobre «... *eso* que chistosamente se ha dado en llamar *Caciquismo* etc.» Però el xisto li va tornar a la boca. Reproduït íntegrament el text, com apèndix documental, en el llibre-informació d'En Costa (v. p. 209), l'esperit del lector, a l'arribar a aquest punt, es revolta d'indignació. Tot això confirma, doncs, la nostra afirmació abans establerta, ço és, que'l Caciquisme, sense negar que pugui adquirir més intensitat i matisos especials en medis picardejats, no té una filiació picaresca.

IV

El filó de la Picardia no está agotat. Un tràmit necessari per a les futures exploracions ha d'ésser la demarcació de la seva àrea territorial originària i de les zones de difusió més o menys atenuades. Aquesta demarcació vindria a constituir una línia de *psicologia diferencial* hispana. Sia'm permès avençar respecte a aquest punt algunes breus indicacions, que'm proposo

ampliar en altra ocasió, i que responen a l'enunciat general del present estudi.

Ja En Salillas havia escrit: «en la mateixa Espanya, «vist el «guapo» des de Catalunya, és, proporcional«ment, com veure'l des d'Anglaterra; i vist des d'al«guna província llevantina, és, proporcionalment, «com veure'l des de Nàpols» *(Hampa*, p. 505). La mateixa afirmació cal establir en principi respecte a la Picardia pura, ço és, no acompanyada de la valentia. Ni històrica ni actualment ha existit el tipu del «pícaro» a Catalunya, sense que això signifiqui que no calgui registrar formes típiques de malvestat o de delinqüència dintre del Principat: hi ha, per exemple, un interessant capítol de psicologia catalana a escriure sobre «lladres». En mig del soroll guerrer de les èpoques, la vida catalana s'ha anat descabdellant d'una manera regular i evolutiva, en una base estàtica agrícola, industrial i marítima mercantil. L'esperit cavalleresc ha revestit a Catalunya formes molt atenuades. Al costat de l'aristocràcia guerrera i de la sang, es formà una poderosa aristocràcia del treball, la qual, no sols no amagava la seva condició, sinó que amb orgull adoptava, com a blasons de la seva noblesa, les eines de l'ofici. Cases nobiliàries de vella nissaga, com la dels Moncades, entroncavan matrimonialment amb famílies de mercaders rics. I es donà el cas de cavallers que deixaven sos títols per a fer-se ciutadans de Barcelona. Ferràn el Catòlic dictà un reglament per tal que els cavallers poguessin, sense abdicar sa noblesa, concòrrer amb la classe mitja i menestrala a les funcions municipals.

La literatura ha mostrat fidelment aquesta normalitat de la vida catalana. Com ha escrit un mestre de les lletres catalanes, el Dr. Antoni Rubió i Lluch, en el *Tirant,* com en el *Blanquerna,* com en el *Felix,*

i en tantes obres catalanes medievals, ressona el bullici dels nostres carrers i places, el tràfec dels mercaders en ses llotges i en els ports del Mediterrani, el brugit de les feines mecàniques dels nostres artesans. La bona vida i el tema del diner són retrets en la novel·la cavalleresca catalana amb persistència escandalosa. Curial i la seva gent no donen un pas sense anar «ben proveyts de diners e de letres de cambis» (III, 81). Compra el cavaller un «alberch molt bell» a París, que és posada esplèndida de tothom, prenent al peu de la lletra la recomanació feta per Melchior de Pando abans de deixar-lo: «no dubtets de pendre cambis sobre mi car yols complire certament» (II, 69). Embarca Curial i la seva gent a Gènova en «una galera de mercaderia qui en Alexandria anava», però abans formalisa un préstec en diner, tan gros que excita la cobdícia del corsari genovès Ambrosino Despindola, «qui hac sentiment Curial esser molt rich» (III, 7 i 8). Fins les enamorades donzelles troben una manera ben singular de mostrar son afecte i protecció als seus cavallers. La Guelfa diu a Tirant, a l'empendre aquest la via esforçada de l'honor: «e not faça dupte que diners te falleguen» (I, 8). I en els moments més difícils els ajuden «ab los bens e ab les lagremes» o bé els hi escriuen «letres les millors e de maior confort... e trameten diners e joyes» (II, 90). Tot va a dojo i tothom ne participa. Sovintegen els «menjars, convits e festes» i les «alegres collacions», a vegades amb «gran aparell de confits de çucre o de preciosos vins» (I, 41). Curial, agraït a un herald fidel, li dóna «una roba sua molt rica e gran colp de franchs dor» (II, 83). Als cavallers catalans els hi fa donar «argent tant com-ne haurien mester» (I, 37). Ramón Folch de Cardona, ambaixador català a Tunis, bon punt ha fet coneixença amb Curial i retroba el seu

cosí Galceran de Madiona, els hi ofereix diners amb gran insistència (III, 72 i 73). Però la glòria, la fama, no és completa sense una base econòmica. L'esforçat Galceran de Madiona, després de pendre muller, «molt rich e alegre... en Cathalunya torna» (III, 107). Fins aquell molt noble i valerós rei Pere III d'Aragó, de qui's llegeix en la novel·la «que mentre visques, cava«lleria seria sostenguda, e morint ell cavalleria vendria «a menys», com a manera la més escaienta de mostrar la seva magnanimitat als tres cavallers catalans que retornaven gloriosos de França, els fa muntar al palau reial de Barcelona i els «fa seure ab ell a «sopar». I quin sopar! «Lo qual sopar acabat, lo Rey... «preciosos dons e grans heretats en que visquessen «los dona, perço que daci avant on que anassen nols «diguessen cavallers pobres» (I, 47).

El mateix esperit, expressat d'una manera més prosaica, batega en les pàgines grasses de *Tirant lo Blanch.* També aquest cavaller trepitja sempre terra ferma. Creu indispensable a la seva professió procurar-se abans que tot «los diners per posarse en orde de les coses necessaries» (I, 66); i si es tracta d'una expedició marítima, li plau que la nau estigui «ben fornida de totes les coses necessaries en molt gran abundancia» (I, 86). Ell tracta personalment amb els mercaders, pagant bé i a la bestreta (ibid.). En el *Tirant,* com en el *Curial,* la vida mercantil i marítima de Catalunya hi és mostrada en tota sa complexitat, com ho comprova la riquesa extraordinària del lèxic. Arreu topem amb acabalats mercaders catalans. Els cavallers alternen amicalment amb ells, rebent-ne consol i socors pecuniaris. En fi, com si no bastés tot lo exposat, cal anotar encara altres atenuacions de l'esperit cavalleresc. En el *Curial,* el sentiment d'un patriotisme real, simbolisat en la figura de

Pere III, predomina sobre el sentiment més o menys convencional de l'honor. I no manquen fines ironies contra la institució cavalleresca, anticipant-se les dues novel·les, en aquest punt, als esdeveniments. En el *Curial* desfilen un cavaller anomenat el Sanglier «per ço com havie les dents molt grans... e spumava com si fos porch senglar» (II, 76), i un altre dit Guillalmes de la Tor que «era stat tinyós» (II, 85). Ni és possible deixar de recordar aquella famosa batalla a ultrança haguda entre Curial i el senyor de les Viles ermes, vestits amb «camises doloroses», motivada «per una cosa tan minima e de tan poca valor» — el fermall d'una donzella! — i preparada llargament amb un seguit d'episodis còmico-eròtics que preludien les paròdies cervantines (I, 53 a 58). La novel·la cavalleresca catalana és, doncs, quelcom més que un teixit d'aventures convencionals. El *Quijote* mateix, a l'arribar el llegidor als capitols referents a Catalunya i especialment a Barcelona, deixa d'ésser un llibre d'aventures, i l'Heroi, impressionat per aquell ambient de treball i activitat múltiple, per primera i única vegada es rendeix de bon grat a les excel·lències de la vida ciutadana.

Degut tal vegada al fet de la distinció real entre espectador i espectacle, des de Catalunya o com a catalans fora d'ella, ens és relativament fàcil descobrir noves formes actuals de la Picardia no delinqüent. Recordo que quan estudiava a Madrid, pels vols de l'any 1902, un dia passant en tramvia per la *Puerta del Sol*, cent veus poderoses pregonaven a la vegada, talment com si's tractés del darrer invent de l'enginy nacional, el títol d'un llibret evidentment picaresc. I el títol era el següent: *El arte de jorobar al Casero y de obligarle a poner encima dinero*. Dues hores després intentava inútilment adquirir-ne un exemplar. Els ma-

teixos venedors m'enteraren de que l'edició havia sigut agotada als pocs moments d'anunciar-la. El «Casero»! Veu's-aquí un punt de partida per a un estudi sobre la transformació de la Picaresca en un medi, més que civil diria urbà, imposat per les condicions inexorables de la vida moderna.

Altra forma cada dia més atenuada de la Picardia és, al meu entendre, lo «Cursi». Conec tres accepcions diferentes, però no irreductibles, d'aquest mot: l'acadèmica, l'aristocràtica i la popular. Segons el Diccionari de la R. Acadèmia Espanyola, corresponent a la onzena edició (1869) — que per primera vegada registra aquella paraula — i les successives edicions, Cursi s'aplica «a lo que, amb apariència d'elegància o *riquesa*, és ridícol i de mal gust». En el llenguatge de les classes aristocràtiques, Cursi «és lo contrari de lo distingit» (Benavente, comedia *Lo Cursi,* Madrid, 1901; acte I, esc. I). Estudiant, però, els tipus vivents descrits en *La vida cursi* (Madrid, 1892) i en les disperses *Crónicas alegres* de Lluís Taboada, autoritat suprema en la matèria, trobem com a ingredients essencials de lo Cursi: el parasitisme com a base, els «viejos humos de la nobleza de todos», i l'enginy inestroncable solucionant, sigui com sigui, el problema de la vida sense lluita. El procés de lo Cursi es manifesta en un seguit de situacions còmiques, amb puntets de tràgiques, que es resolen en lo ridícol. Dintre d'aquest concepte popular de lo Cursi, confirmat per l'observació directa de determinats sectors de la vida espanyola, és possible catalogar alguns tipus que han près consistència definitiva: el «cesante», alegre i xistós en mig de la desgràcia, inventant mil i un recursos de tota mena per a salvar la seva situació famolenca; el «perfecto funcionario», que professa l'«horror a los expedientes», fita sempre la vista en aquell breviari

anomenat «escalafón»; el «vivo» i el «sablista»; el nòmada de la ploma, que «se siente una fiera para el descanso», però resignat, per altra banda, a que una mà invisible i irada el traslladi a les antipodes «por necesidades del servicio»; l'«aspirante», procedent de totes les classes i categories socials, des de les més altes a a les més humils, que, sense altre sosteniment que'l padrinatge, «empuja» a totes hores; la «familia rumbosa», que amb pomposes exterioritats, gairebé sempre verbals, dissimula necessitats elementalíssimes de la vida. Tota aquesta parentela «cursi»—afortunadament cada dia menys nombrosa, signe evident de que la vida espanyola es va normalisant — ha vingut nodrint la comèdia i el sainet castellans, i molt especialment l'anomenat «género chico». El psicòleg descubrirà encara, que'ls motius d'èxit o de fracàs teatral i els sentiments que desperten aquells tipus, lliscant sobre les taules, són diferents per a l'espectador de Madrid i el de Barcelona.

Recapitulem. El llarg recorregut que acabem de fer — i perdoneu l'excés d'episodis — ens autorisa a afirmar l'existència de dues fortes línies d'exploració de Psicologia hispana, ja organisades. La primera — *Dret consuetudinari, Economia popular, Col·lectivisme agrari* — concebuda i propulsada poderosament per En Costa i conreuada especialment pels juristes, es refereix a la vida *normal* de les col·lectivitats hispanes. La segona — *Picardia* — iniciada sistemàticament per En Salillas, influït pel pensament i l'obra d'En Costa, i treballada especialment pels criminòlecs, versa sobre un cert aspecte d'*anormalitat normalisada,* i per tant *constitucional,* d'un sector molt considerable de la vida espanyola. Ja hem vist com calia delimitar l'àrea territorial de la Picardia, excluint el sector català, i no dubtem que seria fàcil establir altres reduc-

cions. Amb tot, no's tracta de dues línies d'exploració paraleles o divergents: àdhuc prescindint de llur remota comunitat d'origen en el pensament d'En Costa, hem pogut notar com més d'una vegada es troben i s'entrelliguen aquelles dues línies, i és evident, per altra banda, el propòsit dels seus respectius conreuadors d'arribar a resultats comuns.

V

Una tercera línea d'exploració, orientada preferentment vers l'*Etnografia*, anem ara a senyalar, i també respecte d'ella ens serà possible rastrejar l'influència de l'obra consuetudinària d'En Costa. En efecte, durant el curs de 1901 a 1902, la Secció de Ciències Morals i Polítiques de l'Ateneu de Madrid promogué una informació «en el camp dels costums populars sobre els «tres fets més característics de la vida: el naixement, «el matrimoni i la mort». L'estructura del qüestionari i la circular adjunta, sotscrits pels senyors Salillas, Puyol, Bernaldo de Quirós, García Herreros i Pedregal, acusan tres diferents direccions: 1.ª, la de l'Etnografia entesa en el sentit més usual de la paraula (creences, supersticions, supervivències); 2.ª, la sociològica (cal fixar-se en que alguns dels autors del qüestionari procedeixen de la Sociologia i la Criminologia) revelada, més que en el fons, en la manera de presentar l'assumpte, orientada vers la Psicologia nacional; 3.ª, la del Dret consuetudinari i l'Economia popular, ben visible especialment en tota la segona part relativa al «matrimoni».

El resultat de l'informació, segons afirma el senyor Hoyos Sainz en el recent llibre sobre *Etnografía* escrit en col·laboració amb el Dr. T. de Aranzadi (Madrid, 1917, p. 212) fou el següent: 280 respostes

procedents de totes les províncies espanyoles, les quals estudiades, ordenades i clasificades pels mateixos autors del qüestionari, donaren la xifra de 8.500 paperetes sobre el naixement, 20.000 sobre el matrimoni, i més de 15.000 referents a la defunció i enterrament.

Sota el títol genèric de *Les jornades de la vida*, els senyors T. de Aranzadi, J. M.ª Batista i Roca i qui escriu, hem redactat un qüestionari (1.er de la sèrie) que versa exclusivament sobre el «Naixement» i que respon a aquestes tres direccions: l'etnogràfica, la consuetudinària d'En Costa i la de la Psicologia i Ètica catalanes *(Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya* de la nostra Càtedra d'Ètica. *Estudis i Materials*, vol. II, en curs d'impressió).

En la nova etapa sistemàtica i a base de col·laboració múltiple en què els estudis d'Etnografia hispana semblen entrar definitivament — i deixem d'esmentar aquí interessantíssims esforços isolats — no serà possible prescindir, malgrat les correccions obligades en aquesta mena d'investigacions, de algunes de les produccions d'En Costa: de les *Cuestiones celtibéricas*, publicada a Huesca en 1877 (reeditada amb el títol de *La religión de los Celtíberos y su organización política y civil*. «Obras completas», vol. XII, Madrid, 1917); de *La poesía popular española, y Mitología y Literatura celto-hispanas* (Madrid, 1881) a què al principi ens hem referit; i sobre tot dels *Estudios Ibéricos* (Madrid, 1891-1895), també citats durant el curs del present estudi.

Conec d'En Costa un treball folklòric titulat *Dictados tópicos (dicterios, elogios etc.)* del *Alto Aragón*, publicat en «El Folk-lore Bético-Extremeño» (Fregenal, jul. a sept. de 1883), i un altre titulat *Una forma típica de canción geográfica*, referent també a l'Aragó, publicat en «El Folk-lore Frexnense y Bético-Extre-

meño» (Fregenal, 1883-1884). [1] En aquest darrer treball Costa fa esment de una seva col·lecció de poesia popular de l'Alt Aragó, i es desprèn també que estigué en relacions amb Pitré, Leite de Vasconcellos, Webster, Machado i Romero. Així i tot, Costa no fou un «folklorista» professional, en el sentit de conreuar el Folklore pel Folklore. Sabé apreciar com pocs l'alta significació dels estudis folklòrics i s'afanyà a utilisar-los per a fins científics diversos, concrets, immediats. En una lletra datada a Huesca en 1877, dirigida al P. Fita, senyalava com una de les fonts d'estudi de les institucions primitives peninsulars l'anàlisi crític comparat de les supersticions, arts goètiques, fòrmules màgiques i jocs populars del poble espanyol, revelades en còdics civils, cànons conciliars, tractats didàctico-religiosos, cròniques, obres d'amena literatura, costums vius encara en la actualitat, i fins en contes i llegendes populars. Els resultats per ell obtinguts en tan difícil exercici poden veure's en els seus estudis Celtibèrics, en les investigacions sobre Mitologia i Literatura celto-hispanes, i més tard en els estudis Ibèrics. També l'atreien amb especial dilecció les investigacions de Folklore literari, i té paraules de sincera admiració per a tots els conreuadors nacionals o estrangers de la poesia popular, per a les recerques de la nostra literatura oral, per a l'obra paremiològica de Sbarbi, i amb singular preferència per a la tasca del nostre Milà i Fontanals, que qualifica de «mostra de crítica sagaç i mesurada». Ell, personalment, intentà amb fortuna la ponderació dels elements artístics i dels caràcters lògics de la poesia popular espanyola, del Refraner, del Cançoner, del Romancer,

(1) Dec aquestes dades al bon amic i distingit folklorista D. Jaume Oliver i Castañer, qui a més m'ha facilitat una còpia dels dos treballs esmentats treta directament per ell, en altre temps, de les dues publicacions extremenyes, avui de difícil consulta o adquisició.

de les Gestes. Però tot aquest treball semi-folklòric preliminar s'encamina a un objecte concret: extreure un tractat de Política popular, revelar les idees ètico-polítiques del poble espanyol *(Poesía popular española*, etc., 1876-1881, caps. I i II). Es decideix a explorar els costums jurídics — veritable tasca de Folklore jurídic — estimulat per necessitats vitalíssimes i urgents. I així en el pròleg dels seus primers estudis de *Derecho consuetudinario del Alto Aragón* (1880) escriu: «Ofereixo al poble aragonès una fotografia, «encara que descolorida, fidel, de ses més originals «creacions jurídiques, per tal que, veient objectivat en «elles son propi ésser, es mogui a defensar-les contra «els perills que les amenaça, i no les deixi perdre per «negligència i deixadesa, com en altre temps la lliber-«tat política».

Aquest sentit pragmàtic que presideix l'elaboració de l'obra folklòrica i consuetudinària d'En Costa, explica, al meu entendre — deixant de banda raons privades que ignorem — el que el nom del polígraf aragonès no vagi associat a aquell interessantíssim moviment del «Folklore Espanyol», creat i extès per A. Machado i Álvarez. En cap dels onze volums de la «Biblioteca de las tradiciones populares españolas» (Sevilla, 1883-1886), que inserten treballs d'investigadors procedents de diversos camps científics i de les diferents regions espanyoles, figura la més petita col-laboració d'En Costa. Solament a partir del vol. VI, veiem esmentada en l'index d'obres folklòriques espanyoles que s'inserta en les cobertes a tall d'orientació, la *Poesía popular española* i *Mitología y Literatura celto-hispanas*. Encara hi ha una altra consideració: l'esperit polimòrfic d'En Costa era, amb tot, essencialment orgànic i fins monogràfic. Tota investigació per ell iniciada feliçment, era continuada amb perseve-

rància i devenia filó permanent per a successives exploracions. En canvi, quan s'examina a fons el moviment del «Folklore Español», un hom adquireix el convenciment de que fou aquest, abans que tot, una grandiosa empresa d'agitació, de desvetllament d'aficions i aptituts — i és molt tot això! — millor que una obra reposada i orgànica que's traduís en qualques línies fermes i precises d'exploració. L'esforç considerable realisat per aquell aplec de benemèrits treballadors, de preparació molt diversa, tenia per aglutinant més que aquell magnífic programa ideal estampat en les cobertes de la «Biblioteca», l'activitat estupenda, l'esperit de proselitisme i la simpatia intel·lectual d'En Machado, ànima del moviment.

VI

Som arribats al fi de la jornada, i me plau recollir encara una darrera lliçó. Seguint les petjades del pensament i l'obra consuetudinària d'En Costa, hem anat registrant a pas de viatger un conjunt de doctrines, mètodes i procediments, línies d'exploració, resultats concrets i aspiracions coincidents, que denuncien l'existència d'una escola — potser millor, escoles — de Psico-Etnografia hispana. És possible que algú, impressionat pel soroll de doctrines i escoles que marxen en compacta formació científica, trobi a faltar el conreu de l'Etnografia pura, i noti com un defecte capital l'advertida compenetració entre els estudis psicològics i els estudis etnogràfics.

Cada dia me vaig afirmant més i més en el criteri pragmatista que presideix l'iniciació de les grans corrents del pensament. Filles aquestes de necessitats biològiques, gairebé sempre d'índole nacional, la fòrmula teorètica establerta com a solució perentòria,

devé amb el temps doctrina general. Els esperits no directament interessats, i que per lo mateix no estaven en el secret, es formen aleshores l'il·lusió de que la *nova* doctrina ha sigut elaborada quieta i desinteressadament en el domini de la ciència pura. No ignoro que l'Etnografia científica ha sigut sistematisada i obté el seu principal conreu des del camp de l'Antropologia i darrerament de la Sociologia; però ens interessa fer notar que aquest conreu té lloc en països política i socialment constituits, o en què la Psicologia nacional ha sigut bastida pels historiadors, els filosops, els juristes o els filòlegs. L'experiència que acabem de fer a l'entorn del cas magnífic d'En Costa, ens convenç de que la confluència de les dues corrents psicològica i etnogràfica no és un fet casual ni arbitrari, sinó conseqüencia indeclinable de l'índole especial dels que podriem anomenar, amb plenitut de paraula, els «problemes d'Espanya» pendents de resolució. No és, doncs, necessari ni sisquera prudent rectificar aquesta tendència que ha d'aportar positius aventatges en l'organisació seriosa i avui imminent dels estudis de Psicologia nacional i d'Etnografia. Cal, no obstant, reforçar i afinar els mètodes aplicats fins ara amb els mètodes i procediments de l'Etnografia científica, i sobre tot és urgent organisar museus d'Etnografia dels pobles hispans com a complement necessari de les investigacions psico-etnogràfiques comparades. S'imposa també l'establiment normal de relacions i el consegüent intercanvi amb els investigadors de Portugal.

La convicció de que el conreu normal i seriós de la Psicologia hispana solament és possible mitjançant una base etnogràfica, o un contingut d'exploració personal — consuetudinària o doctrinal — allunyaria del camp d'aqueixos delicats i difícils estudis, un estol

de diletants més preocupats del nom que de la cosa, que no han fet més que desacreditar-los. Sota els títols massa pomposos de «el alma española», «el alma nacional», «genealogía» d'Espanya o del poble espanyol, són servides — llevada qualque excepció — unes quantes divagacions històriques o sociològiques i també certs flirts d'una filosofia més o menys trascendental, però mancada de tot sentit històric. Característica d'aqueixa literatura — nodrida dels mateixos tòpics, interpretats diversament i rebotits d'una banda a l'altra segons l'ideologia o la filiació política dels respectius autors — és l'arrapar-se als darrers i més sorollosos esdeveniments de la vida espanyola, i molt especialment un furor de receptar, amb aires d'infalibilitat doctoral, sobre tots i cada un dels «mals nacionals» prèviament diagnosticats.

Fins les mateixes relacions de costums fetes pels *curiosos* viatgers, tan interessants en principi sobre tot quan provenen d'estrangers, davant l'organisació cada dia més robusta dels estudis psico-etnogràfics d'Espanya, acabaran per a no sortir-se de l'esfera purament anecdòtica o informativa. I amb aquest pretext, no será ja lícit als seus autors, a menys d'exposar-se a l'immediata repulsa, aventurar certa mena de judicis, molt menys atribuir-se el paper de mentor.

Assumpte preferent i immediat de les exploracions etnogràfiques, deu ésser l'estudi de les cultures i civilisacions ibèriques en tota la complexitat de ses relacions. El tema és prou interessant i grandiós en sí mateix, però ho és de més a més com un capítol de la història general de la civilisació. S'ha vingut repetint que «Espanya és un país sense constituir», i en conseqüència es ve tractant de la «reconstitució d'Espanya». A l'Etnografia toca donar la resposta adequada, revelant les constitucions *naturals* hispanes, que no

cal confondre amb les organisacions politico-socials artificioses i transitòries.

El «problema ibèric», a jutjar per una pila de símptomes, acabarà per entrar en una nova i més positiva fase. Veu's-aquí el problema dels problemes, al qual deurien enfocar els seus esforços les dues corrents solidarisades de la Psicologia i l'Etnografia. Les conclusions psico-etnogràfiques, extretes de l'estudi imparcial i objectiu de la realitat hispana, deuen constituir el pressupost necessari de la solució o solucions que a aquell magne problema intentin donar l'estadista i el patriota fosos en una sola persona.

Aquesta obsessió pels grans problemes d'Espanya, vistos integralment, en unitat i en la font viva originària, constitueix el nervi essencial i a la vegada el títol d'immortalitat de l'obra d'En Costa. Cap fill de la Ibèria ha exercit com ell una sobirania intel·lectual més extensa, geogràfica i cronològicament parlant, sobre els dominis hispans. Ningú com ell ha penetrat més endins en l'ànima dels pobles peninsulars. A En Costa hi trobem dues qualitats que difícilment solen anar juntes: fou un gran erudit, és encara avui l'explorador més formidable del fons consuetudinari hispà. Home de passió i d'intuicions genials, el recorregut immens, inversemblable del seu pensament no sempre ve acusat en una trajectoria precisa i regular: no és certament el vol rítmic i magestuós de l'àliga. La grandesa d'En Costa té quelcom de caòtica i primitiva, i recorda les convulsions, els hòrrids dolors de la naturalesa física. És la grandesa del llamp que esparreca fulgurant l'atmòsfera carregada: així la seva frase lluminosa i lapidària en mig de la frondositat atapaïda del seu pensament o d'una tempesta de malediccions patriòtiques. Ell ressegui totes les capes del subsol espiritual hispà, així del pensament doctrinal com del

pensament popular, des dels temps mitològics fins als costums actuals, que ens ensenyà a explorar. I quan esdeveniments insòlits semblaven anunciar el *finis Hispaniæ*, el seu patriotisme sense límits romp sobtadament la superfície i esclata en un volcà de foc i de llum, que si de moment destrueix i arrasa, deixa el terrer preparat per a les més altes empreses. Talment com els terrenys volcanisats lleven naturalment, gairebé sense esforç, les més esplèndides collites.

2.ª part: *La renovació de l'Escola històrica catalana*

VII

En 1914 i sota el títol de *Un siglo de escuela histórica*, D. Guillem A. Tell i Lafont llegia des de la presidència de l'«Acadèmia de Jurisprudència i Legislació» de Barcelona, una despietada critica de l'Escola històrica del Dret en general i de la seva missió a Catalunya. «Cent anys d'Escola històrica han transco«rregut—conclogué—i ells han acreditat els escassos «fruits que en el món jurídic han produït... L'Escola «històrica pareix definitivament enterrada».

D. Victorí Santamaria, la primera autoritat a Catalunya en estudis consuetudinaris, contestà, des del terreny estrictament jurídic, amb una concienciosa i prudent impugnació publicada el mateix any i amb idèntic títol. El notable estudi del senyor Tell, no obstant els seus aires de botada, té, al nostre judici, un mèrit inqüestionable: l'haver provocat el balanç i el problema de la renovació de l'Escola històrica catalana en general, assumpte aquest que interessa no sols a l'investigador del Dret, de l'Ètica o de la Literatura catalans, sinó també al filosop.

L'Escola històrica catalana del Dret es tancà des de son començament en un limitat horitzó. Fou una escola defensiva, amb un únic i exclusiu objecte, purament negatiu: detenir la corrent de l'unificació legislativa i l'obra codificadora. Segons la doctrina de Savigny, el poble, guiat per un sentit immanent de la justicia, elabora espontàniament el Dret, que pren forma en el costum. Però l'enunciació d'aquest principi porta aparellada una obra complementària: la recol·lecció sistemàtica dels costums i, conseqüentment, la formació d'una escola d'investigadors. Aquest contingut *positiu* de l'Escola històrica fou comprès i descabdellat meravellosament per En Costa. Ell, partint també d'un punt concret, avui gairebé episòdic—la defensa del Dret aragonès—arribà a resultats magnífics des del doble terreny de la doctrina i de l'exploració, obrint de passada nous i insospitats dominis a la investigació psico-etnogràfica espanyola. Això és lo que no s'ha fet i devia fer-se a Catalunya. Llevat de qualques iniciatives que no han arribat a granar i l'esforç meritíssim, però isolat, d'un reduit nombre d'investigadors (1), pot afirmar-se que l'exploració dels costums jurídico-econòmics de Catalunya no ha sigut intentada com empresa sistemàtica i de conjunt.

Altra causa de l'infecunditat de l'Historicisme a Catalunya ha sigut la manca de solidaritat entre l'obra paralela dels jurisconsults i economistes i les escoles filològico-literàries, i l'absència d'un sentit fondament filosòfic capaç de presidir-les i de donar unitat al conjunt. La limitació professional o de disciplina ha fet

(1) El meu germà Joaquim en donarà compte en una Bibliografia dels estudis consuetudinaris a Espanya. Les iniciatives a què al·ludeixo són: 1.ª, una informació oberta en 1889 pel Col·legi notarial de Barcelona; 2.ª, un qüestionari sobre capítols matrimonials a Catalunya, redactat per la Càtedra de Dret civil català dels «Estudis Universitaris Catalans», el qual, segons notícies, no va arribar a ésser circulat.

possible l'estudi del «fet jurídic» i del «fet econòmic», deslligats del «fet literari o artístic» i del «fet lingüístic», en lloc de considerar uns i altres com a manifestacions igualment autèntiques de l'esperit nacional i de referir-los a la font viva originària: el poble català. Com si no n'hi hagués prou d'aquesta separació de dominis, cal registrar encara una disgregació molt sensible operada en el camp literari. Mentre amb goig hem pogut presenciar la formació d'una potent i ja gloriosa escola d'investigadors i erudits de la Literatura catalana, és lo cert que, malgrat les iniciacions d'En M. Milà i Fontanals i En Mariàn Aguiló i per motius que no hem d'escatir, aquella mateixa escola s'ha desentès de la Literatura oral i del Folklore, veient impassible com aquesta branca d'estudis —tan fortament interessants, sobre tot per a un poble renaixent—degenerava en un conreu subaltern, quan no en matèria de pur diletantisme.

En fi, l'Historicisme ha sigut concebut a Catalunya com oposició sistemàtica a la Filosofia. S'ha oblidat que hi ha una filosofia professional essencialment *historicista,* més psicològica que metafísica, parca en les construccions, atenta a l'estudi del «fet», però no renyida amb l'ideal. La mateixa escola històrica de Savigny tanca tota una doctrina filosòfica del Dret que remonta la seva genealogia en Schelling. Perxò, en la mateixa Alemanya, pogué ésser objecte de fecundes transformacions, directes o conexes: el Psicologisme jurídic de E. R. Bierling, l'Escola de la Jurisprudència comparativa de Bernhöft, Cohn i Kohler, la Jurisprudència etnològica de A. H. Post, i tot aquell interessantíssim moviment de la Psicologia dels pobles *(Völkerpsychologie).* A Espanya mateix hem vist com l'obra consuetudinària d'En Costa havia tingut la virtut de refrescar els àmbits del pensament general, influint

molt eficaçment en els dominis de la Filosofia pura del Dret.

Cal fer justícia als filosops catalans de l'anomenada Escola escocesa, i molt especialment a En Xavier Llorens, quí en aquella bellíssima Inaugural llegida a la nostra Universitat en el curs de 1854-1855 — document aquest que pot ésser calificat de testament filosòfic del mestre — tingué clara visió de la unitat interna, veritable missió i possibles desenrotllaments de l'Escola històrica a Catalunya. Si atrets per la varietat que en llur fesomia, cada un dels pobles presenta — afirmava — enfondim en sa vida íntima, examinem el geni de sa llengua, familiarisant-nos amb ses costums, inquirint ses opinions, desxifrant el sentit de sa religió i investigant la naturalesa de ses institucions polítiques i civils; si estudiem sos monuments literaris i posem els ulls en ses creacions artístiques, còm negar-nos a reconèixer un fons d'idees elaborades paulatinament per la nació entera, filles d'un esperit comú que estampa un sagell en totes ses produccions? Còm no admetre l'existència d'un esperit nacional, degut a les condicions històriques de cada poble, que vivint a través dels temps i recollint la flor de l'activitat de cada una de les generacions, apartats els efímers productes de les passions passatgeres, concentra les idees, sopluja els grans sentiments nacionals i determina i manté els trets de sa fesomia moral? Si les grans literatures — afegeix — ofereixen un caràcter nacional a totes llums manifest, tant en les obres en què pren part el poble enter, com en les que són degudes a un o a pocs privilegiats intèrprets dels comuns sentiments, també el pensament filosòfic adquireix un aspecte indígena i forma part del patrimoni intel·lectual de cada poble. Perquè el pensament filosòfic — conclou — no és un nou element de la conciència humana, sinó

una forma especial que'l contingut de la conciència va prenent; per manera que la massa d'idees elaborades per cada poble deu ésser la matèria sobre la qual s'exerciti l'activitat filosòfica.

Entenem, doncs, que «la missió de l'Escola històrica» a Catalunya no és acabada, per la senzilla raó de que a penes es pot dir que hagi començat. Nosaltres assignariem a l'Escola històrica catalana renovada i amplament concebuda, un contingut permanent, inacabable: la Psicologia del poble català. El *nosce te ipsum,* en ses múltiples i difícils aplicacions, és un exercici profundament interessant, no sols per als individuus, sinó també per als pobles. Cal empendre amb criteri rigorosament científic i posant en joc els mètodes psico-etnogràfics, l'estudi i sistematisació de les diverses manifestacions de la conciència catalana, establir les lleis essencials de son procés, revelar el fons permanent que constitueix la seva unitat.

Aquesta empresa d'introspecció col·lectiva, vasta i complexa, requereix el concurs solidari de tot un estol d'investigadors especialistes procedents de diverses disciplines: del literat i el filòleg, el jurista, el moralista i el criminòleg, l'economista i el sociòleg, i com unificadors de la tasca, l'etnògraf i el psicòleg.

VIII

Com a complement de les doctrines que deixem exposades, i a reserva d'insistir sobre el tema sempre que sia necessari, passem a establir les bases per a l'organisació, dintre de l' ARXIU, d'una secció d'estudis de Psico-Etnografia moral, jurídica i econòmica de Catalunya. Les nostres indicacions, gairebé esquemàtiques, van dirigides principalment als novells investigadors procedents del camp de les ciències socials.

1) *Investigació pura, interpretació objectiva, aplicacions.* — Cal que l'investigador s'entregui inicialment a la tasca *desinteressadament*. El desinterès consisteix, en el nostre cas, en no preocupar-se de moment dels resultats. Un costum, una creença, una superstició, un mite, un refrà, una dita, etc., deuen ésser recollits en *estat natural*, resseguits en son procés genealògic fins on permetin les dades, com formant part d'un organisme dintre de llur propi ambient actual i històric.

Aquesta primera tasca de recerca deu ésser completada amb les següents operacions: *a)* Reconstrucció (quan manquin les dades), i interpretació objectiva del fet tradicional o consuetudinari. *b)* Aplicacions d'interès per a les diverses ciències: Ètica, Dret, Criminologia, Pedagogia, Economia, etc. *c)* Referències a la Psicologia nacional.

2) *Els dominis del costum.* — La potència creadora del poble és immortal. Tot i respectant el concepte clàssic del Folklore i l'Etnografia com estudi dels costums tradicionals i les supervivències, nosaltres extenem l'àrea d'investigació als costums actuals i en formació. Baldament no fós més que com espectacle, tot naixement ofereix quelcom de misteriós i corprenedor. Però un costum que naix denuncia una aptitut diferenciada en la col·lectivitat, la consolidació d'un hàbit, ço és, una *tradició* mental.

Convé, doncs, que'ls novells investigadors, especialment els juristes, no's deixin impressionar exclusivament per certs temes fressats: règim econòmic familiar, capítols matrimonials, col·lectivisme agrari i municipal, etc. A l'entorn del règim industrial de Catalunya s'és afermat tot un estat consuetudinari. Hi ha, per exemple, un veritable Folklore de la «vaga», amb una terminologia consagrada, amb una pila de

previsions ja usuals, amb sancions típiques, com la establerta per les dones vaguistes d'«axuiar» les dònes «esquiroles». També les modernes organisacions mutualistes, sota l'escorxa de les quals sol amagar-se un veritable fogar de virtuts operàries, ofereixen un camp inèdit d'exploració a l'investigador moralista. Citem un sol exemple, devingut heroic: la Cooperativa «La Flor de Maig». El Dr. Aranzadi denunciava, molt agudament, l'existència d'un Folklore dels contrabandistes. Hi ha també un Folklore dels espectacles i de les reunions públiques, i fins un Folklore universitari, a través del qual es mostra l'entranya viva del nostre problema universitari.

3) *Actitut inicialment psicològica de l'investigador.* — És precís que l'investigador s'apoderi del fet consuetudinari *en viu,* integralment, rompent la crosta. L'informació, sempre objectiva, no ha d'omitir dades ni circumstàncies per microscòpiques o insignificants que aquestes se'ns apareguin. Cal arribar fins a lo anecdòtic, fent desfilar els subjectes eficients del costum tal com ells són i usualment es manifesten. Sols d'aquesta manera és possible arribar a l'«ànima» de les institucions consuetudinàries, revelant de pas les psicologies comarcals. Citarem com a model, els estudis del notari En Josep Faus sobre els capítols matrimonials a Guisona, els quals, ultra el seu interès jurídic, constitueixen una veritable psicologia d'aquella comarca lleidetana. Es també un preciós document per a la psicologia de les comarques tarragonines, el sainet d'En Ramón Ramón i Vidales—«passant» que fou de notaria—titulat *A câl notari o els capítols matrimonials desfets*. En fi, el llibre d'En Martí Roger *Els tipus socials de la producció suro-tapera,* a més de son interès inicialment econòmic, conté una contribució a la psicologia empordanesa.

4) *Maneig de les fonts d'investigació.* — És difícil sobre aquesta matèria donar regles concretes. Aquí són posades especialment a prova la perspicàcia i la paciència de l'investigador. Advertirem solament que no sempre les fonts oficials o visibles (protocols, arxius, jutjats, etc.) són les més dretureres, i que fins poden conduir a desviacions lamentables. Cal deixar-se guiar en bona part pel mateix instint d'investigació, que s'excita i afina amb l'observació directa, insistent, agosada.

En 1908 vaig promoure una informació consuetudinària a l'entorn del problema de la redempció dels censos a Catalunya. Un dels resultats fou el següent: que existeix una guerra a mort entre el Fisc i el ciutadà. En aquesta lluita clandestina, el notari, mogut per raons de justícia, fa la part del client. La necessitat de vorejar el pagament de drets a l'Hisenda — gairebé sempre excessius — explica l'estructura absurda dels moderns contractes enfitèutics. Els protocols de les notaries són, doncs, en aquest cas — i també en molts altres — no la expressió real, sinó la caricatura de la vida jurídica tradicional de Catalunya.

Hi ha més encara. Sovint coexisteix un règim consuetudinari complet amb un règim oficialment instituit, al qual aquell sustitueix de fet. En Costa ha revelat l'existència, en molts indrets d'Espanya, d'un Notariat i un Registre de la propietat purament consuetudinaris, les funcions dels quals exerceixen habitualment, amb expressa i plena satisfacció de les parts, els escrivents de Notaries i Registres, i els barbers.

Actualment el meu germà Joaquim, està fent recerques sobre costums i tractes usuals referents a bestiar. Aquests tractes són sempre verbals, de manera que seria endebades rastrejar en els protocols notarials. Seria també perdre el temps acudir als jutjats muni-

cipals, puix és propòsit inicial de les parts prescindir en absolut de la justícia oficial. A on, doncs, cercar les fonts d'informació? Cal acudir, en primer lloc, als mateixos pagesos que «posen» el bestiar, i també als propietaris rurals, als marxants, als veterinaris i sobre tot a les fires i mercats.

5) *Qüestionaris, informacions, excursionisme.*— No sempre és possible l'observació directa i personal. D'aquí l'instrument subsidiari del qüestionari i l'informació. Aquesta deu ésser aportada per persones naturals, residents o que hagin viscut molt temps a les comarques, puix són les úniques que poden comunicar totes les dades precises i el veritable sentit del fet consuetudinari. Però insistim en que el qüestionari i l'informació tenen sols un valor relatiu, essent com una avantguarda de l'exploració. Caldrà, doncs, que l'investigador revisi pel seu propi compte els materials tramesos, i per mica que pugui serà convenient que's traslladi al lloc mateix per a resoldre personalment els dubtes i deficiències. L'excursió li suministrarà de pas aditaments de molta vàlua: fotografies dels llocs i dels tipus, objectes de folklore material, demarcació de les àrees consuetudinàries per a la formació de mapes, croquis, etc.

És excusat advertir que les anteriors indicacions presuposen les doctrines i procediments de la Psicologia social i l'aplicació adequada dels mètodes comparatius de l'Etnografia científica. Donem també per reproduïdes aquí aquelles «Instruccions generals pel bon funcionament de l'ARXIU», que foren dictades oportunament (ESTUDIS I MATERIALS, vol. I, pàg. 107). En fi, al redactar els qüestionaris monogràfics, caldrà fer aquelles indicacions especials derivades de la naturalesa pròpia del tema respectiu objecte d'exploració.

QÜESTIONARIS

QÜESTIONARI núm. I

CORPUS PAREMIOLÒGIC CATALÀ (1)

per

SEBASTIÀ FARNÉS

Respostes i materials rebuts durant el curs de 1916-1917:

1. ARIET (Dr. Antoni). — 25 adagis recollits a Viladrau (Girona).

2. BAIXERAS, Pvre. (Joan). — 79 refrans recollits de viva veu, principalment a l'Alt Urgell, i també a la Baixa Segarra, Sallent (Pla de Bages) i a Valls (Camp de Tarragona), amb explicacions.

3. CAMÍ (Mn. Modest). — Dites, modismes, girs i mots fets presos de la boca del poble: Lleida. Conté un recull de 218 refrans i un aplec de 74 aforismes rurals, classificats de la següent manera: calendari del temps, calendari astronòmic, calendari agrícol, calendari santoral.

4. CAPDEVILA, Pvre. (Sanxo). — 152 adagis sobre Meteorologia popular i Economia agrícola recollits a Sant Martí de Maldà (Urgell-Lleida), amb notes i explicacions.

5. CARRERAS I ARTAU (Joaquim). — 201 adagis recollits a Girona i a les comarques gironines; 25 adagis extrets del *Tirant lo Blanch,* i 17 adagis triats en ús en varis indrets de Catalunya. Notes i explicacions.

6. CASTELLÀ I RAICH (Gabriel). — 21 adagis usats a Igualada, amb explicacions.

7. FAURA (Josep M.ª). — 41 adagis usats en diferents indrets de Catalunya, amb explicacions.

(1) Vegi's ESTUDIS I MATERIALS, vol. I (curs de 1915-1916), pàgs. 53-55.

8. Feliu i Egidio (Vicens). — 5 adagis locals usats en algunas comarques de Girona.

9. Font (Llambert). — 3 refrans-dicteris referents a Olot, Besalú i Banyoles (Girona), amb l'explicació de llur origen.

10. Franquesa Gomis (J). — Una dotzena d'aforismes no divulgats: 10 són recollits a Sant Fost (Vallès), Barcelona; 1 extret del *Curial;* 1 extret del *Tirant.* Explicacions detalladas sobre llur veritable significació.

11. Grahit i Grau (Josep). — Dues dites, amb llur explicació: Viloví, Santa Coloma de Farnés (Girona).

12. Martí Cohí (Josep). — Ramellet de 186 adagis recollits de boca dels habitants de l'Arrabal de Jesús (Tortosa), amb explicacions.

13. Montanyà (Josep). — 34 adagis usats a Cornet-Sallent, Avinyó, Balsereny i Plana de Vich, amb explicacions.

14. Pigem i Rosset (Elies). — 51 adagis usats en varies comarques de Girona.

15. Puigpey (Joan).—323 adagis recollits a Torroella de Montgrí i sa comarca (Girona), amb detallades explicacions.

16. Puig i Bosch (Ramon). — 29 dites populars d'Avinyonet del Penadés (Barcelona).

17. Rocas, Vda. de Bassa (Irene). — 489 adagis i 248 dites populars empordanesos recollits a Llofriu (Girona), amb explicacions.

18. Sambola (Ramon). — 8 refrans poc divulgats referents al calendari de l'any, recollits a Salt (Girona) i al Pallars (Lleida), amb explicacions.

19. Traver, Pvre. (Benet). — 1 adagi local de Castelló de la Plana (València), amb l'explicació.

20. Vayreda i Olivás (Pere). — 45 adagis sobre Meteorologia popular recollits a Lladó i sa comarca (Girona). Alguns d'ells son localíssims, de manera que sols tenen explicació possible en la comarca.

21. VIDAL DE VALENCIANO (Gaietà). — Col·lecció autògrafa i inèdita de 1.454 aforismes recollits per l'esmentat catedràtic que fou de la Facultat de Filosofia y Lletres de Barcelona. Els adagis són distribuits per ordre alfabètic de la paraula que expresa el concepte capital. — Donatiu de la familia Vidal de Valenciano (per mà de D. Eduard Vidal i Riba).

22. XALABARDER I SERRA (Dr. Eduard). — Col·lecció de 442 refrans, adagis, proverbis i locucions populars recollits en diversos indrets de Catalunya, amb explicacions. Demés el Dr. Xalabarder ha enviat primer una nota i després un substanciós estudi sobre l'importància pedagògica dels adagis.

S'es prorrogat el terme per a contestar el present Qüestionari fins al dia 30 de setembre de 1918.

QÜESTIONARI núm. 2

FOLKLORE DELS FENÒMENS ATMOSFÈRICS (1)

per

JOSEP M.ª BATISTA I ROCA

Respostes, notes i materials rebuts durant el curs de 1916-1917:

24. ARIET (Dr. Antoni): Viladrau (Girona).
25. CANUDAS, Pvre. (Joan): Mollerusa (Lleida).
26. CARBÓ I MAIMÍ (Mn. Xavier): Cassà de la Selva (Girona).
27. CARRERAS I ARTAU (Joaquim): Anglès i Ciutat de Girona.
28. CASTELLÀ I RAICH (Gabriel): Igualada (Barcelona).
29. CASTELLÀ I ROGER, C. M. F. (Josep): Sabadell, Plana de Vich i Camp de Tarragona.
30. DALMAU, Pvre. (Dr. Josep M.ª): Falset (Tarragona).
31. ESPUNYA, Pvre. (Miquel): Sant Martí del Clot de Vianya (Girona).
32. FONT I GRATACOS (Llambert): Besalú, Roses i Ciutat de Girona.
33. FRANCIS (P.): Roselló.
34. GUITART, Pvre. (Josep): Manresa (Barcelona).
35. MARTÍ COHÍ (Josep): Tortosa (Tarragona).
36. MESTRE I NOÉ (Francesc): Tortosa (Tarragona).
37. PARAROLS, Pvre. (Joaquim): Contestins (Girona).
38. PERRAMON I OLIVA, Pvre. (Joan): Ciutat de Girona.

(1) Vegi's ESTUDIS I MATERIALS, vol. I (curs de 1915-16) págs. 57-62.

39. Pigem i Rosset (Elies): Banyoles (Girona).
40. Pol (Antoni): Ciutat de Mallorca.
41. Puig i Bosch (Ramon): Avinyonet del Penadés (Barcelona).
42. Queralt (Josep M.ª): Tortosa (Tarragona).
43. Rocas, Vda. de Bassa (Irene): Llofriu (Girona).
44. Rovira, Pvre. (Andreu): Bagà (Barcelona).
45. Saderra Mata (J.): Olot (Girona).
46. Serrat (Joan): Olot (Girona).
47. Solà, Pvre. (Fortià): Centelles (Barcelona).
48. Trabal (Francisco de P.): Sabadell (Barcelona), Blancafort (Tarragona).
49. Traver, Pvre. (Benet): Villarreal (Castelló de la Plana).
50. Vayreda i Olivas (Pere): Lladó (Girona).
51. Vicens (Antoni): Ciutat de Mallorca.
52. Viñas (Eduard): Torroella de Montgrí (Girona).

S'es prorrogat el terme per a contestar el present Qüestionari fins al dia 30 de setembre de 1918.

QÜESTIONARI núm. 3

Primer sobre

LES JORNADES DE LA VIDA

NAIXEMENT

per

TELESFORO DE ARANZADI
TOMÀS CARRERAS I ARTAU
JOSEP M.ª BATISTA I ROCA

1. **Concepció.** — A què s'atribueix l'esterilitat? (càstic de Déu, malefici...)—Quin concepte mereix al poble?—Pràctiques per a obtenir successió. — Peregrinacions a santuaris. — Ofrenes. — Hi ha alguna creença o pràctica supersticiosa relacionada amb arbres, pedres o algun objecte?

2. Malefici o encortament contra la consumació del matrimoni.—Com es practica aquest encortament?—Medis per a conjurar-lo.

3. Averanys o maneres d'endevinar el sexe i número dels fills futurs.

4. Hi ha alguna creença o pràctica supersticiosa per a evitar o suspendre la fecunditat?

5. Altres creences, dites, refrans, pràctiques, etc., sobre aquest tema.

6. **Embaràs.** — Ha de practicar-se algun acte per a tenir un bon embaràs? — Es porta a sobre alguna relíquia, amulet, etc.? — Quin és el sant més invocat? — Hi ha alguna oració a propòsit? — Ofrenes.

7. Règim de menjar. — Desigs. — Conseqüencies de no satisfer-los.—Actes que s' han d'evitar durant l'embaràs.

8. Averanys sobre'l sexe del fetus. — Causes que un hom creu que hi influeixen.

9. Altres creences, supersticions, dites, pràctiques, etc. sobre aquest tema.

10. **Part.** — Precaucions que s'han de pendre en la casa per a que'l part sigui feliç. — Precaucions a pendre per la partera. — Porta a sobre alguna relíquia, amulet, etc.? — A quin sant s'encomana? — Se li fa alguna ofrena? — Quines oracions o invocacions se li dirigeixen?

11. Persones que intervenen o ajuden a la partera. — Llur condició familiar.

12. Vaticinis sobre'l caràcter o destí de la criatura basats en alguna circumstància del part o del dia, hora, etc.

13. Dieu si el pare es sotmet a un règim especial en els moments immediatament posteriors al part. — Es costum la presentació de la criatura pel pare?

14. Llegendes i casos de parts monstruosos i extraordinaris. — Preocupacions sobre els bessons, criatures que naixen amb dents, setè fill varó, criatures que naixen vestides, sobre aquest vestit, etc., etc. — Explicacions que's donen d'aquests parts.

15. Es practica algun acte sobre la criatura per a que aquesta sigui feliç, tingui sort, etc.? — Se l'ha de protegir contra influències malèfiques de bruixes o encantades? — Contalles de criatures canviades.

16. Què's fa del cordó umbilical, de les secundines i l'aigua amb què la criatura ha sigut rentada?

17. Hi ha alguna preocupació sobre la dòna que ha mort de part, sobre'ls aborts o *gastaments,* infants morts abans del bateig, etc.?

18. Altres preocupacions, dites, pràctiques, etc., sobre aquest tema.

19. **Bateig.** — Vestits de la criatura. — Es trameten de pares a fills? — La criatura porta algun amulet o relíquia a sobre? — Tòc de bateig. — Doneu la música i la lletra que la canalla hi aplica.

20. Citeu l'ordre de prelació dels padrins. — Relacions jurídiques entre padrins, fillols i pares. — N'hi han algunes de supersticioses?

21. Qui proposa els noms?—Criteris per a escollir-los.— Noms preferits i evitats en aquesta comarca. — Els noms, es mantenen secrets fins al moment d'imposar-los?

22. Qui forma la comitiva per anar al bateig? — Expliqueu les pràctiques no estrictament litúrgiques que se segueixen en el bateig. — Ciri del bateig. — Al sortir es tira quelcom a la quitxalla? — Diferencies segons les categories socials. — Crits i cançonetes (lletra i tonada) de la canalla.

23. Àpat o convit de bateig. — Obsequis. — Distribució de les despeses.

24. Sortida de la partera a missa. — Fa alguna ofrena?

25. Altres preocupacions, dites, pràctiques, etc., sobre aquest tema.

26. **Fills legítims i il·legítims.** — Consideració especial que mereix el primogènit. — Diferències que s'observen segons el sexe. — La pràctica de foradar les orelles a les noies. — Maneres de portar-la a cap i sentiments que desperta.

27. Consideracions que mereixen els fills il·legítims. — Interès dels pares en reconèixer-los, i formes de reconeixement.

28. Criatures trobades. — Consideracions i actes de pietat que inspiren.

29. **Afillament.** — Freqüencia i motius de l'afillament. — Clases socials en què és més freqüent. — Procedència dels fills adoptats. — Es practica algún acte o cerimònia popular d'adopció?

ADVERTIMENTS

1) No és obligat contestar íntegrament el present Qüestionari, sinó solament aquelles parts en què cadascú es cregui en situació de poderhi aportar dades de interès. Informi's, en canvi, sobre altres extrems no compresos en el Qüestionari o que no figurin explícitament en ell.

2) Donat el caràcter estrictament científic d'aquesta investigació, preguem als col·laboradors s'abstinguin de tot judici i comentari. Les respostes de certa índole poden ésser trameses en manuscrit separat, i l'Arxiu guardarà respecte d'elles la reserva convenient.

3) Es prega l'adquisició i remesa a l'Arxiu (amb destí al futur Museu d'Etnografia de Catalunya) d'aquells objectes tradicionals, vestits típics, amulets, etc., citats en el present Qüestionari, aixi com fotografies, postals i demés elements complementaris de l'informació. L'Arxiu, previ acord, abonarà les despeses degudes.

Les respostes deuen ésser donades abans del dia 30 de setembre de 1918, i adreçades al Director de l'*Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya: Facultat de Filosofia i Lletres, Universitat de Barcelona.*

QÜESTIONARI núm. 4

Primer sobre

ÈTICA I DRET CONSUETUDINARIS I ECONOMIA POPULAR DE CATALUNYA

COSTUMS I TRACTES MÉS USUALS REFERENTS A BESTIAR

per

DANIEL DANÉS I TORRAS
JOAQUIM CARRERAS I ARTAU

A) **Classes de bestiar de la comarca, i formes més usuals d'explotació.** — Menes de bestiar (boví, mular, porquí, de llana i capriu, aviram, etc.). — Finalitat de cada explotació (treball, engreix, cria, remonta, etc.)

B) **Contractacions més usuals o típiques de la comarca sobre bestiar.** — Compra-vendes, préstecs, arrendaments, societats, asseguraments, etc.; tractes pel segar, pel batre, etc.; tragines, etc. — Noms amb què són conegudes en la comarca (*lloguers, conllocs, soccides, migenques* o *mig guany, posar bestiar a guany, basives*, etc.)

C) **Drets i obligacions de les parts.**

D) **Fínalitats a què respon cada una d'aquestes contractacions.**

E) **Extensió territorial.** — Termes municipals en què estan en ús. — Estan molt arrelades en la comarca?

Lo que segueix és un desenrotllament dels anteriors extrems fonamentals, i pot servir de guia per a l'informació detallada de l'assumpte:

1. **Persones** que intervenen en les explotacions i tractes (amos, masovers, comerciants, ramaders, carnicers, pastors, etc.).

2. **Aportacions.** — En capital o en caps de bestiar. — Com se forma un ramat, una eugassada, una vacada, etc. — Com s'assenyalen i es distingeixen els caps de bestiar.

3. Valoració prèvia del bestiar. — Qui fa la taxació. — Temps i modo de fer-se.

4. **Usos i prestacions.** — Si ambdues parts o una sola se serveixen del bestiar i per a quins usos. — Si una part deu pagar alguna quantitat en diner en virtut del tracte, i per quin concepte. — Si una part ve obligada a serveis personals. — Si els mossos poden usar alguna vegada del bestiar en profit propi.

5. **Govern del bestiar.** — Pastors, rabadans, eugassers, bovers, cabrers, etc. — Drets i obligacions. — Salari i manteniment. — Si tenen alguna participació en el bestiar o en els seus productes. — Temps pel que s'acostuma llogar-los, i diades de l'any en què sol començar i acabar el contracte.

6. Vida del pastor, rabadà, eugasser, vaquer, cabrer, etc. (alimentació, cabanyes, distraccions, oficis complementaris, etc.). — Sentiments morals. — Religiositat.

7. Gossos de ramat. — Noms usuals. — Com se'ls ensinistra i se'ls fa treballar. — Casos extraordinaris o curiosos.

8. Pastura i tanca del bestiar. — Conducció d'un lloc o país a un altre: rutes i llocs de parada. — Usos i servituts. — Èpoques del any en què's fa el canvi de lloc o de país.

9. Noms més usuals donats als caps de bestiar (per exemple: *Morisca, Roja, Vermella, Maduixa, Negra*, etc., tractant-se de vaques).—Feune una llista per cada classe de bestiar. — Origen i raó d'aquestos noms.

10. **Alimentació del bestiar.** — Qui paga els aliments? — Si es compren o lloguen herbes, prats, rostolls o camps, i quins tractes son els més usuals amb aquest motiu. — Combinacions a base dels fems del bestiar (*basives, femades*, etc.).

11. Es permet el pasturatge dels ramats en terres de propietat particular no conreuades o en els rostolls? — S'exigeix alguna prestació? — Aquest pasturatge és merament tolerat, o creuen els pastors i ramaders que deriva d'algun dret antic?

12. **Productes del bestiar.** — Els fems: qui'ls aprofita i còm. — Les cries: si es distribueixen entre les parts i en quina proporció. — Retribucions per remonta: qui les paga. — Altres productes: llet, llana, pèl, ploma, etc.

13. **Malalties i pèrdues del bestiar.** — Qui paga al veterinari i els remeis. — Qui sofreix la pèrdua d'un o de més caps de bestiar (casos de mort natural, epidèmia, estimbament i demés accidents). — Responsabilitats en cada cas. — Distribució de les despulles o del seu import.

14. Creences, supersticions i pràctiques populars sobre malalties i remeis del bestiar. — Sants més invocats a la comarca com a protectors del bestiar. — Devocions i festes a que donen lloc.

15. **Acabament del contracte.** — Si hi ha diades assenyalades que marquen l'acabament de determinats contractes de bestiar. — Pràctiques de repartició dels caps de bestiar.

16. **Expressió, compliment i garanties del contracte.** — Manera de tancar el tracte. — Es fa sols verbalment i davant de testimonis? — Es freqüent fer-ho per escrit? — Mots i ritualitats usats al tancar el tracte.

17. Quan i com es fa el pac? — Quan i com es fa l'entrega del bestiar?

18. Garanties del contracte: bona fe de les parts, paraula de tercers, penyores, etc. — Paga i senyal. — Bestreta. — Prova del bestiar. — En què consisteix i quant temps dura. — Causes que fan nul o modifiquen el contracte celebrat (tares del bestiar, demora o incompliment del pac, etc.).

19. Amigable composició i homes bons. — Es freqüent acudir a aquest recurs? — En quins casos? — Com se nomenen els homes bons. — Modo de procedir d'aquestos. — A quina classe social solen pertanyer (pagesos, pastors, propietaris, veterinaris, etc.).

20. Es freqüent, en cas d'incompliment del contracte, acudir a l'acció judicial?

21. **Comunitats de bestiar.** — Agrupaments de ramats, eugassades, vacades, etc., i pasturatges en comú. — Emprius i comunals. — Pastors, rabadans, eugassers, vaquers, etc., comuns o del poble. — Confraries o germandats qu'exploten un ramat comú. — Mancomunitats entre pobles veins per raó dels ramats, eugassades, vacades, etc.

22. Drets, obligacions, distribució de càrregues i de beneficis, duració de la comunitat, diades en que comença i acaba, etc.

23. **Mutualitats: tipus populars de l'assegurament del bestiar.** — Asseguraments contra accidents fortuïts, contra malalties, contra epidèmies, etc. — Mutualitats per a altres fins. — Expliqui's la seva organisació i funcionament.

24. **Mercats i fires de bestiar.** — Mercats, dies i llocs en què's celebren. — Quin bestiar hi concorre i quina és la classe més important.

25. Fires. Festes de sants o diades en què tenen lloc. — Antiguitat i origen. — Classe de bestiar que hi concorre.

26. Formes típiques o especialitats dels tractes que's solen celebrar en els mercats i fires de bestiar segons les localitats.

ADVERTIMENTS

1) El present Qüestionari no ha d'ésser precisament contestat en totes les seves parts, sinó sols en les que bonament es pugui. En canvi, preguem que's dongui notícia d'altres costums o tractes no compresos en els enunciats.

2) Poden respondre al Qüestionari tota classe de persones: notaris i advocats, veterinaris, propietaris, ramaders, etc., i, en general, tots els folkloristes i persones coneixedores de la comarca respectiva, però d'un modo especial els Sindicats i Cambres agrícoles.

3) Procuri's obtenir les referències directament de les persones que viuen o són parts interessades en els costums i contractes. En tot cas, faci's constar si la referència és personal o recollida d'un pagès, propietari, ramader, etc. Procuri's, en lo possible, reproduir les locucions típiques, fòrmules consagrades per l'ús i tot allò que reveli el modo íntim d'ésser i actuar dels subjectes del costum.

4) Agrairem que s'acompanyin còpies de contractes escrits, de reglaments o estatuts de societats, fotografies i objectes de folklore material (per exemple: mandrons de pastor, marques de bestiar, etc.). Previ acord, l'Arxiu abonarà les despeses ocasionades.

Les respostes deuen ésser donades abans del 30 de setembre de 1918, i adreçades al Director de l'*Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya: Facultat de Filosofia i Lletres, Universitat de Barcelona.*

QÜESTIONARI núm. 5

LA CANÇÓ POPULAR CATALANA

(Primer de la sèrie sobre aquest tema)

per

ROBERT GERHARD

NORMES

I. **Integritat**. — És indispensable que la cançó popular sigui recollida *en tota sa integritat,* tant en la tonada com en la lletra.

La cançó és *indivisible en tonada i lletra:* l'una no pot ésser recollida separada de l'altra.

Totes les variants d'una cançó — així de la melodia com del text — deuen ésser anotades, sense sacrificar-ne cap.

II. **Exactitut**. — L'anotació de la tonada i de la lletra deu ésser inspirada en la escrupolositat més rigorosa. Eviti's el corretgir al poble sota cap pretext.

El recercador, davant del fet de la cançó popular, no deu interpretar, ni esmenar, ni tractar de reconstruir en el cas de trobar-se amb fragments. Els versos no s'han d'esmenar tant si hi manquen síl·labes com si n'hi sobren. Les paraules s'han d'escriure tal com les pronuncia el poble, encara que siguin adulterades i no tinguin significat. La paraula correcta pot indicar-se al marge.

III. **Indicacions tècniques**. — La anotació musical ha d'ésser clara i correcta, amb aplicació exacta

de la primera estrofa de la cançó dessota de la tonada.

Les demés estrofes es copiaràn en una fulla adjunta. Deu indicar-se entre barres la rescobla, tornada o resposta, o sia la part melòdica que és repetida en cada estrofa. Indicar-ho aximateix al copiar la lletra, tan sols amb les primeres paraules cada vegada, separant les estrofes per un espai. Cal indicar també el moviment i expressió generals i llur modificació eventual.

IV. **Ambient de la cançó.** — Localitat i comarca de la recerca : dia i lloc en què s'ha fet.

Lleugeríssima descripció de la persona que l'ha dictada. Totes les dades possibles sobre l'origen de la cançó; el personatge que l'ha treta, quan el poble en conservi memoria clara; significació especial que calgui esmentar; diades en què es canta, gestes i feines que commemora o acompanya; condició social de les persones que la canten, quan la cançó sigui del domini d'una categoria o d'un sexe determinats; llegendes i pràctiques que hi van lligades; fotografies de les escenes més típiques o culminants, sempre que hi hagi motiu ; si hi han cantaires professionals, noms amb que són coneguts, instruments que usen, etc., etc.

CONSELLS

1. Per les raons que segueixen, recomanem d'interrogar els cantaires separadament, evitant posar-los en presència l'un de l'altre, per tal de no estimular-los a rivalisar.

En primer lloc, és molt fàcil que les ganes de lluir-s'hi portin a l'un o a l'altre a volguer-ho fer especialment bé, desnaturalisant, per lo tant, l'aspecte primitiu de la cançó. En segón lloc, el cantaire — sobre tot tractant-se de cançons que no tingui molt presents i li calgui fer un esforç per a recordar-les — es sentirà influit per la cançó que acaba d'oir, produint-se reminiscències inevitables.

2. És de tot punt indispensable que la tonada i la lletra siguin recollides de boca d'una mateixa persona, per la raó de que dues persones canten la mateixa cançó quasi sempre

de dues maneres diferents. Dificilment pot aplicar-se amb exactitut la lletra de la cançó, a la tonada que no ha sigut dictada per la mateixa persona.

3. Per tal d'estalviar-se temps i d'assolir una major perfecció en la tasca, recomanem la col·laboració cordial i constant entre dos investigadors encarregats de recollir simultàniament la tonada l'un i la lletra l'altre.

Aquest procediment serà, a més, una altra garantia d'exactitut. Deu procurar-se no interrompre el cantaire, i en el cas d'escapar-li intervals al músic o qualque paraula al literat, aconsellem que's faci repetir no fragments de tonada o paraules soltes, sinó tota l'estrofa cantada. La lletra no deu ésser mai dictada recitant-la, sinó cantada sempre.

ADVERTIMENTS

1) Tenim a disposició dels nostres col·laboradors que desitgin enviar-nos cançons, formularis amb pentàgrames per a cada cançó, amb les corresponents fulles per a la lletra i les indicacions que puguin fer-nos atenent-se al Qüestionari present. Preguem que ens demanin el número de pentàgrames i fulles complementàries que necessitin, abans de remetre les cançons a l'Arxiu, omplint-les en la forma que els serà indicada.

2) Agrairem l'adquisició i remesa d'instruments músics tradicionals, fotografies, postals, etc., els quals seràn destinats al futur Museu d'Etnografia de Catalunya. Previ acord, l'Arxiu abonarà les despeses.

3) En el cas de que un col·laborador, disposant de material abundós de cançons, es veiés impossibilitat de recullir-ne les tonades per falta de coneixements tècnics, l'Arxiu procurarà posar-lo en contacte o li enviarà un col·laborador musical.

El material de cançons recollides deu ésser remès abans del 30 de septembre de 1918, i adreçat al Director de l'*Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya: Facultat de Filosofia i Lletres, Universitat de Barcelona.*

QÜESTIONARI núm. 6

Primer sobre

QUALITATS MENTALS
DEL POBLE CATALÀ

TRETS CARACTERÍSTICS I SANCIONS POPULARS: MOTIUS, «ÀLIAS», MALS NOMS, PENJAMENTS, VITUPERIS, ETC.

per

TOMÀS CARRERAS I ARTAU

I. **Motius d'origen conegut.**—Anoti's en cada cas: 1) el lloc o comarca on s'aplica el motiu; 2) origen concret i època aproximada en que fou tret, quan se sàpiga; 3) si s'és perpetuat o bé ha caigut en desús.

Veu's-aquí un model de papereta:

En Vidrieres Anglés (Girona)

Tret a un tartaner jove, barba-mec, que feia la carrera d'Anglés a Girona, perquè portava ulleres amb gafes a tall de vell.

Farà uns 20 anys. Caigut en desús.

Motius generalisats, penjaments, etc.—Exemples: *Nas de cloca, Fart de sopes, Tap de cossi, Nyèvit, Trinxeraire, Toca-sardanes, Ànima de*

canti, *Fart de bon temps, Curt de gambals, Baliga-balaga, Mosca-morta, Gegant aixafat, Mitja-cerilla, Canyiula, Nyicris, Cloca-i-piu, Cigronya,* etc., etc.

Anoti's el lloc o la comarca on són usats, i expliqui's el significat quan aquest no's desprèn clarament.

CRITERI D'INVESTIGACIÓ

Comprèn el present Qüestionari totes aquelles expressions sintètiques populars que signifiquen un tret essencial del caràcter de les persones o una sanció per raó d'algún defecte o qualque gesta ridícula o còmico-heroica. Constitueixen, en conjunt, una gama interessantíssima de la vena irònica popular.

Per a millor demarcar l'àmbit de l'investigació, afegirem encara que les expressions a que'ns referim deuen constituir una *nota depriment,* una veritable *capitis diminutio* moral referent a un subjecte determinat. Escapen, doncs, de l'investigació els diminutius i les corrupcions de noms de pila i de casa, per exemple : *Quiquet* (de *Francisco), Lau* (de *Estanislau), Fredelicu* (de *Frederic), Peix* (de *Miralpeix).* En canvi, són registrables les següents denominacions : *Comillas, Güell, Alfarràs, Alella,* amb les quals solen senyalar-se entre ells, en el ple exercici de llurs funcions, els respectius cotxers d'aquelles famílies.

ADVERTIMENTS

1) Usi's una papereta per cada expressió, deixant un dit de marge al costat esquerre.

Als col·laboradors que ho desitgin o no disposin de paperetes, l'ARXIU els remetrà el nombre d'aquestes que ells indiquin en vista del material que tinguin aplegat.

2) Recomanem la formació de col·leccions per comarques.

3) Insistim una vegada més en que l'ARXIU té una finalitat estrictament científica. La Direcció mantindrà la reserva prudent, no sols respecte als noms dels col·laboradors, sinó també pel que's refereix a la divulgació d'aquelles expressions que poguessin significar una ofensa a persona determinada o a les bones costums.

4) L'ARXIU recomana, de més a més, les exploracions del mateix tema sobre les obres literàries. Senyalem, per exemple, tres autors ca-

racterístics: L'Emili Vilanova, per a certes expressions usades en algunes capes populars de la Barcelona autèntica; En Ruyra, per als motius de la gent de mar de la comarca de Blanes; En Vayreda, per a tot un enfilall d' expressions fortes, gairebé renecs, posats en boca de trabucaires i contrabandistes del Pireneu gironí. — Segueixi's també el sistema de paperetes, indicant el capítol, pàgina i edició de la obra.

Les respostes al present Qüestionari deuen ésser donades abans del 30 de setembre de 1918, i adreçades al Director de l'*Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya: Facultat de Filosofia i Lletres, Universitat de Barcelona.*

QÜESTIONARI núm. 7

Segon sobre

QUALITATS MENTALS
DEL POBLE CATALÀ

COMPARANCES POPULARS

per

TOMÀS CARRERAS I ARTAU

Exemples: *Més vell que anar a peu. Més aixut que l'esca. Alegre com unes castanyoles. Content com un gos amb un os. Curt com una cua de conill-més que'l dia de Sant Tomàs. Més devot que la llàntia del Santíssim. Més dolent que la tinya-que les borres-que alló que llancen-que la pesta. Més espès que un codony vert. Estret com una fulla de pi. Fals com l'ànima de Judes. Fosc com una gola de llop. Tenir un fetge com una rajada. Més llarc... trist que un dissabte sense sol. Més lleig que'l pecat. Més gandul que'l jaure. Més negre que'l fum d'estampa,* etc., etc.

Anoti's el lloc o comarca on la comparança ha sigut recollida de viva veu, i la condició de la persona que l'ha usada (un pagès, un propietari, un vell, etc.)

ADVERTIMENTS

1) Usi's una papereta per cada comparança, deixant un dit de marge al costat esquerre. Als col·laboradors que ho desitgin o no disposin de paperetes, l'Arxiu els remetrà el nombre d'aquestes que ells indiquin en vista del material que tinguin aplegat.

2) Recomanem la formació de col·leccions de comparances populars per comarques.

Les respostes al present Qüestionari deuen ésser donades abans del 30 de setembre de 1918, i adreçades al Director de l'*Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya: Facultat de Filosofia i Lletres, Universitat de Barcelona.*

CONTRIBUCIONS
A
L'«INVENTARI ETNOGRÀFIC I FOLKLÒRIC DE CATALUNYA»

(Continuació)

I. Recerques inèdites.

II. Indicacions bibliogràfiques sobre costums jurídiques d'Espanya i especialment de Catalunya.

III. Contribució a la Bibliografia de la Cançó popular catalana.

IV. Publicacions registrades: A) Etnografia i Folklore catalans. B) Etnografia i Folklore dels pobles ibèrics.

RECERQUES INÈDITES

SEGON CURS: 1916-1917 (1)

Vegi's les respostes, notes i materials rebuts referents al Qüestionari núm. 1 *Corpus Paremiològic Català* i al Qüestionari núm. 2 *Folklore dels Fenòmens Atmosfèrics*, registrats en altre lloc del present volum (pàgs. 151 i 155).

AIXELÀ, O. S. B. (P. Conrad)

Fragment de cançó: Oh la vida del bon pagès!... Lletra: Fornell-Solsona (Barcelona).

ARGEMÍ MUSTICH (Francesc)

Cançons populars. Lletra, tonada i explicació: Vinaroç (Castelló de la Plana).

1. Les plegadores. 2. La sambomba. 3. Mon pare i ma mare. 4. Ai, serreta de l'ermita!

ARRUFAT I RUBERT, Pvre. (Lluís)

Jocs de mainada. Explicació, gràfics i lletra de vàries cançonetes, amb la tonada transcrita per F. Escoin i Belenguer: Castelló de la Plana.

1. Pilarets. 2. Samborí de caragol. 3. «Reventa sapos». 4. El gat i la rata. 5. «Vaso de la mel». 6. Mi castillo. 7. A la Chimbala. 8. La carabasseta de Paulí. 9. A la una, la pruna. 10. El Samborí. 11. Catí catau o «marro». 12. Al corral de ma tia sabonera. 13. Màrrega. 14. «Conejo». 15. Tonya.

BATISTA I ROCA (Josep M.a). Vegi's: Gerhard (Robert).

BOU I PRATS (Rafel)

Cavall fort (joc de mainada): Torroella de Montgrí (Girona).

(1) Vegi's les «Recerques inèdites» del primer curs, ESTUDIS I MATERIALS, vol. I, pàgs. 103-106.
Han cooperat principalment a aquesta secció i a la de «Publicacions registrades», durant el segon curs de 1916-1917, els senyors Josep M.a Batista i Roca, Robert Gerhard, Jaume Roca i Valls i Carreras i Artau (Joaquim). — N. de la D.

Corrandes de mainada (3): Torroella de Montgrí (Girona).

BRUCH, C. M. F. (P. Valentí)

Tres conjurs contra el mal temps: Vilallonga del Camp, Pradell (Tarragona) i Collsacabra (Girona).

Corrandes (5): Camp de Tarragona, Pla d'Urgell (Lleida), Camprodón (Girona), Priorat (Tarragona) i Pobla de Cièrvoles (Lleida).

Cançó del bosc. Lletra.

Cargol bové...Cançó de mainada (dues versions). Lletra: Selva del Camp i Alforja (Tarragona).

BULBENA-TOSELL (Antoni)

«Consemblança entre les dues lligendes mig-evals: Fra Joan Garí y Robert lo Diable» (Estudi).

BURGAS (Mn. Agustí)

Oració per abans de confessar: Pont de Molins (Empordà, Girona).

CANUDAS, Pvre. (Joan)

Tres cançons populars: Mollerusa (Lleida).

1. La bolangera en té un colom... 2. Quan el pare no té pa. 3. Al carrer més alt...

Vària folklòrica:

Ballet infantil: Mollerusa.—Rima infantil: Una plata d'enciam...: íd. —Joc d'infants: l'escarbat bum-bum: Palau d'Anglesola.—Rima al saltar el foc de Sant Joan: Sant Joan bon sant...: Mollerusa.—Dita als qui's desdeixen de quelcom: íd.—Festa dels Innocents: íd.

CAPDEVILA, Pvre. (Mn. Sanxo)

Comparances populars (100): Sant Martí de Maldà (Lleida).

Llatinades populars (50): íd., íd.

CARBÓ I MAIMÍ (Mn. Xavier)

Cançons. Lletra :

1. Blancaflor : La Creueta (Girona). 2. La filla del Mallorquí (dues lletres) : La Creueta i Girona. 3. Si n'hi ha dos mil soldats. .: La Creueta. 4. El fadrí de Montmany : íd. 5. Jo'n som festejat set anys... : íd. 6. Mira, Petit; mira, retíra't... : íd. 7. El dia de Sant Joan (dues lletres) : íd. 8. Sabi dumdum : Cassà de la Selva (Girona). 9. El petit bailet : íd. 10. La minyona de Mataró : Bescanó (Girona). 11. Si n'hi havia un fadrí sastre... : Puigarnol (Girona) 12. El capitelo : Juyà (Girona). 13. Mossèn Joan de Vich : íd. 14. No fóssim germans, Maria... : Girona. 15. La dama de París : Girona i Sant Martí Sescorts (Barcelona). 16. La malcasada : Bescanó. 17. La presó de Lleida : Girona i Palamós (Girona). 18. Us compraré un miray... : Puigarnol. 19. Jo n'estic tristeta... : Amer (Girona). 20. Ara la mare és a plaça... : Juyà (Girona). 21. Ai, adeu, Mari-Anneta... : Cassà de la Selva (Girona). 22. Cada dia se'n passeja... : Juyà i Puigarnol. 23. La jutgessa (dues lletres) : íd., íd. 24. I aquí baix amb un *parat...* : Puigarnol. 25. El fill que's va fer lladre... : íd. 26. Margarideta : Juyà i Bescanó. 27. El castell dels inglesos... : Puigarnol. 28. Els tres segadors : íd. 29. Pere-Jan : id. 30. Montanyes de Tordera : Juyà. 31. Deu lo guard, mestre Joan... : íd. 32. Les segadores : Puigarnol. 33. Els tres lladres : íd. 34. L'enuig de Don Odilón : Juyà. 35. La fuita de l'Agneta : Puigarnol. 36. El sarau de la patacada. 37. Marianneta : Puigarnol. 38. La filadora : íd. 39. Ximpleries de festejador : Juyà. 40. Cançó de pastor : Puigarnol. 41. La rodasoques : Bordils (Girona) i Cassà de la Selva. 42. Tres dies soy casada... : Amer (Girona). 43. En Joan de la verneda : Puigarnol. 44. El fill del Rei : Girona. 45. La noia de Ripoll : Puigarnol. 46. Quatre fadrinets de la valentona : Girona i Plana de Vich. 47. Cançó del lladre : Puigarnol. 48. Al carrer d'En Vila... : Amer. 49. I al corredô n'hi ha una finestreta... : íd. 50. La filla del Rei : Girona. 51. Ganing, ganang, les campanes de pa blanc... : Juyà. 52. Sant Josepet : íd. 53. Catarineta : Puigarnol. 54. Els fadrins de Sant Boi : Girona. 55. L'ocellet a sota l'âbre... : íd. 56. El mestre enamorat : Puigarnol. 57. Els tres pobres estudiants : Cassà de la Selva. 58. Quina pareia farem tots dos... : íd. 59. Els quatre parells : íd. 60. Cançó d'infants : íd. 61. La Xoixa : Puigarnol i Bescanó. 62. La xicota del gitano : Girona, Bescanó i Sant Martí Sescorts (Barcelona). 63. La cançó dels gats : Bordils i Plana de Vich. 64. Cançó de les noies : Bordils. 65. Cançó treta a la Marieta Mestres : íd. 66. I en Pepet en fa una barca... : Cassà de la Selva. 67. I el dia de Sant Jaume... : íd. 68. El jugador : Puigarnol. 69. La Plana de Vich n'hi ha una donzella... : Celrà (Girona). 70. El pobre

soldat: Puigarnol. 71. Goigs del Rector de Ceret: Cassà de la Selva. 72. El pobre traginer: íd. 73. La Bolangera: Puigarnol i Bescanó. 74. Els dos enamorats (Magalí): Juyà. 75. El Comte l'Arnau: Girona. 76. El bon mariner: Girona i Sant Martí Sescorts. 77. La Porquerola: Girona. 78. Fadrinets de la montanya...: Sant Martí Sescorts. 79. L'estudiant de Vich: íd. 80. La nit de Sant Joan: íd. 81. Les nines de Camprodon: íd. 82. La Valencianeta: íd. 83. Cançó de les dones: íd. 84. Cançó de les dones: íd. 85. Cançó de la guerra de l'Àfrica: íd. 86. La minyona de Maia: íd. 87. El segar d'Urgell: íd. 88. El soldat i la pastorel·la: íd. 89. La Tecleta: íd. 90. Romanç de l'Agna-Maria: íd. 91. Els tres dallaires: íd. 92. La pastora dormida: íd. 93. La minyona del Rosselló: íd. 94. El mal de l'amor és mal de migranya...: íd. 95. La filla del Doctor: íd. 96. I a la vila d'Olot...: íd. 97. La Coronela: íd. 98. La zumzeta-zum-zom: Puigarnol i Juyà. 99. L'Anunciació: Cassà de la Selva, Girona, Sant Martí Sescorts, Juyà i Puigarnol. 100. Don Dalmau: Cassà de la Selva, Girona i Juyà. 101. Sant Ramon: Juyà, Puigarnol, Cassà de la Selva i Plana de Vich. 102. El noi de la Mare: Cassà de la Selva. 103. Ai, mare, feu-me les trenes: Cassà de la Selva, Fornells de la Selva i Sant Martí Sescorts. 104. Cançó de la son: Cassà de la Selva i Sant Martí Sescorts. 105. La fuita de l'Anneta: Sant Martí Sescorts. 106. A la salida de França: íd. 107. La Pepa balconera: Amer (Girona). 108. L'hostal de la Pera (tres lletres): Amer, Bescanó i Banyoles (Girona). 109. La Pepa galan: Cassà de la Selva, Juyà, Puigarnol, Girona i Plana de Vich. 110. Totes voleu hereus: Juyà. 111. Veniu, noies, sota l'âbre. 112. Un dia vaig sabê: íd. 113. Noia, noia, noia maca: íd 114. Americana: íd. 115. El batlle diu a n'el jutge: Juyà. 116. Goigs de Santa Agnès: Girona. 117. Goigs de Sant Magí: Cassà de la Selva. 118. Goigs de Santa Caterina: La Creueta. 119. Galarita, la filla del Rei: Bescanó. 120. Prefaci de Mossèn Pere de la Bola: Bescanó. 121. Una són la una...: Cassà de la Selva.

La vella de Madrid. Lletra i tonada, transcrita aquesta per Anton Malats.

Intent de reconstrucció folklòrica de la «Cançó de la son», amb la tonada transcrita per Anton Malats.

Minuta de qüestionari, amb referències concretes a les cançons populars: «La Magalí», «La Dama d'Aragó», «El Comte l'Arnau», «Cançons populars de Setmana Santa», «Unus est Christus», «Cançons Santjoanenques», «Cobles».

Oracions Populars:

1. Les orgues de Déu: Puigarnol. 2. Pare nostre del petit (dues variants: Juyá (Girona) i Puigarnol. 3. Tres Maries (dues variants): Cassà de la Selva (Girona) i Puigarnol. 4. Oració per quan fa mal temps (dues variants): Cassà de la Selva (Girona) i Puigarnol. 5. A Déu m'encoman... Cassà de la Selva. 6. Bona nit: Cassà de la Selva 7. Bon día: Cassà de la Selva. 8. Ai del bon Jesús—i la Mare seva: Puigarnol. 9. Mare de Déu, jo som petita... 10. Maria taiava i cusia... Puigarnol. 11. La Cena: Puigarnol. 12. Oració per anar a combregar: Sant Martí Sescorts (Barcelona). 13. Unus est Christus qui regnat: Sant Martí Sescorts (Barcelona). 14. María passa avant: Sant Martí Sescorts (Barcelona).

Rondaies cassanenques: Cassà de la Selva (Girona).

1. El llop i la guilla. 2. L'Home-roig. 3. El fluviol que feia ballar a tothom. 4. L'home del cigró. 5. La «Bufa-focs». 6. L'olla de ferricots. 7. Les cabres. 8. Els set corbs. 9. La Catarineta. 10. En Met-Grau. 11. La Mala-Veia de Caldes.

Jocs: Cassà de la Selva (Girona):

1. Dari'n — dari. 2. Cavall fort. 3. Runy. 4. Cuit-sala. 5. Cuit a corre. 6. Cuit-a-bístric. 7. Bístric.

Tres joneietes en soc fetes... (joc de noies): Sant Martí Sescorts (Barcelona).

Basarda que feien antigament els serpents. Notes folklòriques: Cassà de la Selva (Girona), Romanyà (íd.) i La Creueta (íd.).

Notes sobre'l Comte l'Arnau.

CARRERAS I ARTAU (Joaquim)

Folklore jurídic:

I. Arrendaments de terres (costums referents a «comiat», «entrada», pac d'arrendament, mesures de terres, de grans i de fruits): Anglès (Girona). II. Els termes de les finques rurals: Anglès. III. Conreus temporals; contractes de parcería: Anglès. IV. Contractes de boscos: Anglès. V. Les colles de segadors (costums caducats): Girona.

Costums. Tradicions. Llegendes. Creences.

I. L'«apagar foc» (costums de la vila): Torroella de Montgrí (Girona). II. Les «esclovellades» i les «engrunades» de blatdemoro (costums): Torroella de Montgrí (Girona). III. Les «esclovellades» de blat-

demoro en els masos: Anglès (Girona). IV. El «toc de les deu» a l'ermita de Sant Grau (costum): Sant Gregori (Girona). V. Els pavordes (costums i institucions religioses): Anglès (Girona). VI. Canellas, antigua població jueva (tradició): Vilajuiga (Girona). VII. El castell de Carmançó; la cabra d'or (llegenda): Vilajuiga (Girona). VIII. Santa Afra i les mosques (creença): Anglès (Girona).

Jocs:

A) Cançons i jocs d'infants.

1. Escarbat bum-bum... (lletra): Centelles (Barcelona). 2. Santa Magdalena... (cançó d'infants; dues lletres): Bonmatí (Girona) i Sabadell (Barcelona). 3. Lletja fumada... (cançó; lletra): Bonmatí. 4. Salta, miralta... (joc i cançó; lletra): Centelles. 5. Per contar els dits de la mà (joc): Contestins (Girona). 6. A punyet (joc): íd.

B) Jocs de nois i de noies.

1. Les dotze oquetes (joc de noies; explicació, lletra d'una cançó amb la tonada recollida per En Jaume Roca): Girona. 2. A cintes (joc de noies): Vich. 3. A la torre (joc de noies, amb la lletra d'unes cançonetes): Vich. 4. A la confessió (joc de noies): Vich. 5. El ball de la gitana ..: Salitja (Girona). 6. A la «cuit»; «cuit» a la correguda, «cuit» a l'amagada (amb la lletra de quatre cançonetes): Girona i Vich. 7. A bèlit (joc de nois): Girona. 8. A pinyols: íd. 9. Jocs de pilota: a «sacu», a «geps», a «olles»: íd.

C) Jocs d'adultes.

1. A penyores (joc de joves): Girona. 2. El joc dels disbarats (joc de joves): íd. 3. Les botxes; el joc i l'ambient local: íd.

Consueta dels campaners de la Seu de Girona (Transcripció d'un manuscrit, notes i vocabulari).

Cançonistica. Lletra:

1. La donzella de la costa: Girona. 2. La Pepa galan (dues lletres): Girona i Bonmatí (Girona). 3. El fadrí de Caldas: Salitja (Girona). 4. Els fadrins de Sant Boi: íd. 5. El frare blanc: íd. 6. El testament de N'Amèlia: Granollers (Barcelona). 7. Lo fill del Rei: íd. 8. Blancaflor: íd. 9. La ploma de perdiu: íd. 10. Cançó de la Francisca Ferrera: Salitja. 11. El jutge: Granollers. 12. En Pere Gros: Girona. 13. Cançó de l'esmolet: íd. 14. Cançó de carnaval: íd. 15. Cançó dels gegants de Sant Feliu de Pallarols. 16. Caramelles: Salitja. 17. Caramelles, amb dues corrandes: Centelles (Barcelona). 18. La Mare de Déu (dues

lletres): Girona i Torroella de Montgrí (Girona). 19. El Noi de la Mare Girona. 20. Sant Josep i la Mare de Deu (dues lletres): Granollers. 21. Nadala (dues lletres): Girona. 22. Un dia collint floretes...: Salitja. 23. El meu galan a la guerra...: íd. 24. Ploreu, ploreu, ninetes...: Granollers. 25. Un dia baixant d'Urgell...: Girona. 26. A la una el sol i la lluna... (dues lletres): Girona i Bonmatí. 27. El dilluns pels seus difunts la vella no fila...: Girona. 28. Jo sé una cançó...: íd. 29. Tre, tre, tre...: id. 30. Els calçons són dos...: Salitja. 31. Pastoret, d'on vens...: Bonmatí. 32. El bon Jesús n'es nat...: Granollers. 33. Gloriós Sant Farriol: Girona. 34. Sant Pere i Sant Pau...: íd. 35. Mare de Deu del Carme... (dues lletres): íd., íd. 36. On aneu, Mare de Déu (dues lletres): íd., íd. 37. Fum, fum, fumarol...: Girona. 38. Un dia vaig veure...: Granollers. 39. Ai, coixinet, si tu sabies...: íd. 40. Non-non: Girona. 41. Sol, sol, solet... (dues lletres): Girona i Sant Feliu de Guixols (Girona). 42. Els goigs de Sant Salvi: Susqueda (íd.)

Folklore de lladres:

I. La cançó d'En Bacaina (lletra de varis fragments): Susqueda (Girona). II. La cançó d'En Boquica (lletra d'un fragment): íd. (íd.). III. Fets i llegenda referents a En Boquica: íd. íd.. IV. Una promesa als lladres: Centelles (Barcelona). V. La presó d'En Sabench, de la Sellera: Bonmatí (Girona).

Lo que canten els aucells segons el poble. Lletra: Bonmatí (Girona).

1. Cant de les aurenetes. 2. Cant de les mallerengues. 3. Les aurenetes i els torts.

Endevinalles populars (26): Girona i Bonmatí (Girona).

Corrandes (26): Girona, Bonmatí (Girona), Salitja (íd.), Sant Feliu de Guíxols (íd.) i Granollers (Barcelona).

CARRERAS I ARTAU (Tomàs)

Informació consuetudinària sobre l'enfiteusis a Catalunya. Respostes de varis notaris de Catalunya donades en 1907-1908.

Col·lecció de contractes rurals (arrendaments, rabasses mortes, artigues): Anglès, Vilanna, Sant Julià del Llor (Girona).

CASTELLÀ I RAICH (Gabriel)

Col·lecció de cançons populars de mainada. Lletra, tonada i explicació: Igualada (Barcelona).

1. Bal-ridó. 2. Olles, olles. 3. La lluna. 4. Sota l'olivera. 5. Ella'n punteja... 6. Joanet que vas a fora... 7. Si fos un mixó... 8. Aquestes montanyetes... 9. Al carrer més alt... 10. El fuquet. 11. Marieta cistellera... 12. El gall. 13. Demà es festa... 14. Virolet. 15. Noia, si fossis callada. 16. Les ninetes. 17. Teta, titeta... 18. Allí baix a Martorell... 19. Sota la llanterna. 20. Jo'm posava la cotilleta... 21. Sant Isidro. 22. Cremilleres. 23. Margarideta. 24. Les noies maques. 25. El pobre pagès.

Aplec de nou oracions: Igualada (Barcelona).

1. Oració que fou trovada al Sant Sepulcre. 2 i 3. Per fluixos de sang. 4 Per curar mal d'ulls. 5. Per curar el mal de ventre. 6. Per curar de llomat. 7. Per curar mal de caixal. 8. Per lliurar-se de persones i besties danyines. 9. Per obtenir una alegria.

CASTELLÀ ROGER, C. M. F. (P. Josep)

Cançons populars catalanes. Lletra, tonada i notes:

1. Els tres fadrins. 2. Roseta. 3. El pardal. 4. L'any 1619. 5. La mare i la filla. 6. El Frare Blanc. 7. La vida del Pastor. 8. El Caçador. 9. Els tres dallaires.

Les cançons 1, 2, 3, 6 i 8 són recollides al Rosselló; la 4 a Cornet (Barcelona); les 5 i 9 a Queralps (Girona), i la 7 a Solsona (Lleida).

CASTELLS, Pvre. (Isidre)

El burro (dimoni): Sant Pere de Torelló (Barcelona).

El gaig i l'oriol: Cornet (Barcelona).

Oracions: Lluçanès.

1. Per abans de beure vi. 2. Per abans de beure aigua en una font. 3. Per abans de sortir de casa.

CLIMENT FERRAN (Pere)

Reculls folklòrics sobre els dies de Nadal, Innocents, Cap d'any i Reis a la vila de Torroella de Montgrí (Girona):

1. La nit de Nadal. 2. Cançons populars (lletra i tonada). 3. El «tió». 4. La «Missa del Gall». 5. El dia de Nadal. Les felicitacions. 6. La «rabassa» (amb un dibuix). 7. La funció de la tarda de Nadal.

Els «Pastorets». 8. La «lotería». 9. Els «Pesebres». 10. Els «Innocents». 11. «L'home dels nassos». 12. Any nou. 13. «Els Reis».

Reculls folklòrics sobre la Setmana Santa a la vila de Torroella de Montgrí (amb dibuixos):

1. El dia del Ram. El llor. 2. El tortell. 3. Les quaranta hores. 4. Els «brunyols». 5. A ferrar les campanes. Les tenebres. 6. A matar jueus!! Les marietes. La processó. 7. El Via-Crucis. Cançó. 8. Els esquellots. El salpàs. 9. Pasqua. Les Caramelles.

La Torra de les Bruixes (llegenda): Torroella de Montgrí.

COMERMA I VILANOVA (Lluís) (1)

Tradicions i llegendes: Banyoles (Girona).

1. Origen de l'Estany. 2. Sant Martí i el dimoni. 3. El drac. 4. Sant Mer i Santa Càndia. 5. El pont de Sant Miquel. 6. El pont de Sarrià. 7. La pedra de Costarroja. 8. El Castell de Finestres. 9. Les gojes de Collvet. 10. Els encantats de les Estunes. 11. Les baumes de Sant Martí. 12. La Campana Martiriana. 13. La pubilla Trull. 14. La pubilla Pujolar. 15. La bora de les donzelles. 16. Roca Pastora. 17. Sant Cristòfol. 18. Sant Farriol. 19. Sant Pasqual Bailon. 20. Sant Damas. 21. El pastor de la capa. 22. Sant Pere i els peixos. 23. Sant Pere i l'ull de Nostre Senyor. 24. Sant Pere i el camp. 25. Sant Pere i el mal de ventre. 26. Sant Pere i el mal de caixal. 27. La Mare de Déu al fugir a Egipte. 28. La Mare de Déu sota la garbeta. 29. El bon Jesús i el dimoni. 30. La Mare de Déu i l'aureneta. 31. Jesucrist i la cadernera. 32. Els cingles de Sant Aniol. 33. Noms de Mieres i Santa Pau. 34. El sastre de les tèmpores. 35. L'home de la lluna. 36. El Caçador.

Oracions: Banyoles (Girona).

1. Oració per a guardar de mal en general. 2. Al llevarse. 3. Al anar al llit (dues oracions). 4. Oració per la nit.

Conjurs: Banyoles (Girona).

1. Oració contra els llamps. 2. Oració per beure en una ribera i no pendre mal. 3. Per beure aigua d'un clot.

Costums: Banyoles (Girona).

1. Els llensolets de Nadal. 2. La sopa de Jesús. 3. El dejuni de Nadal. 4. L'adoració dels pastors per Nadal. 5. L'adoració dels pas-

(1) Obtingué el premi de l'ARXIU en el certamen de la Congregació Mariana del Seminari de Girona, de 1916, per la col·lecció de reculls folklòrics de què's dóna compte a continuació.

tors, al Collell. 6. El tió de Nadal. 7. Els Reis. 8. El Ram. 9. Les caramelles. 10. Tots Sants. 11. El Rosari del Carme. 12. Sant Martirià a l'Estany. 13. La palla i llaurada dels malalts. 14. La festa de Sant Abdon i Sant Senèn. 15. Ballets amb caputxa i gambeto. 16. Els arcabots. 17. Paga de la llevadora. 18. El pa de les honres. 19. Aiguamans del dol. 20. El cistell d'oferir. 21. Les ofrenes de les Lletanies. 22. La samal de vi el dia de Tots Sants. 23. Oferta de Tots Sants. 24. Les pavordesses i la coca. 25. Tocar música per les coques. 26. Les morratxes amb aigua d'arròs. 27. Les pavordesses i el ciri. 28. Ball de Santa Rosa. 29. Salutació. 30. Balles de Sant Maurici. 31. El pa de l'enterro. 32. A l'encetar un pa. 33. Al caure un tros de pa. 34. Al parlar dels difunts. 35. Perdó per malparlar. 36. El ben parlar. 37. Trucant a una porta. 38. El bon dia. 39. Els segadors i la beguda. 40. La garba de la mestressa. 41. L'alçada de l'ase. 42. L'Àngelus de les sardanes. 43. El tec de l'enterro. 44. Els ballets. 45. Pactes de mainada.

Jocs de la mainada: Banyoles (Girona).

1. Cançonetes per a saber qui para. Lletra. 2. Roca Pinya. 3. Llebra, llebra. 4. Peu de bruixa. 5. Punyet-catroc. 6. En volen, en volen ocells. 7. Rum, rum, escarbat. 8. Vull entrar al sol. 9. Esquelleta ninc-ninc. 10. La flauta. 11. Les cintes. 12. L'espardenyeta. 13. Les olles de la mel. 14. Rincón. 15. La sabateta.

Supersticions: Banyoles (Girona).

1. Les bruixes i els geperuts. 2. La pedregada. 3. Esquilar les cabres i xais. 4. Tornar-se animals. 5. Posar agulles. 6. Donar mals. 7. Fugir de bruixes. 8. Detenir-les a l'Iglesia. 9. La sortida de la bruixeria. 10. Els somnis. 11. El saludador. 12. Les papellones. 13. Les sargantanes de dues cues. 14. Les xibeques. 15. El vi vessat. 16. El mirall al vespre. 17. Els peixos per Sant Pere. 18. Els dimars i divendres. 19. El día del Ram. 20. Els signes. 21. Escombrar el Dijous Sant. 22. El cu-cut. 23. El roure de la Mare de Déu del Món. 24. Les serps. 25 Les serpents. 26. El llagardaix. 27. Les serps i els ocells. 28. La nit de Sant Joan. 29. El cabell i el cànem. 30. La criatura trencada. 31. La sort. 32. El dolor. 33. Clavells dobles. 34. Per treure el sol del cap. 35. Per treure l'enaigament. 36. Per curar els mal-mirats. 37. Per treure l'anyorament. 38. Per guardar el bestiar de tot mal. 39. Pel mal de caixal. 40. Les cuques adormidores dels caixals. 41. La mallerenga. 42. L'ombra del noguer. 43. Dir «niu sota teulada». 44. Parlar de bruixes en divendres. 45. Foc de figuera. 46. Canvi de criatures. 47. Mal mirar. 48. Curar verrugues. 49. Les estrelles que cauen.

Cançons. Lletra i tonada : Banyoles (Girona).

1. La vida de les galeres. 2. Les nines del Mallol. 3. Les dues galeres. 4. Els contrabandistes. 5. La Font Jordana. 6. El Portal de l'Àngel. 7. L'aureneta. 8. La Sileta. 9. Quan l'arbre és vert. 10. La bona noia. 11. La filla del Rei d'Espanya. 12. Santa Quitèria. 13. L'hostal de les gitanes. 14. Les crides del Rei. 15. La flor de Vilabertràn. 16. El 15 de juny. 17. Els segadors. 18. Els matiners. 19. Les ninetes d'Olot. 20. Els fadrins lladres. 21. Altre do. 22. Les renyines. 23. El carrer de Sant Jan. 24. La galan donzella. 25. La pregària a Sant Francisco. 26. Els lladres de l'Empordà. 27. Una matinada fresca. 28. L'any de l'eclipsi del sol. 29. En Burges del Montmany. 30. La Mare de Déu del Carme. 31. Mon pare m'ha casadeta. 32. La Roseta. 33. La Silvaneta. 34. L'aureneta i el pinsà. 35. Les noies d'Olot. 36. Les noies de muntanya. 37. Lo fluviol. 38. Les noies de l'Empordà. 39. Carretera de Banyoles. 40. La vida de les dones. 41. La vella de Madrid. 42. Santa Maria de Cádiz. 43. El pobre de Jesucrist. 44. La despedida. 45. Nadala. 46. La presa d'En Marsal. 47. El mussol. 48. Sant Isidro. 49. Els tres presos. 50. La fugida dels presos. 51. La festa de Sant Joan. 52. Els tres tambors. 53. A la Plana de Vich. 54. Barcelona, ciutat gran. 55. El niu. 56. Sant Jaume de Galicia. 57. Al peu de la tomba. 58. El castell de Montferrera. 59. El Pesebre de Nadal. 60. La mala terra. 61. La torra xica. 62. La abandonada. 63. A la mala vida. 64. Un do. 65. El meu promès. 66. Sant Josep n'era fuster. 67. Si ho sabies Bernardí. 68. La vida del soldat. 69. La son, son.

Ballets. Lletra i tonada : Banyoles (Girona).

1. Collsuspina. 2. Vora la marina. 3. La desmenjada.

Corrandes (67) : La Garrotxa (Girona).

Algunes frases comunes : Banyoles (Girona).

Dites populars : Banyoles (Girona).

CHAVARRI (Eduard L.). Vegi's : Pedrell (Felip)

DURAN I BALCELLS (Josep M.ª)

Oració per a tenir sort : Barcelona.

Sant Miquel dels Barretons. Llegenda : Montseny.

Oferta. Costum : Seva (Barcelona).

ESCOIN I BELENGUER (F.). Vegi's : Arrufat i Rubert, Pvre. (Lluís).

FARNÉS (Sebastià)

Veïnatge (costum): Sant Feliu de Codines (Barcelona).

FAURA (Josep M.ª)

Folklore jurídic:

1. Tractes de molí: Clariana (Lleida). 2. Referencies de tractes de pastors: íd. 3. Drets de cort: íd. 4. Costums de termenal: Vacarisses (Barcelona). 5. Tractes de calcinaires: íd.

Els xiprers de les masies: Palausolitar (Barcelona).

FELIU I EGIDIO (Vicens)

Supersticions (4): Palautordera i La Garriga (Barcelona) i Bellvís (Lleida).

Llegendes (4):

1. El salt de la minyona. 2. El pont de Querós. 3. El pou del dimoni. 4. La llegenda del Tagamanent. — Les llegendes 1 i 2 són recollides a Sant Hilari Sacalm (Girona), la 3 a Santa Susagna del Montseny, i la 4 a Tagamanent (Barcelona).

Manaments populars: La Garriga (Barcelona).

El Pare Nostre petit: Llansà (Girona).

Cançons populars. Lletra:

1. Fum, fum, xemeneia amunt... (dues lletres). 2. Ai, Josep, vostre fill m'enamora... 3. Sant Antoni va pel mar... 4. Demà és festa... 5. El naixement de Jesús.

Les lletres 1 i 2 són recollides a Llansà (Girona), la 4 a Barcelona i la 5 a Cerbère (Rosselló).

Folklore escolar. Règim econòmic de les «comunes» d'estudiants a Girona.

Comparança popular (1): Girona.

Dites o modismes populars (5): Girona.

FONT I GRATACÓS (Llambert)

Cançons. Lletra:

1. A la Verge: Aiguaviva (Girona). 2. Cançó de Nadal: Aiguaviva i Calella (íd.). 3. Despedida: Besalú (íd.). 4. Les dotze paraules: íd. 5. De Nadal: íd.

Aplec d'oracions:

1. A Déu m'encoman... (cinc variants): Roses i Camallera (Girona) i Olost del Llussanès (Barcelona). 2. Al ficar-se al llit. (set variants): Roses, Camallera, Calella i Besalú (Girona) i Roquetes (Tarragona). 3. A l'Àngel de la Guarda (cinc variants): Camallera, Besalú i Roquetes. 4. Al canviar-se la camisa (dues variants): Camallera i Roquetes. 5. Per a abans de menjar: Camallera. 6. Per a després de menjar: íd. 7. A l'oferir les obres (dues variants): Camallera i Lloret de Mar (Girona). 8. Al tocar hores: Olost del Llussanès. 9. Al posar els peus a terra: Camallera. 10. Al Nen Jesús: Roquetes.

GERHARD (Robert)

Cançons. Tonada i lletra. Les onze primeres cançons foren recollides a Samalús (Alt Vallès, Barcelona), en col-laboració amb En Josep M.ª Batista i Roca, col·lector de la lletra:

1. La dama d'Aragó. 2. En Rafel Tristany. 3. Les ninetes de Camprodon. 4. Una cançoneta nova. 5. L'hereu Rossell. 6. Pau Gibert. 7. Quan ne vaig venir al món. 8. El dia de Sant Joan. 9. A la ciutat de Sevilla. 10. Els tres dallaires. 11. El Cavaller i la Dama. 12. Els deu manaments de la llei de Déu: Selma (Tarragona). 13. La presó de Lleida: Pont d'Armentera (Tarragona). 14. Cançó de breçol: Alió (Tarragona). 15. Cançó de breçol: Valls (Tarragona). 16. Cançó de breçol: íd. 17. Portal de Betlem: Alió. 18. El dia de Corpus: íd. 19. El cafè de les dames: íd. 20. A París n'hi ha una noia: íd. 21. Coples: íd. 22. El Frare i la Pastora: íd. 23. Cançó de breçol: Selma. 24. Déu vos guard, Josep: íd. 25. Cançó de Nadal: íd. 26. Cançó de breçol: Pont d'Armentera. 27. Les dotze paraules que Crist digué: Selma. 28. La Porquerola: íd. 29. El Sastre: íd. 30. Ja me'n vaig tot carrer avall: íd.

LACVIVIER (Ramon de)

El ball d'En Serrallonga. Còpia d'un manuscrit de Palau-del-vidre (Rosselló). Còpia d'altre manuscrit (variant) de Bula-ternera (Rosselló).

MALATS (Anton). Vegi's: Carbó i Maimí (Mn. Xavier).

MANENT I CISA (Marian)

Cançons de dança: Qui és aquesta senyora de tan poc enteniment?... (Setze cobles): Gratallops (Tarragona).

MARTÍNEZ AGUADO (Josep)

El castell de Vacarisses (Barcelona). Llegenda.

El pa de Sant Gregori. Costum. Vacarisses.

Sant Mus. Costum : Rubí (Barcelona).

Fer pedrades. Nota sobre aquest costum infantil, encara en ús a Barcelona i Lleida. (Amb una «fona» autèntica).

MAYANS (Roc)

Corrandes (5) : Xàvia (Alacant).

MONTANYÀ (Josep)

Cançons. Lletra i notes.

1. Les dones de Saldes : Cornet (Barcelona). 2. L'any mil vuitcents dinou : íd. 3. Les nines de Cervera : íd. 4. Les noies : íd. 5. El *gatu* : íd. 6. Donya Quiteria Xarrupa : Gurb (Barcelona). 7. Buscant minyona : Barcelona i Balsareny (Barcelona).

PADRÓS DE JOU (Mercè)

Corrandes (9) : Sarrià (Girona).

El Pare Nostre petit : íd.

Pare Nostre lo major : íd.

Conjur contra el mal temps : íd.

PALOMER, Pvre. (Josep)

La nit de difunts: la campana del Mercadal de Girona (llegenda).

PEDRELL (Felip)

Cançons i balls populars valencians. Lletra, tonada i notes (segons materials aportats per Eduard L. Chavarri).

1. El ball dels *nanos* : València. 2. Marxa dels *nanos* : íd. 3. Tres tonades de dances : Serres de Mogent i Vall d'Albaida (València). 4. Cançó. La Molinera té un vestit plegat... : Vall d'Albaida. 5. Cançó de bressol : La meua chiqueta és l'ama del corral... : Regne de València. 6. Cant de noies en treballs agrícoles : *Dicen que los celos matan...* : Xâ-

tiva, Vall d'Albaida, Ribera Alta. 7. Cant del batre: Regne de València. 8. Chor de joves: *La Molinera de arriba...*: Castelnovo, Segorbe, Castelló de la Plana. 9. Melodia o marxa de processó en els pobles: Regne de València. 10. Cant de les falles: Per ahí hi ha una estereta velleta pâ la falla de San Chusep?...: Regne de València. 11. Les albaes: Regne de València.

PERE GÓMEZ, Pvre. (Manuel)

Cançó de mainada, de tirar bateig. Lletra: Lleida.

PERRAMON I OLIVA (Joan)

Camí del Calvari. Quatre tonades populars: Girona.

Crits del carrer. Lletra i tonada: Girona.

1. El parracaire: Sis crits. 2. Pells de conill. 3. Café. 4. Tovalloles. 5. El nunci. 6. El peix.

Els «Manaies». Tonada tradicional de la processó de Setmana Santa: Girona.

Goigs de la Divina Pastora. Lletra i tonada: Palafrugell (Girona).

PIGEM I ROSSET (Elies) (1)

Oracions:

1. A l'Àngel de la Guarda (dues variants): Girona i Banyoles (Girona). 2. A Déu m'encoman (tres variants): Banyoles, Esponellà (Gerona) i Serinyà (id). 3. Al sortir el sol: Banyoles. 4. Al llevar-se: íd. 5. Al senyar-se: Girona. 6. Al posar-se la camisa (dues variants): Girona i Banyoles. 7. Al rentar-se (dues variants): Girona. 8. Per demanar una santa vida: Banyoles. 9. Senyor, feu que jo passi aquest dia santament... 10. Dolcíssim Jesús, deu-me enteniment... 11. Al començar el dia: Igualada (Barcelona). 12. Per demanar un bon dia: Cassà de la Selva (Girona). 13. Contra'l mal esperit: Banyoles. 14. Contra'l dimoni (dues variants): íd. 15. A la Verge. 16. A la Mare de Déu: Girona. 17. Oferiment a la Sagrada Familia. 18. Acte de fe. 19. Acte de contrició. 20. A l'anar a confessar: Esponellà. 21. Per després de confessar: Empordà. 22. Per abans de combregar. 23. A l'anar a combregar: Banyoles. 24. Per anar a combregar: íd. 25. Al tornar de combregar: íd. 26. Al haver combregat: Empordà. 27. Al passar un

(1) Obtingué l'accèsit al premi de l'ARXIU en el certamen de la Congregació Mariana del Seminari de Girona, de 1916, per la col·lecció de reculls folklòrics de què's dóna compte a continuació.

combregar (quatre variants): Empordà i Banyoles. 28. Al tocar a morts: Banyoles. 29. Benedicció de la taula (dues variants): Empordà. 30. Al beure (dues variants): Girona i Banyoles. 31. Acció de gràcies a l'haver menjat: Espolla (Girona). 32. Al tocar hores. 33. Al tocar a missa: Esponellà (Girona). 34. Al pendre aigua beneita. 35. Al eixir de la església: Banyoles. 36. Invocació (tres variants). 37. Contra les bruixes: Banyoles. 38. A Sant Antoni: íd. 39. Rosari de Sant Antoni: íd. 40. La Passió (en castellà): íd. 41. Oh dolç Jesús i la Mare seva!: Serinyà (Girona). 42. Pare nostre del petit (dues variants): Serinyà i Esponellà. 43. Contra'ls llamps: Girona. 44. A les ànimes del Purgatori: íd. 45. Presència de Déu. 46. Jaculatòries: Banyoles. 47. Jaculatòria per l'hora de la mort. 48. Oracions per anar al llit (tres variants): Esponellà, Girona i Banyoles. 49. Al ficar-se al llit (tres versions): Banyoles i Serinyà. 50. Bona nit a les ànimes: Banyoles. 51. Per demanar una bona nit (dues versions): Cassà de la Selva. 52. Per obtenir una bona mort: Banyoles. 53. Per afanyar-se: Girona.

Oracions supersticioses:

1. Per curar el mal de ventre (dues oracions): Igualada (Barcelona). 2. Pel mal de coll: íd. 3. Per trobar una cosa perduda. 4. Per trobar una agulla: Girona. 5. Per treure una brossa de l'ull (dues oracions): Girona. 6. Contra els cops: Banyoles (Girona). 7. Per tenir fortuna: íd.

Tradicions:

1. L'estiuet de Sant Martí: Banyoles: (Girona). 2. La Creu de cân Trui: íd. 3. La noia tentada pel dimoni: íd. 4. Origen de l'Estany de Banyoles: id. 5. El clot del drac de Banyoles i Sant Mer: íd. 6. El jove ballador: íd. 7. Els estudiants de Besalú: íd. 8. El barretinaire de Prats de Molló: íd. 9. Els saludadors: íd. 10. El clot de Melianta (dues variants): íd. 11. Els quatre camins: íd. 12. La Pedra del dimoni a Santa Pau: íd. 13. El pont de Sarrià (Girona): Girona. 14. Les Alojes de les Estunes: Banyoles. 15. El Pla de les bruixes (Rocacorba): íd. 16. El burro que s'allarga: íd. 17. La pedra de Nostre Senyor: íd. 18. Origen d'Igualada. 19. Les fades de l'Estany de Banyoles: Banyoles. 20. Els senyors de barret de llauna: íd. 21. Sant Mer i la seva mare: Girona.

Cançons. Lletra:

1. La filla d'Igualada: Igualada (Barcelona). 2. La muller del tinent: íd. 3. Conversa interrompuda: íd. 4. La cita: Empordà (Girona). 5. Les dotze hores: íd. 6. La Presó de Lleida: íd. 7. La Pepa del Perelló: íd. 8. Les Margaridetes: Esponellà (Girona). 9. La Blancaflor: Cassà de la Selva (Girona). 10. La filla del Mallorquí: íd. 11. El sol-

dat enamorat : íd. 12. L'hereu de Montmany : Empordà. 13. Les punyalades : Cassà de la Selva. 14. El Mariner : Banyoles. 15. El dia de Sant Joan (dues lletres) : Cassà de la Selva i Banyoles. 16. La nit de Sant Joan : Banyoles. 17. Al carrer més alt : Girona. 18. Sabidumdum : Cassà de la Selva. 19. La Dama d'Aragó : Empordà. 20. Cassant violetes : Caldes de Malavella (Girona). 21. El rector de Panissar : Serinyà. 22. Les nines de Perelada : íd. 23. A la voreta del mar : íd. 24. Mort inesperada : Empordà. 25. La Quima : íd. 26. Cançó del Pardal (dues variants) : Banyoles i Serinyà. 27. En el Pla de Barcelona : Empordà. 28. El Castell de Figueres : íd. 29. Els presos : íd. 30. El soldat del Rei : Girona. 31. El petit bailet : íd. 32. Els soldats : Empordà. 33. Els estudiants : íd. 34. El meu fill : íd. 35. La Presó d'Hostalrich : Cassà de la Selva. 36. Non-non. 37. Cançó d'infants. 38. La Dama d'Aragó. 39. Sant Isidre : Esponellà. 40. El bateig : íd. 41. Els tres Reis : íd. 42. Sant Magí : íd. 43. Santa Madalena : íd. 44. La Samaritana : íd. 45. La Passió (tres lletres) : Esponellà i Empordà. 46. En Dalmau (tres lletres) : Girona, Serinyà i Banyoles: 47. La Pastora : Esponellà. 48. A dalt de la muntanya : íd. 49. El pastoret : íd. 50. Sant Ramon : Cassà de la Selva. 51. Jesús : íd. 52. Els tres matons : íd. 53. Marieta cistellera : íd. 54. Toca timbal : Banyoles. 55. Sant Pere i Sant Pau : Girona. 56. Els Set Dolors : Esponellà. 57. Tres Maries : Cassà de la Selva. 58. Anem a Betlem : Esponellà. 59. A Betlem : Centenys (Girona). 60. Els pecats capitals. 61. Sant Josep i la Mare de Déu : Girona. 62. La Mare de Déu. 63. *Divino* : Esponellà. 64. La Cena : Centenys (Girona). 65. Fum, fum, fum. 66. Desembre congelat. 67. Les gràcies. 68. En el Pesebre. 69. En Betlem. 70. En el Portal. 71. Bona nit, Sant Farriol : Banyoles. 72. La Pepa. 73. El Ram de la Passió : Barcelona.

A quins Sants o Santuaris recorre el poble per a obtenir la curació de mals :

1. Per tots els mals : Mare de Déu dels Angels, de Girona. 2. Per tots els mals : Mare de Déu del Remei. 3. Per assegurar els tocinos : Mare de Déu de les Olletes, de Joanetes (Girona). 4. Per la salut : Mare de Déu de la Salut, de Sant Feliu de Pallarols (Girona). 5. Per la quinta : La Magestat, de Baget (íd.). 6. Per mal d'ulls : Santa Espina (Girona). 7. Per febres : Sant Sixt, de Celrà (íd.). 8. Per mal d'orelles : Sant Tou, de Celrà (íd.). 9. Per mal d'orelles : Sant Narcís, de Girona. 10. Per mal de dents : Sant Dalmau, de Girona. 11. Per fer parlar : Sant Romà, de Miànegues (Girona). 12. Per pesta : Sant Roc, de Banyoles (íd.). 13. Per fer ploure : Sant Martirià, de Banyoles (íd.). 14. Pel bestiar : Sant Grau, de Sant Gregori (íd.). 15. Per mal d'ulls : Sant

Patllari, de Banyoles (íd.). 16. Per mal d'ulls: Sant Farriol, de Falgons (íd.). 17. Per mal de ràbia: Santa Quitèria, de Sant Miquel de Campmajor (íd.). 18. Per mals incurables: Santa Afra, de Bescanó (íd.).

Cançonetes burlesques (30). Lletra: Girona i Banyoles (Girona).

Corrandes (42): Girona, Cassà de la Selva (Girona) i Banyoles (íd.).

POL (Antoni)

Recull de tonades, amb els corresponents textos, de Cançons populars mallorquines de ses feines d'es camp de Mallorca:

1. Tonada de s'etsecaiada. 2. D'es Segar. 3. De sa Tafona. 4. D'es Batre. 5. D'es Batre, de La Pobla. 6. D'es Tondre. 7. De s'emmurcada. 8. D'es Llaurar. 9. De sa Ximbomba. 10. De sa Tosa. 11. D'es Vermà. 12. D'es Trescolar. 13. D'es Munyir. 14. D'es Ventar a s'era. 15. Copeo Sineuer. 16. Preludi de Xeremia, mateixa de Marratxi. 17. A la ciutat de Nàpols.

PORTABELLA (Lluís)

La Patent (costum de casament): Cuenca i Albacete.

El sol (superstició): Castelló d'Empúries (Girona).

Cançó d'infants. Lletra: Figueres.

Els «ulls de Santa Llúcia» (superstició): San Miquel de Culera. (Amb un objecte folklòric per al Museu Etnogràfic).

Costums del país: Castelló d'Empúries.

Cobles, instruments i balls populars, amb explicacions del «vall de confits», del contrapàs i de la sardana. Còpia d'un antic manuscrit referent a l'Empordà.

PUIGPEY (Joan)

Oracions: Torroella de Montgrí (Girona).

1. Per a curar els brians. 2. Pels enaigats. 3. Pels cucs.

Entrebancaments: íd.

Entreteniment per a la mainada: íd.

Endevinalles (39) : íd.

QUERALT I ROSSELL (Josep M.ª)

Encant del peix a Sant Carles de la Ràpita (Tarragona). Costum de pescadors.

ROCA I VALLS (Jaume)

Cançonetes populars. Lletra, tonada i notes :

1. Turururut, mare, vui sopes... : Sabadell (Barcelona). 2. A l'hostal de la Peira... : íd. (íd.). 3. Les noies maques... : íd. (íd.). 4. El burgès de Montmany : Manlleu (íd.). 5. El jutge està malalt... : Santa Perpètua de la Moguda : (íd.). 6. La Dida : íd. (íd.). 7. Gloriosa Santa Quitèria... : íd. (íd.). 8. El mestre : Barbarà (íd.). 9. L'aureneta i el pinçà... : Sabadell (íd.). 10. El cant dels aucells : Santa Maria de l'Estany (íd.).

ROCAS, Vda. de Bassa (Irene)

Aplec de cançons populars. Lletra : Llofriu (Girona).

1. *Matona*, tanca per hora... 2. N'han fet una enramada... 3. Si n'hi 'via tres ninetes... 4. La Pepa galan. 5. La dida. 6. Un senyor de Barcelona... 7. Barcelona, ciutat gran... 8. N'encontrí una vellassa... 9. Totes les Margaridetes... 10. Marieta, si't cases amb mi... 11. Una cançó *vui* cantar... 12. Si n'hi 'via trenta presos. 13. Com sa mare té'l cor content... 14. I amb el cor ple de tristura... 15. Mon pare i mos germans... 16. El dia de Sant Joan. 17. I a vintinou de setembre... 18. Sa mare l'en pentinava... 19. Aquesta primavera... 20. Que bonica n'és... 21. Quan un pastor ve de la guerra... 22. L'espanyolet. 23. Les nines de montanya. 24. Quan el seu pare va al llit... 25. I el pobre Martinet... 26. I una cançoneta nova... 27. Si n'hi havia un *marineru*... 28. Tot a voreta del mar... 29. N'ha fuit una nereta... 30. Margarideta, lleva't, lleva't... 31. Anneta Rustaieta... 32. Què li'n donarem... 33. I a la nit de Sant Joan... 34. I a l'horta del meu pare... 35. El dissabte l'en va a veure... 36. I a sota del narongê... 37. Els fadrins de Sant Boi... 38. Si n'hi 'via tres ninetes... 39. La vella d'un pobre home. 40. La xuia està malalta... 41. I una cançó s'ha dictada... 41 bis. I una cançó s'és dictada... 42. La nena enamorada 43. Com sa mare té'l cor content... 43 bis. I a París n'hi ha una dama... 44. Anaren a fer una passejada... 45. Quan jo n'era petiteta... 46. I al dia de Sant Vicens... 47. I a l'hostal de cân Vinyals... 48. Quatre n'he festejades... 49. L'aureneta i el pinsà... 50. I els traginers quan baixen... 51. Mon pare i mos germans... 52. Jo som filla de Figueras... 53. Set

anys ha que vaig pel món... 54. I al sarau dels gitanos... 55. Dia de Sant Jaume. 56. Quin'una se n'han pensada... 57. Gràcies humorístiques. 58. Cançó d'una parella que's volen casar i cada un exposa lo que té. 59. Si voleu que jo no parli amb ella... 60. Caseu-s'hi, fadrins, amb una pagesa... 61. Totes voleu hereus... 62. I allí al Pla de Tarragona... 63. Sirbona s'està al quarto... 64. I anem, noies, anem... 65. I a l'hostal de la Pera... 66. Non-non. 67. I el dia de Carnestoltes... 68. Donzelleta, jo per vos... 69. A la una de la mia mula... 70. Sant Josep i la Mare de Déu... 71. Aquesta és bona nit, Tomeu... 72. Si'm voleu llogar... 73. On aneu, Mare de Deu... 74. Anem-se'n, Maria... 75. Portal de Betlem... 76. Als que estan en gràcia... 77. La Mare de Déu. 78. Qui és amic del pobre... 79. Aquí dalt en aquest mont... 80. Amb melodia... 81. I a l'entrada de Betlem... 82. El Noi de la Mare. 83. Caramelles (amb nou corrandes). 84. Set anys ha que vaig per mosso... 85. Els fadrinets de Sant Pol. 86. Es dilluns pels seus difunts...

Les cançons 1, 2, 17, 34, 35, 39, 43, 44, 75, 81 i 85 porten a més tonada.

Ballets. Explicació i lletra de la cançó : Llofriu (Girona).

1. I el ball del Roser... 2. El Rotllet. 3. El Zic-zac o el passa-farines. 4. La Marseliana. 5. El *Kiliè* o el Pall-llari. 6. El Tío fresco. 7. El ball de Sant Farriol. 8. La Farandola. 9. La Bolangera. 10. I els trevais que Cristo passava... 11. Contrapàs amb estrofes piadoses..

Cançons d'infants. Lletra : Llofriu (Girona).

1. Canteu, canteu, ninetes... 2. La sardana de la ballana... 3. Escarbat zum zum... 4. Esparrucada... 5. Escarbat buiner... 6. Escarbat zum zum... 7. Pixa llit a la batalla... 8. La serra, la merra... 9. Anem a missa i al rosari... 10. Jesús, Maria, Josep, una tirada pês meu bec...

Oracions: Llofriu (Girona)

1. Pare Nostre lo petit. 2. Pare Nostre lo major. 3. Pare Nostre (oració burlesca).

Manaments de la botella: Llofriu (Girona).

Corrandes empordaneses (163) : íd.

Dita popular: íd.

Dita d'una velleta de Llofriu, al acabar de cantar una cançó.

ROVIRA, Pvre. (Andreu)

La «Fia Faia» de Bagà (Barcelona). Tradició.

Costums observades en els balls de la vuitada del Corpus a Bagà.

«Ficto facto» (locució popular): Bagà.

RUÉ, Pvre. (Miquel)

Cançons. Lletra, tonada i notes:

1. Els presos: Púbol (Girona). 2. Al pla de Tarragona: íd. 3. La vella de París: íd. 4. El mestre i'l Francolí: íd. 5. Llamenta: íd. 6. Cançó d'en Pauet: Baget (Girona). 7. Una casadeta: Sant Gregori (Girona). 8. La Antònia: íd. 9. Vidal: íd. 10. Els galifardeus: íd. 11. La vila d'Auleda: íd. 12. La Tristesa: íd. 13. El galant aixerit: íd. 14. Al pla de Tarragona: íd. 15. Els fadrins de Valentona: íd. 16. El lladre: íd. 17. Avís als fadrinets: íd. 18. Isabel: íd. 19. La flô de Vilabertran: íd. 20. El Segadô: íd. 21. Donzelles de la Sellera: íd. 22. Un fadrí i una donzella: íd. 23. El Fandango: íd. 24. Els fadrins de Sant Pol: íd. 25. El cassador: íd. 26. Matinereta: íd. 27. Les noies de Rocaespera: íd. 28. El presonê Carlí: íd. 29. La presó de Perpinyà: íd. 30. La mala monja: íd. 31. La Tereso-Teresana: íd. 32. El castell de Bell-aire: íd. 33. El rossinyolet: íd. 34. La porqueirola: íd. 35. Les nines de Perpinyà: íd. 36. La mala filla: íd. 37. La Roseta: íd. 38. El mal del amor: íd. 39. Quan n'era petitet: íd. 40. La Gracia de Garriguella: íd. 41. El gos d'en Cumarmena: Anglès (Girona). 42. Soc soldat: íd. 43. La flor de Vilabertran: íd. 44. Qui'm matarà la mosca: Castelló d'Empúries (Girona). 45. Donya Quitèria Xaluca: Banyoles (Girona). 46. Mon galan tinc a la guerra: La Barroca (Girona). 47. La minyona de Perelló: íd. 48. L'estamenya: íd. 49. La vella de París: íd. 50. Una minyona de la Bandera: íd. 51. Els artigués: íd. 52. Una matinada fresca: íd. 53. Ṣalioneta de Llansà: íd. 54. La noia de Verges: íd. 55. M'estimo més ser soldat: íd. 56. El jutge malalt: íd. 57. Lo mes de Maig: íd. 58. La pubilla de Ripoll: íd. 59. Sota l'aulivera: íd. 60. Les nines de Cerdanya: íd. 61. La Filadora: íd. 62. Un pomeret: íd. 63. Quan jo n'era petitet: íd. 64. A Sant Esteve: íd. 65. L'home pobre: íd. 66. Goigs de les noies: íd. 67. Els presos de Figueres: íd. 68. En Joan de cân Nogués: Tortellà (Girona). 69. El Cassador: Cervià (Lleida). 70. La non non dels puponets: íd.

SAMBOLA (R.)

Folklore mèdic. Oracions i pràctiques supersticioses: Salt (Girona).

1. Per a curar ferides. 2. Íd., íd. 3. Per a curar dels cucs. 4. Pel mal de ventre. 5. Pel mal de caixal: del costat dret, del costat esquerre.

Supersticions (3): Salt i Sant Gregori (Girona).

SERRAT (Joan)

Lo terme del Rei moro: Olot (Girona).

Termes de masos. Explicació i dibuixos: Sant Climent d'Amer (Girona).

Oració al toc d'ànimes: Olot.

Oració al senyalar un Viàtic: íd.

Costum de publicar els morts: íd.

TORRENT I CROUS, Pvre. (Pere)

Oracions: Llagostera (Girona).

1. A Sant Antoni. 2. A Jesús prenc per pare... 3. A l'Àngel de la Guarda. 4. A Deu m'encomano... 5. Contra els llamps. 6. Per quan passa el Viàtic (dues versions). 7. Per quan se deixa un cementiri. 8. A l'eixir de l'església. 9. Al matí. 10. A les ànimes. 11. Pare Nostre lo petit. 12. Deprecació. 13. Al matí de festa.

TUCA I ALSINA (Petronila)

Oracions: Puigcerdà (Girona).

1. Per a desanaigar a qui sia enaigat, persona o bèstia. 2. Per a curar els cucs a les criatures. 3. Per a curar el mal de ventre.

VALLS, Pvre. (Josep)

Supersticions (10): Prats de Llussanès (Barcelona).

VERRIÉ (Frederic)

Cançons. Lletra:

1. Els estudiants de Tordera: Sant Feliu de Guíxols (Girona). 2. Com jo n'era petiteta...: (íd.). 3. Mestre Joan (íd.). 4. Aquí baix a l'Esquirol...: Olot (Girona). 5. El petit bailet: Martorell (Barcelona). 6. La nineta: Olot. 7. Arri, arri, *caballito*...: Sant Feliu de Guíxols. 8. Pastoret, d'on vens... 9. Ning, nang... 10. La dama del Pont de Lió.

Corrandes (3).

Jocs d'infants:

1. La cuit. 2. Tim, tam, ballestam... (amb la lletra d'una cançó).

Els axaus (encant de peix): Sant Feliu de Guíxols (Girona).

VICENS (Antoni)

Tonada d'es Tondre: Mallorca.

VIDAL (Frederic) (1)

El tribut de les cent donzelles (cançó). Lletra: Ordis (Girona).

VIÑAS (Eduard)

Supersticions i creences populars (4): Torroella de Montgrí (Girona).

La cuit (joc de mainada), amb la lletra de quatre cançons: íd.

Cançons burlesques. Lletra: íd.

1. Un aprenent de físic... 2. Un aprenent d'un sastre.

Corrandes (6): íd.

XALABARDER (Dr. Eduard)

Llegendes catalanes: Caldes de Montbuy (Barcelona).

1. El Fort Farell. 2. La Torre Roja.

(1) Menció honorífica al premi de l'ARXIU en el certamen de la Congregació Mariana del Seminari de Girona, celebrat en 1916.

209

INDICACIONS BIBLIOGRÀFIQUES

SOBRE

COSTUMS JURÍDICS D'ESPANYA I ESPECIALMENT DE CATALUNYA

per

JOAQUIM CARRERAS I ARTAU

Llicenciat en Filosofia i alumne de Dret
a la Universitat de Barcelona

Els presents apuntaments bibliogràfics constitueixen un apèndix a l'estudi del meu germà Tomàs sobre *Joaquim Costa i els estudis consuetudinaris a Espanya* (pàgs. 89-148), podent servir a la vegada d'itinerari per a les recerques d'Etnografia jurídica d'Espanya i especialment de Catalunya.

Prenem com a punt inicial l'obra consuetudinària de Joaquim Costa. Com a derivacions de la mateixa esmentem els estudis consuetudinaris publicats a la «Revista general de Legislación y Jurisprudencia» de Madrid, i els concursos de la «R. Academia de Ciencias Morales y Políticas». Iniciem, a més, una llista d'estudis y publicacions consuetudinàries d'Espanya, de procedència vària.

Hem concentrat especialment la nostra atenció a Catalunya, que és l'àrea d'investigació de l'ARXIU. Demés de publicacions i fascicles, hem consultat especialment la «Revista Jurídica de Cataluña» i «La Notaría».

També registrem varis estudis publicats a la «Revista del Instituto Agrícola Catalán de San Isidro» (en les seves diferents èpoques i amb diversos títols), orgue principal del moviment agrícol català, solidarisat en certs moments amb el moviment jurídic.

Ens hem limitat a les publicacions sobre costums jurídics actuals. Per això hem eliminat les referents a costums històrics, que pertanyen al camp de l'Història del Dret. També hem deixat de banda les obres d'Economia popular, amb tot i tenir aplegats nombrosos materials referents a Economia rural de Catalunya.

No tenim la pretensió d'haver donat completa la bibliografia catalana. Resten publicacions per explorar, principalment revistes comarcals, on s'hi trobarà, sens dubte, alguna notícia d'institucions i costums típics del país. Agraïrem als col·laboradors de l'ARXIU, als jurisconsults i a tots els estudiosos en general, que'ns donguin coneixement d'altres obres i articles no registrats, per tal d'anar completant la present llista en els successius cursos.

PART PRIMERA (1)

COSTUMS JURÍDICS D'ESPANYA

1. *Obra consuetudinària de Joaquim Costa.

Vegi's tot l'estudi sobre aquest tema que figura en el present volum (pàgs. 89-148), i el capítol destinat a «Joaquim Costa» en la secció de «Publicacions registrades».

2. «Revista general de Legislación y Jurisprudencia», de Madrid.

B. D. de R.: *Consulta sobre contratos de ganados,* hecha por D. José Miranda, cura de la parroquia de Valdesoto, a

(1) Totes les obres precedides d'un * són registrades en els vols. I o II d'ESTUDIS I MATERIALS o bé han ingressat en l'ARXIU encara que no apareixin com a registrades en la secció corresponent.

los Rvdmos. PP. Maestros del Convento de San Esteban de Salamanca, O. P., a 8 de Junio de 1841. — Vol. 72 (any 1888), pàg. 677.

Descriu vàries menes de parceries o *comuñas* usuals a Astúries.

CALVO Y GARCÍA (José): *Costumbres jurídicas de España. La pesca en el Mar Menor de Murcia.* — Vol. 91 (any 1897), pàg. 453.

COSTA (Joaquín) Y OTROS AUTORES: *Derecho consuetudinario de España.* — Vols. 54, 58, 64, 65, 67, 88, 89, 90, 91 i 92 (anys 1879, 1881, 1884, 1885, 1896, 1897 i 1898).

Sota aquest títol genèric es publicà a la «Revista» la informació promoguda per En Costa, que més tard fou aplegada en l'obra colectiva: * *Derecho consuetudinario de España* (Barcelona, Soler ed.), 2 vols.

GIRÓN (Joaquín): *Derecho consuetudinario de España. Mancha. Postura de viña a medias.* — Vol. 92 (any 1898), pàg. 114.

GÓMEZ RODRÍGUEZ: *Prorrateo de soldadas de labradores en Castilla.* — Vol. 19 (any 1861), pàg. 318.

PARGA-SANJURJO (J. A.): *La compañía gallega.* — Vol. 96 (any 1900), pàgs. 110 i 305.

RAMOS (Rafael): *La prenda agrícola.* Sobre formas populares de crédito agrícola en la comarca de Elche. — Vol. 112 (any 1908), pàg. 508.

STOLLE Y ÀLVAREZ (Vicente): *De la compañía gallega.* — Vol. 68 (any 1886), pàg. 55.

Costumbres regionales ante el Código. — Vol. 82 (any 1893), pàg. 553.

Referències a la societat o *compañía gallega,* servitut de *medio yugo, partija provisional de roturación de montes,* extinció de parceria de bestiar i altres costums gallecs.

VERGARA (Gabriel M.ª): *Refranes, cantares y modismos españoles de carácter jurídico.* Ideas vulgares acerca

de las leyes, de la justicia, de los jueces y de las sentencias según las frases populares. — Vol. 117 (any 1910), pàg. 609; i vol. 120 (any 1912), pàg. 287.

3. Concursos anuals de la «Real Academia de Ciencias Morales y Políticas» sobre «Derecho consuetudinario y Economía popular de España». (1)

* *Primer concurso especial para premiar Monografías descriptivas de «Derecho consuetudinario y Economía popular»*. (Convocatoria-programa).—«Gaceta de Madrid», 16 de maig de 1897.

Reproduit en la «Revista general de Legislación y Jurisprudencia», vol. 91 (any 1897), pàg. 804, i en l'obra d'En Costa, *Derecho Consuetudinario y Economía popular de España*, Barcelona, Soler, ed., tom. I, p. 357. Vegi's també els *Programas de concursos abiertos por la Real Academia de Ciencias Morales y Políticas*, que es publiquen anualment.

* Monografies premiades dels senyors: ALTAMIRA (R.), COSTA MARTÍNEZ (Tomàs), FUENTE PERTEGAZ, GARCÍA RAMOS, IBARRA Y RUIZ, LÓPEZ DE LA OSA, MÉNDEZ PLAZA, NAVARRO, PORRAS MÁRQUEZ, RUIZ FUNES, VERGARA Y MARTIN Y YABEN YABEN.

Vegi's més endavant la secció de «Publicacions registrades», on són detallades les monografies dels esmentats autors, monografies que la «Real Academia de Ciencias Morales y Políticas» ha donat generosament a l'ARXIU.

Altres monografies premiades i publicades per la «Real Academia de Ciencias Morales y Políticas» (agotades, segons manifesta aquesta Corporació a l'ARXIU):

ESPEJO (Zoilo): *Costumbres de Derecho y Economía rural consignadas en los contratos agrícolas usuales en las provincias de la Península española,* agrupadas según los

(1) Vegi's especialment l'estudi sobre En Costa, pàgs. 113-115 del present volum.

antiguos Reinos.—Memoria que obtuvo el 4.° premio en el 1.er concurso (año 1898). Madrid, 1900. 368 págs. en 4.°

Lezón (Manuel): *El Derecho consuetudinario de Galicia.* — Memoria que obtuvo el 2.° premio en el 4.° concurso (año 1901). Madrid, 1903. 119 págs. en 4.°

López Morán (Elías): *Derecho consuetudinario y Economía popular de la provincia de León.* — Memoria que obtuvo el 1.er premio en el 1.er concurso (año 1898). Madrid, 1900. Un vol. en 4.°, 334 págs.

Santamaría y Tous (Victorino). Vegi's en la present Bibliografia: «Obres d'En Victorí Santamaria».

Vicario y Peña (Nicolás): *Derecho consuetudinario de Vizcaya.* — Memoria que obtuvo el 2.° premio en el 1.er concurso (año 1898). Madrid, 1901. Un vol. en 4.°, un mapa y 349 págs.

Costumbres administrativas de la autonomía vascongada. — Memoria que obtuvo el 1.er premio en el 4.° concurso (año 1901). Madrid, 1903. Un vol. en 4.°, 310 págs.

4. Altres obres o articles referents a costums jurídics d'Espanya.

Aguilera y Arjona (Alberto): *Derecho consuetudinario. Galicia.* Sumaria noticia del régimen foral, usos locales, etc. — Madrid, F. Beltrán, 1916. 174 págs. en 8.°

* Altamira y Crevea (Rafael): *Interrogatorios de Economía y costumbres jurídicas de Asturias.* — Oviedo, 1908. 16 págs. en 4.°

Angulo Laguna (Diego): *Derecho privado de Vizcaya.* — Madrid, 1903.

Referències als costums del país basc.

AZCÁRATE (Gumersindo de): *Vestigios del primitivo comunismo en España.* — «Boletín de la Institución Libre de Enseñanza», 1883.

BUJÁN Y BUJÁN (Gumersindo): *Sociedad gallega.* 1887.

LANFRANCO (Enrique): *Costumbres marítimas jurídico-mercantiles.* — «Revista de Derecho privado», n.° 8, Madrid.

MOUTÓN Y OCAMPO (Luis): *Plantación a medias. Contrato consuetudinario.* — «Revista de los Tribunales», vol. 39, pág. 392.

Derecho consuetudinario español. Cofradía de mareantes de San Sebastián. — «Revista de los Tribunales», volumen 41, pág. 187.

Derecho consuetudinario europeo. La prenda agrícola. — «Revista de los Tribunales», vol. 43, pág. 550.

Diccionario de Derecho civil, foral y consuetudinario. — Madrid, Imp. de Apalategui, 1904-5-6; 3 vols.

VARIOS: *Memoria sobre la industria y la legislación de pesca,* de los años 1879 a 1884. — Edición oficial. Madrid, 1885.

Conté dades sobre Dret consuetudinari i Economia popular i, entre altres, sobre les següents matèries: «La pesca en el Río Miño», per A. Painceira. «Sorteo de calas entre los pescadores de Cadaqués», per Frederic Rahola. «Sobre el arte de la encesa», per Emilio Hédiger. «Sorteo de pesqueras para el boliche», per Sañez Reguart.

PART SEGONA

COSTUMS JURÍDICS DE CATALUNYA

1. Obres d'En Victori Santamaria i Tous.

* *La rabassa morta y el desahucio aplicado a la misma en formularios,* etc. — Barcelona, Bassa, 1878; 1 vol. en 8.°, 2.ª ed., Madrid-Barcelona, 1893.

Las capitulaciones matrimoniales y la hipoteca por razón de dote. — Barcelona, 1880; 1 foll. en 4.°

Sobre l'«hereu» i els capítols matrimonials.

El contrato de aparcería. — Barcelona, 1894.

Recopilación razonada de los usos rurales del partido judicial de Vendrell. — Vendrell, Imp. Ramón H.nos, 1896.

Derecho consuetudinario y Economía popular de las provincias de Tarragona y Barcelona, con indicaciones de las de Gerona y Lérida. — Memoria que obtuvo el 3.er premio en el 1.er concurso especial (año 1898) sobre Derecho consuetudinario y Economía popular, organizado por la R. Acad. de Ciencias Morales y Políticas. Madrid, 1901. 1. vol. en 4.°, 727 págs.

* *Manual del otorgante.* Instrucciones jurídicas y de derecho consuetudinario para las personas que hayan de otorgar escrituras ante Notario. — Vendrell, Imp. de Ramón H.nos, 1903. 1 foll. en 8.°, 62 págs.

* *Derecho consuetudinario de España. Año agrícola en Vendrell.* — «Rev. g.ral de Legislación y Jurisprudencia», vol. 90 (any 1897), pàg. 391.

Publicat també en l'obra: *Derecho consuetudinario de España* (Barcelona, Manuel Soler, ed. 1902), vol. II, pàg. 203.

* *Venta o arriendo de las hierbas de los viñedos en la provincia de Tarragona.* — «Rev. g.[ral] de Legislación y Jurisprudencia», íbid., pàg. 408.

Publicat en l'obra citada, vol. II, pàg. 220.

Algo sobre los contratos de venta a retro. El derecho positivo y el consuetudinario. — «Rev. g.[ral] de Legislación y Jurisprudencia», vol. 113 (any 1908), pàg. 68.

Notas sobre Derecho consuetudinario catalán. — «Revista Jurídica de Cataluña», any 1902, pàg. 641; i any 1903, pàg. 154.

El Notariado y el Derecho catalán. — «La Notaría», any 1897, pàg. 277.

Sobre la necessitat de recopilar els costums jurídics.

Estudios críticos sobre derecho civil y notarial consuetudinario. — «La Notaría», any 1897, pàg. 185.

Sobre l'any agrícol, parceria de vinyes, de terres, de bestiar o *soccida*, venda de boscos, etc.

Una cuestión de derecho consuetudinario en relación con la responsabilidad notarial. — «La Notaría», any 1898, pàg. 24.

Sobre la societat a compres i millores que sol pactar-se a Tarragona.

Un poco de Economía popular y derecho consuetudinario antiguos. — «La Notaría». anys 1898, pàg. 309; 1899, pàgs. 25, 67, 135, 162, 195, 256, 290 i 350; i 1900, pàgs. 6 i 32.

2. «Revista Jurídica de Cataluña» (Barcelona).

Abadal (Raimond de): *Característica de la propiedad catalana.* — Any 1899, pàg. 895.

Cita nombrosos costums catalans.

Catá de la Torre (Ramon M.ª): *Exposición razonada y crítica de costumbres jurídicas del Principado de Catalu-*

ña o de algunas de sus principales comarcas. — Any 1914, pàg. 479; i any 1915, pàgs. 67 i 339.

Sobre el pacte feudal, enfiteusis, rabassa morta, venda a carta de gràcia, censal i capítols matrimonials amb els variats pactes que solen contehir segons les comarques.

*Coll i Rodés (Ramon): *Estudi critich de la condició de la dona com a muller y com a mare en las costums jurídicas y en la llegislació vigent a Catalunya.* — Any 1904, pàgs. 497 i 623; i any 1905, pàgs. 103, 424, 528 i 583.

*Estasen (Pere): *Instituciones económicas y jurídicas de Barcelona que resuelven el problema social en el campo.* — Any 1905, pág. 641; i 1906, pàgs. 26 i 164.

Sobre la comunitat domèstica, la parceria a perpetuïtat i la tinguda.

* Faus i Condomines (Josep): *Els capítols matrimonials a la comarca de Guissona (Catalunya segriana).* — Any 1907, pàgs. 201, 287, 313, 379 i 599.

* *Del contracte d'empenyament a Catalunya.* — Any 1913, pàg. 342; i 1914, pàg. 48.

* Fontova i Esteva (Tomàs): *La llegítima dels fills a Catalunya.* — Any 1914, pàgs. 129 i 209.

Costums referents a la institució de la pubilla.

Lanfranco (Enric): *Costumbres marítimas jurídico-mercantiles.* — Any 1911, pág. 26.

Los contratos marítimos de mota y participación en madera. — Any 1914, pág. 203.

*Martí i Miralles (Joan): *La qüestió de la parceria.* — Any 1904, pàg. 217; i 1905, pàgs. 140, 210, 283, 366 i 454.

Maspons i Anglasell (Francisco): *La rabassa morta.* — Any 1912, pàgs. 362 i 400.

Parés (Sebastià): *Venta a carta de gracia en Cataluña.* — Any 1910, pàgs. 435, 489 i 563.

La Boïga. Institució consuetudinària del partit judicial de Solsona. — Any 1916, pàg. 575.

* SAGUER I OLIVET (Emili): *Règimen econòmich familiar de Girona y son Bisbat,* segons els més freqüents pactes matrimonials. — Any 1907, pàg. 473.

Publicat també en fascicle apart: Barcelona, Fills de Jepús, 1908.

* VALLÉS I PUJALS (Joan): *Un contracte sobre bestiar boví.* — Any 1904, pàg. 114.

3. Revista «La Notaría» (Barcelona).

FONT (Camil): *Las capitulaciones matrimoniales en Cataluña.* Heredamiento absoluto a favor de los hijos contrayentes. — Any 1899, pàgs. 153, 188, 269 i 325; i 1900, pàgs. 343 i 376.

LÓPEZ (Marian): *Un privilegio local.* — Any 1894, pàg. 454.

Costum d'establir a domini mitjà a Sant Celoni.

MASPONS I LABRÓS (Francisco): *La pagesia catalana* (estudi agrícola-histórico-jurídic). — Any 1893, pàg. 97.

PORCIOLES (Joan de): *El axovar. Axobar, axovar, ajobà o ajoba.* — Any 1898, pàg. 71; i 1901, pàg. 61.

PUIG-SAMPER I DE MAYNAR (Frederic de): *Costumbres jurídicas catalanas.* — Any 1889, pàg. 145.

Ressenya de les conferències donades a l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona, amb referències a la informació sobre costums catalans oberta per l'Iltre. Col·legi de Notaris de Barcelona.

4. «Revista del Instituto Agrícola Catalán de San Isidro». (Abans, des de 1852 a 1868, «Revista de Agricultura práctica»).

CADAFALCH (Joaquim): *Del establecimiento a rabassa morta.* — Vol. 17 (any 1868), pàgs. 7, 33, 57 i 82.

Sobre el Congreso catalán de Jurisconsultos. — Vol. 32 (any 1883), pàg. 134.

Dades sobre l'organisació tradicional de la família catalana.

COMA I TORRENS (Josep): *Contratos para la plantación de las viñas.* — Vol. 46 (any 1897), n.º d'agost; i vol. 47 (any 1898), pàg. 231.

Amb un model de contracte privat d'arrendament en català. Reproduit a «La Notaría», any 1898, pàg. 257.

FAGES DE ROMÀ (Narcís): *Escrituras de arrendamiento de aparcería y a precio fijo.* Modelos premiados por la Junta Provincial de Agricultura de Gerona en los concursos de 1856 y 1863. — Vol. 13 (any 1864), pàgs. 74 i 129.

H.: *Los préstamos de trigos en la comarca de la Litera* (Huesca). — Vol. 45 (any 1896), pàg. 357.

INSTITUTO AGRÍCOLA CATALÁN DE S. ISIDRO: *Rabassa morta.* — Informe ... acerca de la redención de foros, subforos, censos frumentarios, derechuras y rabassa morta. Vol. 23 (any 1874), pàg. 158.

Modelo de contracte d'arrendament pera vinyes. — Volum. 47 (any 1898), pàg. 225.

Es posà a la venda en fulles soltes, a o'10 ptes. una.

MIR (Marc): *Sobre la aparcería de viñas.* — Vol. 44 (any 1895), pàg. 85.

Amb models del contracte.

MIR Y MIR (Pere): *L'aparceria a Menorca.* — Vol. 66 (any 1917, juny).

PASCUAL (E.): *Descuaje del terreno a brazo. Contratos.* — Vol. 38 (any 1889), pàg. 183.

SABATER (Ramon de): *Cultivo alterno anual.* Práctica de Gerona. — Vol. I (any 1852), pàg. 249.

Sobre pactes de parceria al pla de Girona.

5. Altres obres o estudis. (1)

* Balcells i Tarragona (M.): *Manual del testador catalán.* — Igualada, Imp. Abadal, 1860, fascicle.

Conté una descripció dels capítols matrimonials.

Benach i Sonet (Pau): *En defensa de la rabassa morta.* Estudio jurídico-práctico. — Barcelona, Imp. Suárez, 1911.

Borrell i Soler (Antoni M.ª): *Les pràctiques jurídiques de Catalunya.* — «Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya», XXI, pàgs. 234 i 266.

Brocà (Guillem M.ª de): *Costums jurídiques a la ratlla d'Aragó.* — Anuari de l'«Institut d'Estudis Catalans», MCMVII, pàg. 335.

Cama i Cirés (Joan): *El contrato enfitéutico en Cataluña conocido con los nombres de «censo» o «establecimiento».* — La Bisbal, Codolà, 1889.

Sobre enfiteusis, rabassa morta, revessejat, censals, violaris i vitalicis.

* Cañas i Mañé (Josep): *Explotació del cultiu agrícol.* — Vilafranca, 1907.

* Carreras i Artau (Tomàs): *La Reforma interior y la qüestió de la redimibilitat dels censos de Barcelona y de tot Catalunya.* Estudi de biología jurídica catalana. — «La Académica», Barcelona, 1908, in-8.º, 46 pàgs.

En aquest estudi és exposada la situació consuetudinària actual d'aquella qüestió, a base d'una informació de varis notaris de Catalunya.

* Costa i Martínez (Joaquim): *Una fórmula de organización del trabajo practicada en Breda.* — «Revista Nacional». Any 1.er, n.os 12 i 13, pàg. 270.

Sobre la «Asociación de Maestros Alfareros de Breda».

(1) En els tractats corrents de Dret civil català, p. e.: els dels senyors Duràn i Bas, Brocà i Amell, Corbella, Pella i Forgas, etc., s'hi trobarà també notícia d'institucions jurídico-consuetudinàries. Vegi's, aixís mateix, els tractats i formularis de Notaria.

ESTASEN (Pere): *Costumbres jurídicas de España. Comunidades de trabajo en Cataluña.* — «Rev. general de Legislación y Jurisprudencia», vol. 92 (any 1898), pàgs. 313 i 510; i 93 (any 1898), pàg. 59,

Derecho consuetudinario de Cataluña. Cuarteros y quinteros. — «Rev. general de Legislación y Jurisprudencia», vol. 103 (any 1903), pàg. 225; i 104 (any 1904), pàg. 19.

Costumbres marítimas de la costa de Cataluña. Ensayo sobre los contratos conocidos con el nombre de «mota, participación en madera» y relaciones jurídicas a que da lugar. — Memoria premiada. Barcelona, Imp. de Sucesores de Ramírez, 1880.

FAGES DE ROMÀ (Narcís): *Escrituras de arrendamiento de aparcería y a precio fijo.* Modelos premiados por la Junta Provincial de Agricultura de Gerona en los concursos de 1856 y de 1863. — Figueras, Imp. Miegeville.

* GOMIS (Cels): *Costums jurídic-familiars a la Vall de Venasch.* «Anuari de l'Associació d'Excursions Catalana», any II (1882), pàgs. 107-8.

HERAS DE PUIG (Narcís): *Errores jurídicos vulgares en Cataluña.* — «Revista de Gerona», any 1880, pàgs. 226, 267, 304, 376 i 412.

Sobre el dret de supervivència, els pubills i altres matèries.

*INSTITUTO AGRÍCOLA CATALÁN DE SAN ISIDRO: *Constitución familiar y organización de la propiedad rural en Cataluña.* — Barcelona, Altés, 1912, fascicle.

JANSANA I LLOPART (Antoni): *Del establecimiento a rabassa morta.* — Barcelona, 1898.

LOUTCHITSKI (Ivan): *La comunidad agrícola en los Pirineos.*—«La Administración», Madrid, Julio-Agosto, 1897.

*MASPONS I ANGLASELL (Francisco): *Tractat dels pactes nupcials o capítols matrimonials que escrigué Joan Pere*

Fontanella. — Traducció i notes de... Barcelona, Editorial Ibérica, 1916, volum I.

En un estudi preliminar el senyor Maspons dóna compte sintèticament de les contestacions dels notaris catalans al primer tema dels continguts en l'Informació promoguda per l'Iltre. Col·legi de Notaris de Barcelona, a darrers del segle xix, o sigui sobre capítols matrimonials. Veus-aquí el sumari de dit estudi: Extensió i intensitat del costum de fer capítols. — Els heretaments. — De les substitucions. — Del dot. — De l'escreix. — De l'aixovar. — El tantundem. — De l'associació de compres i millores i de la societat de ganancials. — Del pacte d'usdefruit.

La costumbre en el régimen jurídico catalán. — «Revista de Derecho Privado», n.° 45, juny de 1917.

Maspons i Labrós (Francisco): *Los vehins.* Costums populars. — «Lo Gay Saber», 2.ª època, any III, n.° 5, pàg. 51.

Pella i Forgas (Josep): *Tratado de las relaciones y servidumbres entre las fincas.* — Barcelona, Espasa ed., 1 vol.

Sobre costums en les edificacions urbanes.

* Porcioles (Joan de): *Notes Folklòriques de la Vall d'Ager.* — Pròlec del senyor Maspons i Labrós. Barcelona, Verdaguer, 1899, Biblioteca Popular del «Centre Excursionista de Catalunya».

Puig-Samper (Frederic de): *La Pubilla.* — Barcelona, Jepús, 1894.

Reproduït en la «Rev. general de Legislación y Jurisprudencia», vol. 85 (any 1894), pàg. 126; i vol. 85 (any 1895), pàg. 121; i en «La Notaría», any 1894, pàgs. 92 i 121.

Rahola (Frederic): *Algunas noticias acerca de las antiguas comunidades de pescadores en el cabo de Creus.* Barcelona, Imp. de la Casa de Caridad, 1904.

Derecho Consuetudinario de España. Sorteo de calas entre los pescadores en Cadaqués. «Rev. general de Legislación y Jurisprudencia», vol. 92 (any 1898), pàg. 120.

RAMON I VIDALES (Jaume): *Breus observacions jurídicas sobre la organisació de la familia catalana.*—Premiat en els Jocs Florals de Barcelona de l'any 1883. Barcelona, Tip. La Renaixensa, 1883.

* SAGUER I OLIVET (Emili): *De la parcería y'l judici de desahuci.*—Dos fascicles: Girona, Tip. Masó, 1905; i Imp. Torres, 1906.

TORROELLA (Joan Bta.): *Lo Dret civil gironí.* — Mataró, 1889.

Aludeix a nombrosos costums.

VERGÉS (Francisco): *Lo contracte d'aparceria.* — «Calendari del Pagès». Any 1906, pàg. 53.

WENTWORT WEBSTER (Rev.): *Quelques notes archéologiques sur les moeurs et les institutions de la region pyrennéenne.* — Bayona, 1885. — Trad. castellana en el «Boletín de la Institución Libre de Enseñanza», any 1886, n.os 217 i segts.

Sobre comunals en el Pireneu.

CONTRIBUCIÓ A LA BIBLIOGRAFIA DE LA CANÇÓ POPULAR CATALANA

per

ROBERT GERHARD

Ex-alumne del Reial Conservatori de Munich

A l'inaugurar avui l'ARXIU la bibliografia de la Cançó popular catalana, recapta el concurs dels seus col·laboradors, dels folkloristes (especialment els músics) i, en general, de tots els recercadors de les coses catalanes. Havent d'ésser continuada la present matèria en els cursos successius, agraïrem totes aquelles notes o indicacions que vinguin a completar la llista de les obres de que's dóna compte més avall.

La manca d'orientació etnogràfica que acusa una gran part dels reculls de cançons populars catalanes publicats, ens ha decidit a adoptar un criteri ample en la redacció d'aquest treball bibliogràfic, fent esment de reculls de cançons «harmonisades», on el fet folklòric pur no hi troba certament la seva expressió adequada. Aquests reculls constitueixen sovint una manifestació de Folklore *aplicat*. Entenem que s'imposa la prudent revisió de la majoria dels reculls publicats.

En canvi, fem omissió, ara per ara, d'aquells aplecs de cançons que contenen la lletra sola sense la tonada. Lletra i tonada són inseparables, constituint un tot indivisible. Aquest és el criteri que'ns ha guiat en la redacció del Qüestionari primer de la sèrie sobre la Cançó popular catalana.

Deixem per a un altre dia el registrar els estudis crítico-literari-artístics sobre les nostres cançons, els treballs d'En Pau Piferrer, M. Milà i Fontanals, Ma-

rian Aguiló, Bertran i Bros, Massó i Torrents, Serra i Pagès, etc., en el camp dels literats, i els dels mestres Pedrell, Millet, A. Noguera, Nicolau, L. Chavarri, etc., en el camp dels músics.

No volem acabar aquesta curta nota preliminar sense remerciar públicament als senyors Mtre. Pedrell, R. Serra i Pagès, Sebastià Farnés, J. Oliver i Castañer, Mtre. Francesc Pujol, de l'«Orfeó Català», i Ramon N. Comas, bibliotecari del «Centre Excursionista de Catalunya», la generosa i il·lustrada cooperació que'ns han prestat en la tasca que avui comencem.

OBRES AMB LLETRA I TONADA (1)

*ALIÓ (F.): *Cansons populars catalanas.* — Barcelona, J. Bta. Pujol, sense data.

ANGLÈS, Pvre. (Higini): *Els cants populars religiosos i el novenari d'ànimes.* — Revista «Vida Cristiana», any II (1916), n.º 18.

*«ANUARI DE L'ASSOCIACIÓ D'EXCURSIONS CATALANA»: *Aplec de cansons populars catalanas* (XIII).—Any II (1882), pàgs. 493-513. Col·lectors: Cels Gomis, Vicens Plantada Fonolleda, J. Cortils i Vieta. Anotador: F. de S. Maspons i Labrós.

*ARIET BARBERIS (Antoni): *Topografia mèdica de Viladrau* (4 cançons). — Barcelona, Fidel Giró, 1915. Vegi's pàgs. 62-65, 66, 67-68 i 112.

(1) Les obres precedides d'un * són registrades en els volums I o II d'ESTUDIS I MATERIALS, o bé han ingressat a l'ARXIU, encara que no hagin sigut registrades.

Cal advertir que en la present Bibliografia es donen les indicacions estrictament necessàries de cada obra, sense presentar degudament destriades les composicions que la integren, no sols per a no allargar excessivament el treball, sinó també per a evitar repeticions. Efectivament, segons el mètode d'exploració seguit per l'ARXIU, l'esmentada operació de destriament se verifica en la secció permanent de «Publicacions registrades» dels volums d'ESTUDIS I MATERIALS, als quals remetem complementàriament al llegidor. — *N. de la D.*

Aubry (Pierre): *Iter Hispanicum.* Notices et extraits de manuscrits de musique ancienne conservés dans les bibliothèques d'Espagne. — Paris, Paul Geuthner, 1908. Vegi's «Folk-lore musical d'Espagne» (cançons harmonisades per F. Pedrell), pàgs. 76-84.

Baille (Gabriel): *Montanyes regalades* (Ab piano y noticia sus la Cançó popular). — Perpinyà, Pomés, 1905.

Bergue (Paul): *Etudes critiques sur les chansons catalanes.* — Rev. «Ruscino», any 1912, n.° 3, pàgs. 237-254.

* Bertran i Bros (P.): *Cançons i follies populars recollides al peu del Montserrat.* — Barcelona, Àlvar Verdaguer, 1885.

Bofill i Poch (A.): «Butlletí de l'Associació d'Excursions Catalana», any XI (1888), n.os 112-117, pàgs. 54 i 121 (2 goigs amb llur tonada).

Bosch de la Trinxeria (C.): *Costums que's perden.* — Vid. *Miscelanea folk-lòrica.* «Biblioteca folk-lòrica del Centre Excursionista de Catalunya», vol. IV, 1887. (Corrandes i cançons).

* Bosch i Humet (E.): *Folk-lore musical. Cançons populars recollides a les Guilleries.*—Barcelona, «L'Avenç», 1909.

Bosch, Pvre. (Vicens): *Cançons populars catalanes recollides a Talarn i altres pobles.* «Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya», vol. VI (1896).—*Cançons velles.* Ibíd., vol. VII (1897). — *Notes folk-lòriques* Ibíd., vol. IX (1899); vol. XI (1901). — *Balls antics del Pallars superior i inferior.* Ibíd., vol. XVI (1906). — *Folk-lore (El mal Comte).* Ibíd., vol. XVII (1907). — *Nou Cançoner.* «Butlletí del Centre Excursionista de Lleida», any V (1912), n.os 1-6, 7-12; any VI (1916), n.os 1 i 2.

* Briz (F. P.): *Cansons de la terra. Cants populars catalans* (5 vols). — Vol. I. (en col·laboració amb En Candi Candi), Barcelona, E. Ferrando Roca, 1866. — Vol. II,

Juan Roca i Bros, 1867. — Vols. III, IV i V, Àlvar Verdaguer, 1871, 1874 i 1877.

* «Butlletí del Centre Excursionista de Vich»: Dues cançons, sense indicació de col·lector ni de lloc. Any VI (1917), n.º 22.

Camps i Mercadal (Francesc): *Folk-lore menorquí. De la pagesia.*—«Revista de Menorca», vol. IX (1914), pàgs. 223, 241-245; vol. X (1916), pàgs. 153 i 158.

*Capmany (Aureli): *Cançoner popular.* Tres Sèries. — Barcelona, «L'Avenç», 1903-1913.

*Castellà, C. M. F. (Josep): *Lo Bailet* (monòlec). — A. Gost, Barcelona, 1913. Vegi's al final la cançó popular del Bailet.

Chavarri (Eduard L.): *La cançó del sol.* — «Revista Musical Catalana», vol. V (1909).

*Coll Agulló (A.): *Cançons populars catalanes* per a cant i piano, harmonisades. — Barcelona, Joaquim Mora, sense data.

*Cortils i Vieta (J.): *Ethologia de Blanes.* — «Biblioteca popular de l'Associació d'Excursions Catalana». Barcelona, Àlvar Verdaguer, 1886. Vegi's pàgs. 106, 108, 109 i 111.

*Esquerrà (Adrià): *Nadales populars.* — Barcelona, «Unió Musical Espanyola», 1917.

Estadella Arnó (J.): *Notes folk-lòriques* (cançons de pandero). — «Butlletí del Centre Excursionista de Lleida», any I, n.os 1, 2 i 3.

Fabre, Pvre. (J.): Tres cançons harmonisades. «Revista Musical Catalana», 1907, 1909, 1911.

Farnés (Julita): «Musa Catalana». (*Cinc cançons populars harmonisades). Barcelona, B. Baxarias, 1908. — *El*

Folk-lore de Tossa. «Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya», vol. XXI (1911).

FARNÉS (Sebastià): *D'ací y d'allà.* — Cançons populars catalanes publicades en la Revista «Lo Pensament Català», any I, n.os 30, 31, 37, 42; any II, n.º 31.

FELIU (Pere): *Notes folk-lòriques de Gironella i Puig-reig.* — «Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya», vol. XV (1905).

GAY (Joan): *Cançons populars de Catalunya.* — París, H. Lemoine & C.ie

*GIBERT (Vicens M.ª de): *Cançons populars catalanes* (harmonisades). — Barcelona, «Unió Musical Espanyola» (sense data).

GUASCH (Joan): *Cançons populars catalanes.* — Barcelona, «Univers Musical», 1901.

*«L'AVENÇ» (Biblioteca popular de): *Cançons populars catalanes* (Quatre Sèries). — Barcelona, «L'Avenç», 1909, 1909, 1910, 1916. — Col·lector de les dues primeres sèries, Jaume Llobera; de la quarta, Adolf Carrera.

LEGUIEL (Emile): *Deux chansons.* — «Revue Catalane», Perpinyà, 1909, pàgs. 48 i 173.

*MAS I SERRACANT (D.): *La Cançó popular a tret de mainada.* — Recull de 12 cançons catalanes harmonisades. Barcelona, «Iberia Musical», 1916.

*MILÀ I FONTANALS (Manuel): *Romancerillo Catalán. Canciones tradicionales.* — Barcelona, Àlvar Verdaguer, 1882.

*MILLET (Lluís): *El cant popular religiós.* Conferència llegida en el III Congrés nacional de música sagrada. — Barcelona, «Orfeó Català», 1912. Reproduida en el llibre: *Pel nostre ideal. Recull d'escrits de Lluís Millet.* Barcelona, Joaquim Horta, 1917. Vegi's pàgs. 185-225.

MORERA (Enric): *Cançons catalanes* (harmonisades). — *Primera Sèrie, Barcelona, «L'Avenç», 1897-1911 —Segona Sèrie, A. Vidal Roger (sense data).

NOGUERA (A.): *Memoria sobre los cantos, bailes y tocatas populares de la isla de Mallorca.* — 1.ª ed., Barcelona, Víctor Verdós i Feliu, 1893. — 2.ª ed., Palma, Felip Guasp, 1894.

PADRÓ (Blai): *Cançonística popular comarcana* (Pla de Bages).—«Butlletí del Centre Excursionista de la comarca de Bages», anys I, III, IV i V.

PECANINS (Joaquim): *Cançons populars catalanes.* «Revista Musical Catalana», anys 1905, 1906, 1907, 1908, 1914 i 1915. — *Cançons populars recollides a Prats de Lluçanès.* «Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya», volum XV (1905).

*PEDRELL (Felip): *La cançó popular catalana, la lírica nacionalisada i l'obra de l'Orfeó Català.* Barcelona, «La Neotipia», 1906. — *Cancionero Musical Popular Español* (publicació, per quaderns, interrompuda). Madrid, J. Fernández Arias, 1914.—* *Cancionero Musical Popular Español.* Valls, Eduard Castells (en curs de publicació). Vegi's: Aubry (Pierre).

*POL (Antoni): *Tonada de Sa Tafona* (Folk-lore Musical Mallorquí). — Amengual i Muntaner, Ciutat de Mallorca.

ROCA CUSÍ (Joan): *Rondalles de Tuixent.* Vegi's *Miscelànea folk-lòrica.* — «Biblioteca folk-lòrica del Centre Excursionista de Catalunya», vol. IV (1887.)

ROMEU, Pvre. (Lluís): *Cançons populars d'Esglesia.* — «Revista Musical Catalana», anys 1915 i 1916.

*SALA I SALARICH, Pvre. (Joan): Tres cançons. — «Butlletí del Centre Excursionista de Vich», anys 1915, n.º 16, i 1917, n.º 21.

Segura, Pvre. (Joan): **Cançons catalanes aplegades en la comarca d' Urgell.* Vegi's *Miscelànea folk-lòrica,* citada del «Centre Excursionista de Catalunya», vol. IV (1887).

Serra i Boldú (Valeri): **Cançons de Pandero.* Barcelona, «L'Avenç», 1907. — Dues cançons publicades en el «Butlletí del Centre Excursionista de Lleida», any III (1910). — **Calendari Folk-lòric d'Urgell.* Barcelona, Seix i Barral, 1914. Vegi's pàgs. 24, 36, 65, 95, 101, 107, 201, 202, 246, 247, 254, 269, 328 i 347. — **Llibre popular del Rosari* (Folk-lore del Roser). Barcelona, «Foment de Pietat Catalana», 1917. Vegi's pàgs. 76, 80, 89, 95, 97, 105, 134, 155 i 162.

Serra i Vilaró, Pvre. (J.): *El Cançoner del Calic.* — Barcelona, «L'Avenç», 1914. (Treball publicat en el «Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya»).

*Societat d'Estudis Catalans (de Perpinyà): *La Santo Estello a Perpinyà.* — J. Comet, 1910. Conté, de més a més, la cançó popular *Montanyes regalades* (lletra i tonada).

*Suñol, O. S. B. (Greg. M.ª): *Goigs d'un còdic de Montserrat, segle XIV.* — «Revista Montserratina», any IV (1910), n.º 10; any VIII (1914), n.º 1.

Torres (B.): *Album de compositores mallorquines.* (Quatre cançons populars). — Madrid, Zozaya, sense data.

Tort i Daniel (J. E.): **Algunas consideracions sobre la música popular catalana.* Barcelona, Henrich i Comp.ª, 1891. — *Notícia Musical del «Lied» o cançó catalana.* Barcelona, 1892. — **Folk-lore musical català.* Cançons populars catalanes pera cant y piano (ab la lletra). Barcelona, Víctor Verdós i Feliu, 1895.

*Vergés i Paulí (R.): *Espurnes de la llar.* Costums i tradicions tortosines. Tom I. — Tortosa, Querol, 1909. Vegi's pàgs. 159-169 (dances i cançons).

*VICENS (A.): *Tonada d'es Segar* (Folk-lore Musical Mallorquí). — Amengual i Muntaner, Ciutat de Mallorca.

*VIGO (Enric): *Aplec de balls populars del Pallars.* — «Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya» any XIX (1909). Fascicle apart de la «Secció de Folk-lore» de l'esmentat Centre.

VILA, Pvre. (Antoni): *Mossen Peyra, Rector de la Vola.* Estudi folk-lòric i crític-històric. — «Butlletídel Centre Excursionista de Catalunya», vol. XV (1905).

*VILAPLANA (Joaquim): *Nota folk-lòrica.*—«Butlletí del Centre Excursionista de Vich», any III (1914), n.° IX, pàg. 150.

VILAREM (E.): *Vingt chansons populaires du Roussillon,* recueillies et commentées par E. Vilarem, notées et harmonisées par H. Carcassonne. — Perpignan, A. Pomés, 1903.

*VIVES (Amadeu): *Cançons populars catalanes.* — Barcelona, «Musical Emporium» (sense data).

*XANDRI (Josep): *La Cerdaña.* (Estudio geográfico-histórico-lingüístico).—Madrid, imp. del Asilo del S. C. de Jesús. Vegi's (balls i cançons populars) pàgs. 246-253 [1].

(1) Tenim en preparació una Bibliografia de *Goigs* catalans amb tonada, la qual, com un capítol de la present Bibliografia, insertarem en altra ocasió, majorment havent començat l'ARXIU una secció especial sobre «Religiositat popular i tradicional de Catalunya».

PUBLICACIONS REGISTRADES[1]

A) ETNOGRAFIA I FOLKLORE CATALANS

ALTAMIRA (Rafel). Vegi's la secció B.

Mercado de agua para riego en la Huerta de Alicante, etc. : Joaquim Costa, *Derecho consuetudinario y Economía popular de España*. Tom II.

ANÒNIM

Historia de Fra Joan Garí, ermità del Mont-serrat segons un ms. en pergamí e uns retaules qui eren al claustre del monestir mont-serratí, are per primera volta stampada. «La Catalana» d'en Jaume Puigventós, Barcelona, 1899; in-8.°, 16 pàgs.

Historia de Robert lo diable. Tresllat d'una versió francesa del XIVèn segle en llenga catalana. Francisco X. Altés, Barcelona, 1901; in-8.°, 32 pàgs.

Llegendari Català. (Historia de la filla del Rey d'Ongria. — Historia de la Emperadriu d'Alemanya, falsament acusada d'adulteri. — Mirable aventura del cavaller Sperciús). Segons manuscrits & cròniques dels segles XIV, XV & XVI.—Francisco X. Altés, Barcelona, 1902; in-8.°, 56 pàgs.

Donatiu, les tres obres, de son autor D. Antoni Bulbena Tosell.

ARANZADI (Telesforo de). Vegi's la secció B.

(1) Vegi's les «Publicacions registrades» del primer curs, ESTUDIS I MATERIALS, vol. I, pàgs. 77-102, i també la «Nota preliminar» (pàgs. 65-69 del mateix volum) en la qual establim el criteri per al registre d'obres que directa o indirectament interessen per a l'Etnografia catalana.

Degut a l'excés de matèria ens veiem obligats a reservar per al vol. III un nombre considerable d'obres adquirides per l'ARXIU o donades pels col·laboradors i altres persones. — *N. de la D.*

BADENES DALMAU (Francesc)

Rondalles del poble. (Pròlech d'Arthur Masriera). Imp. Badia, Barcelona, 1900; in-8.°, 138 pàgs.

Donatiu de l'Autor.

TAULA :

Lo Geni del Castell (Cuento de la llar). — Lo Barranch de la falguera (Tradició de Moixent). — La Rondalla del avi (Cuento de la llar). — La Font de Montalt (Tradició d'Alcoy). — La Penya encantada (Tradició de Montesa). — La Bona justicia (Llegendeta). — El Salt de la Mora (Tradició de la Serra d'Espadà). — La Comtesa Violant (Llegendeta). — La Cova de San Feliu (Tradició de Xàtiva). — L'infant y la dida (Romanç popular). — Notes.

Feta excepció de *L'infant y la dida,* les altres rondalles, si bé d'origen popular, són arreglades i posades en vers per l'Autor, com ell mateix adverteix.

BERGA I BOIX (Josep)

Llegendes de la comarca d'Olot. — Ramon Bonet, Olot, 1914; in-4.°, 68 pàgs.

Donatiu de D. Josep M.ª Fontanella de Solà.

TAULA :

Los dos Barons. — La gorga dels dimonis. — L'ermità de Sant Miquel del Mont. — Los dos geparuts. — La por del renegayre. — Un cas estrany. — Lo xay perdut. — La petjada del diable. — La potada del mal esperit. — Lo barretinaye d'Olot. — La pujada del gegant. — Lo camí de las bruixas. — La bomba. — En Pau Bertrán. — Fes bé y no miris a quí. — La cobdicia burlada. — Lo bes de la mort. — L'Ecce-Homo de la placeta de Sant Esteve. — Lo castell d'Hostoles. — Els bens illegitims.

BULBENA TOSELL (Antoni). Vegi's Anònim.

COSTA (Joaquim). Vegi's la secció B.

Encara que tota l'obra consuetudinària de Joaquim Costa ofereix especial interès per a l'Etnografia catalana i en general per a l'Etnografia ibèrica, contenen dades i referències més concretes sobre institucions de Catalunya les següents de les obres registrades en dita secció : *Poesía popular española y Mitología y Literatura celto-hispanas. — Derecho consuetudinario y Economía popular de España,* tom II. — *Colectivismo agrario en España. — Oligarquía y Caciquismo. — Revista Nacional.*

COSTA (Tomàs). Vegi's la secció B.

GIVANEL MAS (Joan)

La Puda Seca. Sainete en un acte y en prosa. Estampa «La Catalana» de J. Puigventós, Barcelona, 1899; in-8.°, 48 pàgs.

Donatiu de l'Autor.

Document per a l'Psico-Etnografia picaresca catalana : mots i locucions del llenguatge dit de *germania*.

GRAHIT I GRAU (Josep)

Gerundianes. Costums típiques. Viuda i fill d'En Josep Franquet, Girona, MCMX; in-8.°, 72 pàgs.

TAULA :

Viva'ls Tres Reis!... — Toquen a córrer. — El vot de Sant Narcís. — Les Creus. — Els Manaies. — L'Àliga. — Les botxes. — La Faixina. — Viva'l Xato!... — Pedret. — Nostra Senyora dels Angels. — La processó tardoral. — El seguici dels Viàtics. — Les lluminaries de la Puríssima. — L'aplec de Santa Llucia. — Sota les Voltes.

Recull Sardanístic: Autors, Sardanes. Cobles. «La Editorial», Girona, MCMXVI; in-4.°, 174 pàgs. Pròleg d'En Salvador Albert.

TAULA ABREVIADA :

Breu procés de la música de les sardanes. — Principals compositors. (A partir d'En Josep M.ª Ventura (a) Pep, es dona notícia de 87 compositors, insertant la llista de llurs respectives sardanes, amb apreciacions crítiques). — Principals Cobles (notícia de 42).

Donatiu, ambdues obres, de l'Autor.

HOYOS SAINZ (L. de). Vegi's la secció B.

IBARRA I RUIZ (Pere)

Estudio acerca de la Institución del Riego de Elche y origen de sus aguas. Con exposición histórica de antecedentes para conocer el *Tandeo, Reparto, Regadores públicos* o *Partidores* y *Régimen* que se observa en la administración y venta de estas aguas. Memoria premiada por la «Real Academia de Ciencias Morales y Políticas» en el 15.° concurso especial sobre Derecho consuetudinario y

Economía popular (año 1912). Jaime Ratés, Madrid, 1914; in-4.°, 320 pàgs. (Amb varis plànols i fotogravats).

Donatiu de l'esmentada Corporació.

Vegi's especialment la segona part de l'obra.

INSTITUTO AGRÍCOLA CATALÁN DE SAN ISIDRO

Constitución familiar y organización de la propiedad rural en Cataluña. Francisco Altés y Alabart, Barcelona; in-4.°, 20 pàgs.

Donatiu del mateix *Institut*.

MARTÍNEZ I MARTÍNEZ (F.)

Folk-lore valencià. Còses de la meua tèrra (La Marina). Primera tanda. Manuel Pau, Valencia, 1912; in-8.°, XVI + 196 pàgs. Pròlech de Francesch Badenes Dalmau (conté indicacions sobre Folklore valencià).

Donatiu de l'Autor.

Taula abreviada :

Altea. — Altea la Vella. — Idioma. — Vivendes. — *Aínes* (Capsana. Taula del pa y taulell). — Casalòts. — Menjars. — Traje. — *Supersticions* (Trencar l'enfit. Saludadors. Trencadures). — *Costums* (Conills. Saludo. Sentarse. Barraco. Algüasil, Sereno, Sotarrador. Novios. Demanació y Casament. Bateig. Angel. Enterro. Jòch de pilòta. Carnistòltes. Contrabando. Tavernes. Ensenyança). — Endevinalles. — Oracions.—Agricultura.—Mercat. — Tipos, Xascarrillos, Tradicions, Anécdotes. — *Qüentos* (Quant més adins més gròsses. Els çaragüells del tio Pantorrilla. Sap més que li han ensenyat. Viaje prodigiós. De tres còses ni un culleròt. Un aprenent de bruixòt. Tres figues y quatre corbos. Gepeta. El Vent, la Febra y la Vergonya. Don Joan de la Panarra). — Llista de paraules no peculiars pera els que no son *Blavets*.

Lloc de la recol·lecció : Altea (Alacant).

MONSALVATGE I FOSSAS (Francisco)

Vallfogona (Girona). Dalmáu Carles, Pla y Companyia, Girona, 1916; in-4.°, 122 pàgs.

Donatiu de l'Autor.

Vegi's principalment : Cap. I La Cova del Drach. — Cap. VIII Costumbres (tocs de campanes, vigilia de l'Ascensió, processó de les lleta-

nies, ballet). Folk-lore. Pla-Falgás. La Escapada (cançó). Rapto de una hija de casa Artigué (cançó).

NAVARRO (Víctor)

Costumbres en las Pithiusas. Memoria que obtuvo el 5.° premio en el 1.er concurso especial sobre Derecho consuetudinario y Economía popular abierto por la «Real Academia de Ciencias Morales y Políticas» (año 1898). Madrid, Imp. del Asilo de Huérfanos del S. C. de Jesús, 1901; in-4.°, 218 pàgs. (Amb fotogravats).

Donatiu de l'esmentada Corporació.

Vegi's principalment:

Apéndices: I Escritura de cartas matrimoniales, año 1832. II Idem de capitulaciones íd., año 1855. III Idem de íd., año 1865. IV Idem de íd., año 1870. V Idem de íd., año 1881. VI Idem de testamento, año 1872. VII Idem de donación, año 1862. VIII Idem de íd., año 1869. IX Idem de íd., año 1875. X Idem de inventario, año 1875. XI Idem de íd., año 1886. XII Idem de recibo de legítima, el mismo año. XIII Idem de arriendo, año 1881. XIV Idem de establecimiento enfitéutico, y otra de confirmación. XV Copia de la inscripción de una parcela a favor del Estado.

Vàries làmines referents a pagesos d'Ibiça i Formentera.

Tot el cap. XII està dedicat a Formentera.

SANSALVADOR (Antoni)

La Patúm. Antoni López, Barcelona, 1916; in-4.°, 176 pàgs.

Donatiu de l'Autor. (Altre exemplar, de D. Josep Jordà i Canal).

Taula:

Primera part: I Festes bergadanes.—II La Patúm, què és?—III Antiguitat i origens. — *Segona part*: I Canvi de noms. Bulla. Patúm. Raons que l'expliquen.—II Actes que integren La Patúm. Preliminars. Menció especial del Tabal. Modificacions que ha sofert. — III Explicació del significat de La Patúm. Erros d'interpretació. — *Tercera part*: I Especialitats d'organització. — II Noticia d'un incident memorable. — III Descripció de la festa. — IV Influencia moral.—Conclusió. — *Música de La Patúm*: Ball dels gegants, íd. dels nans, íd. de turcs i cavallets, íd. dels diables, íd. de l'Àliga.—*Notes*.

SANTAMARIA (Victorí). Vegi's la secció B.

Año agricola en Vendrell (Tarragona) : Joaquim Costa i altres autors, *Derecho consuetudinario y Economía popular de España*. Tom. II.

SARRET ARBÓS (Joaquim)

Ethologia de Manrèsa. Datos històrics sobre costums manresanes, preceits d'una disertació filològica, breu y raonada sobre l'etimologia del nom «Manrèsa». — Manrèsa, Impremta de Sant Josèp, 1901; in-4.º, (4) + 222 pàgs.

Donatiu de l'Autor.

TAULA :

Mès de Janer : La Circuncisió del Senyor. — Cap d'any. — Festa dels Sants Reys.—Sant Antòn y els très toms. — *Mès de Febrer* : La Candelera.—Sant Blay. — Festa de la Llum. — Publicació de la Butlla de la Santa Creuada. — Dijous dels Compares y Comares. — Dijous gras o llarder. — Carnestoltes. — La campana de la Quarèsma. — Dimecres de Cendra. — Processó sénse llums. — *Mès de Març* : Setmana de Passió. — Diumenge de Rams. — Els Armats. — Setmana Santa. — Dijòus Sant. — Dissabte Sant. — Pasqua de Resurrecció. — Aplègs del día de Pasqua. — La Salpassa. — *Mès d'Abril* : Sant Marc. — Processó de les Lletaníes. — Sant Pere Mártir. — Benedicció de rams d'olivera. — *Mès de Maig* : La Santa Creu. — Benedicció del terme. — Les pregáries de la Ascensió. — *Mès de Juny* : Aniversari de la Batalla del Bruch. — La festa del Corpus Christi. — Ceremonial de Corpus. — Les Enramades dels barris. — Festa del Sagrat Còr de Jesus. — Festa de Sant Antoni. — Les fogueres de Sant Joan. — La Verbena. — Festa de Sant Pere. — *Mès de Juliol* : La festa dels Tremendos. — Sant Cristòfol. — Sant Ignasi de Loyòla. — *Mès d'Agost* : L'aigua de Sant Domingo. — L'aigua de Sant Magí. — La festa Major. — *Mès de Septembre* : L'apleg de Viladòrdis. — *Mès d'Octubre* : Primer diumenge. — La festa del Roser. — Festa de Santa Terèsa. — *Mès de Novembre* : La festa de Tots Sants. — Diada dels mòrts. — La festa dels estudiants. — *Mès de Desembre* : Festa de la Immaculada Concepció. — Nadal. — Els Ignocents. — *Costums corresponents a diferents actes de la vida* : Prometatge. — Casament. — Naxement. — Viátic. — Entèrros. — El tòc de l'Ave-María. — Llevant Deu. — En temps de peste. — En temps de pluja i tròns. — Esquellots i pesquinades. — Caça d'aucells. — Altra especie de caça. — Pescar en el riu. — Llòcs dels rius aont els pescadors diuen que s'hi fan bònes pescades. — Jocs i blasfemar. — Cástig als delinqüents. — *Costums agrícoles* : Els pagèsos. — La campana de la sòn o a despertar pagèsos. —

Ninots de palla. — Blat de mòro al balcó. — En temps de les verèmes. — *Costums familiars* : La ensofradora. — L'ase al llit. — La bòna nit. — Música. — El saludo. — Ficàr la ma al canti. — Casaments. — Costums piadoses. — Costums públiques. — *Jòcs infantils* : Jòc de pilota. — Jòc de bitlles. — Jòc de bòles. — Jòc de nòus i atmetlles. — Carn i òs. — Redolins. — Saltar y botar. — Cavall fòrt. — Jòc de la còrda. — Jòc del narro o xancra. — La Sardana. — Corretjèta de la ninc ninc. — La gallina punicana. — Òlles, òlles. — Entreteniments infantils. — Cançons infantils. — *Vocables, modismes y locucions* : Insults i amenaces. — Crids d'auxili o socorro. — Vocables de desafiu. — Saludos. — Imprecacions. — Deprecacions. — Vocables moderns.

SERRA I BOLDÚ (Valeri)

Calendari Folklòric d'Urgell. Segona edició. Pròleg de l'Excm. Sr. Dr. D. Joan Benlloch i Vivó, Bisbe d'Urgell i Príncep Sobirà de les Valls d'Andorra. I. G. Seix & Barral, Barcelona (sense data); in-4.°, 386 pàgs.

Donatiu de l'Autor.

Taula de matèries :

Cançons de ronda. — Ball rodó. — Les vigilies de festa major. — Prohoms de Anglesola. — Sant Misteri de Cervera. — Les falles de Artesa. — Cançons de pandero. — Captes de pa. — Costums nupcials. — Los vuit Dolors. — Costums de Setmana Santa. — Fira de Verdú. — La treta de la Mare de Deu de les Sogues. — Los pans de Santa Creu. — Maledicció de la cuca. — Processó de S. Martí al Tallat. — L'Aurora i'ls Rosaris matinals. — Gitanos al Sant Cristo de Balaguer. — Ço que's fá en una festa major. — L'encesa dels rotlles. — La festa de Corpus. — Los barris de Agramunt. — Pràctiques Sant-joanenques. — Per a curar les criatures trencades en la nit de Sant Pere. — La dula. — Los fanalets de Sant Jaume. — Cançons de bres. — Los natalicis. — Bateigs i eixida a missa. — Los llevants de taula i'ls rals. — L'aigua de Sant Magí. — Lo ball de les faixes. — Lo ball dels bastons. — La dança de canuts i rams. — Notes del Roser. — Cançó de llaurar. — Costums funerals. — L'encant del Novenari. — Lo cullir olives. — Lo gall de Sant Nicolau. — Matança del porc. — Nadal. — Festes de Sant Esteve. — Les tarifes.

SERRA I PAGÈS (Rossend)

La festa del Bisbetó a Montserrat y orígens de la meteixa. Publicacions de la Secció de Folk-lore del «Centre

Excursionista de Catalunya». «L'Avenç», Barcelona, 1910; in-4.°, 48 pàgs. (Amb gravats).

Technique du commerce des marchandises sur la place de Barcelone. Conférence faite dans le VIIIe Cours International d'Expansion Commerciale. Barcelone, 1914. Guinart et Pujolar, Barcelone, 1915; in.-4.°, 32 pàgs.

Conté abundosos materials per a un recull de costums mercantils de Barcelona.

Donatiu, ambdues obres, de l'Autor.

SORIANO (Pascual). Vegi's la secció B.

Comunidad de pescadores del Palmar en la Albufera de Valencia, etc.: Joaquim Costa i altres autors, *Derecho consuetudinario y Economía popular de España*. Tom. II.

TRAVER, Pvre. (Benet)

Historia de Villarreal. Juan Botella, Villarreal, 1909; in-4.°, 562 pàgs.

Donatiu de l'Autor.

Taula abreviada :

Cap. LXIV. Concesión, derechos, usos y gobierno de las aguas del Mijares. — Cap. LXVI. Agricultura : Sindicato de policía rural. Ganado : el tribunal llamado *cort de pastors*. — Cap. LXVII. Continúa la agricultura. — Industria y comercio. — Cap. LXVIII. Sobre música : Primeros músicos de Villarreal. Cómo iban vestidos y qué clase de instrumentos usaban. Creación de una banda de música. — Cap. LXIX. Usos y costumbres de Villarreal : El descubrirse y arrodillarse al dar la campana la señal de levantar a Dios en la Misa mayor. El *angelus*, la *queda* y el toque de *ánimas*. Las procesiones. Las cencerradas en los casamientos de viudos. Los funerales. Las enramadas del primer domingo de Mayo y el ramo del día de Pascua por la noche. El *porrat* de las fiestas de calle. La fiesta de San Antonio Abad. La *machà*. Las hogueras. — Capítulo LXX. Continúan las costumbres : El Jueves y Viernes Santo. El *vía-crucis* del Viernes Santo por la mañana. El Sábado Santo. La *mona* de Pascua, la *llonganisa* y el *rollo* de San Pedro. El toro por la villa. La corrida de toros o vaquillas por la plaza Mayor. El baile popular al estilo del país. — Cap. LXXI. Carácter y dialecto de Villarreal : La lengua valenciana. Algunas diferencias de lenguaje entre Villarreal y los demás pueblos valencianos. Escudo de armas de Villarreal. Conclusión.

Material bibliogràfic. — Han enviat la bibliografia de llurs publicacions folklòriques o que ofereixen interès etnogràfic, els senyors: **Basto** (Dr. Claudio), de Viana-do-Castelo (Portugal); **Faus i Condomines** (Josep); **Santamaria** (Victorí) i **Serra i Boldú** (Valeri). El senyor **Montanyà** (Mn. Josep) ha remès una nota bibliogràfica sobre publicacions folklòriques de diverses regions d'Espanya, segons dades de varis alumnes del Seminari de Comilles (Santander). Han ingressat materials dels senyors: **Caro i Valenzuela** (Josep M.ª), per a una Bibliografia folklòrica valenciana, i **Gerhard** (Robert), per a continuar la seva Bibliografia de la Cançó popular catalana.

Religiositat popular i tradicional de Catalunya. — Ha començat, durant el curs de 1916-1917, l'organisació d'aquesta secció bibliogràfica, la qual comprèn per ara els següents capítols de documents impresos: 1) Goigs i cobles; 2) Devocions periòdiques; 3) Descripcions de santuaris.

Ha ingressat a l'Arxiu un recull de Goigs del Bisbat de Girona degut als bons oficis de l'Il·lm. Dr. D. Francisco de P. **Mas i Oliver**, Bisbe de l'esmentada Diòcesi. A més han contribuït al nodriment de la Secció els següents senyors: **Aixelà**, O. S. B. (P. Conrad), **Batista i Roca** (Josep M.ª), **Camós i Cabruja** (Agustí), **Carreras i Artau** (Joan i Joaquim), **Delpont** (Juli), **Feliu i Egidio** (Vicens), **Martínez Aguado** (Josep), **Moner** (Mn. Joan), **Montanyà** (Mn. Josep), **Perramon i Oliva** (Mn. Joan), **Puigpey** (Joan), **Ribas i Mustarós** (August J.), **Serra i Boldú** (Valeri) i **Tuca i Alsina** (Petronila).

Reservem per a més endavant presentar una ordenació detallada i sistemàtica dels impresos d'aquesta nova Secció.

B) ETNOGRAFIA I FOLKLORE DELS POBLES IBÈRICS

ESPANYA

ALTAMIRA (Rafael)

Vegi's : Joaquín Costa, *Derecho consuetudinario y Economía popular de España.* (Alicante). Tomo II.

ARANZADI (T. de) i HOYOS SAINZ (L. de)

Etnografía. Sus bases, sus métodos y aplicaciones a España. «Biblioteca Corona», Madrid, 1917; in.-8.°, 240 pàgs.

Donatiu del Sr. Aranzadi.

Taula :

Primera parte (Sr. Aranzadi) : I. Etnografía. Pueblo : sus acepciones. Cultura. La Etnografía como ciencia natural. Historia, Geografía, Lingüística, Sociología, Psicología, Mitología, como ciencias colindantes. Etnología y Antropología. — II. Productos y manifestaciones culturales. Carro chillón. Formas de ruedas. — III. Unidad geográfica. Paralelismo etnográfico. Historia de la civilización y criterio etnológico. Estudio folklórico, etnográfico y etnológico. Folklore y Volkskunde. El carro chillón ante la Mitología. Yugo. Yuyo de colleras. Yugo de costillas. Yugo de cuadro. Yugo para los cuernos. — IV. Fronteras etnográficas. Toreo. Fandango y burreio. Pretendidas analogías entre otras danzas. — V. Etnografías criollas. Adivinanzas. Reciprocidad en las prestaciones de cultura. Metate. Independencia entre la hechura y la manera de usar. Bola del juego de bolos. Bola de agarradera. — VI. Recapitulación. Colecciones. Museos. Museo de San Sebastián. Vocabulario folklórico.

Segunda parte (Sr. Hoyos) : I. Ciencia y patria. La Etnografía en las ciencias antropológicas. Contenido de la Etnografía. La Etnografía en España : necesidad y urgencia. La Etnografía en el extranjero. Alemania. Austria. Inglaterra. Estados Unidos. Francia. Resto de Europa. — II. Las ciencias etnográficas : su criterio. Civilización. Centros de

cultura. Los métodos de estudio. Procedimientos especiales. Extensión y sucesión. Hechos etnográficos, sociales y geográficos. Regiones naturales y etnográficas. Monografías de países. Zonas en España. El Folklore : programa. — III. La Etnografía en España. Lo hecho en España. La labor oficial. Labor privada general. Las sociedades científicas. Los libros antiguos. Etnografía regional. Cataluña. Valencia y Aragón. Galicia. Castillas. Provincias vascas. Andalucía. Extremadura. El Folklore en España. Sociedades folklóricas. — IV. Los cuestionarios e informaciones. Su empleo en España. Bases etnográficas de la Mitología española. Cuestionario acerca de usos y costumbres en : Nacimiento y bautizo. Matrimonio. Defunción y entierro. El culto de los muertos. El Museo nacional. Programa de trabajo.

COSTA (Joaquín) (1)

(1846-1911)

La religión de los celtíberos y su organización política y civil. (Obras completas, vol. XII de la «Biblioteca económica»). «Biblioteca Costa», Madrid, 1917; in-4.°, 182 pàgs.—En aquesta edició hi són refoses les dues sèries de *Cuestiones celtibéricas* (Huesca, 1877 i Madrid, 1879).

Vegi's especialment el cap. III : Paraíso y Purgatorio de las almas según la mitología de los íberos.

(1) Vegi's l'estudi «Joaquim Costa i els estudis consuetudinaris a Espanya» (pàgs. 89-148 del present volum). Adhuc afirmant una vegada més l'unitat i interès cabdal de tota l'obra d'En Costa per a la Psico-Etnografia dels pobles hispans, hem adoptat el criteri de registrar aquí solament aquelles seves produccions que ofereixen materials més abundosos o a posta per a ésser destriats. Per estar agotats, no hem pogut adquirir i registrar els *Estudios Ibéricos* (Madrid, tip. de S. Francisco de Sales, 1891-95), dels quals és impossible deixar de fer esment.

Registrem també en aquesta Secció les obres no agotades d'altres autors, sobre «Dret consuetudinari i Economia popular d'Espanya», especialment les llorejades en els concursos de la «Real Academia de Ciencias Morales y Políticas» de Madrid, fruit del moviment iniciat per En Costa. Vegi's la Bibliografia de les pàgs. 201 i segs. Vegi's també Ibarra Ruiz (P.) i Navarro (V.) en la secció A, i les dues obres del senyor Altamira (R.) registrades en el vol. I, pàgs. 81 i 97.

Els investigadors podran apreciar la utilitat de la tasca de destriament que ara portem a cap, la qual ve a completar, per altra banda, la presentació de l'obra d'En Costa i ses derivacions intentada des de varis indrets del present volum. — *N. de la D.*

La fórmula de la Agricultura Española. (Obras completas, vol. II). «Biblioteca Costa», Madrid, 1912; in-4.° Dos toms. (Els primers estudis foren publicats en 1887).

Vegi's, Tom II, Part. IV : Cap. IV. La cuestión de las tierras a propósito del caso de La Solana (adquisición de tierras para el común). — Cap. V. Huertos comunales (suertes del Boalar en Jaca, etc.). — Cap. VI. Concurrencia de jornal y huerta en Zaragoza.

Poesía popular española y Mitología y Literatura celto-hispanas. Fernando Fe, Madrid, 1888; in-4.°, VIII + 500 pàgs. (La 1.ª edic. és de 1881; però els primers estudis daten de 1876).

Vegi's principalment :

Tot el cap. III : Génesis y desarrollo de la poesía popular. — Capítulo IV : El mito solar en Turdetania, N. de España, Lusitania y Galicia. Fórmulas mágicas, ensalmos o conjuros. Juegos. Ex-votos. Cantos y danzas. Juglaresas andaluzas. Las *Puellæ gaditanæ*, etc., etc.

Estudios jurídicos y políticos. Impremta de la «Revista de Legislación», Madrid, 1884; in-4.°, XVI + 440 pàgs.

Vegi's : Cap. I Apuntes para la Historia de las doctrinas políticas en España : I Concepto del Derecho en la Poesía popular española (pàgines 3-85). — II Representación política del Cid en la epopeya española (pàgs. 86-95).

Teoría del hecho jurídico individual y social. 2.ª edición. Obras completas, vol. IV. «Biblioteca Costa», Madrid, 1914; in-4.°, XVIII + 398 pàgs. (La 1.ª edició és de 1880).

Vegi's especialment tot el cap. IV : El hecho consuetudinario.

La libertad civil y el Congreso de Jurisconsultos aragoneses. Imprenta de la «Revista de Legislación», Madrid, 1883; in-4.°, XVI + 540 pàgs.

Vegi's principalment :

Cap. II : Doble derecho positivo en Aragón, en las regiones de la derecha y de la izquierda del Ebro. — Cap. IV : El principio «standum est chartæ» como consagración del derecho individual y de la soberanía de la familia. — Cap. V : Recolección de costumbres. Contestaciones del Autor y de los letrados de Sos, Albarracín y Jaca. — Cap. VII : Subsistencia del primitivo Consejo de familia en la práctica del Alto-Ara-

gón. — Cap. VIII : La mujer en los Estados Pirenáicos. — Cap. IX : Formas consuetudinarias que reviste la adopción en el Alto-Aragón : acogimiento o casamiento a sobre bienes : dación personal. Su origen. — Cap. X : Viudedad consuetudinaria o casamiento en casa.

Derecho consuetudinario y Economía popular de España. Tomo I. *Alto Aragón*. Manuel Soler, Barcelona (sense data); in-4.°, 396 pàgs.

Taula :

I. *Derecho de familia*. 2.ª edic. aumentada. (1879, 1880, 1885). — Importancia del estudio del Derecho consuetudinario. — La comunidad doméstica del Alto-Aragón.—El Consejo de Familia.—El heredamiento universal.—Dotes y legítimas.—Ajustes.—Cabaleros y tiones.—Troncalidad. — Disposiciones relativas a los demás miembros de la familia. — Aventajas, reconocimiento, gananciales, viudedad. — Casamiento «en casa». — Hermandad conyugal. — Acogimiento o «casamiento a sobre bienes». — Otras formas de asociación doméstica. — Donados.

II. *Derecho municipal y Economía*. (1880, 1884, 1895, 1901). — Arrendamiento de ganado. — Crédito hipotecario sobre arbolado. — Posesión mancomunada de bestias de labor. — Pupilaje de animales. — Seguro mutuo para el ganado vacuno. — Ejercicio mancomunado de la ganadería. — Suertes del Boalar (huertos comunales). — Cultivos cooperativos.

Derecho consuetudinario y Economía popular de España. Tomo II. Joaquín Costa y otros. — Manuel Soler, Barcelona, 1902; in-4.°, XII + 472 pàgs.

Taula :

Zamora : Concejo colectivista de Sayago, por *D. Joaquín Costa*. — Colectivismo agrario en tierra de Aliste, por *D. Santiago Méndez*.

Vizcaya : Aprovechamientos comunes, Lorra, Seguro mutuo para el ganado, etc., por *D. Miguel de Unamuno*.

Valencia : Comunidad de pescadores del Palmar, en la Albufera de Valencia, por *D. Pascual Soriano*.—Espigueo de arroz en Sueca, por el mismo.—Arrendamientos hereditarios en la vega de Valencia.

Asturias : Derecho de familia, por *D. Manuel Pedregal*. — Derecho municipal, por el mismo. — Andecha, por *D. José M.ª Piernas Hurtado*. — Veladas, noviazgos, etc., por *D. Matías Sangrador*. — Un impuesto provincial, por el *Marqués de Teverga*.

Alicante : Mercado de agua para riego en la Huerta de Alicante y en otras localidades de la Península y Canarias, por *D. Rafael Altamira*.

— Apéndice (nuevos datos bibliográficos y de costumbres sobre el mismo asunto), por el mismo.

Ciudad Real : Los desposorios en la Mancha, por *D. Joaquín Costa.* — Costumbres pecuarias de la Mancha, por *D. Juan Alfonso López de la Osa.* — Acomodo de pastos en la Solana, por el mismo y *D. Joaquín Costa.*

Tarragona : Año agrícola en Vendrell, por *D. Victorino Santamaría.* — Venta o arriendo de las hierbas de los viñedos en la provincia de Tarragona, por el mismo.

León : Derecho individual y de familia, por *D. Elías López Morán.* — Propiedad colectiva, repartos de tierras, molinos comunes, etc., por el mismo. — Gobierno de los pueblos : democracia directa. Régimen administrativo de los pueblos : guardería, policía, caminos, montes, ganados, pastos, beneficencia, instrucción pública, contabilidad, etc., por el mismo.

Jaén : Arriendo de tierras a veimiento y coto, por *D. Joaquín Costa.* — Postura de viña y olivar a medias, en ésta y otras provincias, por el mismo. — Vida troglodita en la Villa de Jódar, por el mismo.

Burgos, Soria, Logroño : Voz pública, campanas y pregoneros; montes, ganadería en común, guardería rural, por *D. Juan Serrano Gómez.* — Sorteo periódico de tierras de labor; cultivo en común para la hacienda municipal, por el mismo. — Obras de concejo, molino de concejo, estanco del vino, carnecería de concejo : instrucción primaria, por el mismo.

Zaragoza : La jornada legal y consuetudinaria de ocho horas en el campo, por *D. Joaquín Costa.*

Santander : Costumbres municipales del antiguo régimen : términos y seles comunes; asociaciones ganaderas; derrotas; montes; prados de concejo; necesidad de nuevas ordenanzas, por *D. Gervasio González de Linares.* — Comparación del régimen local antiguo con el moderno : conclusiones, por el mismo.

Colectivismo agrario en España. Partes I i II. Doctrinas y hechos. (Obras completas, vol. V). 2.ª edic. española. «Biblioteca Costa», Madrid, 1915, in-4.°, 648 pàgs. (La 1.ª edic. és de 1898).

Taula abreviada (de la II part) :

Presuras y escalios. — Acotamiento de tierras de labor (Aragón, Navarra y Vizcaya, Cataluña y Valencia, Castilla y Extremadura, Andalucía, Asturias). — Acotamientos privados de pastos comunes (Soria, Salamanca, Plasencia, Navarra, Teruel, Daroca, Ejea, Tarazona, Alto

Aragón, Denia, Andalucía). — Arboles privados en suelo común (Navarra, Santander, Deva, Vizcaya, Asturias, Burgos, Granada, Sevilla, Extremadura, Sierra Morena). — Escalio en tierras privadas. — *Cotos fijos a censo público.* — Cotos nacionales en la repoblación de la Alpujarra y de Sierra Morena. — Cotos nacionales en Encinas del Príncipe. — Cotos provinciales en Asturias. — Cotos concejiles (Sorriba y Villacid, Badajoz). — Cotos fijos a censo privado por autoridad del Estado (provincia de Salamanca). — *Tierras patrimoniales de la Municipalidad.* — Caudal de propios. — Administración directa de tales bienes (Huesca, León, Burgos, Soria, Andalucía, Asturias). — Arrendamiento: sistemas varios. — Ganadería de Propios (Tarazona, Jaca). — Organización nacional de los Propios en 1760. — Desaparición de esta clase de bienes. — *Tierras comunes del vecindario.* — *Sorteo periódico de tierras comunes.* — Antecedentes. — Concejo colectivista agricultor de la zona occidental de España (Sayago, Salamanca, León, Burgos, Extremadura, Córdoba, etc.). — Concejo colectivista en la región del Pirineo (Alto Aragón: Fanlo y Burgasé, valle de Broto. Ampurdán). — Prados de Concejo (Tudanca, Maraña, Llanabes, Bielsa, etc.). — Sorteos anuales de monte (montaña de Santander, Vizcaya). — *Vitas o quiñones vitalicios* (Vera de la Sierra, arciprestazgo de Aza, Rabé, Melgar, Sahagún, Mansilla, la Armuña, la Puebla). — *Explotación comunal de tierras comunes.* — La comunidad agraria primitiva (importantes restos de ella en España). — Trabajo agrícola (Alto Aragón: Bonansa, Beranuy Used, etc. Comarca Alcañices: Arcorcillo, Pobladura, Moldones, etc., La Cabrera, Tras-os-Montes. Asturias). — Industria pecuaria (Pirineo aragonés, montaña de Burgos. León y Asturias). — Recolección de frutos espontáneos (Barbadillo de Herreros, Sayago, Marcén, Sallent de Huesca, Asturias, Regumiel, Fornillos, etc.). — Sociedades cooperativas de producción modernas (Estadísticas de las existentes actualmente en España, y mención de algunas aplicadas a las industrias agrícolas y pecuarias).

Origen de la Comunidad agraria en España. — Régimen agrario de los Vacceos, cuenca del Duero, en el siglo II, antes de J. C. — Constitución económica de la Celtiberia. — Colectivismo por vía de presura o adprisión en la Edad Media. — Repartos periódicos de tierras a hombres libres.—La comunidad agraria en la constitución feudal.

Privilegio o derecho de posesión. — Posesión privilegiada respecto de las hierbas (Castilla). — Idem respecto de las tierras dadas en enfiteusis temporal (Galicia, Asturias y León).—Acensuamiento por autoridad del Estado en tierras privadas (prov. de Salamanca). — Posesión privilegiada de las tierras tenidas en arrendamiento, según la legislación del siglo XVIII (Salamanca). — Transformación del arrendamiento por la

posesión consuetudinaria, en nuestro siglo (Asturias y Provincias Vascongadas. Huertas de la vega de Valencia. Viñas establecidas a rabassa morta en Cataluña. Cuestión social en el Panadés).

Compascuo y derrota de mieses.—Concepto jurídico y económico de esta institución (Ejea, Soria, Salamanca, Teruel, Vizcaya, Extremadura).—Legitimidad del derecho de compascuo: sus títulos, reales provisiones y estatutos de localidad (Sevilla, Burgos, Badajoz, Calatayud, etc.).—Acomodo de ganados en pastos privados de rastrojera y barbechera, según la costumbre actual (la Mancha, Cuenca, etc., Solana y Alhambra).

Comunidades de aguas.—Propiedad colectiva de las aguas de riegos.—Gobierno de estas Comunidades (tipo de las de Manresa, Antella, Moncada de Valencia, Cuarte, Tormos, Mislata, etc.).—Jurisdicción represiva en ellas (Juzgados o Jurados de Aguas en Manresa, Villarreal, Sagunto, Júcar, Lorca, etc. Consejo de Hombres buenos en Murcia. Tribunal de Aguas en Valencia).—Responsabilidad colectiva o solidaria en la Plana de Castellón.—Las Comunidades de aguas en la legislación general española desde 1866.

Cofradías o Hermandades.—Cofradías de tierra (Secastilla, Barasona, Pueyo de Araguás, Ilche, etc.).—Cofradías ganaderas (Gistaín, Burgasé y Revilla).—Cofradías prestamistas (Labuerda, San Juan, Fanlo, etc.).—Cofradías de gañanes o mozos de labor.—Compenetración de estas asociaciones con el régimen colectivista civil.—Las cofradías y la previsión moderna.

Colectivismo pesquero.—Pesqueras de aprovechamiento común (Albufera de Valencia, Delta del Ebro, Provincia marítima de Palamós: sorteo anual de calas en Cadaqués; sorteo mensual en Llansà).—Explotación en común de pesqueras comunes (Boliches del común en Cadaqués. Red comunal en La Selva. Pesqueras colectivas en El Palmar).—Pesqueras de propios (monopolio de la pesca en los ríos por los Concejos, y su arriendo: Burujón, Salamanca, Lesaca, Cherta, etc. Arriendo de las lagunas de Caspe y Alcañiz, Almadrabas de Mazarrón y Escombrera de las municipalidades de Mazarrón y Cartagena).—Pesqueras del Estado.

Reorganización del Notariado, del Registro de la propiedad y de la Administración de justicia. (Obras completas, vol. XIII). 2.ª ed. española. «Biblioteca Costa», Madrid, 1917; in-4.º, 364 pàgs. (La 1.ª edic. és de 1890-93).

Vegi's cap. I. *El Notariado consuetudinario.*

El problema de la ignorancia del Derecho y sus relaciones con el Status individual, el Referendum y la

Costumbre. Discursos leídos ante la «R. Academia de Ciencias Morales y Políticas» en la recepción pública del señor D. Joaquín Costa y Martínez el día 3 de Febrero 1901. Contestación de D. Gumersindo de Azcárate, Madrid, Imp. de San Francisco de Sales, 1901; in-4.°, 106 pàgs. Hi ha una edició posterior: «Manuales Soler», Barcelona (sense data).

Vegis especialment tot el cap. «Constitución del Status individual», que conté triats materials de Dret consuetudinari i Economia popular d'Espanya.

Revista Nacional. Órgano de la Liga Nacional de Productores (1899-1900). Director: Joaquín Costa. Imprenta de Fortanet, Madrid, 1901; in-4.° m., 504 pàgs.

Vegi's: Una fórmula de organización del trabajo practicada en Breda (Gerona), por C. (Costa?), pàgs. 270-271.—Huertos comunales: suertes del Boalar, en Jaca, por Joaquín Costa, pàgs. 338-340.

Reconstitución y Europeización de España. Programa para un partido nacional. Publícalo el «Directorio» de la Liga Nacional de Productores. Imprenta de San Francisco de Sales, Madrid, 1900; in-4.°, 368 pàgs.

Vegi's: Huertos comunales (pàgs. 22, 26, 87, 219 i 263).

Oligarquía y Caciquismo como la forma actal de gobierno en España: urgencia y modo de cambiarla. —Información en el Ateneo Científico y Literario de Madrid sobre dicho tema. Imp. de los Hijos de M. G. Hernández, Madrid, 1903; in-4.°, 760 pàgs.

Vegi's la part referent a «Informes o testimonios» (pàgs. 115-597), que constitueix un veritable recull de costums polítics — potser millor *mals usos*—de l'Espanya contemporània. Es refereixen principalment a Catalunya les pàgs. 158-160, 236-242, 291-293, 302-307 i 392-409.

COSTA MARTÍNEZ (Tomàs)

Formas típicas de guardería rural. Memoria premiada con accésit en el 12.° concurso especial sobre Derecho consuetudinario y Economía popular, abierto por la «Real Academia de Ciencias Morales y Políticas» (año 1909). Madrid, Imp. de J. Ratés, 1912; in-4.°, 360 pàgs.

Donatiu de l'esmentada Corporació.

Taula abreviada :

Provincia de Toledo : Servicio de guardería rural por arrendamiento. Guardería establecida por Comunidad de labradores. Guardería establecida por Asociación de labradores. Guardería establecida por una reunión de propietarios. Protectora rural de Talavera de la Reina. Sociedad de guardería torrijeña. Guardería rural sujeta a daños : variantes en su funcionamiento. Comunidad de Regantes de Huerta de Valdecarábanos. Guardas destinados a la custodia de olivares en común. Guardas pagados del fondo formado con el producto de los pastos de rastrojera. — *Provincia de Burgos* : La guardería por prestación vecinal. Guardería en Bezares. Guardas y mesegueros. — *Provincia de Santander* : Celadores de frutos. — *Extremadura y Andalucía* : Apuntes sobre guardería rural. — *Provincia de León* : El guarda, su nombramiento, su retribución, sus obligaciones. — *Provincia de Zamora* : Guardería cooperativa en Alistè : organización de la misma para el sembrado común : turno de vecinos : comprobación del servicio. — *Provincia de Jaén* : Sindicato de policía rural en Úbeda : nueva Guardería rural : motivos a que obedece : manera de funcionar.—*Precedentes históricos* : Diversas formas de guardería en la antigüedad. La Santa Hermandad. Cortes de Valladolid. Cortes de Toledo. El remedio en el castigo. Miñones en Valencia. Otros intentos de guardería. Guarderías especiales : «Escuadra de mozos» en Cataluña. Migueletes en Guipúzcoa y Forales en Vizcaya. Guardia civil. — *Intentos de reorganización de la Guardería rural.* — *Apéndices* : Reglamento que tienen que cumplir los guardas del término de Ocaña. Reglamento de la Sociedad de labradores de Yepes. Estatutos y reglamento de la Sociedad protectora rural de Talavera de la Reina. Reglamento de la Sociedad Agrícola Torrijeña. Proyectos de ordenanzas y reglamentos del Sindicato y Jurado de riegos, aprobado por la Comunidad de regantes de Huerta de Valdecarábanos. Ordenanzas de la Comunidad de labradores de Úbeda y su Sindicato de Policía rural.

FUENTE PERTEGAZ (Pedro de la)

Derecho consuetudinario. Contratos especiales sobre cultivo y ganadería en Aragón. Memoria premiada por la «Real Academia de Ciencias Morales y Políticas» en el 18.° concurso especial sobre Derecho consuetudinario y Economía popular (año 1915). Madrid, 1916; in-4.°, 182 pàgs.

Donatiu de l'esmentada Corporació.

Taula abreviada :

I. Importancia del estudio de los contratos de cultivo y ganadería en Aragón. — II. Contrato especial de cultivo llamado «Aparcería». Loca-

lidades donde es costumbre pactar aparcerías de cultivo. — III. Contratos especiales de ganadería en Aragón. Cesión de uso de bestias á modo de arrendamiento. Aparcería de ganados destinados á la reproducción. Aparcería de ganados susceptibles de granjería. Contratos de Tornayunta y Conyunta. — IV. Dación como en simple préstamo de reses lanares ó cabrías «á diente». — V. Seguro mutuo de animales. — VI. Pupilaje de animales. — Apéndices.

GARCÍA RAMOS (Alfredo)

Estilos consuetudinarios y prácticas económico-familiares y marítimas de Galicia. Memoria premiada por la «Real Academia de Ciencias Morales y Políticas» en el 11.° concurso especial sobre Derecho consuetudinario y Economía popular (año 1908). Madrid, 1909; in-4.°, 100 pàgs.

Donatiu, aquesta i la següent obra, de l'esmentada Corporació.

TAULA:

PRIMERA PARTE: Aparcería agrícola, pecuaria, de ganado vacuno, de cerda, lanar, mular y caballar, de colmenas. Seguros mutuos de ganado. Juicio que merece el seguro de ganado. El *petrucio*. Auxilios cooperativos. *Rogas* y *axudas*. Auxilios de caridad. Fiadas, espadellas, esfolledas. Desposorios en el campo. Donas. La *rebusca* en Puentedeume. El *abandamiento*. Montes de *vara*. División de montes comunes. Arbolado de *postas*. Aparcería en la siembra de pinos. *Postas* vivas y muertas en Puentedeume. El *pasa boy*. El *pie de rey*. La *gabia*. Pastoreo en común. Molinos comunes. Monterías. Sus precedentes. Procedimiento seguido en el estudio de las costumbres descritas.

SEGUNDA PARTE: Aparcerías marítimas. Las *trainas* de Puentedeume. Aparcerías en Rianjo, Puebla del Caramiñal y Puerto del Son. Vigo. Mugia. Muros. La Coruña. Concordancias y juicio que merecen las costumbres descritas. Fuentes de información de las costumbres descritas. Croquis de los lugares á que se refieren dichas costumbres.

Arqueología jurídico-consuetudinaria-económica de la región gallega. Memoria premiada con accésit en el 13.° concurso especial sobre Derecho consuetudinario y Economía popular, abierto por la «Real Academia de Ciencias Morales y Políticas» (año 1910). Madrid, Imp. de J. Ratés, 1912; in-4.°, 196 págs. y un croquis a dos tintas de la región gallega.

TAULA:

I. Indicaciones geográficas de la región gallega. Consideraciones generales. La costumbre en los fueros de Galicia. Su importancia.—II. La familia gallega. Síntesis de sus caracteres.—III. *Costumbres familiares*: Clasificación de los habitantes. Costumbres de la mocedad. El matrimonio. Fiestas con que se celebra. Casamiento de «troque». Bautizos. Entierros. Curiosa demografía. Bendición de la tierra. Prohijamientos. Peculios. —IV. «Soldadas». Qué eran. Demuéstrase su existencia. Las «soldadas» y las leyes de Partida. Perjuicios de esta costumbre. Contradice la existencia de la «compañía gallega».

DE LA PROPIEDAD Y DE LOS BIENES: V. *Comunidad de bienes*: Hornos vecinales. Eras de «majar». Riegos. Pastoreo de ganados. La dehesa boyal del Barco. Comunidad de pastos. Senaras concejiles. Cultivo en común para el vino ó para el culto. Comunidad privada. Arbolado. Pozos y fuentes. — VI. *Supervivencias de comunismo*: El «rabusco». Su práctica en trigales, viñedos y maizales. — VII. Bienes de dominio público. Una excepción consuetudinaria contra el artículo 339 del Código civil y el 12 de la ley de Puertos de 7 de Mayo de 1880. «A ceba do Santisimo». Subasta de algas. — VIII. *Sucesiones y obligaciones*: Testamentos. Particiones. Forma de las obligaciones. Titulación popular de la propiedad. — IX. *De un modo gráfico de probar algunas obligaciones*: De las «tarjas» en Santiago y en otros lugares. Las tarjas en la legislación comparada. Deficiencia del Código civil en esta materia. — X. *Derecho de contratación*: El retracto de «graciosa». Sus requisitos. Origen y fundamento. Analogía en la legislación navarra.—XI. Rentas en saco. Fundamento económico-jurídico. Naturaleza. Requisitos del contrato. Probanza de la costumbre. Extensión del contrato á las dotes y legítimas. Cédulas de «planturía». — XII. *Arrendamiento de bienes rústicos*: Importancia de las costumbres locales en esta materia. Subarriendos. Requerimiento. Una cuestión sobre mejoras. Derecho de tanteo. Un contrato del siglo XIV. Aparcería de viñedos y en la producción de injertos. Plantación obligatoria de árboles. Comprobantes. — XIII. *Arrendamiento de servicios*: Servicio doméstico. Los jornales en el campo. Formas y tipos de retribución. Una bolsa del trabajo. La «manguela» en Becerreá. — XIV. *Compraventas en ferias*: Proteccionismo foral. Costumbres. Ventas á Sanidad. Ventas á «tira do ramal».

LIMITACIONES DE LA PROPIEDAD: XV. *Servidumbres rústicas*: El sendero. Servidumbre innominada. La de «agro». La de arado y buey.

DERECHO PÚBLICO: XVI. «*A xunta dos homes de Toboadelo*»: La parroquia como organismo autónomo. Organización de la Junta de hombres. Funciones y atribuciones. — XVII. *Policia rural*: Aplome de vallados, sebes y cierres de setos. Estrados. Arreglo y conservación de

caminos. Cangas de perros y cerdos. Ríos. Las monterías y los fueros municipales.—XVIII. *Pesos y medidas*: Importancia de esta materia en Galicia. Medidas usadas en las cuatro provincias. Disposiciones forales. Economía.—XIX. *Participaciones de los trabajadores en la pesca marítima*: Precedentes. La «cayaxe» de Cariño. Concepto. Origen. Algo de historia. Forma y distribución de la «cayaxe». Modificaciones. Premios. Otras retribuciones. Un documento interesante. — XX. La «cayaxe» en Vivero. Sueldos y premios. Bendición anual de los aparejos. Aparcería pura en Riveira. — XXI. Distribución de la pesca o sus productos en Sanjenjo. Idem en Cambados. Los quiñones y el «changui» en el Grove. — XXII. *Otras costumbres marítimas*: Aprovechamiento de algas. Amarre de embarcaciones. Varaderos. Tendido y secadero de redes. — XXIII. *Cooperación agrícola*: La Federación agro-pecuaria del Norte galaico. Exportación de ganado vacuno. El boletín social.—XXIV. *Aseguración mutua de fincas urbanas del riesgo de incendios*: La Sociedad de Seguros de la Coruña. Propósito de los fundadores. Sociedades de Santiago y Ferrol. Datos estadísticos. Objeto de las Sociedades. Tasación de daños é indemnización. Régimen.—XXV. *Seguros mutuos marítimos*: Aseguración mutual de buques en Vigo. De la Sociedad y sus afines. De los asociados y sus deberes. Derecho de los socios. Del régimen de la Sociedad. Juicio de la institución. — XXVI. *Cooperación benéfica*: Socorros mutuos. Algo de historia. Las primeras Sociedades. Objeto y fin de esta clase de asociaciones. De los asociados. Penalidad. Del gobierno y régimen de las Sociedades. Juicio que merecen. — XXVII. *Congregación de clérigos de La Coruña*: Fundación. Objeto. Estatutos. Modificaciones de la regla primitiva. — XXVIII. *Industrias asociadas a la labranza*: Los coheteros en Galicia. Coheteros emigrantes. La pirotecnia en Santiago. Apuntes históricos. Puntilleras de Noya. El crochet. El encaje. Notas económicas y estadísticas. Encajeras de Camariñas. — XXIX. Tejedoras domésticas. Diversas modalidades de esta industria. Tejeros. Labradores y pescadores. Pescadores de río. Las aureanas del Sil. Sombrereros. Silleros. Otras industrias. — XXX. Donaciones de carácter religioso. Precedentes.—XXXI. Los refranes como manifestaciones consuetudinarias. Familia. Propiedad. Espíritu jurídico.

GONZÁLEZ DE LINARES (Gervasio)

Vegi's: Costa (Joaquín). *Derecho consuetudinario y Economía popular de España*. Tomo II. (Santander).

HOYOS SAINZ (L. de)

Vegi's: Aranzadi (T. de) i Hoyos Sainz (L. de).

LÓPEZ DE LA OSA (Juan Alfonso)

Vegi's: Costa (Joaquín). *Derecho consuetudinario y Economía popular de España.* Tomo II. (Ciudad Real).

Cultivo del azafrán, Hornos de Poya, Gañanes en la Solana (Ciudad Real). Memoria premiada con el 2.º accésit en el 1.er concurso especial sobre Derecho consuetudinario y Economía popular, abierto por la «Real Academia de Ciencias Morales y Políticas» (año 1898). Madrid, 1900; in-4.º, 76 pàgs.

Donatiu de l'esmentada Corporació.

TAULA:

§ 1. Antigüedad de este cultivo y personas dedicadas a él. Alternativas que ha tenido en el presente siglo. — § 2. Tierras destinadas a este cultivo. Clasificación de las mismas: su valor en venta: su medida usual. Producto que se obtiene de ellas dadas para el azafrán: idem si se utilizan para cereales: ventajas de aquél sobre éstos. — § 3. Arriendo de tierras para azafranales: época y forma de hacerlo. *El cabeza*. Obligación privada. División del terreno entre los azafranaleros: su medición provisional. Número de fanegas invertido en este cultivo.—§ 4. Preparación del terreno. *Sacar de suelo*. Plantación de la cebolla: jornales invertidos en una y otra operación. Medición total y de cada una de las partes del terreno: doble justificante que lo acredita: retribución de este trabajo. Cavas y arruño que de ordinario emplean: su coste. — § 5. Recolección de la rosa: su época y duración. Antelación para proveerse de mondadoras y formas que para ello emplean. Cogedores: su jornal. Cogedoras-mondadoras. Mondadoras. Distinción entre aquéllas y éstas. Cantidad diaria que mondan. Los ricos sirviendo a los pobres. Ocupación de la lengua durante la monda. *El clavo*. Las partes. El tueste. Conservación del azafrán. *Los luneros*.—§ 6. Operaciones subsiguientes a la recolección. *Entreliño*. Espartillo. Siega del mismo: su aprovechamiento. Ultima cava. — § 7. Reproducción de la cebolla. Extracción de la misma: su monda. Roedor qne la destruye y procedimientos empleados para combatirlo. — § 8. Utilidad obtenida por la mondadora. Su empleo. Doble ventaja que el azafrán reporta al comercio local.—§ 9. Producto obtenido por el cosechero. Su inversión. Compra de casas a plazos. Idem de burras y su aplicación. Plantación de viñas al partir. Idem a censo. Adquisición de pequeños pedazos de tierra. Desahogo y bienestar que el tal cultivo produce a las clases menesterosas.

LÓPEZ MORÁN (Elías)

Vegi's: Costa (Joaquín). *Derecho consuetudinario y Economía popular de España*. Tomo II. (León).

MÉNDEZ (Santiago)

Vegi's: Costa (Joaquín). *Derecho consuetudinario y Economía popular de España*. Tomo II. (Zamora).

Costumbres comunales de Aliste. Memoria premiada con el 1.er accéssit en el 1.er concurso especial sobre Derecho consuetudinario y Economía popular, abierto por la «Real Academia de Ciencias Morales y Políticas» (año 1898). Madrid, 1909; in-4.º, 78 pàgs.

Donatiu de l'esmentada Corporació.

TAULA:

INTRODUCCIÓN. — Estudio de las costumbres antiguas que forman la vida total de una región. Descripción del campo de Aliste y carácter de sus habitantes. Costumbres esencialmente comunistas y cooperativas que regulan todas las manifestaciones de la vida en el campo de Aliste. Causas de su conservación. Período inicial del desarrollo de la propiedad privada y costumbres individualistas. Período crítico y tendencia a la desaparición de las costumbres comunales. Costumbres comunales que en la actualidad se practican y personas que dan testimonio de su existencia.

ROZADAS.—Tierras de aprovechamiento común: rozadas periódicas; quienes participan de ellas. Cabildo. Nombramiento de jueces. Inauguración de los trabajos. Orden de los mismos. Dirección de los jueces. Faltas de asistencia; su cómputo para el descuento en el producto. Roza, descuaje y siembra. Aportación de la simiente. Organización de la guardería para el sembrado común; turno de vecinos; comprobación del servicio. Recolección. Reparto del grano. Descuentos. Fiesta de clausura. Cesación de los jueces.

INDUSTRIA PECUARIA.—Recría del ganado y guardería. Desecho de las vacas. Seguro mutuo sobre ganados y sociedades de accidentes de los mismos. Sociedad de recría. Su constitución y funcionamiento. Importancia de este contrato.

INDUSTRIA FABRIL.—Frugalidad de los campesinos de Aliste; artículos de importación necesaria. Fabricación de paños y lienzos. Indumentaria del país; sastres y diversidad de trajes; resistencia de los campesinos al cambio de traje y causas a que obedece. Comparación con el traje aragonés. Molinos de uso común. Participaciones en ellos. Turnos. Otras industrias.

Contratación. — La permuta. La moneda. El crédito. Garantía personal. Comparación de esta fianza con las uniones mutuas de Schultze Delitzsch. Garantía hipotecaria y pignoraticia. Préstamos sobre ganados y utilidad que prestan a los acreedores y deudores. Préstamos del Marqués de Alcañices y acarreo del grano.

Enseñanza y medicina. — Enseñanza de los *galocheros*. Su instrucción. Temporada de escuela y pago de la enseñanza por todos los que la utilizan. Enseñanza privada indirectamente obligatoria, y sus resultados comparados con los de la oficial. Retribución de los galocheros y de los maestros oficiales. Período de vacaciones. Organización oficial de la enseñanza. Asistencia facultativa. Médicos, ministrantes y barberos. Concierto entre éstos sobre prestación del servicio y su retribución. Sus resultados. Servicio de barbería. Boticas. Igualas y robIas.

Fiestas y recreos. — Enumeración de las más importantes. Veladas de mujeres en común: hilandar; su constitución. Calefacción y alumbrado. Censura de costumbres. Decadencia del hilandar. Veladas de hombres. Introducción de la taberna en los pueblos. Antigüedad de la de Alcañices. Abastos en la villa. Incremento de las tabernas. Rondas de mozos. Lugar de reunión. Organización de la sociedad de mozos. Ronda de mozos y mozas de Río Manzanas. Casamientos. Carácter comunal de las fiestas de los casamientos. Actos preparatorios del casamiento. Petición de la novia. Concierto de la boda. Festín y brindis. Gestión sobre las proclamas. Cena del concierto matrimonial. Costumbre de dotar en las provincias de Salamanca y Ávila e intervención del pueblo. Convite de mozos y mozas. Fiestas del día del casamiento. Tiradores y cantadoras. Costumbre de otros pueblos de Castilla. La comida de la boda. Reparto de roscas y regalos. Modo de vivir de los recién casados. Tendencia a desaparecer el carácter comunal de los casamientos.

Ojeo de lobos y otras costumbres comunales. — Carácter de la costumbre del ojeo de lobos. Cuando se verifica. Jueces. Ojeadores y tiradores. Salida del pueblo. Ojeo y espera. Terminación del ojeo y venta de las pieles en pública subasta. Limosnas que sacan los que rematan las pieles. Otras costumbres comunales. La recomposición de caminos vecinales. Cuando se verifica. Quienes tienen obligación de asistir y utensilios que han de llevar. Dirección de los trabajos y multas. Cofradías. Cofradía del *Corpus*. Su organización. Cabildo. Juez, mayordomo y abad. Cómo se hacen los nombramientos para estos cargos. Condiciones para obtenerlos. Toma de posesión. Insignias de la cofradía. Convite del mayordomo. Tiempo que duran los cargos y funciones respectivas. Comida del jueves del *Corpus*. Cofradía de la Cruz; su antigüedad; su organización. Cabildo. Juez. Mayordomo. Abad. Nombramiento de sepultureros, enterradores y los que han de conducir el cadáver. Entierro

y rezos. Faltas de asistencia a los entierros. Fondos de la cofradía. Resumen.

PEDREGAL (Manuel)

Vegi's: Costa (Joaquín). *Derecho consuetudinario y Economía popular de España.* Tomo II. (Asturias).

PIERNAS HURTADO (José M.ª)

Vegi's: Costa (Joaquín). *Derecho consuetudinario y Economía popular de España.* Tomo II. (Asturias).

PORRAS MÁRQUEZ (Antonio)

Prácticas de Derecho y de Economía popular en la Villa de Añora. Memoria premiada con accésit en el 17.° concurso especial sobre dichas materias abierto por la «Real Academia de Ciencias Morales y Políticas» (año 1914). Madrid, 1916; in-4.°, 114 págs. y un croquis.

Donatiu de l'esmentada Corporació.

TAULA:

Bodas.—Del noviazgo y sus preliminares. Petitorio. *Ir a cá el Cura* (Esponsales). Acabar el casamiento. Reconocimiento. Los *daos.* La boda. Su celebración.—*El culto a los muertos.*—*Seguros de bestias de labor.*

RUIZ-FUNES GARCÍA (Mariano)

Derecho consuetudinario y Economía popular de la provincia de Murcia. Memoria premiada en el 17.° concurso especial sobre dichas materias por la «Real Academia de Ciencias Morales y Políticas» (año 1914); Madrid, 1916; in-4.°, 212 págs. y un croquis.

Donatiu de l'esmentada Corporació.

TAULA:

I. NACIMIENTO. Costumbres sobre los medios de concebir, vaticinios del sexo, antojos de embarazada, etc. Alumbramiento. Ofrenda del recién nacido a la Virgen. Gracia especial de los nacidos en días solemnes. Bautizo. Designación de padrinos. Relaciones de los mismos con el ahijado. Ceremonias posteriores al bautizo.—II. RELACIONES PERSONALES. Distinciones de la capacidad por razón de la edad. Consideración de las mujeres y de los ancianos. Rondas, bailes y juegos de escarnio como medios de comunicación de los solteros. Noviazgos. Supersticio-

nes sobre el modo de encontrar novio. Prohibiciones entre los novios. — III. Matrimonio. Actos anteriores: Personales («pedida»). Patrimoniales (donación para «galas» o «prendas»; aportaciones de la mujer; ídem del marido). Esponsales. Costumbre del rapto. Boda. Costumbres posteriores. Tornaboda. Situación de la familia rural. Segundas nupcias. Bodas de huérfanas asiladas. Protección a la viuda. Uniones ilegítimas. Bienes de la mujer en el matrimonio. Separaciones.—IV. Paternidad y filiación. Relaciones de los padres con los hijos. Patria potestad. Dependencia económica del padre. Hijos ilegítimos. Medio consuetudinario de reconocimiento. Prohijamiento de expósitos por los que tienen hijos legítimos. Idem por los que no tienen prole. — V. Defunción y testamento. Defunción. Adscripción a Cofradías. Velatorios. Entierro. Luto. Testamentos. Disposición por el testador, en favor de sus hijos, del derecho a seguir en las tierras arrendadas. Otras formas. — VI. Propiedad. Situación del problema social en los varios pueblos de la provincia. Contrato de trabajo. Sus variedades. La «aniaga». Rebusca y espigueo. División de las tierras y de los márgenes. Costumbres relacionadas con algunos de los derechos dominicales. Supersticiones meteorológicas.—VII. Aparcería. Aparcerías agrícolas y pecuarias. Sus diversas formas en los pueblos de la provincia. Operaciones accesorias. Adehalas y año agrícola. — VIII. Arrendamiento. Sus grandes especialidades en la huerta de Murcia. Particularidades del mismo en otros pueblos de la provincia. Transformación del arrendamiento en cuasienfiteusis en la huerta de Murcia. — IX. Otros contratos. Censo enfitéutico. Compraventas de frutos pendientes. Comodato. Aparcerías mineras. Aparcerías de pesca y de barcos. Forma especial de aseguramiento del contrato de préstamo. Derecho de seteno en la Grajuela (San Javier). El contrato de trabajo en las minas de Mazarrón (jornales y jornadas). Subastas de pesca en los pueblos del Mediterráneo y del Mar Menor. — X. Costumbres comunales y municipales. Ganadería. Montes públicos. Comunidad de labradores de Mula. Sindicatos de policía y guardería rural. Jurado de policía rural de Mula. Molinos y almazarras. Pregoneros y campanas. Colonización interior. Otras costumbres comunales. — XI. Sistema de riegos del Segura. Riegos de Murcia. Riegos de Alguazas. Riegos de Calasparra. Riegos de otras localidades. — XII. Otros sistemas de riegos. Riegos de Lorca. Del Lobosillo y Fuente-Álamo. De Totana. De Alhama. De Librilla. De Moratalla. De Ricote. De Fortuna. De Mula. De Jumilla. De Yecla. De Pliego. — XIII. Industrias regionales. Industria de la seda en Murcia. Industria del pimiento. Industria del cáñamo en Caravaca y Cehegín. Industria de los carboneros en Pliego. Industria de la lía (esparto) en varios pueblos de la provincia. Otras industrias regionales. — XIV. Instituciones de Benefi-

CENCIA Y AHORRO. En La Unión. En Yecla. En Jumilla. En Villanueva. En Mazarrón, Blanca y Cieza. En Murcia. En Águilas.

SANGRADOR (Matías)

Vegi's: Costa (Joaquín). *Derecho consuetudinario y Economía popular de España.* Tomo II. (Asturias).

SANTAMARÍA (Victorino)

Vegi's: Costa (Joaquín). *Derecho consuetudinario y Economía popular de España.* Tomo II. (Tarragona).

SERRANO GÓMEZ (Juan)

Vegi's: Costa (Joaquín). *Derecho consuetudinario y Economía popular de España.* Tomo II. (Burgos, Soria, Logroño).

SORIANO (Pascual):

Vegi's: Costa (Joaquín). *Derecho consuetudinario y Economía popular de España.* Tomo II. (Valencia).

TEVERGA (Marqués de)

Vegi's: Costa (Joaquín). *Derecho consuetudinario y Economía popular de España.* Tomo II. (Asturias).

UNAMUNO (Miguel de)

Vegi's: Costa (Joaquín). *Derecho consuetudinario y Economía popular de España.* Tomo II. (Vizcaya).

VERGARA Y MARTÍN (Gabriel M.ª)

Derecho consuetudinario y Economía popular de la provincia de Segovia. Memoria premiada con accésit en el 10.º concurso especial sobre dichas materias por la «Real Academia de Ciencias Morales y Políticas» (año 1907). Madrid, 1909; in-4.º, 158 pàgs.

Donatiu de l'esmentada Corporació.

TAULA:

I. COSTUMBRES RELACIONADAS CON EL NACIMIENTO. *Período de gestación.* Los antojos de embarazada. Vaticinios respecto al sexo. *Del alumbramiento.* Personas que suelen asistir a él. Prácticas que se observan en relación con la parida y el recién nacido. *Del bautizo.* Costumbre generalmente seguida de designar los padrinos. Particularidad del bautizo. Obligaciones de los padrinos. Indicaciones acerca de los hijos ilegítimos. De los niños abandonados: práctica que se sigue con ellos. — II. DE LOS

SOLTEROS. Agrupaciones de solteros. *El reinado*. El Alcalde de mozos. Prácticas antiguas conservadas entre los mozos. *Del noviazgo*. Formas de declaración. Relaciones de los novios. Costumbres guardadas entre ellos. Obligación del novio forastero con respecto á los mozos del lugar donde reside la novia. — III. CAPITULACIONES MATRIMONIALES. Intervención de los padres en estas capitulaciones. Formalidades con que se hacen. Costumbres relacionadas con este asunto. *La dote*: en qué consiste y cómo se constituye. Prácticas seguidas en el caso de incumplimiento del matrimonio después de hecho el contrato. *Amonestaciones*. Particularidades que se observan con motivo de su publicación.—IV. LA BODA. Designación de padrinos: obligaciones consuetudinarias de éstos. El cortejo nupcial: su organización. La ceremonia religiosa: prácticas relacionadas con ella. Fiestas de la boda: su duración. El pan de boda. Las galas de la novia. La ofrenda. Corridas de rosca. Bromas y chanzas que se hacen á los novios el día de la boda. Caso de ser el novio forastero, cuándo y cómo se lleva la novia, y quiénes les acompañan. La tornaboda. Particularidades relacionadas con las bodas de viudos y viejos. — V. SOCIEDAD FAMILIAR. Organización y régimen de la familia. Consideración de los hijos: relaciones de éstos con sus padres. Indicaciones respecto a los bienes. Separación de los cónyuges. Uniones ilegítimas. Asociaciones de mujeres casadas. — VI. PREVENCIONES PARA LA MUERTE. Costumbre de dividir los bienes en vida del padre. Asociaciones de casados para caso de enfermedad y de muerte: su organización y particularidades con ellos relacionadas. Disposiciones testamentarias. Generalización de las llamadas memorias de testamento. Formalidades de su redacción. — VII. DEFUNCIÓN. Agonía: prácticas religiosas y familiares en este caso. Muerte: disposiciones que se adoptan respecto del cadáver. Acompañamiento. Costumbres observadas acerca del sepelio. Prácticas posteriores al entierro. Indicación especial de las que tienen carácter religioso. Particularidades relacionadas con la conmemoración de los muertos. — VIII. LA COMUNIDAD Y TIERRA DE SEGOVIA. Noticias acerca de su origen y extensión en otro tiempo. División de la Comunidad y Tierra de Segovia en la actualidad. Indicación de otras agrupaciones análogas existentes en la provincia. Diferencia entre estas agrupaciones y las que con igual nombre han figurado en la Historia de España. Estado actual de la Comunidad y Tierra de Segovia. — IX. COMUNIDADES DE REGANTES. Comunidad de regantes de la Cacera del río Pirón. Pueblos que la forman. Ordenanzas por que se rigen. Particularidades con ellas relacionadas. Del uso y aprovechamiento de las aguas de Navalcaz; pueblos que las disfrutan para el riego de sus prados. Bases a que están sujetos. Indicación de otras comunidades de regantes. — X. DE LA PRESTACIÓN DE SERVICIOS. *Las igualas*. Profesiones y oficios

que suelen contratar sus servicios por *igualas*. Particularidades relacionadas con ellas. Del servicio doméstico rural. Los jornaleros. Forma especial de pagar sus servicios al molinero y al panadero. — XI. De la permuta como medio más generalizado de hacer las transacciones. Arrendamientos: su forma, lugar, fecha y condiciones del pago. Perpetuidad de los arrendamientos. De la aparcería. *Los fetosines*. Particularidades relacionadas con ellos. — XII. Asociaciones benéficas de ganados: su importancia y particularidades que con ellas se relacionan. Asociaciones para el cultivo en días festivos. Espigueos y rebuscas: su principal objeto. — XIII. Voz pública. Campanas. Alguaciles y pregoneros. Otros modos de comunicar al vecindario las noticias de interés general. Bienes propios de los Ayuntamientos: quiénes participan de ellos. Reparto en común de leñas y otros productos. Acomodo de ganados en pastos concejiles y rastrojeras privadas. Partición de eras. — XIV. Pastores y sementales de Concejo. Toro de Concejo. Fragua y taberna propiedad del Ayuntamiento. Cargas vecinales: la prestación personal ú *obrerizas*. Manera de premiar a los que matan animales dañinos. — XV. Del derecho consuetudinario religioso. La ofrenda. De los donativos con motivo de algunas festividades. Costumbre respecto al pago de las funciones de Iglesia propias de la Semana Santa. Indicación acerca de la Cofradía de Santa Ana en Segovia. — XVI. La junta de viñas entre Turégano y Beganzones. Sierra Vieja. El baile de rueda. Los botargas y los danzantes. Algunas particularidades dignas de mención.

Apéndice: Cantares que cantan los mozos en las bodas, en algunos pueblos de la provincia de Segovia. Inventario de bienes matrimoniales. Pruebas de la antigüedad de las prácticas seguidas en las bodas en la provincia de Segovia. Reglamento para el régimen y gobierno de la Junta de Investigación de bienes de la Comunidad de la Ciudad y Tierra de Segovia. Ordenanzas de la Comunidad de regantes de la Cacera del río Pirón. Bases del Reglamento para el uso y aprovechamiento de las aguas de Navalcaz. Contratos de arrendamiento de tierras de labor, íd. de una casa, íd. de una huerta en Turégano. Escritura de compraventa de una tierra. Copia de una cédula de citación hecha para acreditar el derecho al disfrute de una porción de censo enfitéutico, existente desde el año 1518 a favor de varios vecinos de Muñuveros.

YABEN YABEN (Hilario)

Los contratos matrimoniales en Navarra y su influencia en la estabilidad de la familia. Memoria premiada en el 18.º concurso especial sobre Derecho consuetudinario y Economía popular abierto por la «Real Academia

de Ciencias Morales y Polîticas» (año 1915). Madrid, 1916; in-4.°, 240 pàgs.

Donatiu de l'esmentada Corporació.

TAULA :

Indicaciones generales. — El Derecho Civil navarro y los contratos matrimoniales. — Análisis de los contratos matrimoniales en Navarra. — La organización familiar basada en los contratos matrimoniales. — Crítica.

PORTUGAL

MENDES CORRÊA (Antonio Augusto)

Objectos protoistoricos e lusitano-romanos. Imprensa Nacional de Lisboa, 1917; in-4.°, 10 pàgs. (Separata de «O Archeologo Português», vol. XXI, n.° 1-12 de 1916).

Sõbre o indice nasal na Beira Alta e um crãnio desarmónico beirão. Coimbra, Imprensa da Universidade, 1917; in-4.°, 18 pàgs. (Extret de «Annaes scientificos da Academia Polytechnica do Porto», tom. XII, 1917).

Antropologia da Beira Alta. Coimbra, 1917; in-4.°, 10 pàgs. (Separata de «O Instituto», vol. LXIV, n.° 6).

Donatiu, les tres obres, de l'Autor.

VARIS (Autors)

Alma Nova. Revista ilustrada para resurgimento das Artes, Letras, Sciencias e da Patria. Rua da Penha de França, 12, Lisboa. Anno II, vol. I, n.os 13-18.

Donatiu del Sr. D. Ricardo Rosa y Alberty.

VEGI'S PRINCIPALMENT :

Ataide Oliveira : Folk-lore algarvio. As mouras encantadas. I. A Moura encantada de Silves. II. A Moura encantada de Porches. — *Nunes* (J. J.) : O rouxinol nos povos indo-europeus (Nótula Filologica). — *Leite de Vasconcellos* (J.) : Etnografia artistica. I Una «corna» alentejana. — *Nunes* (J. J.) : Deus seja louvado! (Um poco de antroponímia). — *Chagas Franco :* A mais linda das Maias.

Annaes scientificos da Academia Polytechnica do Porto. Publicados sob a direcçaõ de F. Gomes Texeira. Volume XI, n.os 1-4. Coimbra, Imprensa da Universidade, 1916.

Intercanvi.

VEGI'S PRINCIPALMENT :

Mendes Corrêa (A. A.) : Timorenses de Okussi e Ambeno (Notas antropológicas sobre observações de Fonseca Cardoso), n.° 1. — *Américo Pires de Lima :* Sõ a correlação de certos índices mandibulares com o índice cefálico, (n.° 2).

Revista Lusitana. Arquivo de estudos filologicos e etnologicos relativos a Portugal. Dirigido por J. Leite de Vasconcellos, professor da Faculdade de Letras da Universidade de Lisboa, Director do Museu Etnologico Português. Lisboa, Livraria Classica Editora, volume XIX, n.os 1-4, 1916.

Intercanvi.

VEGI'S PRINCIPALMENT :

Barbosa (Bernardino) : Contos populares de Évora (continuação). — *Adrião* (José María) : Retalhos de um Adagiario. — *Braga Barreiros* (Fernando) : Tradições populares de Barroso (continuação). — *Varios* : Casa Portuguesa (Inquerito etnografico). — *Silva Correia* (João da) : Migalhas etnograficas. — *Pires de Lima* (Augusto C.) : Tradições populares de Santo Tirso (2.ª serie). — *Leite de Vasconcellos* (J.) : Uma excurção a Castro-Laboreiro. — *Ferreira* (J. Augusto) : Festa das Calendas, e outras de Vila do Conde. — *Rocha Beleza* (J. D. da) : Crendices da linguagem de Pedroso (Concelho de Gaia). — *Chaves* (Luis) : Folklore de Sta. Victoria do Ameixial (Extremoz). — *Barbosa* (B.) : Anfiguri.

Terra Portuguesa. Revista ilustrada de Arqueologia artística e Etnografía. Lisboa, Annuario Commercial. Anys I i II, n.os 4-14, 1916.

Intercanvi.

VEGI'S PRINCIPALMENT :

Dr. Aurelio da Costa Ferreira : Breve estudo antropologico de um retrato de Albuquerque (n.° 4). — *Pedro Victorino :* Santa Joana Princesa (n.os 10 i 11). Mileu (n.° 4). — *Sebastião Pessanha :* Bonecos de Extremoz (n.° 4). A fiação e a tecelagem manuaes em Portugal (núme-

ros 8, 10 i 11).— *S. P.:* Açafates pintados (n.º 4). Lenços marcados (n.º 4). Rolhas de infusa. Doçaria portuguesa (n.º 7). O trajo do maioral (n.º 7). — *Vergilio Correia :* As Décimas do «Padrão» (n.º 4). Papeis recortados ornamentaes (n.º 5). Arte popular. Alentejana : Os saleiros «bordados» (n.º 5). Chaminés do Sul (n.º 7). A industria popular de Mondim «das Meias» (n.º 8). Marcações primitivas (n.º 8). As colheres «bordadas» (n.º 9) «Arrôchos» de Larinho e Felgar (Moncorvo), (n.º 9). Rocas enfeitadas (Margens do Douro, Alta-Beira-Alta, Tras-os-Montes, Miranda) (n.os 10 i 11). Vasos de cortiça alentejanos (n.os 10 i 11). Idolos-Placas (Arte preistorico) (n.os 13 i 14). — *Claudio Basto :* Medicina Popular : «Quebradura» (n.os 4, 5, 8, 9, 10 i 11). — *Severo Porella :* Notulas de Etnografia Portuense : As Cascatas (n.º 5). Reiseiros da Maia (n.º 12). Janeiras (n.os 13 i 14). — *Seves d'Oliveira :* O San tTiago em Leomil (Beira Alta) (n.º 5). — *A. M. C. :* Um e uma tabaqueira de Evoramonte (n.º 5). Arte rustica de Evoramonte (Alentejo) (n.º 12). — *Matos Sequeira :* Scenas das Ruas de Lisboa (1825), n.º 6. *Alfredo Guimarães :* A mulher do Minho (n.º 6). Dois motivos di rimance (n.os 10 i 11). — *Manuel de Sousa Pinto :* Notas para a Historia da dansa em Portugal. Os «Bailarotes» (n.º 7). — *Francisco Lage :* Cobertas estampadas (n.º 7). — *Ana de Castro Osorio :* Rendes portuguesas (n.os 8 i 12). — *M. Cardoso Martha:* Gravura popular portuguesa (n.os 9 i 12). — *Sousa Costa:* Auto do Natal (n.os 10 i 11). — *Antonio J. Anselmo :* Costumes religiosos populares. Os antiguos «autos» e «procissões» (n.os 10 i 11). — *A. Mesquita de Figueiredo :* Etnografia portuguesa. Habitações da Beira-Mar (n.os 13 i 14). — *Anònim :* Brinquedos de louça de Estremoz (n.os 10 i 11).

DOCUMENTS

Instància a l'Excma. Mancomunitat de Catalunya exposant els fins de l'ARXIU, sol·licitant un subsidi i proposant la creació d'un «Museu d'Etnografia i Folklore de Catalunya». [1]

Excm. Sr.:

Com a resultat de quatre anys d'esforços perseverants realisats silenciosament en el clos de la càtedra, plau avui als sotscrits presentar a l'alta consideració de l'Excma. Mancomunitat la primera publicació col·lectiva del SEMINARI-ARXIU D'ETNOGRAFIA I FOLKLORE DE CATALUNYA.

Aquesta publicació, titolada genèricament *Estudis i Materials* i que acompanyem en curs d'impressió, és el punt de partida d'una sèrie de publicacions. Ella ens excusa de fer l'explicació detallada de l'objecte, extensió i finalitats inherents a la nostra empresa.

Repassant els plecs impresos acompanyats, vos convencereu, Excm. Sr., de l'alt i variat concurs que a la nostra obra s'han dignat aportar entitats i particulars de molt diversa procedència: la Secció Filològica de l'«Institut d'Estudis Catalans», el «Centre Excursionista de Catalunya», conreuadors de les lletres i de la ciència catalanes, i tot un estol de fervorosos folkloristes distribuits en terres de Catalunya, Rosselló, Balears i València. Ni ens ha mancat tampoc la col·laboració de personalitats de les diverses regions d'Espanya i àdhuc de Portugal. El fet luctuós de la guerra internacional ens ha obligat a ajornar l'establiment de relacions d'intercanvi amb personalitats, centres i publicacions de l'estranger.

Una empresa de tal naturalesa exigeix, però, despeses d'alguna consideració. I si de moment i per tal de no veure morir la nostra obra per manca de mitjans, el Director, com a cap responsable, no ha tingut inconvenient en bestreure els recursos necessaris — del mateix modo que des de fa quatre anys ve sufragant del seu peculi particular altres publicacions de càtedra, que també s'acompanyen — ha sigut sota l'esperança de que un altre dia trobariem generosa protecció en els organismes que, com el que V. E. tan dignament representa, s'han fet el deure d'estimular les empreses de cultura, especialment aquelles que, com la present, venen a omplir un buit en l'organisació dels estudis catalans.

V. E. dirà si aquest dia és arribat. Respectuosament venim a demanar-vos un subsidi per atendre a les publicacions i demés necessitats de la nostra obra. Aquest subsidi el fixem, ateses les necessitats actuals, en la quantitat de dues mil pessetes anyals, de l'inversió de la qual en donarem periòdicament compte detallat.

A l'il·lustrat criteri de V. E. no s'amagarà l'importància de la resolució que s'adopti, des dels punts de vista científic, universitari i de la justícia.

Recentment, en la solemne sessió cel·lebrada per l'«Institut d'Estudis Catalans» en la diada de Sant Jordi d'enguany, es planyia el Sr. President de que les nostres Universitats no tinguessin, al menys com a França, càtedres d'interès local. [2] Doncs bé, Excm. Sr.: sense soroll, sense impaciències renyides amb el conreu seriós i abnegat de la Cièn-

(1) No s'ha rebut per ara cap contestació oficial. — *N. de la D.*

(2) Ressenya de «La Veu de Catalunya» corresponent al dia 1 de maig del present any (edició del matí).

cia, sense necessitat de subsidis solicitats abans d'hora, per damunt de tota mena de reglamentacions, sols per obra i gràcia de la nostra voluntat de saber i de treballar en comunitat, podem ara modestament presentar-vos l'organisació d'una càtedra-seminari d'interès localíssim, però a la qual nobles ambicions del nostre espirit aspiren a imprimir un sentit i un interès universals. I gosem dir-vos que abans que en el fruit primerenc del nostre esforç, vos fixeu en l'inici d'una veritable escola de treballadors que tal vegada aquella càtedra porti en ses entranyes.

Compartint l'iniciativa amb el «Centre Excursionista de Catalunya», l'Arxiu es proposa durant el present curs, aprofitant els estudis fets per un dels sotscrits i auxiliant-se eficaçment del seu cos de col·laboradors, promoure i ja començar per la seva part l'organisació d'un *Museu d'Etnografia i Folklore de Catalunya*. Aquest Museu, que ho seria també del nostre Art popular, podria constituir una secció apart però no deslligada dins l'organisació general dels Museus de Barcelona. La tasca total de l'Arxiu en aquest punt seria de mera col·laboració, restant aquell satisfet de disposar d'un nou instrument de treball i d'un lloc on poder contrastar i ampliar les seves recerques.

Universitariament, la nostra empresa significa una tentativa, ja en part coronada per l'èxit, d'*extensió* de la funció universitària en el sentit menys sorollós, però sens dubte el més eficaç de la paraula. Encaixa la nostra obra amb el modern i alhora clàssic concepte social de l'Universitat i de la Ciència, de l'Universitat entesa com un gran obrador que's nodreix dels elements de la vida col·lectiva — suministrats en el nostre cas, per tot l'estol de diligentíssims col·laboradors — per tal d'ésser reportats aqueixos materials, una vegada transformats, a l'esfera de la ciència pura en forma de productes quintessenciats de l'esperit.

Per últim, també acudim respectuosament a V. E., plenament convençuts de que l'Excma. Mancomunitat dispensarà per igual la seva protecció i els beneficis derivats de l'esforç cultural de Catalunya a tots els nuclis organisats de treballadors científics, sigui quina sigui llur procedència, atenta única i exclusivament a l'importància i serietat de l'empresa que aspira a èsser auxiliada.

Resta sols als sotscrits posar-se a disposició del Consell per ampliar en quant sia menester les consideracions exposades, mitjansant informació pública o privada o bé en aquella altra forma que estimi més procedent.

Déu guardi molts anys a V. E.

Barcelona, 4 d'octubre de 1916.

T. Carreras i Artau, Director-Fundador de l'Arxiu, catedràtic de l'Universitat. — *Felip Pedrell*, ex-professor del «Conservatori de Música» i dels «Estudis Superiors» de l'Ateneu de Madrid. — *Telesforo de Aranzadi*, catedràtic de l'Universitat. — *Sebastià Farnés*, paremiòlec, bibliotecari del «Foment del Treball Nacional». — *Xavier Carbó*, pels col·laboradors alumnes del «Seminari Conciliar» de Girona. — *Josep M.ª Batista i Roca*, pels col·laboradors alumnes de l'Universitat.

Excm. Sr. President de la Mancomunitat de Catalunya.

Comunicacions a la Junta de l'Exposició de Barcelona, exposant un plan d'organisació per al futur «Museu d'Etnografia de Catalunya».

I

Excm. Sr. President de la Junta de l'Exposició de Barcelona. (1)

De molt temps ençà es sent intensament la necessitat d'estudiar l'esperit popular en allò que té de més arrelat i més ingenu alhora. Els uns s'han decantat per l'atracció de l'aspecte pintoresc; altres, per la simpatia de la congenialitat; altres encara per l'esperit inquisitiu o històric, quan no han estat moguts per la recerca dels veritables fonaments de la nacionalitat. N'hi ha prou, però, amb nomenar la paraula «Folklore» i repassar el contingent positiu de la nostra bibliografia folklòrica, per a veure com una part importantíssima de les manifestacions o produccions directes de la capacitat humana del poble ha restat fora d'aquests estudis, justament en l'hora de més perill.

Aquesta part és aquella que per extensió podriem compendre sota el nom de *Folklore material*, l'estudi sistemàtic del qual, circumscrit a la nostra terra, deuriem designar amb el nom de *Etnografia de Catalunya*, entenent aquesta paraula en el seu sentit més ample, comprensiva de totes les terres de llengua catalana. L'urgència d'atendre aquest estudi ens ve justificada per diverses raons. D'una part, l'emulació i amor propi despertats per la fundació i desenrotllo de col·leccions i museus d'aquesta naturalesa en molts indrets, dels quals no ens cal retraure sinó els més veïns, com són el provençal d'Arles, el basc de San Sebastián, el portuguès de Lisboa i l'italià de Florença. Però una raò més poderosa encara ens mostra la fretura de l'esmentat estudi, això és: el perill que corren tots aquells objectes que per haver pogut cridar l'atenció dels artistes o dels antiquaris, estan exposats a desaparèixer del lloc d'orígen i a desnaturalisar-se. I els altres objectes de confecció casolana o camperola que no han merescut fins ara la dubtosa protecció del col·leccionista mercantilisat, van desapareixent també davant l'invasió ràpida dels objectes uniformes de baçar.

Si deixavem perdre en absolut uns i altres objectes, ens faltaria després la possibilitat de nacionalisar fonamentalment els estils artístics, i no podriem estudiar l'evolució indígena de la vida econòmica i de les indústries casolanes i pageses, i no podriem, doncs, trobar mai la base per a intensificar, idealisar i enfortir la vida nacional, no solament en l'emulació i competència amb la dels altres països, sinó també en el coneixement veritable de les característiques pròpies.

La necessitat d'acudir oportunament a la salvació de l'Etnografia catalana, donant-li una definitiva base d'estudi, ha juntat en un mateix desig les diverses entitats que a Barcelona es dediquen a estudis relacionats més o menys directament amb l'Etnografia i han cregut veure en els plans de la futura Exposició d'Indústries Elèctriques i en sa secció ètnica, una ocasió apropiada per a poder contribuir al bon èxit d'aquella en l'esmentada secció, i per a que aquest primer impuls donat a l'Etno-

(1) **La redacció d'aquesta primera comunicació fou encomanada al Dr. T. de Aranzadi (de l'Arxiu). — *N. de la D.***

grafia catalana serveixi de fonament a un Museu definitiu que li fos dedicat. Aquest Museu podria aleshores servir d'enllaç als de Lisboa, Mondariz, San Sebastián, Arles, Florença i Palerm, a més d'altres més septentrionals, per als indispensables estudis comparatius, i podria també servir d'estímul a altres poblacions de Catalunya i en general d'Espanya.

Aquests són el pensament, el motiu i l'ocasió que'ns indueixen a dirigir-nos a V. E. oferint el nostre treball i solicitant son apoi per poguer portar a la pràctica la nostra idea. La recollida d'objectes vindria avalorada amb dades diverses: llingüístiques; d'ús, expressat amb termes locals explicatius; de les condicions de sexe, ofici, etc., del confeccionador; d'orígen, casolà o local de l'objecte; de l'actualitat o època del seu ús; de la tècnica de confecció; del comerç que s'en fa i per quins medis i camins; del cost i circumstàncies d'adquisició (o del nom del donador o prestatari) de les peces o troços que hi faltin. S'extendria aquesta recollida als objectes materials que constitueixen el parament de la casa pagesa i de l'habitació popular en general, a les eines del treball agrícol i del pastoreig, del transport, de la caça i de la pesca, de l'indumentària, de l'ornamentació, de les insígnies populars, del culte i de l'art populars, del joc i de les joguines de factura infantil; fotografies, dibuixos; models dels nuclis de població, cases, cabanyes, estables, forns, barques, ponts rústecs, escenes camperoles, de treball, de traginants, de comitives, dances, etc.

Per a aquesta tasca s'hauria de distribuir el treball entre persones apropiades per la competència professional (arquitectes, músics, mariners, etc.) o per llurs coneixements i relacions personals en determinada comarca o per altres motius especials d'efectivitat objectiva. La unitat superior del treball de cada col·laborador s'obtindria per medi d'unes cèdules (el model de les quals proposariem) destinades a la catalogació de cada objecte o document gràfic que s'obtingués. En aquestes cèdules es consignarien abans de l'ingrés en la col·lecció les dades corresponents a l'objecte, formant-ne sa documentació autèntica. Una vegada recollits els objectes, procurariem agrupar-los segons llur agrupació consuetudinària, evitant incongruències amb els de distinta comarca; els buits que quedessin ens guiarien en successives exploracions. Quan l'abundància dels objectes de condició anàloga per l'ús, pel material, per la forma o per la ornamentació ho permetés, podriem organisar sèries comparatives d'objectes anàlegs de distintes comarques i també amb objectes de procedència estrangera, obtinguts per canvi.

Organisada que fos la col·lecció etnogràfica, podria servir de base per a una sèrie de conferències científiques en les quals poguessin intervenir homes de ciència dels diferents països on l'Etnografia ha pres desenrotllo, constituint el fonament per a la total i definitiva sistematisació d'aquests estudis en la nostra terra.

Si aquest plan, exposat a grans línies, mereix l'aprovació de V. E., no dubtem que es dignarà otorgar-nos, en la forma que oportunament podria precisar-se, la delegació tècnica i la cooperació econòmica necessària per a poder-lo dur a la pràctica.

Déu vos guardi molts anys.

Barcelona, 9 de març de 1917.

J. Massó i Torrents, President del «Centre Excursionista de Catalunya».—*A. Duran i Sanpere*, President de la Secció de Folklore del mateix Centre.— *Telesforo de Aranzadi* i *T. Carreras i Artau*, de l'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya.—

Antoni Griera, Pvre., de la Secció Filològica de l'«Institut d'Estudis Catalans».— *J. Martorell*, de la «Conservació de Monuments» de la Diputació de Barcelona.— *Cebrià Montoliu*, del «Museu Social».—*Joaquim Folch i Torres*, professor a l'«Escola superior dels Bells Oficis» i de les Oficines tècniques dels Museus de Barcelona.— *Ramon N. Comas*, de la Secció de Folklore del C. E. de C.—*Josep M.ª Batista i Roca* (de l'Arxiu), Secretari del Comitè.

II

Excm. Sr. President de la Junta de l'Exposició de Barcelona. (1)

El Comitè constituit per a l'organisació del Museu Etnogràfic de Catalunya, d'acord amb lo que fou exposat en la conferència que'ls seus membres Srs. A. Duran i Sanpere, T. d'Aranzadi i T. Carreras i Artau, celebraren amb el Comissari de l'Exposició de Barcelona Sr. Francesc Cambó i el Sr. M. Rubió i Bellver, té l'honor de presentar a l'il·lustrada consideració de la Junta de l'Exposició el següent plan d'organisació i de treball, com a complement de la primera comunicació.

Abans que tot, aquest Comitè manifesta la seva conformitat amb la proposició que li fou feta d'adherir-se a la Secció Històrico-Artística de l'Exposició de Barcelona, especialment a la part d'Art popular.

Missió del Comitè. A). — Tenint en compte que baix el nom d'Etnografia s'hi aplega un aspecte peculiar de totes les manifestacions de l'activitat d'un poble, de recollir les quals n'estan encarregades en llur part històrica o d'evolució diferents seccions d'aquesta Exposició, aquest Comitè creu que una de ses més importants missions ha de consistir en assessorar, i en quant sia necessari intervenir, totes les altres seccions per a tot allò que faci referència a les matèries etnogràfiques.

Aquest punt el creiem del més alt interès per tal que'ls materials sien escollits i classificats amb un rigurós criteri científic, per fer de manera que'l dia de demà es prestin a profitosos estudis de caràcter etnogràfic.

B).— Una altra de nostres missions ha de consistir en dur a cap totes les gestions i treballs que calguin per a la preparació del futur Museu d'Etnografia de Catalunya, el qual podrà constituir un dels resultats permanents i del major interès per a l'estudi de nostra cultura que de la present Exposició podran derivar-se.

C). — L'adquisició i acoblament d'objectes d'interès etnogràfic, especialment els compresos baix els següents apartats:

1. Fotografies i dibuixos de tipus populars i d'escenes de la vida social (treball, joc, cerimònies, etc.). Estampes antigues a això referents.

2. Fotografies, plànols i models en escala reduïda de la casa popular, cabanes, sitges, ponts, etc.

3. Moblatge de la casa. Com a ideal podria senyalar-se la reconstrucció d'un interior autèntic, amb ses parets, sostres, vigues i trespol originaris.

La llar. Forn. Atuells de cuina. Calefacció i il·luminació domèstiques. Indústries domèstiques (pa, mantega, formatge, etc.). Rellotges de sol. Galliners, colomars, estables, corts, etc. Marques de propietat en els ramats, esquilades, cremades o tallades.

(1) La redacció d'aquesta segona comunicació fou encomanada a D. Josep M.ª Batista i Roca (de l'Arxiu). — *N. de la D.*

4. Indumentària. Calçat.
5. Ornament personal. Joies, pintes, bastons. Pentinats. Tatuatge.
6. Jocs i joguines.
7. Instruments músics.
8. Eines pel treball del lli i del cànem, i per filar i teixir.
9. Eines agrícoles. Arades. Jous. Carretes. Collars, guarniments, etc.
10. Oficis. Pesos i mides. Símbols, ròtuls, marques, etc.

Cistelleria. Indústria suro-tapera, etc.

Navegació: models de barques, rems, veles, banderes, etc.

Pesca. Xarxes, ams, etc.

Caça. Trampes, reclams, gàbies, etc.

11. Insígnies. Vares de batlle, insígnies de gremis i confraries, de l'agutzil, pregoner...
12. Medicina popular. Instruments, amulets, filtres, etc.
13. Objectes de bodes i bateigs.
14. Objectes de festes i aplecs. Màscares, vestits. Formes de pans, coques, tortells, etc. Mones de Pasqua. Figures de pessebre. Palmes.
15. Objectes del culte popular. Reliquiaris, medalles, records de romeries, vestits de processons, etc.
16. Objectes funeraris. Làpides, ofrenes, dol, etc.

Manera de treballar.—El plan del desenrotllament del treball d'aquest Comitè en quant a la recerca i adquisició dels objectes que hauran de constituir el Museu d'Etnografia de Catalunya, es basarà en la delegació i especialisació de treballs sempre baix l'inspecció del Comitè. A aquest fi es compte amb el següents elements:

a). — Persones delegades arreu de Catalunya, de reconeguda competència, com és ara els Conservadors dels Museus provincials, diocesans i comarcals; Centres excursionistes, etc.

b). — L'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya (Universitat de Barcelona), posa a disposició del Comitè la seva xarxa de col·laboradors estesa per Catalunya, Roselló, València i Balears. A aquesta fi els hi circularà tots els qüestionaris i instruccions que sien necessaris, obrint a més una secció especialment dedicada al Museu en sa publicació anual d'«Estudis i Materials».

c). — La Secció Filològica de l'«Institut d'Estudis Catalans» posa igualment a disposició del Comitè els seus col·laboradors per a l'obra del Diccionari General de la Llengua Catalana, de la mateixa manera escampats per Catalunya, Rosselló, València i Mallorca.

d). — Missions especials encarregades a persones competents baix les instruccions del Comitè per a fer estudis i recerques sobre punts concrets.

S'és encarregada ja al Sr. A. Capmany la formació del Calendari de les dances populars de Catalunya. Seguirà el Calendari sobre diversos temes, per tal de registrar totes les festes i cerimònies populars que tenen lloc a la nostra terra en el transcurs de l'any, i facilitar d'aquesta manera la recopilació de documents gràfics de la vida espiritual del nostre poble.

És de tot punt necessari empendre immediatament els treballs indicats, en especial els estudis preparatoris i l'adquisició d'objectes. Cada día que passa es perd un objecte d'ús tradicional, substituint-se per altres de fabricació moderna; amb prou feines podrà arribar-se a temps a recollir els vestits típics de moltes comarques; el nostre poble va evo-

lucionant ràpidament, i cal, per tant, empendre les nostres tasques amb una rapidesa proporcionada.

Per via d'assaig i amb l'intent exprés de desvetllar el gust i l'interès per aquesta mena d'estudis, el Comitè intentaria una exposició monogràfica de materials relatius al tema central «La Llar».

Per començar els treballs a dalt indicats, adquirir objectes, despeses de viatge i transport, etc., el Comitè creu que pel present és necessària una partida de vint i cinc mil pessetes.

Déu vos guardi molts anys.

Barcelona, 29 de maig de 1917.

Per acord i en representació del Comitè, *Telesforo de Aranzadi.* — *A. Duran i Sanpere.* — *T. Carreras i Artau.*

CRÒNICA

Arxiu de Psicologia col·lectiva i Ètica hispanes: curs V, prof. Dr. T. Carreras i Artau. — Les sessions d'aquest seminari-Arxiu — perfectament solidarisat amb l'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya, funcionant ambdós paralelament — tingueren lloc a la càtedra d'Ètica (Facultat de Filosofia i Lletres) els dijous, durant tot el curs acadèmic, en un ambient d'agradable vèrbola i frescor d'esperit, condicions indispensables en aquesta mena de treballs.

Les observacions registrades han versat sobre «Sindicalisme», «Taurofilia», «Loteria», «Mala vida», «Gitanisme», «Espectacles», etc. Amb motiu de relatar ses recents impressions d'un viatge a Andalusia, insistí el professor en la capital distinció entre l'«Espanya Heroica», l'«Espanya culta» o literària i l'«Espanya Pintoresca», vell tema aquest de la Càtedra; s'extengué en consideracions sobre la manera de realisar amb profit els viatges (en oposició a les narracions superficials de certs viatgers merament «curiosos» o mal disposats), i acabà amb una sèrie de disquisicions de Psicologia hispana comparada, fruit de diverses excursions i pertanyents al cicle de l'«Espanya Pintoresca».

Durant el mateix curs acadèmic de 1916-1917 el mateix professor donà un curset de tres lliçons sobre «La Filosofia moral del Pragmatisme», i els alumnes redactaren monografies sobre diversos temes, que han ingressat als «Arxius» de la Càtedra d'Ètica; de tot lo qual se'n donarà compte més detallat oportunament.

E. B. Tylor. — Ha mort aquest il·lustre antropòleg anglès el dia 2 de gener de 1917, a l'edat de 85 anys. E. B. Tylor nasqué a Camberwell en 1832; per motius de salut viatjà per l'Amèrica del N. en 1855 i l'any següent; a Cuba feu amistat amb l'etnòleg Hery Christy, i ambdós plegats viatjaren per Mèxic. En 1865 aparegueren ses *Researches into the early history of Mankind* (Recerques sobre l'historia primitiva de l'humanitat) amb les quals feu la seva reputació. Però la seva fama principal y ben fonamentada l'adquirí amb son llibre clàssic pels estudis d'Antropologia Social *Primitive Culture* (2 vols.), Londres, 1871, que ha obtingut un alt nombre d'edicions i de versions a quasi totes les llengües. Allí exposà sa teoria de les supervivències de cultura que fins avui informa la moderna Etnografia, i sobre tot sa teoria de l'animisme per explicar les religions primitives, la qual, si bé'ls recents avenços de l'Etnografia i de la Ciència de les Religions l'han limitat, obrint nous horitzons insospitatats, no deixa de permanèixer intacta en ses línies generals.

En 1881 publicà son manual *Anthropology*. En 1883 fou nomenat conservador del *University Museum* d'Oxford. Cinc anys després fou el primer a qui s'encarregà un curs en les famoses Conferències Guifford. En 1896 fou nomenat primer professor d'Antropologia a la Universitat d'Oxford. En 1907, al cumplir 75 anys, vint de sos deixebles i admiradors li presentaren en homenatge un important aplec de treballs publicats sota el nom de *Anthropological Essays*.

L'Etnografia ha perdut un dels homes més preclars i que més han contribuit a sa creació i desenrotllament.

Etnografia comparada del «jou»: conferència del Dr. T. de Aranzadi. — Formant part d'un curs col·lectiu d'extensió universitària, el Dr. T. de Aranzadi, catedràtic d'aquesta Universitat i col·laborador de l'Arxiu, donà a l'«Ateneu Barcelonès», en gener de 1917, una conferència sobre

l'expressat tema, auxiliant-se de l'aparell de projeccions i aclarant alguns conceptes amb traçats a la piçarra. Començà exposant alguns prejudicis que regnen sobre el contingut de la Etnografia i justificant l'elecció del tema dins de la Ciència per ésser un objecte la evolució del qual s'és verificada fora de l'Historia i de la Tècnica. A l'indicar de quina classe de jou anava a tractar, va aludir a les concomitàncies amb el jou matrimonial en les bodes de certs poblets extremenys i en algún proverbi castellà, conseguint amb aquests i altres trets humorístics mantenir desperta l'atenció de l'auditori, a pesar de que la major part d'aquest no preveia l'interès que pogués tenir l'assumpte.

Es referí a la teoria processional de Hahn referent a l'invent del jou i del carro aplicats al bou; indicà la importància filològica del nom del jou en gran nombre d'idiomes i sos dialectes, la extensió de son ús, quins són els animals que's junyeixen, per quina part del cos són junyits, i l'àrea geogràfica de cada manera de junyir, essent aquella extensió al començar la edat moderna la de tot l'antic món civilisat, i d'aquestes àries la major la de junyir els cornúpets pel coll.

Presentà la classificació de Braungart de formes eslaves, llatina i germana, substituint-la per la seva de quadres, costelles, collars i cornal. Després de discutir algunes interpretacions de jous prehistòrics i presentar exemples d'invasió, adopció o coexistencia de formes diferents, comparà la ornamentació fastuosa del d'Oporto amb la basca que sols llueix a casa; exposà l'extensió del jou cornal des d'Austria fins a Andalusia i sa evolució de forma fins venir a parar a la basca, la fortalesa de la qual relacionà amb les condicions de la tracció i amb les apostes de bous. D'aquí passà al jou individual, i per últim al frontal alemany, exposant de pas els raonaments dels defensors d'unes i altres formes de jou i llur substitució per collars.

Acabà amb aplicacions del coneixement d'aquest objecte etnogràfic a la crítica d'incongruències dels artistes, amb la calificació de la major part d'Espanya, no com a llatina ni africana, sinó europea, i amb l'afirmació de que les fronteres etnogràfiques d'aquesta eina agrícola ni coincideixen amb les polítiques i lingüístiques ni són intransigents.

«L'estudi científic del Folklore»: conferències de D. Josep M.ª Batista i Roca.—Els dies 3, 10 i 31 de març de 1917, D. Josep M.ª Batista i Roca, secretari de l'Arxiu, donà a l'«Associació Catalana d'Estudiants» un curset sobre el tema encapçalat.

En la primera conferència, per tal d'exposar el concepte del Folklore, investigà els punts de relació i de diferenciació entre aquest estudi i la Sociologia, Història, Arqueologia i Antropologia. Refutà la separació que algú vol establir entre el Folklore i l'Etnografia, reservant aquesta per als pobles selvatges i aquell per a les classes atrassades dels pobles civilisats, admetent en canvi l'identitat substancial d'ambdues ciències. Finalment exposà la gènesi i desenrotllament d'aquesta ciència i son estat actual a Europa i Amèrica, fent referència a la tasca empresa per l'Arxiu.

En la segona conferència explicà la teoria de la supervivència de Tylor, segons la qual, costums o creences inexplicables o de caràcter repugnant que avui dia es troben en pobles civilisats són residus d'èpoques selvatges que han permanescut a travers dels temps; advertí, no obstant, que alguns autors, com A. van Gennep, han fet recentment al-

gunes observacions a aquesta teoria. Com a conseqüencia d'ella exposà el mètode comparatiu o etnogràfic, consistent en comparar les supervivències amb els costums dels pobles selvatges, per arribar a conèixer llur significat. Es referí a les lluites amb els partidaris del mètode històric, explicà la teoria de les *kulturkreise* de Græbner, i donà a conèixer tres mètodes secundaris proposats per van Gennep.

Entrà després a l'estudi dels materials folklòrics, creences, dites, pràctiques i objectes, advertint que si bé aquests darrers són de gran importància, corresponen més propiament a la Tecnologia. Per l'estudi de les creences encarí la necessitat de l'estudi de la psicologia dels primitius, exposant les teories de l'animisme de Tylor y de la màgia de Frazer, així com les objeccions fetes a la primera per Marett amb l'animatisme i l'escola sociológica francesa, especialment Lévy-Bruhl amb la llei de la participació.

Estudià en les dites llurs diferents categories, detenint-se especialment en les diferents classes de narracions. Investigà llur formació, transmisió i modificacions, donant a conèixer les lleis psicològiques de Benigni i els treballs de van Gennep. S'ocupà, finalment, de l'interpretació de les narracions, segons l'evemerisme, simbolisme, escola filològica de Max Müller i l'actual escola antropològica.

Complementant les dues conferències anteriors, dedicà el conferenciant la tercera i última a l'estudi de les teories emitides per explicar les religions dels pobles primitius. Com a qüestió prèvia, comprovà amb fets que'ls primitius són religiosos i no ateus com algú havía abans suposat. Començà després exposant la teoria de l'animisme de Tylor, detenint-se a explicar amb una sèrie d'exemples el concepte que'ls primitius tenen de l'ànima, i tota l'evolució que aquest autor fa sofrir a la religió des de l'animisme al monoteisme. Donà compte de les objeccions fetes a aquesta teoria per varis autors, com Lévy-Bruhl i R. R. Marett amb sa teoria de l'animatisme. Parlà seguidament del totemisme, definint-lo, estudiant la qüestió de sa universalitat i de sa distribució geogràfica, els fenòmens generals del mateix, la naturalesa de la relació entre els membres d'un clan i llur totem; exposà les diferents teories sobre son origen, aturant-se especialment en la teoria concepcionalista de Frazer, i explicant com, si bé el totemisme no és en sí una religió, segons alguns autors es són originades d'ell formes religioses en certs pobles, com alguns de la Polinèsia i Melanèsia.

Finalment, exposà les noves idees de Frazer, emeses en son llibre *The Golden Bough*, sobre la Màgia com a precursora de la Religió, notant per això les grans discussions hagudes sobre la precedència o simultaneitat d'ambdues formes. Explicà la divisió de la Màgia en positiva i negativa *(tabú)* i en homeopàtica i contagionista, la gran força que ha tingut i encara conserva en les cultures sencilles, i per últim com, segons Frazer, s'operà el trànzit de la Màgia a la Religió.

Acabà citant casos d'exploracions recents de pobles selvatges, fetes sense un criteri apriorístic, que semblen comprovar, en confirmació de les teories del *mana*, l'existència en el fons de la conciència d'aquests pobles, de la creença mig confosa avui, en un Ésser Suprem.

«Introducció a l'estudi de la cultura material i espiritual dels negres del Sudan» : curs del Dr. D. Westermann. — D'un interès extraordinari resultà aquest curset donat, durant els mesos d'abril i maig de 1917, pel

professor Dr. Diedrich Westermann, del Seminari de Llengües Orientals de Berlín, expert etnòleg que ha passat llargs anys entre els pobles africans. Aquest curs formava part dels «Cursos d'Alts Estudis i d'Intercanvi» organisats per l'«Institut d'Estudis Catalans». Sentim molt que'l limitat espai de que disposem no'ns permeti donar aquí més que una brevíssima nota de les sessions.

En la primera conferència exposà el Dr. Westermann el concepte de negre relacionant-lo amb la classificació de les races africanes en pigmeus, camites i negres, subdividint-se aquests en negres del Sudan i bantús al S.

Dedicà la segona sessió a la crítica del concepte de «primitiu» i a l'exposició del concepte de poble natural (*naturvolk*), documentant-lo amb dades provinents dels camps de la Filologia, Religió i Sociologia dels pobles africans, amb les quals comprovà com cap d'aquests no mereix el dictat de primitiu.

En la tercera explicà l'estat de l'Agricultura, els mètodes de conreu, plantes més abundants, festes i cerimònies agrícoles, i finalment l'estat de l'indústria pecuària.

En la quarta donà compte dels procediments dels negres per a edificar llurs cases i dels diferents tipus que hi ha d'aquestes.

En la quinta parlà de la vida comercial, econòmica i familiar dels negres, dels mercats, dels preus i equivalents de la moneda i de la divisió del treball segons el sexe. La forma d'organisació de la propietat de les terres, que pertanyen totes al cap de tribu. L'organisació de la família està basada en la poligàmia, havent-hi vàries formes de prometatge, entre elles el prometatge anterior al naixement de la noia. Seguidament explicà els criteris que dominen en l'imposició de noms i educació de l'infància, i acabà donant una ullada sintètica sobre el caràcter dels negres.

La següent fou dedicada a la vida social de vàries tribus africanes. Enumerà les classes socials de que's composen, de les quals les superiors solen atribuir-se un origen mitològic, i cità també distincions socials basades en l'ofici que's practica. Estudià l'institució reial tal com es troba entre els *kpelle* de Libèria, i les obligacions dels membres d'una tribu, consistents en pagar certes contribucions i conservar els camins. En l'ordre judicial donà compte del *palabar* o cort de justícia, del procediment que davant d'ella es segueix i de les penes que s'imposen pels diferents delictes. Acabà aquesta conferència exposant alguns conceptes sobre la guerra entre les tribus.

En la sèptima sessió foren estudiades les llengües parlades pels pobles sudanesos. Estudià els elements que integren les paraules, detenint-se especialment en el to, essencialíssim per a la distinció de les paraules segons sia baix, mig, alt o compost, relacionant-lo amb les idees que expressen i comparant-lo amb semblants fenòmens d'altres llengües, i citant, com aplicació d'ell, el llenguatge del tambor, que permet als negres comunicar-se a grans distàncies. Cità després les llengües particulars de les societats secretes i de les dones, els sons metafòrics, molt abundants en els idiomes dels negres, les expressions sumament gràfiques i corporals per expressar tot sovint idees espirituals, i per últim s'entretingué en l'estudi del sistema de numeració basat en els dits dels peus i mans. Per acabar, advertí que tot lo dit es refereix a les llengües parlades al Sudan, ja que les llengües bantús tenen un altre principi de divisió basat en subfixes i prefixes desconegut en les sudaneses.

L'octava fou dedicada pel professor a explicar com treballa l'etnòleg entre els negres, començant per desfer el prejudici de perills exagerats de la vida a l'Africa. Recalcà la necessitat d'estudiar les peculiaritats dels animals, perquè per a cada una d'elles tenen els negres un mite o llegenda explicatòria. Donà consells pràctics per apendre les llengües indígenes, per la manera de fer les investigacions — puix cal tenir present que sovint la religió els hi prohibeix donar dades sobre certes creences o cerimònies — sobre la recol·lecció d'objectes d'interès etnogràfic, i acabà llegint fragments d'un qüestionari referent a l'organisació familiar.

Les dues últimes sessions foren dedicades a l'estudi de la religió i la màgia en els pobles sudanesos. Començà exposant les idees d'aquests pobles sobre l'ànima i l'esperit, distingint-la de l'home mort (*molin*), la sombra (*luvo*) i l'esperit tutelar (*okra*) que habita en l'home; explicant les formes d'aparició dels molin i sès successives encarnacions, les proteccions que l'okra dispensa a l'home amb qui està unit i els procediments màgics per fer perdurable aquesta unió. Cità la creença en esperits que viuen en muntanyes, boscos i aigües, exposant la teoria de que la creença en els esperits dels boscos deu son origen als ximpancés i la dels esperits de l'aigua a les foques. Explicà la creença en les bruixes (*wulu*), poders que se'ls hi atribueixen i procediments per evitar-les i descobrir-les, detenint-se a explicar les diferents ordàlies que a aquesta fi es practiquen.

Desenrotllant l'explicació de la màgia entre aquests pobles, cità una sèrie d'exemples per palesar les diferents classes que n'hi ha, i donà a conèixer varies cerimònies màgiques destinades a distintes fins. Parlà seguidament del totemisme, considerant-lo com una forma de màgia per analogia, citant varis dels seus fenòmens i exposant sos efectes socials. Acabà finalment afirmant l'existència en aquells pobles de la creença en un Déu suprem, si bé advertint que son culte no s'és desenrotllat. — B.

«Bruixeries i males arts en el Principat de Catalunya»: conferència de D. Francesc Carreras i Candi. — Formant part d'un cicle desenrotllat pel mateix autor, fou donada dita conferència a l'«Ateneu Barcelonès» el dia 30 de juny de 1917, de conformitat amb el següent sumari:

Algunes idees sobre l'Ocultisme o les arts adivinatòries.—Pràctiques màgiques de 4,000 anys enrera, mostrades en les pintures rupestres. — La representació màgica de la cova de Vallrovira (Tarragona). — L'adivinació de les antigues religions. — Ocultisme científic: la astrologia, la ornitoscòpia, la aruspicina, la teratoscòpia i la oniromància. — Infinites variants de la màntica. — Chiromància. — Necromància. — Fets inconscients de l'home subjectes a adivinació. — Prediccions realisades pels objectes inanimats. — Belomància o tiratge de la sort.

Les repressions de les arts adivinatòries o màgiques. — El Cristianisme i l'astrologia. — Els nostres astròlegs del segle XIV. — Conjurs per guariment de malalties, del 1397. — L'Alquímia i sa gran importància. —Els alquimistes pactant amb el diable (segle XIV). — Consegüent condemnació i persecució dels alquimistes.

Relacions de l'home amb el diable i noms d'aquest. — La residència dels dimonis, segons el *Manual o promptuario* de Fra Pere Font (segle XVIII).—La evocació al dimoni.—Manera de professar la fe al dimoni.

— Les aparicions dimoníaques dels segles XIV al XVII. — Impressions de la senyal del diable en el cos humà. — Adoració idolàtrica de caràcter diabòlic a Lleida en 1443. — Els cadàvers en les arts diabòliques. — Els nigromàntics i ses invocacions al diable. — Religiosos nigromàntics perseguits. — Invocacions al diable en el Compromís de Casp (1411). — El Boc de Biterna en la Vall d'Aneu (1424). — Viatge d'En Porter a l'Infern (1603).

Què s'entén per *art notoria*.—Importància del llibre màgic *Clavicula Salomonis*.—Pretensió de barrejar l'ortodòxia amb les arts màgiques.— Tendències pernicioses del segle XVI. — Gradació entre la fetilleria i la bruxeria. — Què era la *bruixa* o *jorguina* i relació originària amb les *Lamies* de l'antiguitat. — Com pactava la bruixa amb el diable. — La bruixeria en el procés de deslliurament del comte Jaume d'Urgell (1414). — Manera de lliurar-se dels maleficis de les bruixes. — Butlla d'Innocenci VIII iniciant la persecució de la bruixeria (1484). — Els crims de bruixes eran de la corona. — Sobrietat de la Inquisició en castigar a les bruixes.

Els aquelarres.—Importància que assolí en el segle XVII el de Berroscoberro (Navarra), de caràcter internacional. — Processaments de bruixes: el de Valentina de Guarner, del lloc de Sós (Lleida), en 1845; de Francina Bureta, Na Argilaga i Na Zoreta, de Flix, en 1533; de Antonia Balaguer, de Cornudella, en 1550; de Catarina Blanca, de Biscarri, en 1554; d'altres dones del Llussanès (1618) i de la Baronia de Montbuy (1620), etc. — Valor que s'ha d'assignar a les confessions dels processats en els torments.—Interessantíssim procés, a València, de Vicenta Gracia (1624), on se consignen moltes oracions màgiques, adreçades a diferents sants. — Constitucions sinodals del segle XVII atacant aquestes pràctiques supersticioses amb ribets d'invocacions màgiques. — Sa perpetuisació fins als nostres dies.

ÍNDEX

CONTRIBUCIONS A L'«INVENTARI ETNOGRÀFIC I FOLKLÒRIC DE CATALUNYA»

(Segon curs : 1916-1917)

DOCUMENTS

CRÒNICA

Aquest volum II
d'ESTUDIS I MATERIALS de
l'«Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya»
estampat per l'Oliva de Vilanova,
fou acabat d'imprimir
el mes de juliol
de 1918.

